

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΕΤΟΣ Θ' — 1935
ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΕΒΔΟΜΟΣ

ΑΘΗΝΑΙ, 15 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1935

ΤΕΥΧΟΣ 194

Η ΨΥΧΗ Κ' ΕΓΩ

Εἶν' ἡ τύχη μιὰ
καὶ γιὰ μᾶς τοὺς δύο.
Στὴ ζωὴ ἔρημιὰ
καὶ σκοτάδι κρύο.

Στὴν ἀγάπη φῶς
ποὺ μᾶς φέγγει λίγο . . .
Μὰ ποτὲ κρυφὸς
πόθος μου νὰ φύγω.

Μέσα μου καυτὲς
ἀνασαίνουν λύπες,
παὺ καμιὰ ἀπ' αὐτὲς,
ὦ καρδιά, δὲν εἶπες.

Γύρω σου, φτωχιά
στο ἔλεος κοινωνία.
Σὲ σπαράζει, ὀχιά,
ἡ μαύρη τυρανία.

Καὶ σὲ μὲ ὁ θυμὸς
τοῦ καημοῦ τοῦ πρώτου
λογισμοῦ σεισμός
στον ἀπελπισμό του.

Καὶ σὲ σὲ ἡ αὐγὴ
δίχως ἡλίου φέξι,
σὰ σβηστή κραυγὴ
πρὶν νὰ γίνῃ λέξι.

Κι ὅμως μιὰ στερνὴ
μόνη ἐλπίδα μένει :
πὲρ' ἀπ' τὴ φωνὴ
τὴν ἀπελπισμένη,

κάμε νὰ μπορῶ
μὲ τὸ δίκαιο χέρι,
καὶ μὲ τὸ νοερὸ
δίκοπο μαχαίρι,

δίχως νὰ χαθῶ
— πλανεροὶ εἶν' οἱ δρόμοι —
βράχος νὰ σταθῶ
στὴν πίστῃ μου γνώμη.

Τολμηρὴ ψυχὴ !
Στῶν ἐχτρῶν τὰ τείχη,
δυὸ καὶ μοναχοὶ
σ' ὅ,τι κι ἂν μᾶς τύχη.

ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗΝ

Ἡ μηχανικὴ γραφή

Ἡ μηχανὴ κυριεψέ τὴ ζωὴ μας. Προχτές εἶδα ἕναν ποιητὴ καθισμένο μπροστά σὲ μιὰ γραφομηχανή.

— Ἀντιγράφεις; τὸν ρώτησα.

— Ὁχι... μοῦ εἶπε. Γράφω.

— Ἐνα γράμμα;

— Ὁχι. Ἐνα σοννέτο.

— Τὸ συνθέτεις δηλαδὴ τώρα;

— Ἀκριβῶς. Ἐχω συνθέσει τὰ δύο τετράστιχα καὶ τὸ ἕνα τρίστιχο. Καὶ μοῦ μένει τὸ τελευταῖο τρίστιχο.

— Εἶναι δυνατό;

— Καθὼς βλέπεις, πολὺ δυνατό. Μπορῶ νὰ σὲ βεβαιώσω, μάλιστα, ὅτι τὰ καλύτερα ποιήματά μου τὰχω γραμμένα στὴ γραφομηχανή.

— Τὸ τίκ-τάκ τῆς μηχανῆς, λοιπόν, δὲ σοῦ σκοτώνει τὴν ἔμπνευση;

— Ἀπεναντίας μοῦ ρυθμίζει τὴν ποιητικὴ μου σκέψη.

Τί περισσότερο χρειάζεται, λοιπόν, γιὰ νὰ κηρύξουμε τὸν τελικὸ θρίαμβο τῆς μηχανῆς; Ἐπεσε καὶ τὸ τελευταῖο μας ὄχύρωμα. Ἡ Μοῦσα ἔγινε δακτυλογράφος. Δὲν ξέρω τί ποιήματα θ' ἀρχίσουν νὰ βγαίνουν ἀπὸ τὴ γραφομηχανή. Μπορεῖ νὰ βγοῦνε καὶ ἀριστουργήματα. Καὶ ὅμως τὸ γράψιμο — τὸ γράψιμο μὲ τὸ χέρι τοῦ ἀνθρώπου — εἶναι καὶ «αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ» μιὰ δημιουργία. Εἶχε τὸν προσωπικὸ του χαρακτήρα. Καί, ἂν «τὸ ὕφος εἶναι ὁ ἀνθρώπος», ὀλόκληρος ὁ ἀνθρώπος, τὸ γράψιμο εἶναι ἕνα μέρος τοῦ ἀνθρώπου. Μιὰ εἰκόνα ψυχῆς. Ὁ ὄρος «εἰκόνα» δὲν εἶναι αὐθαίρετος, δικός μου. Τὸν πρωτάκουσα στὴν πατρίδα μου, τὴ Σκόπελο. Δὲν ξέρω ἂν εἶναι λόγιον κατασκευάσμα κάποιου

γραμματισμένου τοῦ νησιοῦ ἢ λαϊκὴ ἔκφραση. Κάποτε ὅμως ἄκουσα νὰ λένε γιὰ κάποιον ξάδερφό μου:

— Ἐχει ωραία εἰκόνα ὁ Φίλιππος. Πολὺ ωραία εἰκόνα.

Ἄδύνατο νὰ καταλάβω τί ἤθελαν νὰ ποῦν, γιὰτὴν ὁ λόγος δὲν ἦταν γιὰ φωτογραφία ἢ πορτραῖτο τοῦ ξαδέρφου μου.

— Τί εἰκόνα; ρώτησα.

Μᾶς ἐξήγησαν ὅτι «εἰκόνα» ἔλεγαν τὸ γράψιμο, τὸ γραφικὸ χαρακτήρα. Καὶ ὁ Φίλιππος ἦταν πράγματι καλλιγράφος. Ὁμολογῶ ὅτι ἄλλοῦ πουθενὰ δὲν ξανάκουσα αὐτὸ τὸν ὄρο, οὔτε ξέρω ἂν λέγεται ἄλλοῦ. Ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι βρέθηκε ἔστω κι' ἕνας ἀνθρώπος μονάχα νὰ ὀνομάσῃ, τόσο εὐστοχα, τὸ γράψιμο «εἰκόνα», εἶναι ἀρκετὰ χαρακτηριστικὸ. Γιατί «εἰκόνα», ἀλήθεια, εἰκόνα ψυχῆς εἶναι τὸ γράψιμο. Ἡ γραφολογία εἶναι ὀλόκληρη ἐπιστήμη, ποὺ στὸν τύπο τῆς γραφῆς καὶ τίς λεπτομέρειες ἑνὸς χειρογράφου ἀναζητεῖ καὶ προσδιορίζει, μὲ ἀξιόλογες ἐπιτυχίες κάποτε, τὰ ψυχικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ τὸγραψε. Ἀλλὰ, ὅπως καὶ νὰναι, ἕνα αὐτόγραφο ἔχει πάντα κάτι ἀπὸ τὴν ψυχὴ ἑνὸς ἀνθρώπου. Δὲν εἶναι ἕνα πρᾶγμα νεκρὸ.

Τὸ αὐτόγραφο ἑνὸς μεγάλου ἀνθρώπου ἢ ἑνὸς ἀγαπημένου μας προσώπου μᾶς συγκινεῖ πάντα μ' ἕναν τρόπο πνευματικὸ. Μᾶς φέρνει σὲ μιὰ ψυχικὴ ἐπαφὴ μαζί του. Ὁχι σὰν κάθε ἄλλο ἄψυχο ἀναμνηστικὸ. Κι' ἐδῶ ἀκριβῶς βρίσκεται ἡ ἀξία τῶν αὐτογράφων, ποὺ μερικὰ σπάνια ἀπ' αὐτὰ ἔφτασαν

νὰ πουλιοῦνται σὲ φανταστικὲς τιμές. Γιατί μιὰ συλλογὴ αὐτογράφων δὲ μοιάζει μὲ μιὰ συλλογὴ γραμματισμένων ἢ νομισμάτων ἢ ἄλλων σπανιοτήτων. Εἶναι κάτι ἀνώτερο, ζωντανότερο καὶ πνευματικώτερο. Ἄν ἦταν βολετὸ νάχουμε σήμερα ἕνα αὐτόγραφο τοῦ Πλάτωνα, θὰ εἶχαμε κάτι περισσότερο ἀκόμα ἀπὸ ὅ,τι ἔχουμε ἀπ' αὐτόν. Σχεδὸν θὰ ψηλαφούσαμε τὸ φιλόσοφο τῶν Διαλόγων.

Πρέπει νὰ ὑποθέσουμε, λοιπόν, πῶς ὕστερ' ἀπὸ λίγα ἢ πολλὰ χρόνια τὸ αὐτόγραφο θὰ καταστήσῃ μουσειακὸ εἶδος; Καὶ ὅμως ἐκεῖ πᾶμε. Ἡ γραφομηχανὴ καταργεῖ σιγά-σιγά τὸ γράψιμο. Δημόσια γραφεῖα, τράπεζες, ἐμπορικὲς ἐπιχειρήσεις ἀλληλογραφοῦν μὲ τὴ γραφομηχανή. Ἡ ἰδιωτικὴ ἀλληλογραφία, σ' ἕνα μεγάλο τῆς μέρος, εἶναι κι' αὐτὴ δακτυλογραφημένη. Ἐπιστημονικὰ συγγράμματα πρωτογράφονται ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς τους στὴ μηχανή, χωρὶς μεσολάβηση πέννας καὶ καλαμαριοῦ. Οἱ λογοτέχνες καὶ οἱ ποιητὲς ἀκόμα ἀρχίζουν κι' αὐτοὶ νὰ προχωροῦν στὴ μηχανικὴ γραφή. Τὴ βρίσκουν ταχύτερη καὶ βολικώτερη. Μὲ τὸν καιρὸ, τὰ παιδιὰ στὰ σχολεῖα δὲ θὰ μαθαίνουν πιὰ γραφή, θὰ μαθαίνουν γραφομηχανή. Κανένας δὲ θὰ ξέρῃ πιὰ νὰ γράψῃ, κανένας

νὰ διαβάσῃ ἕνα χειρόγραφο. Τὰ χειρόγραφα θὰ τὰ διαβάζουν εἰδικοί παλαιολογοί, σὰν ἱερογλύφα. Κάθε γραμματισμένος ἀνθρώπος, ἐπιστήμονας, ἔμπορος, λογοτέχνης, ποιητὴς, κάθε ἀνθρώπος ὑποχρεωμένος νὰ γράφῃ, ἀντὶ νάχῃ πέννες καὶ καλαμάρια, θάχῃ τὴ γραφομηχανή του καὶ θὰ κἀνῃ τὴ δουλειά του. Καὶ θὰ τοῦ φαίνεται παράξενο, μάλιστα, πῶς στὰ περασμένα χρόνια γιὰ νὰ γράψουν οἱ ἀνθρώποι ἔπρεπε νὰ μάθουν νὰ ζωγραφίζουν τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου.

Δὲν ξέρω ἂν μὲ τὴν ἐπικράτηση τῆς μηχανικῆς γραφῆς θὰ γράφονται περισσότερες ἢ λιγώτερες ἀνοησίες. Δὲν ξέρω ἀκόμα ἂν εἶναι κίνδυνος νὰ μηχανοποιηθῇ, σιγά-σιγά, μαζί μὲ τὸ γράψιμο, καὶ ἡ σκέψη καὶ τὸ αἶσθημα. Συλλογίζομαι ὅμως τοὺς κακοὺς συγγραφεῖς, ποὺ δὲ λείπουν ἀπὸ καμμιά ἐποχὴ. Σήμερα τουλάχιστον, σ' ἕναν ἀνυπόφορο συγγραφέα, μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς:

— Σπάσε τὴν πέννα σου.

Καὶ νὰ ἐλπίζῃ πῶς μπορεῖ νὰ τὴ σπάσῃ. Ἀλλὰ πῶς νὰ τοῦ πῆ αὐριο:

— Σπάσε τὴ γραφομηχανή σου.

Μιὰ γραφομηχανὴ κοστίζει. Καὶ τὸ πρᾶγμα, δυστυχῶς, δὲ θὰ εἶναι τόσο εὐκόλο.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΘΡΑΣΥΒ. ΖΑΪΜΗΣ *

Σήμερον ὠμίωσε τὸν νενομισμένον ὄρκον ὁ διὰ δευτέραν φοράν ἐκλεγείς Πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας, ὁ Ἀλέξανδρος Θρασυβούλου Ζαΐμης.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ θὰ σὰς συνομιλώ τὸν πολιτικὸν τοῦ βίον, ἔπειτα δὲ θὰ προσπαθῶ νὰ ἐξηγήσω τοὺς λόγους τῆς ὀλως ἐξαιρετικῆς σταδιοδρομίας του.

I

Διὰ τὸν κ. Ζαΐμην κάποιος χιουμοριστὴς ἔγραψεν ὅτι τὸ μόνον μεγάλο ἀξίωμα εἰς τὸ ὁποῖον δὲν ἀνήλθε εἶναι ἐκεῖνο τοῦ Μητροπολίτου. Ἀναντιρρήτως δὲ κανεὶς Ἕλληνα δὲν κατέλαβε τόσα μεγάλα καὶ ποικίλα ἀξιώματα.

Μόλις ἐτελείωσε τὰς εἰς Γερμανίαν καὶ Γαλλίαν σπουδὰς του ἐξελέγετο βουλευτὴς (1885). Μόλις δὲ τὸ 1890 ἐπανήλθεν εἰς τὰ πράγματα τὸ Δεληγιαννικὸν κόμμα εἰς τὸ ὁποῖον τότε ἀνήκεν, ἔγινε Ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης καὶ ἀπὸ τοῦ 1891 ἀνέλαβε συγχρόνως καὶ τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν.

Μετὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1895 ὁ Δεληγιάννης, γενόμενος διὰ τρίτην φοράν πρωθυπουργός, τὸν διορίζει εἰς τὴν σπουδαιότεραν τῶν Ἑλληνικῶν Πρεσβειῶν, τὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἐπὶ τῇ ἀρνήσει του νὰ τὴν δεχθῆ, τοῦ ἀναθέτει τὴν Προεδρείαν τῆς Βουλῆς.

Ὁ πόλεμος τοῦ 1897 τὸν εὐρίσκει κάτοχον αὐτοῦ τοῦ ἀξιώματος, τοῦ δευτέρου τοῦ Κράτους, καὶ ὅταν αἱ περιστάσεις ἐπιβάλλουν νὰ καταρτισθῆ ἕνα Ὑπουργεῖον ἐξωκομματικὸν διὰ νὰ ἐκκαθαρίσῃ τὰς συνεπείας τῆς θλιβερᾶς συμφορᾶς, πρὸς αὐτὸν στρέφεται ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος. Καὶ οὕτω

(*). Τὴν ἡμέραν τῆς ἀρκωμοσίας τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας ὁ ραδιοφωνικὸς σταθμὸς τοῦ Μιάρυ παρεκάλεσε τὸν Καθηγητὴν κ. Α. Ἀνδρεάδην νὰ ἐκφωνήσῃ ἑλληνιστὶ σύντομον λόγον περὶ τῆς σταδιοδρομίας τοῦ κ. Ἀλεξάνδρου Ζαΐμη, ὅστις μετεφράσθη ἔπειτα ἰταλίστι.

Ἡ «Νέα Ἐστία» εἶναι εὐτυχῆς δημοσιεύουσα τὴν ἀγόρευσιν τοῦ ἑλληνο ἀκαδημαϊκοῦ, τὴν ὁποῖαν διακρίνει, ἐκτός τῆς ἱστορικῆς ἀκριβείας καὶ τοῦ λιτοῦ ὕφους, ἕνα προσὸν σπάνιον εἰς τὰ περὶ ζῶντων πολιτευομένων γραφόμενα: ἡ ἀπόλυτος ἀντικειμενικότης.

ὁ Ἀλέξανδρος Ζαΐμης χρίεται πρωθυπουργός εἰς ἡλικίαν πού πολλοὶ διαπρεπεῖς πολιτευόμενοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης (Θεοτόκης, Δραγούμης, Σκουλούδης, Σιμόπουλος) δὲν εἶχον γίνῃ οὔτε Ὑπουργοί. Γεννηθεὶς τὸ 1856, ἦτο μόλις 41 ἐτῶν.

Ὡς Πρωθυπουργός ἐνεργεῖ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1899. Οἱ ψηφοφόροι ὅμως ὀλίγους ὀπαδούς του ἐκλέγουν καὶ ἀναγκάζεται νὰ παραιτηθῆ. Ἀλλὰ φθίνοντος τοῦ 1901 τὰ Ἐυαγγελιακὰ ἐπιφέρουν τὴν πτώσιν τῆς Κυβερνήσεως Θεοτόκη καὶ τὸν καταρτισμὸν νέου Ὑπουργείου Ζαΐμη, πού τὸ φθινόπωρον τοῦ 1902 κάμνει τὰς νέας ἐκλογὰς.

Καὶ πάλιν ὅμως ὀλίγους ζαΐμικοὺς ἀναδεικνύουν αἱ κάλπαι καὶ μέχρι τοῦ 1915 τὴν πρωθυπουργίαν ἐξασκοῦν ἐκ περιτροπῆς ὁ Θεοτόκης, ὁ Δεληγιάννης καὶ ὁ διάδοχος του Ράλλης, μετὰ δὲ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1909 καὶ τὰ παροδικὰ Ὑπουργεῖα Μαυρομιχάλη καὶ Δραγούμη, ὁ Βενιζέλος.

Ἐπὶ δεκατρία ὀλόκληρα χρόνια ὁ Ζαΐμης μένει λοιπὸν μακρὰν τῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ δὲν μένει διὰ τοῦτο ἀχρησιμοποίητος. Ἐκτός τοῦ ὅτι εἶναι συνεχῶς βουλευτής, Πρόεδρος τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων, Πρόεδρος τῆς Ζαπτείου Ἐπιτροπῆς, τὸ 1906 τοῦ ἀνατίθεται τὸ λεπτότατον ἀξίωμα τοῦ Ὑπάτου Ἀρμοστοῦ Κρήτης, ἐπὶ δὲ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ λαμβάνει τὴν τιμὴν πού ποτὲ δὲν ἔλαβεν ἄλλος Ἕλληνα, νὰ ἴδῃ τὴν εἰκόνα του ἐπὶ γραμματοσήμου. Τῷ 1913 ἡγεῖται ἀποστολῆς ἐπιφορτισμένης ν' ἀναγγεῖλῃ τὴν ἀνοδὸν τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου εἰς διαφόρους εὐρωπαϊκὰς Αὐλὰς. Τῷ 1914 ὁ πόλεμος τὸν εὐρίσκει εἰς τὸ Βουκουρέστι διαπραγματευόμενον μετὰ Τούρκους ἐκτάκτους ἀπεσταλμένους τὸν κανονισμὸν τῶν ζητημάτων πού εἶχον ἀφήσῃ ἐκκρεμῆ οἱ βαλκανικοὶ πόλεμοι. Ἐν ἀρχῇ τοῦ αὐτοῦ ἔτους μετὰ τὸν αἰφνίδιον θάνατον τοῦ Ἰωάννου Βαλαωρίτου, εἶχεν ἐκλεγῆ καὶ Διοικητὴς τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς.

Τὴν θέσιν αὐτὴν διατηρεῖ μέχρι τοῦ 1921, ἀλλὰ διαρκούντος τοῦ πολέμου γίνεται δις Πρωθυπουργός, τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1915 ὅταν ἡ Βουλγαρία εἰσῆλθεν εἰς τὸν πόλεμον καὶ τὴν ἀνοίξιν τοῦ 1917. Κατὰ τὴν τετάρτην αὐτοῦ πρωθυπουργίαν ἔλαβε

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΘΡ. ΖΑΪΜΗΣ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

χώραν ἢ ἀποστολῇ Ζοννάρ καὶ ὁ ἐκθρονισμὸς τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου.

Ἀπὸ τοῦ 1922 καὶ ἐντεῦθεν πολλάκις ἐγένετο καὶ πάλιν λόγος καταρτισμοῦ Ζαΐμικοῦ Ὑπουργείου, ἀλλὰ λόγοι ποικίλοι, ἢ οἷς καὶ λόγοι ὑγείας, ματαιοῦν τὰ σχέδια ταῦτα. Πλὴν ἡ κοινὴ γνώμη ἐξηκολούθει ν' ἀτενίζῃ πρὸς αὐτὸν, καὶ ὅταν μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ στρατηγοῦ Παγκάλου ἐπεκράτησεν ἡ ἰδέα Ὑπουργείου εἰς ὃ θὰ συνειργάζοντο ὅλα τὰ κόμματα, κατεφάνη ἄμέσως ὅτι τοιαύτη Κυβέρνησις μόνον ὑπ' αὐτὸν ἠδύνατο νὰ σχηματισθῆ. Τὸ κληθὲν «Ὀικουμενικὸν Ὑπουργεῖον» ἔζησε 18 μῆνας. Τὴν παραίτησίν του διεδέχθησαν αἱ ἐκλογαὶ τοῦ 1928, αἵτινες ἀνέδειξαν πανίσχυρον τὸν κ. Βενιζέλον. Ἀλλ' ὅμως καὶ τὸ ἐπανελθὸν θριαμβευτικῶς εἰς τὴν Ἀρχὴν κόμμα ἠσθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸν κ. Ζαΐμην, ὅστις ἐξέλεγη διαδοχικῶς πρῶτος Πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς Γερουσίας καὶ μετ' οὐ πολὺ,

παραιτηθέντος τοῦ ναυάρχου Κουντουριώτου, δεύτερος Πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας. Πρὶν λήξῃ ἡ πενταετής του θητεία τὸ ἀντιβενιζελικὸν κόμμα κατέλαβε τὴν Ἀρχὴν. Πλὴν καὶ πάλιν οὔτε ἡ νέα αὐτὴ ριζικὴ μεταβολὴ δὲν ἴσχυσε νὰ μεταβάλλῃ ὡς πρὸς αὐτὸν τὰ πράγματα καὶ πρὸ ὀλίγων ἑβδομαδῶν ὁ κ. Ζαΐμης ἐξελέγετο αὖθις Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας.

II

Μᾶς μένει νὰ ἐξεύρωμεν τὰ αἷτια τῆς μοναδικῆς αὐτῆς εἰς τὰ νεοελληνικὰ χρονικὰ σταδιοδρομίας.

Αὕτη ἐκπλήσσει ἐκ πρώτης ὄψεως τοσοῦτω μᾶλλον καθ' ὅσον ὁ κ. Ζαΐμης οὔτε ρήτωρ εἶναι οὔτε ἔχει καμμίαν ἰδιοφυῖαν εἰς τὸν χειρισμὸν τῶν ἐκλογικῶν μαζῶν, ὅπως ἀποδεικνύει περιτράνως τὸ γεγονός ὅτι δις ἦτο Πρωθυπουργός κατὰ τὰς ἐκλο-

γὰς καὶ ἐν τούτοις δὲν κατώρθωσε ποτὲ νὰ συμπήξῃ πολυάριθμον βουλευτικὴν ὁμάδα. Στερεῖται μὲ ἄλλους λόγους τῶν δύο ταλάντων, τοῦ ρητορικοῦ δηλαδὴ καὶ τοῦ ἐκλογικοῦ, ποὺ ἀνέδειξαν ὄλους τοὺς ἄλλους πολιτικούς ἡγέτας τῆς Ἑλλάδος καὶ γενικώτερον τῆς Εὐρώπης.

Εἰς τί λοιπὸν ὀφείλονται αἱ ὅλως ἐξαιρετικά του ἐπιτυχία :

Ἀναμφιβόλως διὰ τὰ πρῶτα ἔτη εἰς τὸ ὄνομά του, ἔπειτα ὅμως εἰς τὰς πολιτικὰς καὶ ἰδιωτικὰς του ἀρετάς. Τὸ ὄνομά του δὲν τοῦ ἐξησφάλισε μόνον ἐκλογικὴν ἔδραν εἰς τὰ Καλάβρυτα, τοῦ ἔδιδε καὶ μοναδικὸν πολιτικὸν γόητρον. Καὶ ὁ πατήρ του Θρασύβουλος καὶ ὁ πάππος Ἀνδρέας εἶχον χρηματίσῃ πρωθυπουργοί. Εἶχον δὲ ἀφήσῃ καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐκτὸς αὐτῆς φήμην ἀνθρώπων πατριωτῶν, ἱκανῶν, τιμῶν καὶ πρὸ παντὸς φρονίμων. Τὸ ἐπίθετον συνετὸς προσεκολλᾶτο πάντοτε καὶ δικαίως εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς του. Πρὸς τούτοις οἱ πρόγονοί του τοῦ εἶχον κληροδοτήσῃ ἐκτὸς πολλῶν εὐγενῶν παραδόσεων καὶ ἀντίληψιν σαφεστέραν τοῦ τί δύναται νὰ ἐπιτύχῃ ἡ Ἑλλάς ἐν τῇ ἐξωτερικῇ πολιτικῇ. Τὸν δὲ διπλωματικὸν αὐτὸν ἀταβισμὸν ἐνίσχυσε ἀναμφισβητήτως τὸ γεγονός ὅτι εἰς τὰς φλέβας τῆς μητρὸς του ἔρρεε τὸ αἷμα τῶν δύο φαναριωτικῶν οἰκογενειῶν ποὺ διέπρεψαν κατ' ἐξοχὴν ἐπὶ τοῦ διπλωματικοῦ πεδίου, τῶν Μουρούζηδων δηλαδὴ καὶ τῶν Μαυροκορδάτων.

Ἄλλ' ἂν μέγα ὄνομα ἀρκεῖ ν' ἀναδείξῃ κανένα ταχέως βουλευτὴν ἢ καὶ Ὑπουργόν, δὲν ἀρκεῖ νὰ τὸν διατηρήσῃ ἐπὶ ἡμισυ αἰῶνα εἰς τ' ἀνώτατα τοῦ Ἔθνους ἀξιώματα, οὔτε νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τὰς Μεγάλας Δυνάμεις τὴν ἐμπιστοσύνην ἐκείνην, ἣτις εἶναι ἀπαραίτητος εἰς ὅποιον θέλει νὰ κυβερνήσῃ εὐδοκίμως τὴν Ἑλλάδα.

Διὰ τοιαῦτα κατορθώματα — μεταχειρίζομαι ἀπὸ σκοποῦ τὴν λέξιν ταύτην — χρειάζονται μεγάλα προσωπικὰ ἀρετά. Εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τούτων ἔρχονται ἡ σύνεσις καὶ ὁ ψυχραίμιος πατριωτισμὸς, οἵτινες ἀπετέλεσαν καὶ τοὺς κυριωτέρους τίτλους τοῦ πατρὸς του εἰς τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ Ἔθνους. Φθίνοντος τοῦ 1869 ἡ Ἑλλάς εὐρίσκετο πρὸ τοῦ διλήμματος ἢ νὰ ἔλθῃ εἰς πόλεμον πρὸς τὴν Τουρκίαν ἢ νὰ παύσῃ ὑποστηρίζουσα τοὺς ἀπὸ τριετίας (1866—1869) ἡρωϊκῶς παλαίοντας Κρήτας. Ὅλοι ἔβλεπον ὅτι ὀφείλαμεν νὰ ὑποκύψωμεν, ἀλλὰ μόνον ὁ Θρασύβουλος Ζαΐμης ἔλαβε τὸ θάρρος νὰ τὸ πράξῃ καὶ οὕτω προέλαβε μεγαλειέτας καὶ ἐξευτελιστικώτερας διὰ τὸ Ἔθνος συμφοράς. Αὐτὸ τοῦτο δύναται νὰ λεχθῇ καὶ περὶ τῆς πολιτείας τοῦ υἱοῦ του, τὸσον τὸ 1897 ὅτε ἔστρεψε τὴν ἐπιβολὴν Διεθνοῦς Οἰκονομικοῦ Ἐλέγχου, ὅσον καὶ τὸ 1917 ὅτε ὑπέγκουσε εἰς τὰ κελεύσματα τοῦ Ζοννάρι, ὅστις ὠμίλει ἐν ὀνόματι τῶν κρατουσῶν

τῆς θαλάσσης δυνάμεων, Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας.

Διὰ τῆς συνετῆς πολιτικῆς του τὸ 1897 ὁ Ζαΐμης οὐ μόνον ἐπέτυχε νὰ καταστήσῃ τὸν Ἐλεγχον ἡπιώτερον, ἀλλὰ καὶ ἀπέκτησε τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Αὕτη ἐξεδηλώθη τρανῶς τὸ 1906 ὅτε ὁμοθυμῶς ἐγένετο δεκτὴ ἡ ὑπὸ τοῦ Βασιλέως Γεωργίου ὑπόδειξις του ὡς Ὑπάτου Ἀρμοστοῦ Κρήτης ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ μάλιστα ταύτῃ ὁ ὀλιγόλογος Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἰταλίας Τιττόνι, ὠμίλησε «περὶ εὐτυχιστάτης ἐκλογῆς». Ἐπίσης δέ, δύο ἔτη βραδύτερον, ὅτε ἡ Ἰταλία, Ρωσσία, Ἀγγλία καὶ Γαλλία ἀπεφασίσαν ν' ἀποσύρῃσι τὰ στρατεύματά των ἐκ τῆς νήσου, ἀπόφασις ἣτις, ὅπως τῷ ἔγραψεν ὁ ἀρχηγὸς τοῦ διεθνοῦς στρατοῦ κατοχῆς στρατηγὸς De la Rue, εἰς αὐτὸν πρὸ παντὸς ὀφείλετο.

Ἐτερόν του προσὸν συντέλεσαν μὲγᾶλως εἰς τὴν σταδιοδρομίαν του εἶναι ἡ ἔλλειψις παρ' αὐτῷ πάσης φιλαρχίας. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν μεγάλων κομμάτων δὲν ἀντέδρων εἰς τὴν ἀνάθεσιν εἰς αὐτὸν τῆς Ἀρχῆς εἰς δυσχερεῖς περιστάσεις, διότι ἐγνώριζον ὅτι δὲν θὰ προσεπάθει νὰ ἐγκοληθῇ εἰς αὐτήν.

Ἡ ἀνεπιτηδειότης του περὶ τὸ χειρίζεσθαι τὰς ἐκλογικὰς μάζας τὸν ἐβοήθησεν ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως, διότι καὶ οἱ ἀντίπαλοί του καὶ ἡ κοινὴ γνώμη ἦσαν βέβαιοι ὅτι κατὰ τὰς ὑπ' αὐτοῦ γινομένας ἐκλογὰς δὲν θὰ ἐπιηραζέτο ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως τὸ φρόνημα τῶν ἐκλογέων.

Ἄλλὰ καὶ τὸ ἕτερον τῶν δύο μειονεκτημάτων του τὰ ὁποῖα ἐμνημονεύσαμεν ἀνωτέρω, δηλαδὴ τὸ ὅτι δὲν ἀρέσκειται ν' ἀνέρχηται εἰς τὸ βῆμα, τὸν ὠφέλησε πλέον ἢ τὸν ἔβλαψε. Διότι ἡ σιωπὴ εἰς χώραν εἰς τὴν ὁποίαν πολλοὶ εἶναι οἱ ἐκ γενετῆς ρήτορες ἀναφαίνεται ὡς σπανία ἀρετὴ, διδουσα μείζον κύρος εἰς τὰ ὅσα ἐκάστοτε λέγει δημοσίᾳ ὁ συνήθως κρατῶν τὰ χεῖλη του κλειστά.

Ἄλλ' ἡ ἀρετὴ ἣτις ἰδίως χαρακτηρίζει τὸν Ἀλέξανδρον Ζαΐμην καὶ διὰ τὴν ὁποῖαν καὶ μόνην δικαίως καυχᾶται, εἶναι ὅτι εἰς τοὺς κομματικούς ἀγῶνας, οἵτινες ἀπὸ τῆς νεότητός του ὑπῆρξαν ἐν Ἑλλάδι ὀξεῖς, αὐτὸς ἐκράτησε μετρισιπάθειαν καὶ ἐπεδίωξε συμφιλίωσιν. Ὅθεν ὑπῆρξεν ἀνεκαθεν ἐνδεδειγμένος διὰ τὴν προεδρείαν κυβερνήσεων αἰτινες, ὡς ἡ τοῦ 1897, ἴσταντο ἀνωτέρω τῶν κομμάτων ἢ εἰς τὰς ὁποίας, ὡς ἡ τοῦ 1926, συνειργάζοντο ὅλα τὰ κόμματα.

Πρὸ παντὸς δ' ὅμως ἡ ἐμφυτὸς του ροπή πρὸς τὴν μετρισιπάθειαν καὶ τὴν συνδιαλλαγὴν τὸν ὑπεδείκνυε διὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, ὅστινος ἡ ἀποστολὴ συνίσταται, ὅπως ὀρθότατα ἐλέχθη ἐν Γαλλίᾳ, εἰς τὸ νὰ εἶναι ὁ διαιτητὴς τῶν κομματικῶν διαφορῶν (l'arbitre des partis).

Αὐτὸς δ' ἀκριβῶς εἶναι ὁ βαθύτερος λόγος πενταετίας καὶ τὸ Λαϊκὸν ἔφετος, ἔστρεψαν πρὸς αὐτὸν τὰ βλέμματα διὰ τὸ ἀνώχωρον κόμματα, καὶ τὸ φιλελεύθερον πρὸ τατον ἀξίωμα τοῦ Κράτους.

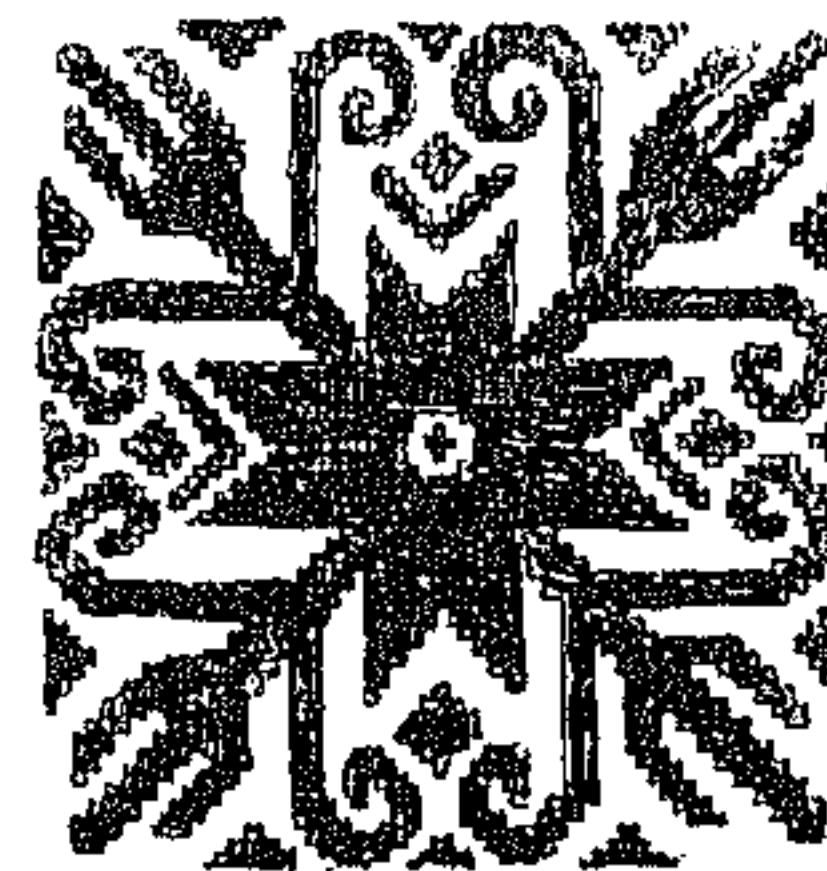
Λ. Μ. ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ

ΣΤΟΝ ΑΠΟΣΤΟΛΟ ΜΑΡΜΕΛΗ

Γλυκιέ φίλε, ἕνα φύσημα καὶ νὰ σε, τόσο κοντὰ καὶ τόσο μακρυνός!
Σὲ στεφανῶν' ἡ Δόξα ὅπως κοιμᾶσαι,
Ἰσκιος κι ἐκείνη ὄνειρου καὶ καπνός.
Μὰ ὠριοπρόσωπος ἔτσι, κι ἔτσι ἀγνός,
μοῦ φαντάζεις, καλέ μου, σάμπως νᾶσαι,
κάπου βαθυά, στὸν ξάστερο οὐρανό,
τὸ χιονισμένο ὡς νᾶσαι τὸ βουνό,
ψηλὴ, καθάρια μνήμη, ποὺ θυμᾶσαι
τ' ἀστέρι νὰ φιλῇ τὸ αὐγερινό.

Μ' ἀπ' τὰ Σκότη στὸ Φῶς ποὺ λαχταροῦσαι
κι εὐτυχισμένοι χαίρουνται οἱ νεκροί,
ὀδηγῆτρες σου, ναί! Καταντικρῶ,
σ' εἶχανε βγάλη πολὺ πρὶν οἱ Μοῦσαι,
κι ἡ Μοῖρ' ἄς τὸ ἀπαγόρευε ἡ πικρὴ!
Κι ἀπ' τὰ σκότη στὸ φῶς, ὄλος ποὺ διάβης,
τόσο ἀπαλὰ τὸ μέτωπο ἀναπαύεις,
ποὺ θαρρῶ τῇ θανῇ σου ζηλευτὴ
'Ἐσένανε ὄχι! μὰ τὸν πόνο θάβεις,
καὶ πᾶς φευγάτος στὴ χαρὰ, ποιητὴ!

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΗΜΗΡΙΩΤΗΣ

ΡΩΜΑΙΟΣ ΝΤΕ ΜΠΕΛΙΑΡΜΠΡΕ

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΔΙΗΓΗΜΑ

Στόν 'Ακαδημαϊκό κ. Δ. ΓΡ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ

Είμαστε στά 1373. Μόλις είχε τελειώσει τό συνέδριο τής Θήβας, πού είχε συγκαλέσει ο Πάπας Γρηγόριος ΙΑ', δίχως νά καταλήξη σέ κανένα θετικό αποτέλεσμα. Βλέποντας ο Πάπας τή δύναμη τών Τούρκων πού μεγάλωνε όλοένα και τόν κίνδυνο πού απειλούσε τις φράγκικες ήγεμονίες τών 'Ελληνικών χωρών, κάλεσε σέ σύσκεψη τούς άρχοντες, τούς δουκούς και τούς φεουδάρχες, μέ σκοπό ν' άποφασίσουν τί μέτρα έπρεπε νά πάρουν γιά νά σταματήσει τό κακό. Μά, όπως πάντα, δέ μπόρεσαν νά συμφωνήσουν σέ τίποτα. Κι' έτσι τόν Οκτώβρη του 1373 καθέννας από τούς καλεσμένους έπαιρνε τό δρόμο γιά τή χώρα του (1).

'Ανάμεσα στους καλεσμένους ήταν κι' ο φοβερός και πολυμήχανος Καστελλάνος τής Κορίνθου, ο Νέριος 'Ατζαγιόλης (2). Αύτός, χάρις σέ ισχυρές προστασίες, είχε άποκτήσει άπέραντες κτήσεις στην Πελοπόννησο κοντά σ' εκείνες πού κληρονόμησε από τό μπάριμπα του, τό Νικόλαο 'Ατζαγιόλη (3), κι' έτσι λογαριαζόταν ένας από τούς ισχυρούς άρχοντες.

Φεύγοντας λοιπόν ο Νέριος από τή σύσκεψη και γυρίζοντας στην Κορίνθο, πέρασε, όπως ήταν φυσικό, ανάμεσα από τις όμορφες χώρες του Καταλανικού δουκάτου τής 'Αθήνας. Οι 'Αμογαβάροι (4) είχαν εγκατασταθή στην 'Αττική καλύτερα κι' από τήν πατρίδα τους. 'Η πολεμώχαρη όμως φύση τής φυλής τους είχε λίγο - λίγο σβύσει κάτω από τό γαλάζιον ούρανό τής θείας γής κι' άνθρωποι αύτοι του πολέμου και τής φωτιάς είχαν ριχτεί τώρα σέ εірηνικές άσχολίες, σά φιλήσυχοι άστοί. Μά κι' οι έμφύλιες έριδες είχαν συντρέξει στην έξασθένιση τών Καταλάνων και στό χαμό τής τρομερής κι' άκαμπτης σκληράδας τους. Οι παλιοί κι' άγριοι πολεμιστές, πού στις όχθες του Βοιωτικού Κηφισού είχαν μεταμορφώσει μέ τά βέλη τους σέ χάλκινα αγάλματα (5) τούς βουργούνδιους ήπότες τής 'Αθήνας (6), τώρα βρισκόνταν σέ κάποια παρακμή.

Μέ μιά ματιά ο Νέριος κατάλαβε όλη τήν κατάσταση κι' άμέσως σχημάτισε τό

σχέδιό του: 'Επρεπε νά ύψωθούν στην 'Ακρόπολη τά σήματα τών 'Ατζαγιόλων! Μά γιά νά γίνει αύτό χρειαζόταν κάποια άφορμή. Κ' ή άφορμή βρέθηκε γρήγορα...

Μερικοί Κορίνθιοι, ύπήκοοι του 'Ατζαγιόλη, κατέφυγαν στό έδαφος του Καταλανικού δουκάτου τής 'Αθήνας. Ο Νέριος ζήτησε νά του παραδοθούν, μά δέν έλαβε καμμιάν άπάντηση. Κι' αύτός ώρμησε νά καταλάβη τά Μέγαρα, τό προύργιο του δουκάτου (7).

Στό μεταξύ όμως κι' οι Καταλάνοι δέν κάθησαν μέ σταυρωμένα χέρια. Ξαπόστειλαν στό Μέγαρο ένισχύσεις μ' επί κεφαλής τό νοτάριο (8) τών 'Αθηνών Δημήτρη Ρέντη και τόν καταλάνο Ρωμαίο ντέ Μπελιάρμπρε. 'Επίσης, από τή Λειβαδιά έτρεξε μέ μικρές ένισχύσεις ο φρούραρχός της Φραγκίσκος Λουνείλ.

Σέ λίγο οι έπικουρίες μέ τήν έγχώρια φρουρά κλείστηκαν στό δυό φρούρια (9) πού παράστεκαν σάν άκοίμητοι σκοποί πάνω από τά Μέγαρα. 'Όσοι κάτοικοι πρόλαβαν, μαζεύτηκαν μαζί μέ τόν 'Αρχιεπίσκοπο 'Ιωάννη Βογί πάνω στις άκροπόλεις. Οι άλλοι σύρθηκαν άιχμάλωτοι από τό Νέριο...

* *

'Η πολιορκία μέρα μέ τήν ήμέρα γινόταν και πιο στενή. Κάθε λίγο μιά καινούργια επίθεση του 'Ατζαγιόλη άποκρουόταν μέ γενναιότητα, μά και μέ άφθονες άπώλειες κι' από τις δυό μεριές.

Οι πέτρες όλοτρόγυρα βάφονταν άλικες από τό αίμα πού έχυναν τά τρυπημένα κορμιά! Κορμιά μέ καρφωμένα βέλη στό πλευρά, στό στήθια, στην κοιλιά. Σάν πίδακες πηδούσαν από τις πληγές τά αίματα. Παντού φωνές και βογκητά γέμιζαν μέ φρίκη τις ψυχές τών ζωντανών... 'Ηταν οι πληγώμενοι πού σπαρταρούσαν και μάταια πρόσμεναν μιά βοήθεια. Ψυχές πού άπεγνωσμένα δοκίμαζαν ν' άντισταθούν σέ κάποιαν άόρατη δύναμη πού τις ξεκολλούσε από τό κορμί...

Πολλοί από τούς μισθοφόρους του 'Ατζαγιόλη ώρμούσαν μέ σκάλες και μέ

σκοινιά γιά ν' ανέβουν στό κάστρα! Μά οι προσπάθειές τους σταματούσαν μπρός στην γραντινη αντίσταση τών πολιορκημένων. Κι' έβλεπες νά κατρακυλούν φύρδην - μίγδην από τά ύψη τών τειχών οι πολιορκητές, και τά κορμιά τους, ξεπλωμένα φαρδιά - πλατειά μέ πληγιασμένες και ξεσκισμένες τις σάρκες στις πλαγιές τών λόφων...

Στά κάστρα επάνω παιζόταν άλλη τραγωδία. 'Ενας σωρός ψυχές μαζεμένες σ' ένα μικρό χώρο δίχως στέγη και μέ τροφές γιά λίγο καιρό! Οι χωριάτες ήταν άξιολύπητοι. 'Εβλεπαν κάτω τά σπίτια τους ρημαγμένα, τά ζώα τους νά τ' άρπάζουν και τις φυτείες τους νά χάνονται κάτω από τό βαρύ ποδάρι του ξένου. Κι' όμως δέ μπορούσαν νά κάνουν τίποτα. Και μέ σταυρωμένα χέρια και δακρυσμένα μάτια αντίκρυζαν τό άλληλοσφάγμα τών Φράγκων κατακτητών, παλιών και καινούργιων, πού ξεσπούσε στην ράχη τους. Κι' όμως αύτά όλα τά ύπόμενα καρτερικά. Μιά έλλη καταστροφή πού κρεμόταν πάνω από τά κεφάλια τους, πιο φοβερή και πιο άπαισία, τούς πιέζε τά στήθια σά βραχνάς. 'Ενιωθαν πώς τά κορίτσια τους, όσα ήταν όμορφα, θά γινόταν παλλακίδες τών φλωρεντινων κατακτητών, κι' όσα δέ θ' άξιζαν γι' αύτή τήν τιμή, θά ύπηρετούσαν σάν άπλές σκλάβες στους άφεντάδες. Μά κι' οι άντρες δέ θά περνούσαν καλύτερα. 'Η ζωή τους, κάτω από τόν τυραννικό ζυγό, δέ θά παράλλαζε πολύ από του ζώου... Οι παλιοί δεσπότες είχαν λίγο ήμερέψει... Μά οι καινούργιοι;...

Γι' αύτό μιά βαρειά μελαγχολία έπιανε τούς πολιορκημένους, όταν μέ τό σουρούπωμα έβλεπαν κάτω από τις σκοτεινές γωνιές τών πύργων νά κατεβαίνουν σιγά - σιγά οι πολεμιστές γιά νά ξεκουραστούν. 'Εκείνη τήν ώρα έπαυαν άπ' όλες τις μεριές οι θόρυβοι και μιά νεκρική σιγή εξαπλωνόταν κάτω από τούς πέτρινους όγκους τών πύργων...

Μιά άπ' αυτές τις ώρες τής άνάπαυσης ο Ρωμαίος ντέ Μπελιάρμπρε, αφήνοντας τόν όπλισμό του στό χέρια του υπηρέτη του και ζωσμένος στην μέση τό σπαθί του, έφερνε βόλτες ανάμεσα στό συντρίμια τών φτωχών πολιορκημένων. 'Ερριζε μιά - δυό ματιές στις πένθιμες όψεις τους και δέ μπόρεσε νά βαστήξη ένα στεναγμό. Τά ώχρά και βρώμικα πρόσωπα τών χωρικών κι' ή φοβισμένη ματιά τους του έφεραν κάποιαν άπογοήτευση. Θυμήθηκε τήν παλιά δύναμη του λαού πού κατοικούσε αύτά τά χώματα κι' ή μελαγχολία γέμισε σά βαρύ σύννεφο τήν ψυχή του...

Προχωρώντας τράβηξε μ' άργά βήματα κατά τή βορεινή πλευρά του κάστρου. 'Εκέϊ, στην άκρη, μερικά δέντρα, κάποια άγρια χλαδιά και λίγοι θάμνοι πάνω στις πέτρες, τόν έκαναν νά ξεχάση πώς βρισκό-

ταν σ' ακρόπολη πολιορκημένη άπ' όλες τις μεριές και νά ζήση γιά μιά στιγμή τήν ξένοιαστη ζωή του έλεύθερου ανθρώπου.

Λύγισε τό κορμί του κι' έκάθησε σέ μιά πέτρα. Τό σπαθί του βρόντησε στό βράχο κι' ύστερα πλάγιασε βουβά στό χώμα. 'Εβγαλε τό κράνος του και τ' άπίθωσε ήρεμα δεξιά του. Τά πρώτα άστρα τρεμούλιαζαν στόν ούρανό. Πέρα οι στρατιώτες έτρωγαν μαζί μέ τούς χωριάτες τό λιτό δείπνο τους. Τό βραδυό άεράκι έφερνε σ' αύτιά του σάν άνάλαφρους ψιθυρισμούς τις κουβέντες τους. Κ' ή βαρειά θλίψη πιέζε όλοένα τήν ψυχή του. 'Ενιωθε πώς κάθε αντίσταση ήταν μάταιη, άφού ήταν βέβαιο πώς δέ θά ρχόταν καμμιά ένίσχυση άπέξω. Κ' ήταν μοιραίο κάποια στιγμή, πού θά τούς άφηναν οι δυνάμεις τους, νά εγκαταλείψουν τις άκροπόλεις και τή χαριτωμένη κωμόπολη στό χέρια του φλωρεντινού κατακτητή. Πονούσε πολύ ή ψυχή του. Μά ή λογική, ή ψυχρή σκέψη, τούλεγε πώς μ' όλη τήν άντρεία τους, δέ θά μπορούσαν νά κάνουν τίποτα...

Ξαφνικά, ανάμεσα στό όνειροπολήματά του, αίστάνθηκε κάποιο μικρό θόρυβο δίπλα του. Κάτι σάν κομμένο λυγμό, σάν άναστεναγμό. Δέν ήταν λοιπόν όλως διόλου μονάχος του! Σηκώθηκε άπότομα και προχώρησε λίγα μέτρα πιο πέρα. Μιά σκιά τότε βγήκε από τούς θάμνους, και ξεπρόβαλε μπροστά του ένα κορίτσι. Δέ μπόρεσε βέβαια νά ξεχωρίση τά χαρακτηριστικά της. Μεσ' στό σκοτάδι διαγραφόταν ένα ψηλό και καλοδεμένο κορμί και τίποτα περισσότερο. 'Όστούσο του έκαν' έντύπωση τό θάρρος της κι' ή περίεργη θέση πού βρισκόταν. 'Ολότελα χωρισμένη από τούς άλλους χωρικούς, μέσα στους θάμνους.

Τήν πλησίασε περισσότερο και τήν έπιασε από τό χέρι.

— Τι γυρεύεις εδώ και πώς σέ λένε;
— 'Ησυχάζω, άφέντη μου. 'Όσο γιά τό όνομά μου...

— Μά γιατί μονάχη; Πού είναι οι δικόι σου; 'Η μάνα σου, ο πατέρας σου;...

— Μή μέ ρωτάς, άφέντη μου...

Τό σκοτάδι ήταν πηχτό κι' ο Ρωμαίος δέ μπόρεσε νά καταλάβη τί έντύπωση έκαναν τά λόγια του στό κορίτσι. 'Αλλά κάποιος άναστεναγμός, βγαλμένος από τά φυλλοκάρδια, δέν τόν άφησε νά προχωρήση πιά στις έρωτήσεις του. Κατάλαβε πώς είχε μπροστά του ένα ψυχικό ναυάγιο, κάποιο ρημάδι.

— 'Ελα μαζί μου, τής είπε.
'Εκείνη τρέμοντας προχώρησε μαζί του. Δέν είχαν κάνει δυό βήματα κι' έπεσε στό πόδια του γονατιστή.

— Λυπήσου με, κύριέ μου, του είπε. Είμαι μονάχη μου. Με λένε Ζωή. Τους γονιούς μου δέν τούς γνώρισα...

... Ήταν περασμένα μεσάνυχτα. Ή βραδυνή παγωνιά και μία καταθλιπτική ατμόσφαιρα, γεμάτη σύννεφα κι' άστραπές, γέμιζε τρόμο τις ψυχές. Άραιές σταγόνες έπεφταν πού και πού για να κάνουν πιο τραγική την κόλαση των πολιορκημένων.

Έκείνη την ώρα ο Ρωμαίος ντέ Μπελιάρμπρε, ο Δημήτρης Ρέντης, ο Άρχιεπίσκοπος Ίωάννης κι' άλλοι κατώτεροι καταλάβοι αξιωματικοί ήταν συγκεντρωμένοι στο μικρό σπιτάκι του φρουράρχου, ένα από τα δύο - τρία οικοδομήματα του κάστρου. Ένα μεγάλο δαδί φώτιζε τρεμουλιαστά τους πέτρινους τοίχους της μικρής κάμαρας. Κανείς από τους συγκεντρωμένους δέ μιλούσε. Δύο φορές μονάχα, ο Ρέντης, μ' ένα χασμουρημά του, διέκοψε τη μονότονη σιωπή. Έξω από τη μικρή καμαρωτή πόρτα πηγαινοερχόταν ένας φρουρός. Πάνω στους πύργους οι νυχτοσκοποί στέκονταν άκίνητοι, με τα μάτια βυθισμένα στο σκοτάδι. Κι' άπάνω στα πρόσωπά τους έσπαγε τ' ανεμόβροχο...

Ξάφνω, τη μελαγχολική ήσυχια της κάμαρας την έκοψαν δυο χτυπήματα στην πόρτα. Στ' άνοιγμα φάνηκε ο αξιωματικός της νυχτερινής περιπολίας, προχώρησε μέσα και χαιρέτησε στρατιωτικά.

— Τ' είναι, Ροδρίγο; ρώτησε ο Ρέντης.

— Δέ θέλω να σάς τρομάξω, αλλά φοβάμαι πως ο έχθρος κάτι μάς έτοιμάζει άπόψε. Άκουσα κάτω από τα δυτικά μπεντένια μια χλααλή. Σά να μου φαίνεται πως ο φλωρεντίνος δουλεύει...

Με μιάς πετάχτηκαν όλοι άπάνω.

— Χμ!... νυχτερινή έφοδο, μουρμούρισε ο Ρωμαίος κι' ώρμησε έξω.

Προχώρησε στα χείλια του τείχους. Στ' αυτιά του έφταναν καθαρά οι κινήσεις του έχθρου. Δέν ήταν ώρα για ξεκούρασμα. Πρόσταξε άμέσως συναγερμό.

Σέ λίγο καθένας ήταν στη θέση του. Ο Λουνεϊλ αντίκρου έδινε τις τελευταίες οδηγίες. Μερικές γυναίκες πιο πέρα ξεφώνιζαν.

Ο Ρωμαίος άφησε μια στιγμή τις έπάλξεις και γύρισε στο σπιτάκι. Σέ μια γωνιά της κάμαρας καθόταν η Ζωή.

— Έχε το νου σου, της είπε, χαϊδεύοντας της τους ώμους.

— Ότι προστάξεις, κύριέ μου, τ' άποκρίθηκε ήρεμα.

Κάτω από το φως της δάδας έλαμπαν δυο μαύρα μάτια κι' ένα χαριτωμένο κεφάλάκι τυλιγμένο από κατάμαυρα μαλλιά.

— Φοβάσαι; τή ρώτησε ο Ρωμαίος, σκύβοντας στο πρόσωπό της...

Άπ' όλες τις μεριές ανέβαιναν στα κάστρα οι πολιορκητές. Οι άγριες φωνές ώρμούσαν στα μετερίζια κι' οι πιο παλληκάρδες από δαυτούς βρίσκονταν κιόλας

άπάνω. Το σκοτάδι ήταν πηχτό κι' έτσι δέ μπορούσε να ξεδιακρίνη ο ένας τον άλλο. Οι σάιτες πιά δέ δούλευαν. Το σπαθί και το έγχειρίδιο δούλευαν έντονα...

Σέ λίγο άπειροι μισθοφόροι είχαν γεμίσει τα κάστρα. Γύρω από τους πύργους γίνονταν λυσσαλέες μάχες. Ένας σωρός κορμιά, — άλλοι σκοτωμένοι κι' άλλοι λαβωμένοι, — έγερναν το ένα πάνω στ' άλλο άδελφωμένα. Άλλα κορμιά στα πλατώματα κι' άλλα μες στα όχυρώματα... Λίγοι που βρέθηκαν άπομονωμένοι μ' ένα σωρό έχθρους γύρω τους, έπεσαν αίχμάλωτοι στα χέρια του Άτζαγιόλη. Άνάμεσα σ' αυτούς ήταν ο Λουνεϊλ κι' η κόρη του Ρέντη, η πεντάμορφη Μαρία, που είχε ακολουθήσει τον πατέρα της στην έκστρατεία.

Ο Ρωμαίος με λίγους γενναίους μαχητές, άπισθοχωρώντας κατά τη βαρεινή πλευρά του κάστρου, μπόρεσαν με κίνδυνο της ζωής τους να ξεγλυστρήσουν και να ξεφύγουν από τα νύχια του έχθρου. Τόν ακολούθησαν λίγοι χωριάτες κι' η φίλη του ή Ζωή. Ο Ρωμαίος την πρόσεχε σαν πολύτιμο πετράδι. Η καρδιά του γι' αυτή τη σκλάβια χτυπούσε δυνατά. Ένωθε πως είχε συμπληρώσει ένα κενό της ζωής του. Όστόσο, ο έγωϊσμός του, — του φράγκου κατακτητή, — δέν τον άφηνε να της φανερώσει δλόκληρη τη λατρεία του (10). Μέσα του γινόταν τρομερή μάχη. Στιγμές - στιγμές ήθελε να πέσει γονατιστός στα πόδια της και να την άγκαλιάσει μ' όλη τη δύναμη της ψυχής του. Μά κάτι τον συγκρατούσε. Πίστευε πως άμα ύποχωρούσε θά έχανε τη δύναμή του, όλο το μεγαλείο που είχε σαν άρχηγός. Λαχταρούσε ή καρδιά του να παραδοθή δλόκληρος σ' αυτή τη σκλάβια, μά κάποια άλλόκοτη δύναμη του άναποδογύριζε για μια στιγμή όλη την ψυχική όρμη. Ένας άχαλίνωτος τότε έγωϊσμός τον ώθοωσε σέ μια έξωτερική αντίφαση με τις εσωψυχες επιθυμίες του κι' ο άγριος καταλάνος κατακτητής κυριαρχούσε μ' όλο του το μεγαλείο. Κι' η δυστυχισμένη ή Ζωή ύπόμεινε καρτερικά όλες τις μεταλλαγές αυτής της παράφορης ψυχής. Με το γυναικείο της όμως ένστικτο κοίταζε στο βυθό της σκέψης του, ανασκόλιζε κι' έβαζε κάτω από το φως της λογικής κάθε του πράξη και σχημάτιζε λίγο - λίγο την άκλόνητη πεποίθηση πως όλα αυτά ήταν σημάδια μιάς μεγάλης άγάπης. Μιάς άγάπης που άργά ή γρήγορα θά τρυγούσε όλους της τους καρπούς.

Τώρα πιά ο Ρωμαίος με τη Ζωή ήταν έγκατεστημένοι στο κάστρο της Άθήνας. Ο Ρωμαίος, ύστερα από τη λαμπρή του αντίσταση στα Μέγαρα, που σταμάτησε προσωρινά την όρμη του φλωρεντίνου, και την άπόκρουση άλλων έχθρων που σά σύννεφο

άπό άκρίδες ήρθαν στην Άττική (11), είχε πάρει το αξίωμα του Καστελλάνου της Άθήνας. Μά ή Ζωή ξεκολουθούσε να είναι ή σκλάβια κι' ή άγαπημένη του Μπελιάρμπρε, γιατί οι νόμοι των φράγκων δέν τον άφηναν να την παντρευτή. Είχε κάνει μαζι της και δυο παιδάκια, που από τις φωνές τους χαλούσε ο κόσμος στα Προύλαια. Κι' όλη τους ή άγάπη, με τη σφοδρή επιθυμία να νομιμοποιήσουν τις σχέσεις τους, μαραινόταν έξ αίτίας του σκληρού νόμου...

Ένα πρωινό, ένω τον ξεπροβόδιζε, έσκυψε εκείνος σ' αυτό και κάτι της ψιθύρισε. Ένα χαμόγελο φώτισε το πρόσωπό της και τα μάτια της άστραψαν από χαρά. "Υστερ' τή φίλησε κι' έφυγε.

Ήταν ή 20 Μαΐου 1380. Έξη δλόκληρα χρόνια ύστερα από τη φυγή των Μεγάρων... Εκείνη την ήμέρα θά συνεδρίαζε το παρλαμέντο, για να έκλέξει τους άπεσταλμένους που θά πήγαιναν να ύποβάλουν στο βασιλιά της Άραγωνίας τους όρους, σύμφωνα με τους όποιους το καταλανικό δουκάτο της Άθήνας θά δεχόταν να τον προσκυνήσει για δούκα του κι' έτσι να ένωθί με τη Μητρόπολη.

Ο Ρωμαίος, σαν πρόεδρος, παίρνοντας το λόγο, μίλησε για τους διάφορους όρους που θάπρεπε να συμπεριλάβουν στο ψήφισμα. Μά πριν τελειώσει το λόγο του, κοντοστάθηκε. Κάτι φαίνόταν πως ήθελε να πη ακόμα. Για μια στιγμή δίστασε. Μά ύστερα, σαν κάτι να δραματίστηκε, χαμήλωσε τα μάτια και συνέχισε με σιγανή φωνή.

— Θάθελα να σάς ζητήσω και μια προσωπική χάρη. Θάθελα για... κείνη τη σκλάβια, τη Ζωή, να ζητήσετε από το βασιλιά την έλευθερία της και την καταλανική ύπηκοότητα...

Οι σύνδικοι δέχτηκαν πρόθυμα να συμπεριληφθή κι' αυτός ο όρος στο ψήφισμά τους, μια και δέν είχε να τους βλάβη. Κι' έτσι το μεσημέρι, γυρίζοντας ο Ρωμαίος από τη συνεδρίαση, δέν έβλεπε τη στιγμή να ριχτή στην άγκαλιά της γυναίκας του.

Την ήρε να τον περιμένει για το τραπέζι. Του πήρε το βαρύ κράνος από το κεφάλι και τ' άπίθωσε σ' ένα σκαμνί. "Υ-

στερα πήγε να του πάρη το σπαθί. Μ' αυτός δέ βασιόταν. Βιαζόταν να της άναγγείλη την έπιτυχία του. Για την έγκριση του βασιλιά ήταν βέβαιος (12). Κι' έτσι, άνάμεσα σέ χάδια και φιλία, της έξιστόρισε την εύτυχία τους. Στο τέλος δέ βάστηξε. Της διηγήθηκε όλες τις στενωχώριες που τράβηξε ίσαμε τώρα. Κι' άπορούσε πως παρασύρθηκε από την κουτή ανθρωπινή συνήθεια: Ν' αντίτάσσουν στο φυσικό νόμο κοινωνικές ή φυλετικές διαφορές.

ΣΤΑΥΡΟΣ Δ. ΚΟΥΡΤΗΣ

(1) Τά σχετικά στην "Ιστορία της πόλεως Άθηνών κατά τους μέσους αιώνας από του Ίουστινιανού μέχρι της όπο των Τούρκων κατακτήσεως" του Φ. Γρηγορόβλου, μετάφρ. Σπύρου Λάμπρου, Άθήναι 1904, τόμ. Β' σελ. 168. Στο συνέδριο αυτό έστειλε ο Πάπας αντιπρόσωπό του.

(2) "Ιστορία των Άθηνών επί Τουρκοκρατίας", Θ. Ν. Φιλαδέλφους, Άθήναι 1902, τ. Α' σελ. 123 σημ. 1.

(3) Για την οίκονεία των Άτζαγιόλων βλεπέ τη μονογραφία του Δ. Γρ. Καμπούρογλου "Οι Χαλκοκονδύλαι", Άθήναι 1926, σελ. 27-35, του ίδιου το άρθρο "Άτσαγιόλοι" στο Β' τόμο σελ. 661 του "Εγκυκλίου. Λεξ. Έλευθερουδάκη, του ίδιου τη μελέτη "Ο άγιος Ηλίας του Σταροπαζάρου και ή θυρεοκόσμητος τοιογραφία του", Άθήναι 1923, σελ. 40, σχετικά με το οίκασημο των Άτζαγιόλων και τον Γρηγορόβιο, τόμ. Β' σελ. 124 κ. έ.

(4) Έτσι έλεγαν οι Βυζαντινοί τους Καταλάνους.

(5) Βλεπέ στο βιβλίο του Δ. Γρ. Καμπούρογλου "Οι Χαλκοκονδύλαι", σ. 26-27, την όλιγοστική μά ύπέροχη εικόνα της μάχης της 15 Μαρτίου 1311.

(6) Οι πρώτοι φράγκοι κατακτητές των Άθηνών, που έπίρε τη θέση τους ή Καταλανική έταιρία.

(7) Άντώνιο Ρούβιο ό Λιούκ "Περί της καταστάσεως των Έλλήνων επί Καταλανοκρατίας και περί του Άθηνάιου Δημητρίου Ρέντη" μετάφρ. από τό "ισπανικό Γ. Μαυράκη, Άθήναι 1928, σελ. 24. — Γρηγορόβιος τόμ. Β' σελ. 169.

(8) Δηλαδή συμβολαιογράφος. "Ας μη φανή παράξενο. Οι συμβολαιογράφοι της εποχής εκείνης ήταν καλοί πολεμιστές.

(9) Τά Μέγαρα είναι χτισμένα άμφιθεατρικά σέ δυό λόφους, Άλκαθς και Κάρτα, κι' άπάνω σ' αυτούς ύπήρχαν όχυρές άκροπόλεις.

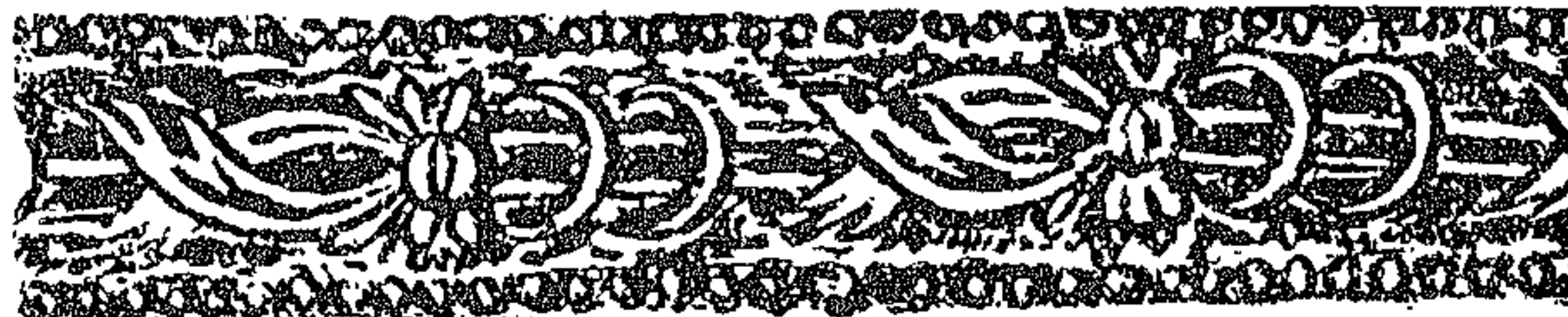
(10) Οι κανονισμοί της Καταλανικής έταιρίας άπαγόρευαν τή γάμο με Έλληνες. Άντ. Ρούβιο ό Λιούκ σελ. 16-18.

(11) Οι περίφημοι Ναβαρραίοι.

(12) Τά καταστατικά γράμματα (Capitulos de Atenas) γράφτηκαν καταλανικά κι' έστάλθηκαν στο βασιλιά με τον έξοριστο έπίσκοπο Μεγάρων Ίωάννη Παγι και τό Γεράρδο Καδουελς. Ο Πέτρος Δ' τή έπικύρωσε κι' άρκίστηκε πως θά μείνη πιστός σ' αυτά. "Υστερα οι δυο πληρεξούσιοι τον άνακήρυξαν δούκα των Άθηνών κι' άρκίστηκαν κι' αυτοί ότι θά είναι πιστοί ύποτελείς. Γρηγορόβιος τόμ. Β' σελ. 187-191, Άντ. Ρούβιο ό Λιούκ σελ. 28-31.

Σ. Δ. Κ.

PAUL VALÉRY
της Γαλλικής Ακαδημίας

ΕΥΠΑΛΙΝΟΣ

Ἡ Ο ΑΡΧΙΤΕΚΤΩΝ (*)

Φαῖδρος (ἔξακολουθεῖ:) — Φαῖδρο, μοῦ ἔλεγε, ὅσο περισσότερο βυθίζομαι σέ στοχασμούς γιά τήν τέχνη μου, τόσο περισσότερο τήν ἐξασκῶ· ὅσο συλλογίζομαι καί ἐνεργῶ, τόσο πονῶ καί χαίρομαι σάν ἀρχιτέκτων, — καί τόσο περισσότερο νιώθω πώς εἶμαι ἐγώ, μέ ἡδονή καί καθαρότητα ὅσο πάει καί βεβαιότερη.

Χάνω τὸ δρόμο μου στίς μακρυές μου ἀναμονές. Ξαναβρίσκομαι μέ τὸ ξάφνιασμα πού προξενῶ στὸν ἑαυτό μου· καί μέ τούτα τὰ διαδοχικά σκαλοπάτια τῆς σιωπῆς μου, προχωρῶ πρὸς τὴ δική μου ἐποικοδόμησι καί πλησιάζω σέ τόσο ἀκριβῆ ἀνταπόκριση ἀνάμεσα στοὺς πόθους καί στὴ δύναμή μου, ὥστε μοῦ φαίνεται πώς ἀπὸ τὴν ὕπαρξη πού μοῦ ἐδόθηκε ἔφτιασα ἕνα εἶδος ἀνθρώπινο ἔργο. Χτίζε - χτίζε, μοῦ κάνει χαμογελώνας, θαρρῶ πώς ἔχω ὑψώσει τὸ χτίσιό τοῦ ἑαυτοῦ μου.

Σωκράτης. — Νὰ οἰκοδομεῖ κανεὶς τὸν ἑαυτό του, καί νὰ γνωρίζει τὸν ἑαυτό του, εἶναι δύο πράξεις ἢ μία;

Φαῖδρος. — ... καί πρόσθεσε: Ἐπιζητήσα τὸ σωστὸ στοὺς στοχασμούς· σέ τρόπον ὥστε, γεννημένοι φωτεινὰ ἀπὸ τὴν παρατήρηση τῶν πραγμάτων, νὰ μετατρέπονται, σάν ἀπὸ μόνοι τους, στίς ἐνέργειες τῆς τέχνης μου. Ἐμοίρασα τίς φροντίδες μου, ξανάφτιασα τὴ σειρά τῶν προβλημάτων ἀρχίζω τώρα ἀπὸ κεῖ πού τελείωνα ἄλλοτε, γιά νὰ πάω λιγάκι μακρύτερα... Φειδωλεύομαι τὰ ὄνειροπολήματα, σκέπτομαι μιά ἰδέα σὰ νὰ τὴν ἐκτελοῦσα. Ποτέ πιά δὲν ἀντικρύζω, στὰ ἄμορφα πλάτη τῆς ψυχῆς μου, τὰ φανταστικά ἐκεῖνα χτίρια, πού εἶναι, σχετικὰ μέ τ' ἀληθινὰ οἰκοδομήματα, ὅτι οἱ Γοργόνες καί οἱ Χίμαιρες σχετικὰ μέ τὰ πραγματικά ζῶα. Ἀλλά ὅτι στοχάζομαι, μπορεῖ νὰ χτιστεῖ, καί ὅτι φτιάχνω, ἀναφέρεται σέ νοητὲς ἰδέες... Καί ὕστερα... Ἄκουσε, Φαῖδρο, (μοῦλεγε πάλι), ἂν ἤξερες τί εἶναι γιά μένα ἐκεῖνος ὁ μικρὸς ναός πού ἔχτισα

γιά τὸν Ἑρμῆ, δυὸ βήματα πέρ' ἀπὸ δῶ! — Ἐκεῖ πού ὁ διαβάτης δὲ βλέπει παρὰ ἕνα κομψὸ μικρὸ ἱερό, — μικροπράγματα εἶναι: τέσσεροι κίονες, ρυθμὸς πολὺ ἀπλός, — ἔβαλα ἐγὼ τὴν ἀνάμνηση μιᾶς λαμπερῆς ἡμέρας τῆς ζωῆς μου. Γλυκεῖα μεταμόρφωση! Ὁ λεπτοκαμωμένος αὐτὸς ναός, κανεὶς δὲν τὸ ξέρει, εἶναι ἡ μαθηματικὴ εἰκόνα μιᾶς κόρης ἀπὸ τὴν Κόρινθο, καί τῆς εὐτυχισμένης ἀγάπης μας. Παρασταίνει πιστὰ τίς ἰδιαιτέρες τῆς ἀναλογίας. Γιά μένα ζεῖ. Μοῦ ξαναδίνει πίσω ὅτι τοῦ ἔδωσα.

— Γι' αὐτὸ λοιπὸν ἔχει μιὰν ἀνεξήγητη χάρη, τοῦ εἶπα Νιώθει κανεὶς ἀπάνω του τὴν παρουσία ἐνός προσώπου, μιᾶς γυναικὸς τὸν πρῶτον ἀνθὸ, τὴν ἀρμονία ἐνός πλάσματος χαριτωμένου. Ἀόριστα ξυπνάει μιὰ θύμησι πού δὲν κατορθώνει νὰ φτάσει στὸ τέρμα τῆς καὶ ἡ ἀρχιτισμένη αὐτὴ εἰκόνα, πού ἐσὺ κατέχεις τὴν τελειωσὴ τῆς, δὲν ἀπολείπει τὴν ψυχὴ χωρὶς νὰ τὴν κινήσει καὶ νὰ τὴν ἀναστατώσει. Ξέρεις πώς ἂν ἀφήσω τὸ στοχασμὸ μου νὰ μέ συνεπάρε, μοῦρχεται νὰ συγκρίνω τὸ ναὸ σου μ' ἕνα γάμου τραγούδι, πού νιώθω νὰ γεννιέται μέσα μου, μέ συνοδεία φλογέρας;

Ὁ Εὐπαλίνος μέ κοίταξε μέ φιλία πὶ ἔκδηλη καί πὶό τρυφερή...

— Ἄχι πὶὸς εἶσαι ἀπὸ τὴ φύση καμωμένος γιά νὰ μέ καταλαβαίνεις! εἶπε. Κανεὶς περισσότερο ἀπὸ σένα δὲν ἐπλησίασε στὸ δαιμόνιο μου. Θὰ ἤθελα πολὺ νὰ σοῦ ἐμπιστευτῶ ὅλα μου τὰ μυστικά· μὰ γιά τὰ μισὰ δὲ θὰ μποροῦσα οὔτε ἐγὼ ὁ ἴδιος νὰ σοῦ μιλήσω καθὼς ταιριαζέει, τόσο ξεγλυτροῦν πέρ' ἀπὸ τὴ γλωσσικὴ ἔκφραση· καί θὰ ἐκινδύνευα νὰ βαρεθεῖς μέ τὰλλα μισὰ, γιατί ἀναφέρονται πὶό εἰδικὰ στίς γνώσεις καί τὰ μέσα τῆς τέχνης μου. Μπορῶ μόνο νὰ σοῦ πῶ τί μεγάλες ἀλήθειες, ἢ καλύτερα τί μεγάλο μυστήριον ἀλαφροάγγιξες τώρα· δά, καθὼς μιλοῦσες γιά συναυλίες, φλογέρες καί τραγούδια, σχετικὰ μέ τὸ δροσερὸ μου ναὸ. Πές μου, ἀφοῦ εἶσαι τόσο εὐαίσθητος στίς προσπάθειες τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, δὲν ἔχεις παρατηρήσει, περι-

διαβάζοντας στήν πολιτεία τούτη, πὶὸς ἀνάμεσα στὰ χτίρια πού τὴ γεμίζουν, ἄλλα εἶναι βουβά· ἄλλα μιλοῦνε· κι' ἄλλα, τέλος, τὰ πὶό σπάνια, τραγουδοῦν; Δὲν τὰ ζωντανεύουν σέ τέτοιο σημεῖο οὔτε ὁ προορισμός τους, οὔτε τὸ γενικὸ τους σχέδιο· καί πάλι δὲν εἶναι αὐτὰ τὰ πράγματα πού τὰ καταδικάζουν στὴ σιωπῆ. Αὐτὸ τὸ χρωστοῦν μόνο στήν ἰδιοφυία τοῦ οἰκοδόμου τους ἢ στήν καλὴ προαίρεση τῶν Μουσῶν.

— Τώρα πού μέ κανεὶς καί τὸ προσέχω, τὸ παρατηρῶ ἀναδρομικὰ στὸ μυαλό μου.

— Καλὰ. Ἐκεῖνα τὰ χτίρια πού δὲ μιλοῦν, οὔτε τραγουδοῦν, ἀξίζουν μόνο τὴν περιφρόνησή μας· εἶναι πράγματα νεκρά, κατώτερα στήν ἱεραρχία ἀπὸ κείνους τοὺς σωροὺς τῶν σπονδύλων πού ξεφορτώνουν τὰ κάρρα τῶν ἐργολάβων, καί πού δίνουν τουλάχιστο κάποια διασκέδαση στὸ φρόνιμο μάτι μέ τὴν τυχαία διάταξη πού παίρνουν προσωρινὰ καθὼς πέφτουν. Ὅσο γιά τὰ μνημεῖα πού περιορίζονται στήν ἄμυλία, ἂν μιλοῦν καθαρά, τὰ ἐκτιμῶ. Ἐδῶ, μὰς λένε, συγκεντρώνονται οἱ ἔμποροι. Ἐδῶ, οἱ ἐρασιτέχνες τῆς ἡδονῆς. (Εἶπα τότε στὸν Εὐπαλῖνο πὶὸς εἶχα ἰδεῖ πολλά ἀξιοπαρατήρητα χτίρια σ' αὐτὸ τὸ εἶδος· ἄλλὰ δὲ μ' ἄκουσε.) Ἐδῶ στενάζουν οἱ φυλακισμένοι. Ἐδῶ συνεδριάζουν οἱ δικαστές. Αὐτὲς οἱ ἐμπορικὲς στοές, αὐτὲς οἱ φυλακὲς καί τὰ δικαστήρια, ὅταν ξέρουν αὐτοὶ πού τὰ χτίζουν πὶὸς νὰ καταπιαστοῦν μέ τὴ δουλειά τους, χρησιμοποιοῦν τὴν πὶό θετικὴ γλῶσσα. Οἱ στοές εἶναι φανερό πὶὸς ἀπορροφοῦν ἕνα πληθὸς δραστήριον, πού ὄλο καὶ ἀνανεώνεται· τοῦ προσφέρουν περιστύλια καὶ εἰσόδους· τὸ προσκαλοῦν νὰ μπεῖ ἀπὸ ἕνα σωρὸ πύλες κ' εὐκόλες κλίμακες στίς μεγάλες καί καλοφωτισμένες τοὺς αἴθουσες, νὰ σχηματίσῃ ὀμάδες, ν' ἀφοσιωθῇ στὴ ζύμωση τῶν ὑποθέσεων... Ἀλλὰ οἱ κατοικίες τῆς δικαιοσύνης χρωστοῦν νὰ δείχνουν στὸ μάτι ὄλη τὴν αὐστηρότητα καί τὴν ἰσότητα τῶν νόμων μας. Τοὺς ταιριάζει ἡ μεγαλοπρέπεια, οἱ γυμνοὶ ὄγκοι· καί οἱ τοῖχοι νὰ εἶναι τρομαχτικὰ συμπαγεῖς. Τὴ σιωπῆ τῶν ἔρημων αὐτῶν ἐπιφανειῶν μόλις τὴν κόβει, πού καί πού καί σ' ἀραιὰ διαστήματα, ἢ φοβέρα ἐνός μυστηριώδους ἀνοίγματος, ἢ τὰ θλιβερά σημάδια πού σχηματίζουν, στὸ σκοτεινὸ βάθος τοῦ στενοῦ παράθυρου, τὰ χοντρά σίδερα πού τὸ φράζουν. Ὅλα τὰ πράγματα ἐδῶ βγάζουν καταδικαστικὲς ἀποφάσεις καί μιλοῦν γιά ποινές. Ἡ πέτρα ἐκφράζει βαρεῖα ἐκεῖνο πού περικλείνει ὁ τοῖχος εἶναι ἀνεξιλέωτος· καί τὸ ἔργο τοῦτο, τόσο συνταιριασμένο μέ τὴν ἀλήθεια, διατρανῶνε μέ δύναμη τὸν αὐστηρὸ του προορισμό.

Σωκράτης. — Ἡ δική μου φυλακὴ δὲν ἦταν καί τόσο τρομερή... Μοῦ φαίνεται πὶὸς ἦταν ἕνας τόπος μουντός, καί καθαυτὸ ἀδιάφορος.

Φαῖδρος. — Πὶὸς μπορεῖς καί λὲς τέτοιο πρῶμα!

Σωκράτης. — Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὶὸς πολὺ λίγο τὴν ἐπρόσεξα. Δὲν ἔβλεπα παρὰ τοὺς φίλους μου, τὴν ἀθανασία, καί τὸ θάνατο.

Φαῖδρος. — Καί νὰ μὴν εἶμαι μαζί σου!

Σωκράτης. — Δὲν ἦταν οὔτε ὁ Πλάτων, οὔτε ὁ Ἀριστίππος... Ἀλλὰ τὸ κελλί ἦταν γιομάτο καί κρύβονταν οἱ τοῖχοι στὰ μάτια μου. Τὸ βραδυνὸ φῶς ἀπόθετε τὸ χρῶμα τῆς σάρκας στίς πέτρες τοῦ θόλου... Ἀγαπητὲ μοῦ Φαῖδρο, δὲν εἶχα σί' ἀλήθεια ποτέ μου ἄλλη φυλακὴ ἀπὸ τὸ σῶμα μου. Ἀλλὰ ξαναγύρισε σ' αὐτὰ πού σοῦ ἔλεγε ὁ φίλος σου. Νομίζω πὶὸς ἐπρόκειτο νὰ σοῦ μιλήσει γιά τίς πὶὸ πολυτίμες οἰκοδομές, κι' αὐτὸ ἀκριβῶς θὰ ἴθιλα ν' ἀκούσω.

Φαῖδρος. — Καλὰ, λοιπὸν, θὰ συνεχίσω.

Ὁ Εὐπαλίνος μοῦ ἰστόρησε κατόπι μ' ἕξοχο τρόπο τίς τεράστιες ἐκεῖνες κατασκευές πού θαυμάζουμε στὰ λιμάνια. Προχωροῦν μέσ' στὴ θάλασσα. Οἱ λευκοὶ τοὺς βραχιόνες, ἀσπράδα σκληρὴ καί ἀπόλυτη, ἀγκαλιάζουν τοὺς ἀποκοιμισμένους ὄρμους καί ὑπερασπίζονται τὴ γαλήνη τους. Τοὺς κρατοῦν μέ ἀσφάλεια, εἰρηνικά ἔχειλους ἀπὸ τρεχαντήρια, προφυλαγμένους ἀπὸ τίς ἀγκαθωτὲς βραχοσειρές καί ἀπὸ τοὺς γκρεμοὺς πού ἀντιλαλοῦνε. Πύργοι ψηλοὶ, ὅπου κάποιος ἀγρυπνάει, ὅπου ἡ φλόγα τῶν κουκουναριῶν, μέσα στίς ἀδιαπέραστες νύχτες, χορεύει ξεφρενιασμένη, κυριαρχοῦν τὸ πέλαγος, στήν ἀφρισμένη ἄκρη τῶν μῶλων. Ὅποιος τολμᾷ ἐτέοια ἔργα, ἀψηφάει τὸν Ποσειδῶνα τὸν ἴδιο. Πρέπει νὰ ρίξει καρριές τὰ βουνὰ μέσ' στὰ νερά πού θέλει νὰ περιφράξει. Στὰ κινημένα βάθη τῆς θάλασσας, καί στίς ἐπιδρομές τοῦ μονότονου ἱππικοῦ πού σπρώχνει ὁ ἀνεμὸς καί ξεπερνάει, πρέπει ν' ἀντιτάξει τοὺς σκληροὺς ὀγκόλιθους πού ἔχει ἀνασύρει ἀπὸ τὰ βάθη τῆς γῆς... Αὐτὰ τὰ λιμάνια, μοῦ ἔλεγε ὁ φίλος μου, αὐτὰ τὰ πλατειὰ λιμάνια, πόσο εἶναι φωτεινὰ γιά τὸ πνεῦμα! Πὶὸς ζετυλίγονται τὰ μέρη τους! Πὶὸς σκύβουν πρὸς τὸ ἔργο τους! — Μὰ τῆς θάλασσας τὰ θάματα, καί τὴν τυχαία πολυμορφία τῆς ἀκρογιαλιάς, τὰ προσφέρουν μ' εὐμένεια στὸν ἀρχιτέκτονα οἱ θεοί. Ὅλα συνεργοῦν γιά νὰ δημιουργήσουν τὴν ἐντύπωση πού κάνουν στήν ψυχὴ οἱ τεράστιες αὐτὲς κατασκευές τῆ μισῆ δουλειά τὴν κάνει ἡ φύση. Ὁ λαγαρὸς ὀρίζοντας, ἕνα παλὶ πού ἀγνοφαίνεται καί σβύνει, τὸ συνταραχτικὸ ξεμάκρεμα τῆς γῆς, ἢ ἀρχὴ τῶν κινδύνων, τὸ λαμπερὸ κατῶφλι τῶν ἄγνωστων τόπων· καί ἡ ἴδια ἢ ἀπληστία τῶν ἀνθρώπων, ἔτοιμη νὰ μεταλλάξει σέ προληπτικὸ τρῶμο, μόλις ὑποχωρήσουν σ' αὐτὴ καί πατήσουν τὸ πόδι στὸ καράβι... Εἶναι, μὰ τὴν ἀλήθεια, θεάματα θαυμαστά· ἄλλὰ ψηλότερα κι' ἀπ' αὐτὰ, θὰ βάλομε τὰ μνη-

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο.

μεία της καθαρής τέχνης. Κι' αν' ακόμα χρειαστεί να κάνουμε μιὰ προσπάθεια αρκετά δύσκολη ενάντια στον' εαυτό μας, πρέπει ν' απαλλαγούμε με κάποιον τρόπο από τις γοητείες της ζωής, κι' από την άμεση απόλαυση. "Ο,τι πιο ωραίο υπάρχει, είναι αναγκαστικά και τυραννικό.

Είπα όμως στον' Εὐπαλίνο πως δεν παραδέχομαι αυτή την ανάγκη. Και μου απάντησε πως ίσα-ίσα ή αληθινή ομορφιά είναι τόσο σπάνια, όσο είναι, ανάμεσα στους ανθρώπους, ο άνθρωπος ο αξιός ν' αγωνιστεί ενάντια στον' εαυτό του, να διαλέξει έναν ωρισμένον' εαυτό του και να τον επιβάλει στο άλλο' εγώ του. Και ύστερα, ξαναπιάνοντας τη χρυσή κλωστή του στοχασμοῦ του :

— "Ερχομαι τώρα, μου είπε, σ' εκείνα τὰ άριστουργήματα που τὰ χρωστούμε δλόκληρα σ' έναν' άνθρωπο, και για τὰ όποία σου έλεγαν λίγο πριν' οτι τραγουδούν μοναχά τους.

"Α! Φαίδρο, ήταν άραγε λόγια άδειανά όσα είπα; "Ητανε λέξεις που έπλασε ανάμεσα ή κουβέντα μου, που την έστόλισαν πρόχειρα, αλλά που δεν αντέχουν στη συλλογή; Μά' όχι, Φαίδρο, όχι!.. Κι' όταν έσου μίλησες (πρώτος, και άθελά σου), για μουσική σχετικά με τὸ ναό μου, θεϊκή άναλογία σέ είχε έμπνεύσει. "Ο ύμναιος αυτός των στοχασμών που έπλεχτηκε μόνος του άπάνω στα χείλια σου, στην άφηρημένη ένέργεια της φωνής σου' ή φαινομενικά τυχαία τούτη ένωσή τόσο διαφορετικών πραγμάτων, έξαρτάται από μιὰ θαυμαστή αναγκαιότητα, που είναι σχεδόν αδύνατο να τὴ συλλάβει κανείς σέ όλο της τὸ βάθος, αλλά που ένιωσες θαμπά την πειστική παρουσία της. Φαντάσου λοιπόν με δύναμη τί θά ήταν ένας θνητός αρκετά άγνός, αρκετά λογικός, αρκετά λεπτοστόχαστος κ' έπίμονος; και αρκετά ισχυρά άρρωστωμένος από την' Αθηνά, ώστε να βυθίζεται στη σκέψη ως τις άκρες του είναι του, κ' έπομένως ως την' άκρότατη πραγματικότητα, στο παράξενο αυτό σμίξιμο της όρατής μορφής με τις έφήμερες αλληλουχίες των διαδοχικών τόνων' σκέψου ως ποιά' έσώτατη και καθολική ρίζα θά προχωρούσε σέ τί πολύτιμο σημείο θέ νάφτανε; τί Θεός θε νάβρισκε στην' ίδια του τη σάρκα! και κατέχοντας τέλος τὸν εαυτό του στην' κατάσταση τούτη της θεϊκής άμφοτερότητας, αν' έβαζε τότε σκοπό να οικοδομήσει δεν ξέρω τί λογής μνημεία, που ή σεβαστή και χαριτωμένη μορφή τους να συμμερίζεται άμεσα την' καθαρότητα του μουσικού ήχου, ή να χρειάζεται να μεταδώσει στην' ψυχή τὴ συγκίνηση μιὰς άνεξάντλητης συγχορδίας! — σκέψου, Φαίδρο, τί άνθρωπος! Φαντάσου τί οικοδομές! και για μάς τί απόλαυση!

— και σύ, του είπα, μπορείς και τὸν στοχάζεσαι;

— και ναί, και όχι. Σαν' όνειρο, ναί. Σαν' έπιστήμη, όχι.

— σου δίνουν καμιά βοήθεια οι σκέψεις τούτες;

— Ναι, σαν' βουκέντρα. Ναι, για την κρίση μου. Ναι, για τις προσπάθειές μου... "Αλλά δεν είμαι σέ θέση να συνδέσω καθώς θά ταίριαζε μιαν' ανάλυση με μιαν' έκσταση. Πλησιάζω κάποτε στην' τόσο πολύτιμη αυτή δύναμη... Μιὰ φορά βρέθηκα άπροσμέτρητα κοντά στο σημείο να την' άπάξω, αλλά μόνο καθώς κατέχομε μέσα στον' ύπνο ένα πλάσμα αγαπημένο. Δεν μπορώ να σοῦ μιλήσω παρά μόνο για την προσέγγιση σ' ένα πράμα τόσο μεγάλο. "Όταν μου προμηνύεται, αγαπητέ Φαίδρο, διαφέρω κιόλας τόσο από τὸν εαυτό μου, όσο διαφέρει μιὰ χορδή τεντωμένη απ' έναν' είναι πλαδαρή και κυματιστή. Γίνομαι όλωσδιόλου άλλος απ' ό,τι είμαι. "Όλα είναι καθαρά και φαίνονται εύκολα. Τότε οι συνδυασμοί μου αλληλοπλέκονται και διατηρούνται μέσα στο φῶς μου. Νιώθω την' ανάγκη μου για Όμορφιά, έξισωμένη προς τις άγνωστες πηγές της δυναμής μου, να γεννάει μόνη της μορφές που την' ικανοποιούν. Ποθῶ με όλο τὸ είναι μου... Ξέρεις βέβαια πως οι ικανότητες της ψυχής αναπηδούν παράξενα μέσ' απ' τη νύχτα... Προχωρούν, ξεγελώντας με, ως την' πραγματοποίηση... Τις καλῶ, τις έξορκίζω με τὴ σιωπή μου... και νά τες, φορημένες φῶς και άπάτη... Τὸ αληθινὸ και τὸ ψεύτικο λάμπουν τὸ ίδιο, μέσα στα μάτια τους κ' άπάνω στα διαδήματά τους. Με συντρίβουνε με τὰ δῶρα τους, με πολιορκούνε με τὰ φτερά τους... Φαίδρο, έδῶ είναι ο κίνδυνος! Είναι τὸ δυσκολότερο πράμα του κόσμου!.. "Ω στιγμή σπουδαιότερη απ' όλες, ὠ παντοδύναμο αυτοξέσκισμα! Τὰ υπεράφθονα τούτα χαρίσματα του μυστηρίου, αντί να τὰ δεχτῶ μέσα μου, ὅπως είναι γεννημένα αποκλειστικά από τὸ μεγάλο μου πόθο, άπλοικὰ διαμορφωμένα από την' άκρότατη άπαντοχή της ψυχής μου, πρέπει να τὰ σταματήσω, Φαίδρο, και να περιμένουν να τὸς γνώψω. Κι' αφού τ' άπόχτησα μ' ένα είδος διακοπή της ζωής μου, (άξιολάτρευτος μετεωρισμός της συνειθισμένης διάρκειας), θέλω ακόμα να διαιρέσω τὸ άδιαίρετο, να συγκεράσω και να διακόψω την' ίδια τὴ γέννηση της 'Ιδέας!...

— Δυστυχισμένη, του είπα, τί θέλεις να κάνεις μέσα σέ μιαν' άστραπή!

— Νά είμαι έλευτέρος. Είναι πολλά πράματα μέσα σ' αυτή τὴ στιγμή, είπε, είναι... όλα τὰ πράματα μέσ' στη στιγμή αυτή, και όλα με όσα άσχολούνται οι φιλόσοφοι γίνονται ανάμεσα στη ματιά που ρίχνουμε σ' ένα αντικείμενο και στη γνώση που παράγεται απ' αυτή... και τελειώνουν πάντα πρόωρα...
— Δέ σέ καταλαβαίνω. 'Αγωνίζεσαι

λοιπόν ν' άργοπορήσεις αυτές τις 'Ιδέες;

— Ναι, πρέπει. Τις έμποδίζω να με ικανοποιήσουν, αναβάλλω την' άγνή εύτυχία.

— Γιατί; Πούθε παίρνεις τὴ σκληρή τούτη δύναμη;

— Γιατί μ' ενδιαφέρει, περισσότερο από κάθε τί άλλο, να ικανοποιεί αυτό που ποθῶ και να γεννηθῇ τις λογικές αξιώσεις εκείνου που ήταν, με όλη τὴ νέα όρμη του. "Αχ! πως να μην είμαι σκοτεινός;... "Ακουσε: Είδα, μιὰ μέρα, μιὰ δέση τριαντάφυλλα, κ' έκανα ένα κερένιο της πρόπλασμα. Μόλις τελείωσε, τὸ έχωσα μέσα στον' άμμο. "Ο γοργός χρόνος εκμηδενίζει τὰ τριαντάφυλλα, και γρήγορα ξαναδίνει ή φωτιά τὸ κερί στην' άμορφη φύση του. Καθώς όμως φεύγει τὸ κερί από τὸ θερμασμένο καλούπι του και χάνεται, ο άστραφτερός ρευστός χαλκός έρχεται κ' άγκαλιάζει μέσα στο σκληρυμένον' άμμο τὴ βαθουλή ταυτότητα και του παραμικρότερου πέταλου.

— Καταλαβαίνω, Εὐπαλίνο! Τὸ αίνιγμα τούτο είναι ολοδιάφανο; κ' ο μῦθος εύκολα ματαφράζεται.

Τὰ τριαντάφυλλα τούτα που υπήρξαν μιὰ φορά δροσερά, και που χάνονται μπρος στα μάτια σου, δεν αντιπροσωπεύουν όλα τὰ πράματα, και την' ίδια την' κινημένη ζωή; Τὸ κερί τούτο που έπλασες, μαλάζοντάς το με τὰ επιδέξιά σου δάχτυλα, ενώ τὸ μάτι σου μάχευε μέλι απ' τὸς κάλυκες και ξαναγύριζε στο έργο σου φορτωμένο άνθούς, — δεν είναι μιὰ εικόνα του καθημερινου σου μάχθου, πλουτισμένου από την' επικοινωνία των πράξεών σου με τις καινούργιες παρατηρήσεις σου; "Η φωτιά είναι ο ίδιος ο χρόνος, που θά εξαφάνιζε όλωσδιόλου ή θά σκόρπιζε στον' άπέραντο κόσμο και τὰ πραγματικά και τὰ κερένια σου τριαντάφυλλα, αν' ή φύση σου δε διατηρούσε με κάποιον τρόπο, δεν ξέρω πως, τὰ σχήματα της εμπειρίας σου και τὴ μυστική στερεότητα του λογικού της... "Όσο για τὸν αναλυτὸ χαλκό, δηλώνει βέβαια τις έξαιρετικές δυνάμεις της ψυχής σου, και την' τρικυμισμένη κατάσταση ενός πράγματος που θέλει να γεννηθῇ. Τὸ φλογερὸ του άνθισμα θά χανόταν σέ μάλιστα θερμότητα και σέ ατέλειωτη άχτινοβολία, και δε θάφηνε πίσω του παρά άμορφους ὄγκους ή άκανόνιστα ξεχειλισματα, αν' δεν ήξερες να τὸ οδηγῶεις, από μυστηριώδη περάσματα, ώστε να κρυώσει και να χυθῇ μέσα στα καθαρά καλούπια της σοφίας σου. Πρέπει λοιπόν αναγκαστικά να διαιρέσεις τὴ φύση σου, και να γίνεις την' ίδια στιγμή ζεστός και κρύος, ρευστός και στερεός, δεμένος κ' έλευτέρος, — τριαντάφυλλα, κερί και φωτιά' μήτρα και κορινθιακό μέταλλο.

— Αυτό ακριβῶς! "Αλλά σου είπα πως μόνο δοκιμάζω τις δυνάμεις μου σέ κάτι τέτοιο.

— Πως τὸ καταπιάνεσαι;

— "Όπως μπορώ.

— Μά πές μου, πως δοκιμάζεις;

— "Ακουσε κ' άλλο, αφού τὸ θέλεις...

Δεν ξέρω καλά πως να σου ξεκαθαρίσω κάτι που δεν είναι καθαρό για μένα τὸν ίδιο. "Α, Φαίδρο, όταν συνθέτω μιὰ κατοικία (είτε για τὸς θεούς, είτε για έναν' άνθρωπο) κ' όταν αναζητῶ με άγάπη τὴ μορφή της, κοιτάζοντας πως να δημιουργήσω εν' αντικείμενο που να δίνει χαρὰ στο μάτι, που να κουβεντιάζει με τὸ πνεῦμα, που να συντονίζεται με τὸ λογικό και τὸ πλῆθος τις συμβατικές ανάγκες... θά σου πῶ κάτι παράξενο, μου φαίνεται πως και τὸ σῶμα μου παίρνει μέρος σ' αυτό... Στάσου να σου έξηγήσω... Τὸ κορμί τούτο είναι θαυμαστὸ εργαλείο, και είμαι βέβαιος πως οι ζωντανὸι που τὸ έχουν ὅλοι στην' ύπηρεσία τους, δεν τὸ χρησιμοποιούν πέρα ως πέρα. Δέ βγάζουν απ' αυτό παρά ήδονή, πόνο, και μερικές άπαραίτητες ένέργειες, π. χ. τὸ να ζῶν. "Αλλοτε ταυτίζονται μαζί του' άλλοτε ξεχνούν για κάμποσον καιρὸ πως υπάρχει και πότε κτήνη, πότε πνεύματα καθαρά, δε γνωρίζουν τί παγκόσμιους δεσμούς έχουν μέσα τους, και από τί καταπληκτικὸ ὕλικὸ είναι καμωμένοι. "Όμως με τὸ ὕλικὸ τούτο συμμετέχουν σέ ό,τι βλέπουν και ό,τι άγγίζουν γίνονται πέτρες, φυτά; ανταλλάζουν επαφές και πνοές με την' ὕλη που τὸς άγκαλιάζει από παντού. "Αγγίζουν και άγγίζονται; ζυγίζουν κ' ανασηκώνουν βάρη; μετακινούνται και μεταφέρουν τις άρετές και τὰ πάθη τους; κ' όταν πέφτουν σέ όνειροφαντασίες και στον' άκαθόριστον' ύπνο, παρασταίνουν τὴ φύση των κυμάτων, γίνονται άμμος και σύννεφα... Σε άλλες περιστάσεις συσσωρεύουν και ρίχνουν κεραυνούς...

Μά ή ψυχή τους δεν ξέρει πως να μεταχειριστεί με ακρίβεια αυτή τὴ φύση που είναι τόσο κοντά της, και που αυτή διαπερνάει. "Η πάει μπροστά, ή καθυστερεί; μοιάζει σά ν' αποφεύγει τὴ σωστή στιγμή. Δέχεται από τὸ σῶμα κλονισμούς και παρορμήσεις που την' κάνουν ν' απομακρύνεται απ' αυτό και να καταφεύγει στον' εαυτό της, και χάνεται στο άδειανὸ της χάος, όπου γεννάει μόνο καπνούς. "Εγώ, αντίθετα, δασκαλεμένος από τὰ λάθη μου, μιλῶ μέσα στο πλήριο φῶς, και ξαναλέω κάθε αὐγὴ στον' εαυτό μου:

*Κορμί μου, που μου θυμίζεις κάθε στιγμή τὸ συγκέρασμα αυτό της ὁρμής μου, την' ίσορροπία αυτή των ὀργάνων σου, τις σωστές αυτές άναλογίες των μελών σου, που σέ κάνουν να υπάρχεις και να ξαναοργανώνεσαι στέρεα ανάμεσα στα κινούμενα πράματα; δῶσε προσοχή στο έργο μου; δίδαξέ με βουβά τί αξιώνει ή φύση, και μετάδωσέ μου τὴ μεγάλην' αυτή τέχνη με την' όποία είσαι προικισμένο, και που

σ' έχει φτιάξει, την τέχνη νά επιζεις στις εποχές και ξανακερδίζεις την ύπαρξή σου ύστερα από τὰ τυχαία περιστατικά. Δός μου τὸ χάρισμα νά βρῶ τὴ συμμαχία μαζί σου, τὴν αἴσθησιν τῶν ἀληθινῶν πραγμάτων. Μετρίαζε, δυνάμωνε, στερέωνε τοὺς λογισμοὺς μου. "Ὅσο κι' ἂν εἶσαι φθαρτό, εἶσαι λιγώτερο ἀπὸ τὰ ὄνειρά μου. Κρατᾶς κάπως περισσότερο ἀπὸ μιὰ φαντασία' πληρώνεις ἐσὺ γιὰ τὶς πράξεις μου, κ' ἐξιλεώνεις τὰ σφάλματά μου. "Ὅργανο τῆς ζωῆς καθὼς εἶσαι, εἶσαι γιὰ τὸν καθένα μας τὸ μοναδικὸ ἀντικείμενο ποὺ συγκρίνεται μὲ τὸ Σύνπαν. Ἡ σφαῖρα ὀλόκληρη σ' ἔχει παντοτεινὰ γιὰ κέντρο. "Ὁ ἀξία ἀντίρροπη τῆς προσοχῆς ὄλου τοῦ ἀστροσπαρτοῦ οὐρανοῦ! — Εἶσαι ὠρισμένως τὸ μέτρο τοῦ κόσμου, ποὺ ἡ ψυχὴ μοναχὰ τὸ ἐξωτερικὸ του μοῦ παρασταίνει. Ἡ ψυχὴ τὸν γνωρίζει χωρὶς βᾶθος, καὶ τόσο μάταια, ποὺ πάει κάποτε νὰ τὸν κατατάξει στὴν ἴδια σειρὰ μὲ τὰ ὄνειρά της' ἀμφιβάλλει καὶ γιὰ τὸν ἥλιο... Ξεπαρμένη ἀπὸ τὶς ἐφήμερες κατασκευές της, νομίζει πὼς εἶναι ἀξία νὰ φτιάξει ἀπειρες διαφορετικὲς πραγματικότητες' φαντάζεται πὼς ὑπάρχουν κι' ἄλλοι κόσμοι, μὰ τὴν τραβᾶς πίσω σ' ἐσένα καθὼς ἡ ἀγκυρὰ τὸ καράβι...

»Καλύτερα ὀδηγημένος τώρα ὁ νοῦς μου, δὲ θὰ πάψει, κορμί μου ἀκριβό, νὰ σὲ καλεῖ βοηθὸ ἀπὸ δῶ κ' ἐμπρός' οὔτε καὶ σὺ ἐλπίζω θὰ πάψεις νὰ τοῦ παρέχεις τὴν παρουσία σου, τὶς ἐπίμονες ἀπαιτήσεις σου, τὰ δεσμά σου μέσα στὸ χῶρο. Γιατὶ βρήκαμε τέλος, ἐσὺ κ' ἐγώ, τὸ μέσο νὰ ἐνωθοῦμε, τὸν ἄλυτο κόμπο τῶν διαφορετικῶν μας φύσεων: ἓνα ἔργο ποὺ νὰ εἶναι παιδί μας. "Ὡς τώρα, ἐνεργοῦσε ὁ καθένας μας ἀπὸ τὴ δική του μεριά' Ἐσὺ ζοῦσες, κ' ἐγὼ ὀνειρευόμουν. Καὶ τὰ ξαπλωμένα ὀνειροπιλάσματά μου καταντοῦσαν ἀπεριόριστη ἀδυναμία. Ἄλλὰ τὸ ἔργο τοῦτο ποὺ θέλω νὰ κάμω, καὶ ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ πλαστεῖ μοναχὸ του, ἄς μᾶς βιάσει τώρα νὰ δώσουμε ἀπόκριση ὁ ἓνας στὸν ἄλλον, κι' ἄς ἀναβρῦσει ἀπὸ τὴ συνεννόησή μας καὶ μόνο! Ἄλλὰ τὸ σῶμα τοῦτο κι' αὐτὸς ὁ νοῦς, ἀλλὰ ἡ ἀκατανίκητα τωρινὴ αὐτὴ παρουσία, καὶ ἡ δημιουργικὴ ἐκείνη ἀπουσία ποὺ ἀλληλομάχονται γιὰ τὴν ὑπαρξή,

(Ἀκολουθεῖ)

καὶ ποὺ πρέπει τέλος νὰ συντεθοῦν' ἀλλὰ αὐτὸ τὸ πεπερασμένο κι' αὐτὸ τὸ ἀπειρο ποὺ συνεισφέρουμε, ὁ καθένας κατὰ τὴ φύση του, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐνωθοῦνε σὲ κάποια καλοβαλμένη κατασκευή' κι' ἂν, δόξα ἂν ἀνταλλάξουν ἀναμεταξύ τους τὸ πρεπούμενο καὶ τὴ χάρη, τὴν ὀμορφιὰ καὶ τὴ διάρκεια, τὶς κινήσεις μὲ τὶς γραμμὲς καὶ τοὺς ἀριθμοὺς μὲ τὴ σκέψη, θὰ πεῖ πὼς θάχουν πιά ἀνακαλύψει τὴν ἀληθινὴ τους σχέση καὶ τὴ δική τους ἐνέργεια. "Ἄς συμβουλευτοῦνε, ἄς καταλάβουν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον μὲ τῆς τέχνης μου τὴν ὕλη. Οἱ πέτρες καὶ οἱ δυνάμεις, οἱ ὄγκοι καὶ οἱ κατατομές, οἱ σκιὲς καὶ τὸ φῶς, οἱ τεχνικοὶ συνδυασμοί, τὰ ξεγελάσματα τῆς προοπτικῆς καὶ οἱ πραγματικότητες τῆς βαρύτητας, θὰ εἶναι τὰ ἀντικείμενα τῆς ἀνταλλαγῆς των, κι' ἄς εἶναι τέλος τὸ κέρδος των ὁ ἀδιάφθορος αὐτὸς πλοῦτος ποὺ ὀνομάζω Τελειότητα.»

Σωκράτης. — Τὶ ἐξαιρετικὴ, ἀσύγκριτη προσευχή!... Καὶ ὕστερα;

Φαῖδρος. — Ὑστερα, σῶπασε.

Σωκράτης. — "Ὅλα τοῦτα ἀντηχοῦν παράξενα σ' αὐτὸν τὸν τόπο. Τώρα ποὺ ἐστερηθήκαμε τὰ σώματά μας, πρέπει ὀρισμένως νὰ τῶχουμε παράπονο, καὶ νὰ κοιτάζουμε τὴ ζωὴ αὐτὴ ποὺ ἀφήσαμε μὲ τὸ ἴδιο φθονερὸ μάτι ποὺ ἐβλέπαμε ἄλλοτε τὰ ἄλλα τῶν εὐτυχισμένων σκιῶν... Οὔτε τὰ ἔργα, οὔτε οἱ πόθοι μας ἀκολουθοῦν ὡς ἐδῶ' μὰ βρίσκει τόπο ἡ λύπησή μας.

Φαῖδρος. — Στὰ σῦδεντρα τοῦτα σαλεύουν οἱ ἄθλιοι παντοτεινὰ σὰ φαντάσματα.

Σωκράτης. — "Ἄν συναντοῦσα αὐτὸ τὸν Εὐπαλίνο, θὰ τὸν ρωτοῦσα κάτι ἀκόμα.

Φαῖδρος. — Θὰ εἶναι σίγουρα ὁ πιὸ δυστυχισμένος ἀπὸ τοὺς μακαρίους. Τὶ θὰ τὸν ρωτοῦσες;

Σωκράτης. — Νὰ μοῦ ἐξηγηθεῖ καθαρῶτερα γι' αὐτὰ τὰ χτίρια ποὺ ἔλεγε πὼς «τραγουδοῦνε».

Φαῖδρος. — Σὲ καταδιώκουν, βλέπω, αὐτὰ τὰ λόγια.

Σωκράτης. — Μερικὰ λόγια εἶναι σὰ μέλισσες γιὰ τὸ μυαλό. Ἔχουν τὴν ἐπιμονὴ αὐτῶν τῶν ἐντόμων καὶ τὸ ξενευρίζουν. Τούτη δῶ μὲ τσίμπησε τώρα.

Φαῖδρος. — Καὶ τί λέει τὸ τσίμπημα;

Μεταφρ. ΕΛΛΗ ΛΑΜΠΡΙΑΝ

FRANÇOIS VILLON

ΜΠΑΛΛΑΝΤΑ

Ἄντικρυ τῆς πηγῆς, καὶ τῆς δίψας πεθαίνω
σὰν τὴ φωτιὰ ζεστός, καὶ τρέμω δόντι ὡς δόντι.
στὴν πατρίδα μου μέσα, καὶ σὲ τόπον ξένο
καὶ στὰ κάρβουνα ἐμπρός, τοῦ ἰδρώτα ξεπαγιάζω.
Μαζί, δακρυογελῶ, κι' ἀπελπισμένα ἐλπίζω
ἢ μαύρη ἀπελπισιὰ γι' ἀπαντοχὴ μου ἐστάθη.
Εὐφραίνομαι, κι' ὅμως Θεοῦ πρᾶσωπα δὲν ξέρω,
δίχως δύναμη δύναμαι καὶ δίχως βοήθεια.
Καλοδεχάμενος καὶ παραπεταμένος.

Πάρεξ τὸ ἀβέβαιο πρᾶμμα, σίγουρο δὲν ἔχω,
οὐδ' ἀξεδιάλυτο ἄλλο ξέρω, ἀπ' τὴν ἀλήθεια.
Ἐξὸν ἀπ' τὸ σωστό, σ' ἄλλο δὲν κάνω λάθος.
Τὸ ἀξαφνικὸ μονάχα συγκρατῶ στὸ νοῦ μου.
Παντοῦ κερδίζω καὶ χαμένος ἀπαμένω.
Στὰ ξημερώματα, λέω «καλὴ νύχτα νάχης!»
Κοίτομαι ἀνάσκελα καὶ τρέμω πὼς θὰ πέσω.
Κέρδη σωρεύω καὶ μονέδα δὲ σταυρώνω.
Πάω γιὰ κληρονομιά κι' οὐδενὸς εἶμαι ἀνήψι.
Καλοδεχάμενος καὶ παραπεταμένος.

Ἔχω πλούσια τὰ ἐλέη, τὰ δυνατά μου ἂν βάλω
ν' ἀποχτήσω ἀγαθὰ: μὰ δὲν πολυπασχίζω.
Πιὸ ἀληθινὸς μου, ἐκεῖνος ποὺ μὲ περιπαίζει,
καὶ φίλος γκαρδιακὸς ὁ ποὺ μοῦ παραστήση
τῆς πάπιας τὴν ἀσπράδα, πίσσα τοῦ κοράκου.
Βοηθὸς μου καὶ σκεπὸς, ὅποιος κακὸ μοῦ θέλει.
Ψευτιὲς μαζί κι' ἀλήθειες, ἴδια κι' ὅμοια τάχω.
Πολυσπούδαστος, κι' ὅμως πρᾶμμα δὲν κατέχω.
Καλοδεχάμενος καὶ παραπεταμένος.

Γαληνότετε ἀφέντη, μὲ τοὺς ὀρισμοὺς σας
παντογνώστης ἐγώ, δίχως γνώση οὐδὲ κρίση.
Ἐξὼ τοῦ νόμου, ὡστόσο στοῦ νόμου τὴ φτέρνα.
— Ἄλλο δὲν ξέρω. — Πῶς; Τὸ στοίχημα νὰ λάβω (*).
Καλοδεχάμενος καὶ παραπεταμένος.

Μεταφρ. ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

(*) Χρηματικὸ βραβεῖο ποὺ εἶχει τάξει ὁ Κάρολος τῆς Ὁρλεάνης, ποιητῆς κι' ὁ ἴδιος, δίνοντας τὸ θέμα τοῦ ποιητικοῦ τοῦτου διαγωνίσματος στοὺς τραβαδούρους καὶ στοὺς λογίους στιχοῦργους τοῦ τόπου του.

ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΑΙ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ *

Ένας σχολαστικός επιστήμονας εκεί μέσα θά γιόρταζε κάθε μέρα καρναβάλι και δε θά ξεκολλούσε μήτε στιγμή τὰ μάτια του και τὰ χέρια του από τὰ κτρινιασμένα χαρτιά, τὰ ύπομνήματα, τὰ σημειώματα, τὰ ιστορικά πρακτικά, τὰ νομοθετήματα, τ' άπομνημονεύματα γνωστών και άγνωστών του άγώνα, τὰ γράμματα, τίς παλιές έφημερίδες, και θά τριγύριζε σά φάντασμα μέσα στην ψυχρήν αϋτήν όστεοθήκη της Ιστορίας. Θά λιποθυμούσε από τον ένθουσιασμό του αν κατόρθωνε νά έξακριβώσει καμμιά ύποπτη και άμφισβητούμενη χρονολογία — έτσι, μόνο για νά τήν έξακριβώσει — και, αν ξεγλιστρούσε κάποτε από τὰ δάχτυλά του κανένα σκονισμένο φύλλο και άνακατεύονταν με τó σωρό των άλλων, τρόμος θά τον κυρίευε γιατί θάχανε μιá περίπτωση άκόμη σχολαστικού αϋτοηδονισμού. Μά σε τί θά όφελούσε και ποιά γενικώτερη έκφραση θάπερνε ή χαρά του σχολαστικού που είναι ή πλήξη και ή άπόγνωση του ζωντανού επιστήμονα και του καλλιτέχνη, αν αϋτός ό « σχολαστικός » δέν ήταν παρά ένας ποιητής διαβολικά μεταμορφωμένος σε σχολαστικό μόνο και μόνο για νά γνωρίσει όσο πιο πολλά στοιχεία μπορεί από τó ύλικό, από τον πηλό που πλάστηκε ή ψυχή του; "Αν ύπάρχει εκεί μέσα κάποιος άνυπόφορος σχολαστικός, κάποιος Βάγνερ στην ύπηρεσία του Φάουστ, ό σχολαστικός αϋτός σε τίποτα δέ βλάπτει, κανένα δέν ένοχλεί, δέν έκδηλώνεται πουθενά, είναι άόρατος. Μονάχα ό Βλαχογιάννης ζεί εκεί μέσα, και είναι τόσο άληθινός και ζωντανός και πρωτόγονος, τόσο φυσικός, τόσο άπειραχτός από τή σκόνη των Άρχείων και από τó διαβρωτικό πνεύμα του ξεροϋ έπιστημονισμού, που σκέπτεσαι πώς μιá ανώτερη ιστορική έπιταγή τον έστειλε και τον άλυσόδεσε στα ύπόγεια της Άκαδημίας — έδω και πόσον καιρό θάπρεπε νά τιμούσε τον άπάνω όροφο των άθανάτων! — για νά σώσει από τήν Πανεπιστημιακή σκουριά τή ζωτική ούσία της νεώτερης Ιστορίας μας. Νομίζω πώς τήν έσωσε.

Άφίνω τίς Ιστοριοδιφικές του έργασίες, κι' αϋτές που δημοσίεψε, κι' αϋτές, που πρόκειται νά δημοσιέψει, για τήν κριτική των ειδικών. Για νά ζωντανέψει μπροστά μου και νά πάρει χρώμα και λάμψη τó Είκοσιένα, για ν'άντικρύσω τους ήρώές του σαν ανθρώπους άληθινούς με πολύπλοκη ψυχολογία και ήθική, μου είναι άρκετό νά τον άκούω νά μιλά. Δίχως νά κουράζεται ποτέ, νά σταματά και νά μπερδεύει τó μίλημά του, θά σοϋ μιλήσει για τήν επανάσταση, για τον Κολοκοτρώνη, για τον Καραϊσκάκη, για τó Μωριά και τή Ρούμελη, για τίς άπειρες ψυχικές Ιδιομορφίες κάθε ράτσας έλληνικής, για τή ζωή και τὰ συνήθεια του λαού τήν έποχή εκείνη, για τον άτομικό βίο των ήρώων του άγώνα, θά σοϋ σκιτσάρει με τέχνη ένα σωρό άνέκδοτα καταπληκτικής σημασίας, θά σοϋ αναφέρει ένα σωρό λεπτομέρειες και γεγονότα για τó Σούλι, τον Άλή Πασά και τήν κερά φροσύνη, που όταν άποκατασταθούνε όπως πρέπει, θά γκρεμίσουνε κάποτε βουνά από Ιστορικές πλάνες, και όλ' αϋτά θά σοϋ τά Ιστορήσει σε μιá καθαρώτατη δημοτική, άπλά, ζουμερά, συστηματικά, χωρίς καμμιá καθηγητική έπιτήδευση, χωρίς καμμιá προσπάθεια έξειδανίκευσης και μεταφυσικής παραποίησης. Έξαιρετική έντύπωση προξενεί ό φυσικός, ό αϋθόρμητος, ό άδασκάλευτος ρεαλισμός του, που δέν έχει τίποτα τó μεθοδικό, τó δογματικό και τó ντετερμινιστικό, και που άφίνει έλεύθερο και τον καλλιτέχνη και τον έρευνητή νά πλάσει με άνεση, με ζωντάνια και με έπική αναγλυφικότητα τους ανθρώπους του και τους μύθους του, τὰ Ιστορήματά του και τὰ θέματά του. Χάρισμα έξαιρετικό που ό Βλαχογιάννης τó χειρίζεται με μαεστρία και στα γραφήματά του και στην κουβέντα του, και που πηγάζει από τή γενικώτερη Ικανότητά του νά ψυχολογεί βαθειά και σοφά ό,τι πέσει μπροστά του. Άκούγοντάς τον, καταλαβαίνεις πώς οι άνθρωποι που σοϋ ζωγραφίζει δέν είναι Ιστορικά σχήματα και καλούπια Ιδεαλιστικά για νά χύνονται στο σχήμα τους οι άψυχες μορφές της πατριδολατρίας, μά δυνατές, πολυτάραχες ψυχές, και ζων-

τανά κορμιά, που ζήσανε τή ζωή τους σαν πολυνόητη περιπέτεια και σαν έκρηξη πρωτόγονης όρμης και ποτέ δέν τήν ξεχωρίσανε από τó Ιδανικό τους. Ό Καραϊσκάκης, ό Κολοκοτρώνης, ό Τζαβέλλας οι ήρωες της «Έξόδου», οι γυναίκες και οι γέροι του άγώνα, παύουνε νά φαντάζουμε στα μάτια σου σαν κούφια σημάδια καρφωμένα και άσάλευτα στις σελίδες των «Ιστορικών έγχειριδίων» και των «πραγματειών». Γίνονται σπαρταριστοί μύθοι με νόημα, κατεβαίνουνε ως έμάς και μπαίνουνε κι' αϋτοί στο χορό των προβλημάτων που νομίζουμε πώς πρώτοι έμεις άρχισαμε νά σέρνουμε και που, στη σπουδή μας νά τον κάνουμε άκόμη πιο «σύγχρονο» και πιο «μοντέρνο», κρατούμε παράμερα και άπομακρύνουμε από τους γύρους του κάθε τι τó φαινομενικά άπλοικό, κάθε τι που μπορεί νά φοράει τσαρούχι και φουστανέλλα. Νομίζω πώς ό Βλαχογιάννης έδειξε πρώτος τó δρόμο που φέρνει προς τήν άλήθεια του Είκοσιένα — κι' ας είναι ποιητής. Τους ανθρώπους που ζωντανεύει στα βιβλία του και στην κουβέντα του ό Βλαχογιάννης, τους καταλαβαίνουμε, τους άγαπούμε, τους μισούμε, τους θαυμάζουμε, τους συχαινόμαστε κάποτε, κατά τήν αντίληψη της ζωής και τίς άρχές που θά έχουμε, μά πάντοτε σαν ανθρώπους και ποτέ σά μαριονέττες. Όλα μπορεί νά τά άίστανθοϋμε στο πλησίασμά τους, μά ποτέ τήν άδιαφορία. Ξέρει νά διαλέξει τή λεπτομέρεια που είναι χαρακτηριστική, ν' άρπάξει τον άνθρωπό του από τήν κατάλληλη γωνιά της ψυχής του, για νά μάς τον παραστήσει άτάφιο — και πρό παντός δυνατό. Δέ θά φοβηθεί νά κρύψει τίποτα στην όμιλία του. Τον Ιστορικό ρόπο δέν τον αντιλαμβάνεται παπαδίστικα. "Ό,τι έμεις λέμε ήθικό και άνήθικο, για τον Βλαχογιάννη, Ιστορικό και διηγηματογράφο, είναι άπλοϋστατα μιá ποικιλία μορφών της ίδιας ζωϊκής όρμης κι' αν είναι κάτι που νά χαρακτηρίζει οϋσιαστικά τήν επανάσταση του Είκοσιένα, είναι ή πληθώρα του ζωϊκού χυμού, ό θρλαμβος μιáς έσωτερικής δύναμης που όταν ώριμάσει και ξεσπάσει μπορεί και ύψώνει τó άτομο ως τίς άκρότατες συνέπειες του Ιδανικού. Η ζωή νά γίνεται ιδέα και ήθική άπόλυτη δίχως νά χάνει μήτε μιá σταλαματιά ροδοκόκκινο αίμα. Αϋτό είναι βέβαια ένα σχήμα που οι γραμμές του χάνονται στο άπειρο. Μά μόνο προς τὰ εκεί μπορούμε νά στρέψουμε τó Είκοσιένα, τον Βλαχογιάννη, και τó έργο του, για νά τους καταλάβουμε και νά τους δικαιολογήσουμε στην άπόλυτη ένότητά τους.

Όμως εκείνο που έχει μιá γενικώτερη σημασία για τήν ψυχολογία του Βλαχογιάννη, και — κατά συνέπεια, για τήν άτμόσφαιρα που δημιουργεί μιá τέτοια ψυχολογία, άτμόσφαιρα που περιτυλίγει όλό-

κληρο τó έργο του — είναι ή άπόλυτη ταϋτίση του, σαν άτόμου σημερινού, με τους καιρούς, τους τόπους και τους ανθρώπους που τον έμπνέουνε και του γίνονται καλλιτεχνικά θέματα. Είναι μιá ταϋτίση άληθινά περιπλοκή γιατί δέν παρουσιάζεται με τή συνηθισμένη άναλογία στις περιπτώσεις που ό κόσμος της Ιστορίας γίνεται θέμα καλλιτεχνικό. Τίς πιο πολλές φορές ό συγγραφέας - Ιστορικός στέκεται σε μιάν άντικειμενική σκοπιά έξω από τον κόσμο του, βλέποντάς τον από κάποιο μάκρος που δύσκολα γίνεται ποιητικό και που συχνότατα τó περιζώνει ένας ψυχρός άγέρας. Άλλοτε πάλι, τó Ιστορικό θέμα δέν είναι για τον συγγραφέα παρά μιá πρόφαση για σύμβολο, άλληγορία ή γραφική διακόσμηση, μιá χωρίς βάθος έπιθυμία έξοχής και περίπατου. Μά στην περίπτωση του Βλαχογιάννη, που είναι και ή πιο σπάνια, ό συγγραφέας ταυτίζεται άπόλυτα και με τρόπον ύποκειμενικό με τον Ιστορικό του κόσμο, δίχως όμως και νά χάνει σε άναγκαία καλλιτεχνική άντικειμενικότητα, δίνοντας τήν έντύπωση πώς δέν του στοιχίζει τίποτα νά ζεί και νά ένεργεί με φυσικότητα και άνεση στους καιρούς των Ιστορικών του θεμάτων. Ίσως μάλιστα νά είναι άταίριαστη, έδω, ή λέξη ταϋτίση, γιατί ό Βλαχογιάννης δέ φεύγει από τήν έποχή μας, σά φανατικός περιηγητής, για νά πάει προς τον Ιστορικό του κόσμο, νά ταυτιστεί και νά γίνει ένα μαζί του, — τέτοιου είδους ταϋτίση, όσο τέλεια κι' αν γίνεται, από κάπου θά δείχνει τον έξωτερικό και άβαθο χαρακτήρα της, — μά ξεκινάει από τον Ιστορικό του κόσμο σά νά βγαίνει από τó πατρογονικό του σπίτι, κι' έρχεται προς έμάς. Έτσι μπορείς νά τον συναντήσεις και στοϋ Ζαχαράτου.

Καθώς τον άκούς νά σοϋ μιλά για τήν Έπανάσταση, σοϋ είναι αδύνατο νά μήν προσέξεις τó σημαντικό αϋτό γνώρισμα της ψυχολογίας του που τον παρουσιάζει μπροστά σου σαν παλαίμαχο άγωνιστή, σαν ψυχογιό του Καραϊσκάκη, και όχι άπλά σαν τον διηγηματογράφο του Είκοσιένα. Τó γεγονός πώς ζεί και κινείται ανάμεσά μας, πώς περιδιαβάσει στους δρόμους της πολυθόρυβης πρωτεύουσας, πώς πέρνει κάθε δειλινο τον καφέ του στοϋ Ζαχαράτου και πώς μπορεί νά σοϋ μιλήσει για όλα τὰ ζητήματα με πρωτοτυπία, με καθαρότητα στοχασμού και με λαϊκή θυμοσοφία, χαρακτηρίζει πιο πολύ τον τυπικό άνθρωπο, τήν αναγκαστική διηλαδή προέκταση από τον χρόνο του άληθινού Βλαχογιάννη σε καιρούς και τόπους άταίριαστους με τους καιρούς και τους τόπους που ζούνε τὰ δειναιρα και οι άνθρωποι των πεζογραφήματων του. Και για νά καταλάβεις πώς ό άνθρωπος που σοϋ μιλά έμπεριστατωμένα για τó τάδε σημερινό γεγονός, για τον

(*) Συνέχεια από τó προηγούμενο και τέλος.

τάδε διαβάτη, ὁ ἄνθρωπος πού ὄλα τὰ προσέχει γύρω του καί ὄλα τὰ ψυχολογεί μὲ γνώση καί σοφία, δὲν εἶναι ὁ καθ'αὐτὸ Βλαχογιάννης, δὲ χρειάζεται παρὰ νὰ τοῦ δώσεις μιάν ἐλάχιστη ἀφορμὴ γιὰ νὰ θυμηθεῖ τὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ Εἰκοσιένα καί τοὺς καιροὺς πού ἂν ζοῦσε τότε θὰ σπατάλευε σὲ δράση καί σὲ προσωπικὴ ἐνέργεια, σὲ ἡρωϊσμό, σὲ μαχητικὴτητα καί σὲ πρωτοβουλία, ὅτι ἀποκρυσταλλώνεται τώρα σὲ πεζὸ λόγο, σὲ διηγήματα, σὲ μύθους, σὲ ἀφηγήματα ἱστορικά, σὲ δημοτικὴ γλῶσσα, σὲ ἱστορία ζωντανή, σὲ πνευματικὲς ἐνέργειες δηλαδή πού εἶναι φυσιολογικὰ ξετυλίγματα — σὲ πρόσωπο τοῦ Βλαχογιάννη βέβαια — τῆς ἐνέργειας καί τῆς ψυχῆς τῶν ἀνθρώπων τοῦ Εἰκοσιένα. Ὡς πού νὰ παρατηρήσεις τὴν ἀνεπαίσθητη ἀλλαγὴ τοῦ προσώπου του καί τοῦ ὕφους του, ὁ Βλαχογιάννης πού σοῦ μιλοῦσε γιὰ ἕνα ὁποιοδήποτε θέμα, ἔχει κιόλας βρεθεῖ στὴ γνώριμη ἀτμόσφαιρά του, καί ὁ λόγος του γιὰ τὰ πρόσωπα καί τὰ ζητήματα τῆς Ἐπανάστασης, πλούσιος, περιεχτικός, μεθοδικός, γιομάτος παρατήρηση καί πνεῦμα ἐρευνητικὸ καί ἀκριβόλογο, κυλᾷ μὲ μιὰ ἤρεμη ἀσφάλεια, μὲ μιὰ γαληνὴ αὐτοπεποίθηση, μὲ μιὰ κανονικὴ ταχύτητα σχεδὸν μαθηματικὴ. Δίχως νὰ ξεφεύγει καθόλου ἀπὸ τὸ κύριο θέμα του, ἀγκαλιάζει μὲ τὸ μίλημά του καί φέρνει στὸ φῶς ἕνα σωρὸ λεπτομέρειες, καλὰ χρωματισμένες, βαθειὰ καί γνωστικὰ ψυχολογημένες. Νομίζεις πῶς μπορεῖ νὰ κουβεντιάζει ὄρες, μερόνυχτα ὀλόκληρα, τόσο ἀνεξάντλητο καί πολυδουλεμένο εἶναι τὸ ὕλικό του, τόσο καλὰ καί γόνιμα ζεῖ μέσα του τὴν ἀνάμνηση τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ Εἰκοσιένα.

Μιλᾷ γιὰ τὸν Καραϊσκάκη καί τὸν Κολοκοτρώνη, σὰ νὰ ἦπαι καφὲ μαζύ τους ἐδῶ καί λίγη ὥρα. Δὲν ἔχει ἀπέναντί τους τὸ συναίσθημα τοῦ ἱστορικοῦ μάκρους καί τοῦ ἀνάλογου σεβασμοῦ πού ἀναγκαστικὰ θὰ δοκιμάζει γι' αὐτοὺς ἕνας σύγχρονος ἄνθρωπος ἢ ἕνας καλοκάγαθος καθηγητῆς τῆς ἱστορίας. Νοιώθει τὸν ἑαυτό του σύντροφό τους, φίλο τους, ἀδελφοποιτὸ τους, καί τίποτα δὲν τὸν ἐμποδίζει νὰ μιλήσει γιὰ λογαριασμό τους μὲ τὴν πιὸ τολμηρῆ, μὲ τὴν πιὸ γυμνὴ καί κοφτερῆ γλῶσσα, μὲ τὴ ρουμελιώτικη τραχύτητα, ὅπως ἐκεῖνοι μιλοῦσαν ἀναμεταξύ τους ὅταν κανονίζανε τίς προσωπικὲς τους διαφορὰς κι' ἀφίνανε λεύτερα νὰ ξεσπάσουνε τὰ μίση τους καί τὰ δυνατὰ τους πάθη. Ὡστερα πέρνει τὸ γιαταγάκι τους καί γράφει τὰ διηγήματά του. Δὲν εἶναι καλαμαράς μῆτε φιλόλογος. Πρωτόγονος, αὐθόρμητος, ἀπλοϊκός, τετράγωνος, ἀδάμαστος καί ὄλος ὄσφρηση καί μυϊκὴ δύναμη, χάρις σὲ μιὰ εὐτυχομένη παραξενιά τοῦ χρόνου ξεγλήστρησ ἀπὸ τὸ Εἰκοσιένα καί ξεφύτρωσε ἀνάμεσά μας. Εἶναι ὁ ἴδιος ἕνας παλαί-

μαχος ἀγωνιστής, πού δὲν ἔχασε τίποτα στοὺς πολὺκαιρούς ἀγῶνες του, πού ἔμεινε ἀπειραχτός καί σὲ φυσικὸ του καί σὲ ἠθικὸ του, καί πού στὰ θαλερὰ γερατειά του χαίρεται δημιουργικὰ τὴν ἀποχτημένη μὲ κόπους καί θυσίες λευτεριά του. Στὸ πρόσωπό του, σὲ ὕψος του, στὰ λόγια του, τίποτα τὸ κουρασμένο, τὸ δισταχτικὸ, τὸ ἀπαισιόδοξο, τίποτα πού νὰ δείχνει ἄνθρωπο φτασμένο κάπου καί ἀπελπισμένο ἀπὸ τὸ φτάσιμό του. Ἄν θὰ ρίξει μιὰ ματιὰ πρὸς τὰ πίσω, θὰ τὴ ρίξει γιὰ νὰ πάει ἀκόμη πιὸ πέρα στὴ δημιουργικὴ στράτα πού ἀνοίξε. Δὲν τοῦ παρατηρεῖς μῆτε ἴχνος συναισθηματικῆς, παθητικῆς νοσταλγίας καί ἄρρωστου ρομαντισμοῦ. Ποτέ του δὲν κλαίει σὰν ἀγιάτρευτος ρομαντικός, μῆτε ὁ πόνος του καί ὁ καημός του πέρνει ἀνάλογες αἰσθηματικὲς ἀποχρώσεις. Τί νὰ νοσταλγήσει; Νοσταλγεῖ κανεὶς ἐκεῖνο πού δὲν ἔχει, ἐκεῖνο πού ἔχασε γιὰ πάντα. Μὰ ὁ Βλαχογιάννης τὸν κόσμο του δὲν τὸν ἀντικρῶζει σὰν μιὰν ἕμμορφη ἀνάμνηση τὸν ζεῖ κάθε στιγμή σὲ ὄλη του τὴ ζωντάνια καί τὴν ὀργανικὴ πληρότητα, καί βέβαια καμμιὰ διάθεση δὲν ἔχει νὰ ποτίζει μὲ δάκρυα τὰ λυγερὰ καί καταπράσινα βλαστάρια πού φυτρώνουνε μέσα του. Μόνο γιὰ ἕνα ζήτημα παραπαύει. Δὲ βρέθηκε κανεὶς ν' ἀγοράσει τὴ συλλογὴ του τῶν ἱστορικῶν χειρογράφων ἢ ν' ἀναλάβει τὴν ἐκδόσή της. Παραπονιέται ὁ ἄνθρωπος γιὰ τὴν ἀφροντισιὰ πού δείχτηκε στὴν ἱστοριοδιφικὴ του προσπάθεια. Μὰ πάλι δὲν περιορίζεται σὲ θρήνους. Τοὺς καημούς του τοὺς θρέφει μὲ σχέδια καί μὲ ἀποφάσεις.

Ἀληθινὰ, τίποτα τὸ κοινὸ δὲν ἔχει — κι' ἄς εἶναι στραμμένος πρὸς ἕναν κόσμο πού πέρασε — μῆτε μὲ τοὺς «ἀσυγχρόνιστους» ἐκείνους τύπους, τοὺς ἀεροκρέμαστους, πού μὴν ἔχοντας ἄλλη δουλειὰ νὰ κάνουνε τὰ βάζουνε μὲ τὸν ἠλεκτρισμό, μὲ τ' αὐτοκίνητα, καί γενικὰ μὲ τὴν «πεζὴ» καί «πρόστυχη» ἐποχὴ τους, τὴν «ἐποχὴ τῆς ὕλης», μῆτε μὲ τοὺς ὑπερμοντέρνους καί τοὺς κοσμοπολίτες. Γιατὶ οὐσιαστικὰ δὲ διαφέρουνε σὲ τίποτα οἱ ἀπάνου ἀπὸ κάθε ἐποχὴ κούφιοι ρομαντικοὶ ἀπὸ τὸν ὑστερικὸ ὑπερβατισμὸ τῶν «ὑπερμοντέρνων» καί τῶν «συγχρονισμένων». Αὐτοὶ δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ καταλάβουνε καμμιὰ ἐποχὴ. Ὅταν κατορθώσει κανεὶς νὰ ζήσει ἐντατικὰ καί δημιουργικὰ μιάν ὁποιαδήποτε ἐποχὴ κι' ὅταν εὐτυχῆσει νὰ ξαναπλάσει στὸ ἔργο του τὴν ἐποχὴν αὐτὴ σὲ ὄλη της τὴ ζωτικὴ ἐνέργεια καί τὸν κυρίαρχο παλμό της, δὲν πρέπει νὰ λογαριάζει καθόλου τὴν ἐπίκριση τῶν ρομαντικῶν ἢ τῶν ὑπερμοντέρνων τῆς ἐποχῆς του. Ἰσα ἴσα, μπορεῖ νὰ τοὺς κατηγορήσει πῶς ἐνῶ αὐτὸς κατόρθωσε νὰ ζωντανέψει μιάν ἐποχὴ, καί μάλιστα μιὰ περασμένη ἐποχὴ, αὐτοὶ μῆτε τὰ οὐσιαστικὰ γνωρίσμα-

τα τῆς ἐποχῆς τους δὲν εἶναι ἱκανοὶ νὰ συλλάβουνε, ἀφοῦ κρεμιούνται σὲ ὅτι ἐξωτερικὸ, ψεύτικο καί συμβατικὸ χαρακτηρίζει τὸν καιρὸ τους, σὲ ὅτι ὕστερ' ἀπὸ λίγο δὲ θὰ εἶναι κατάλληλα παρὰ γιὰ τὸ μουσεῖο τῶν ἀποκριάτικων εἰδῶν. Ὁ Βλαχογιάννης δὲ μολεύτηκε ἀπὸ τὸν πατριδολατρικὸ ρομαντισμὸ, ἀπὸ τὴ νοσταλγία τοῦ «παλιοῦ», μῆτε ἔχασε τίποτα, σὰ συγκεκριμένη καλλιτεχνικὴ ἀτομικότητα, μένοντας κατὰ ἔναν τρόπο ἔξω ἀπὸ τὴν ἐποχὴ του. Κατέχει τὴ δύναμη καί τὴ δεξιοτεχνία νὰ κρατᾷ τὸν κόσμο του καί τὸν ἑαυτό του ἀνεπηρέαστο ἀπὸ τὴν ἔντονη καί ὄλοβρασμούς μεταβλητὴ ἀτμοσφαῖρα τοῦ σύγχρονου: γνωρίζει νὰ ψαρεύει καί νὰ πέρνει ἀπὸ τὸ σύγχρονο ὅτι τοῦ χρειάζεται γιὰ νὰ διατηρήσει τὴ ζωντάνια καί τὴ φρεσκάδα τοῦ παλιοῦ μέσα στὸ σύγχρονο, κι' αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ δεξιοτεχνία του νὰ βρίσκει τὸ ρυθμὸ τῆς παράδοσης μέσα στὸ σύγχρονο εἶναι στενὰ συνυφασμένη μὲ τὴ γνήσια λαϊκὴ του ὑπόσταση, μὲ τὴν πλούσια καί αὐτοκαλλιέργητη λαϊκὴ του παιδεία. Γιὰ νὰ μιλήσουμε πιὸ ἀκριβόλογο, δὲν εἶναι τὸ παλιὸ πού βρίσκει ὁ Βλαχογιάννης μέσα στὸ σύγχρονο. Εἶναι τὸ καθαρὰ λαϊκὸ, κάτι δηλαδή τὸ πιὸ μόνιμο, τὸ πιὸ οὐσιαστικὸ, τὸ πιὸ βασικὸ καί ἀπὸ τὴν παράδοση ἀκόμη, γιατί τὸ λαϊκὸ αὐτὸ στοιχεῖο εἶναι ἡ πρώτη ἀπιαστὴ ψυχὴ καί τὸ ἀκατάλυτο πνεῦμα τῆς ὀντότητάς μας σὰ ράτσας συγκεκριμένης. Συνηθίσαμε νὰ ὀνομάζουμε παλιὸ τὸ λαϊκὸ αὐτὸ στοιχεῖο ἐπειδὴ δὲ μπορούμε νὰ τὸ ἀντιληφθοῦμε καί νὰ τὸ ψηλαφήσουμε παρὰ μόνον σὰν ἀποκρυσταλλώνεται σὲ συγκεκριμένες μορφές, σὲ δημοτικὸ τραγούδι, στὴ λαϊκὴ τέχνη, στὸ ἔθνικο φῶρεμα, στὴ ζωὴ τοῦ χωριοῦ. Ὅλ' αὐτὰ εἶναι βέβαια μορφές πού σταματήσανε πὰ τὴν ἐξέλιξή τους, μορφές δηλαδή παλιές. Ἔτσι, σὲ μιάν ἐπιφανειακὴ ἐξέταση, τὸ λαϊκὸ εὐκολὰ ταυτίζεται μὲ τὸ παλιὸ, ἐκεῖ πού καί μὲ ὄλες τίς ἀλλαγὰς γύρω μας καί μέσα μας, καί μὲ ὄλο πού τὸ λαϊκὸ στοιχεῖο χάνεται μέσα σὲ ἄλλα, δὲν παύει ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι ὁ αἰθέρας τῆς ὑπαρξῆς μας, ἡ πνοὴ πού φύσηξε στὸν πηλὸ καί ἀπὸ ἀνεργο ὕλικὸ τὸν ἔκαμε συνειδηση. Ἄς τραβήξουμε ὅπου μάς καπνίσει. Ἄς ἀπλωθοῦμε ὅπου βρίσκουμε μπροστὰ μας ἐλεύθερους οὐρανοὺς. Ἄς πάρει τὸ πρόσωπό μας καί ἡ ψυχὴ μας χίλιες μύριες ὕψες. Μέσα σὲ ὄλες τίς ἀλλαγὰς θὰ μένει κάτι τὸ ἀνάλλαχτο, κάτι πού δὲ χωρίζεται σὲ δύο. Αὐτὸ τὸ κάτι, πού μπορεῖ νὰ γίνεται κατὰ τὴν περιστάση ἐλάχιστο ἢ μέγιστο, εἶναι πληθωρικὰ χυμένο στὴν ψυχὴ τοῦ Βλαχογιάννη, τοῦ προσανατολίζοντος τὴ διαίσθηση, τοῦ κεντρίζει τὸ ἐνστικτο, καί δίνει τὴν κατεύθυνση καί τὴν τελειωτικὴ μορφή σὲ κάθε πνευματικὴ του ἐνέργεια. Ἀσφαλτοῦς ὁδη-

γὸς τὸν φέρνει πάντα σὲ καλὰ λημέρια. Πήγαινε νὰ ζητήσεις ἀπὸ τὸν Βλαχογιάννη νὰ σοῦ πεῖ τὸν ὄρισμό — φιλοσοφικὸ, κοινωνικὸ, νομικὸ, κλπ. — τοῦ λαοῦ. Μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι σὲ θέση νὰ στὸν δώσει. Ἴσως μάλιστα νὰ μὴν πολυκαταλάβει τί τοῦ ζητᾷς καί ποιὰ χρησιμότητα μπορεῖ νὰ ἔχει ἕνας ὄρισμός. Ὡστερα πήγαινε καί ζήτησε τὸν ὄρισμό τοῦ λαοῦ ἀπὸ ἕναν καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου, ἀπὸ ἕναν κοινωνιολόγο πού κατασπούδασε στὰ Γερμανικὰ Πανεπιστήμια, ἢ ἀπὸ κανένα «διαπρεπῆ» πολιτευτὴ. Δὲ θὰ προφταίνεις νὰ καταγράψεις στὴ μνήμη σου ἢ στὸ δεφτέρι σου τὰ εἶδη τῆς ἀφθονῆς συγκομιδῆς τῶν ὀρισμῶν πού θὰ βουίζουσε στὴν ἀκοή σου. Ζήτησέ τους ὅμως ὕστερα νὰ σοῦ μιλήσουνε γιὰ τὴν οὐσία τοῦ ὀρισμοῦ τους, δηλαδή γιὰ τὸν ἴδιο τὸ λαὸ, νὰ σοῦ ποῦνε κάτι γιὰ τὰ ἰδιαίτερα τῆς ψυχῆς του καί τῆς ζωῆς του, νὰ σοῦ παραστήσουνε κάποιες δυσκολοδιάκριτες ἀποχρώσεις τῆς νοστοπίας του, νὰ βροῦνε καί νὰ ψηλαφήσουνε τὴ μετάβαση τῆς λαϊκῆς ψυχολογίας σὲ πιὸ περίπλοκες μορφές συνειδητοῦ πολιτισμοῦ. Ἄν δὲ σοῦ ἀπαντήσουνε μὲ ἀφηρημένες γενικότητες πού θὰ ζαλιστεῖς καί θὰ πονοκεφαλιάσεις ἀκούγοντάς τες, θὰ σοῦ μιλήσουνε γιὰ τὸ λαὸ καθὼς μιλοῦνε οἱ γραμματισμένοι μας γιὰ τὸν «χῶδον ὄχλον» καί γιὰ ὄσους δὲν εὐτυχῆσανε νὰ διδάχτοῦνε τὸ χειρισμὸ τῶν ἀπαρεμφάτων. Ξαναγύρισε ὕστερα στὸν ἄνθρωπο πού δὲ σοῦ ἔδωσε κανέναν ὄρισμό τοῦ λαοῦ καί ἀκουσέ τον πῶς μιλοῦσε γιὰ τὸν λαὸ. Θὰ ξετυλιχτοῦνε μπροστὰ σου κόσμοι ὀλόκληροι μὲ μύριες σημαντικὲς λεπτομέρειες καί ἀποχρώσεις, καί στὴ συνειδησή σου θὰ πάρει μορφή συγκεκριμένη καί θὰ ὕψωθεί πρὸς κάποιον ἀποκαλυπτικὸ φῶς αὐτὸ πού ὁ ἕνας καί ὁ ἄλλος ἀγωνιζόταν νὰ περικλείσει σὲ ὄρισμούς καί σὲ καλοῦπια πάγια. Τότε θὰ καταλάβεις ποιὰ πηγὴ ἀνεξάντλητη ζωῆς καί δημιουργικῆς φαντασίας εἶναι ἡ λαϊκὴ ψυχὴ: τότε θὰ νιώσεις τὴν ἀνάγκη νὰ στηρίζεις τὸν πολιτισμὸ σου στὰ θεμέλιά της. Στήριξέ τον πρῶτα καλὰ ἐκεῖ. Ἀφοῦ ἀσφαλιστεῖς ἔτσι, μπορεῖς νὰ τοῦ δώσεις ἔπειτα δσην ἀνάπτυξη ὀνειρεύεσαι.

Ἐχοντας ὁ Βλαχογιάννης ἀνεπτυγμένο ὑπερτροφικὰ τὸ λαϊκὸ ἐνστικτο σὰ λαγωγικὸ σπάνιας ράτσας, καλὰ θρεμμένο καί γυμνασμένο, μυρίζεται γύρω του καί ποτε δὲν τοῦ ξεφεύγει τὸ λαϊκὸ χρώμα, τὸ λαϊκὸ χνῶτο, θὰ λέγαμε, ὅσο καλὰ κρυμμένο κι' ἂν εἶναι, ὅσο ἀνεπαίσθητα κι' ἂν ἐκδηλώνεται. Βλέπει τὸν ἄνθρωπό του κι' ἀμέσως τὸν γραπώνει ἀπὸ τὴ μεριά πού τοῦ βολεῖ γιὰ νὰ καταλάβει καλὰ ποιὸς εἶναι καί ἀπὸ πού βαστᾷ ἡ σκούφια του. Μπορεῖ νὰ τοῦ παρουσιαστεῖς ντυμένος μὲ τὸ τελευταῖο φιγουρίνι τῆς μόδας, μὲ γαλλικά, μὲ μονόκλ, μὲ διπλώ-

ΑΠΟ ΤΑΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ

Π. ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ

ματα και με άλλα παρόμοια, σπουδαία βέβαια ή ανώφελα κατά την περίπτωση και ανάλογα με το τί άνθρωπος και τί μυαλό θα είσαι. Μπορεί να παριστάνεις τον Ευρωπαίο στην έντελεια. Ο Βλαχογιάννης με μία ματιά θα τα ξεσκαλίσει όλ' αυτά, θα τα παραμερίσει δίχως βέβαια να τα καταφρονέσει, και θα κοιτάξει κατάβαστα μέσα σου να βρεί κατά ποιόν τρόπο έχει παραμορφωθεί ή μένει άμόλετο το ρωμαϊκό στοιχείο, το λαϊκό χρώμα της ψυχής σου. Από την προφορά σου, από την κατατομή σου, από το επίθετό σου, από χίλια μύρια άλλα μικροσημάδια που αυτός μονάχα γνωρίζει να βρίσκει και να συνδυάζει, θα πάει ως τη ρίζα σου για να βρεί εκείνο που αληθινά και βασικά σε χαρακτηρίζει σαν άνθρωπο ενός όρισμένου τόπου και

χρόνου, σά βλαστάρι μιās ρά τσας με πολύπλοκη παράδοση και Ιστορία. Θα κάνει κατά έναν τρόπο λαογραφική ανάλυση στο αίμα σου, και θα βρεί το χωριάτη, το βλάχο, τον όρεινό, τον καμπίσο, το Ρουμελιώτη και το Μωραΐτη που μπορεί να κρύβεται μέσα σου και να κυβερνά κάθε σου έκδήλωση δίχως καμιά φορά να το υποψιάζεσαι. Έρευνώντας σε με το λαϊκό του ψυχόρμητο, φτάνει κάποτε ως εκείνο το σημείο που ή φύση, ή ράτσα και ή έθνολογική της εξέλιξη καλουπάρουνε πνευματικά και ήθικά γνωρίσματα βιολογικής, άπάνου κάτου, ασφάλειας και καθολικότητας. Έπειτα, ο τρόπος που ψυχολογεί, δίχως βέβαια να φτάνει τον σύγχρονο κοινωνικό άνθρωπο σε ό,τι έχει μέσα του πανανθρώπινο και προβληματικό, είναι στενά συνυφασμένος με μία γνώση άπέραντη γνώση κάθε λεπτομέρειας της ζωής του λαού, που καταντά πιά να μην είναι γνώση, μά πραχτική σοφία. Ψυχολογεί με τη διαίσθησή του βέβαια και με την δευδερκεία του, μά και με τη βοήθεια του άπέραντου λαογραφικού υλικού που πάντα του χρησιμεύει για οδηγός πολύτιμος. Από την άποψη αυτή, την άποψη δηλαδή της παιδείας και της γνώσης που γίνεται νοός, ο Βλαχογιάννης μάς παρουσιάζει ακόμη έναν πνευματικό δεσμό του με τους αγωνιστές της επανάστασης και με τους άπλοϊκούς μά δαιμόνιους τύπους που τόσο παραστατικά ζωντάνεψαν στα διηγήματά του και στις άφηγήσεις του.

ΓΥΜΝΟ

Σύμφωνα με τη σημασία που δίνουμε σήμερα στον όρο «γραμματισμένος», — έννοώντας δηλαδή έναν άνθρωπο που έχει μία ειδική ή μία γενικότερη μόρφωση, αλλά που μπορούμε να ξεχωρίσουμε πολύ εύκολα τον φυσικό άνθρωπο από το άποχτημένο του πνευματικό περίβλημα, — οι αγωνιστές του Εικοσιένα είτανε σχεδόν άνθρωποι άγράμματοι. Όμως αυτό δεν τους εμπόδιζε να είναι πρώτοι σε όλα και να καταφέρνουνε καλύτερα και γοργότερα τις δουλειές τους από τους «σοφούς» και τους «λογιώτατους». Την άγραμματωσύνη του είδους αυτού την άντικαθιστούσε ένας άπέραντος πλούτος πραχτικής γνώσης, χρήσιμης πείρας και λαϊκής σοφίας που τους προμήθευε ή ζωντανή παράδοση και που την κλουταίνανε μόνοι τους με άφάνταστους κόπους και με πολλές θυσίες της

ζωής τους. Δάσκαλό τους είχανε τη φύση γιατί ζούσανε στην άγκαλιά της, και τη μόρφωσή τους και κάθε τους γνώση την πέρνανε με το μαχαίρι τους και με τον ιδρωτά τους. Έτσι ή γνώση τους δεν άποτελούσε το φανταχτερό περίβλημα της φυσικής τους ύπαρξης, μά είχε γίνει φύση, νούς, και ψυχή μέσα τους, και τη ζούσανε σε κάθε στιγμή, και στην Ιδιωτική τους ζωή και στη μοναξιά τους και στις μεγάλες στιγμές της πολεμοχαρής δράσης τους. Άπλώνανε τη δράση τους ως τις τελευταίες ήθικές συνέπειες της γνώσης τους και πάντοτε ή δράση τους έκδηλωνονταν με μιάν έξαιρετική ασφάλεια και αυτοπεποίθηση γιατί πήγαζε από μία γνώση άφομοιωμένη άπόλυτα με τη δυνατό και καθαρή φύση τους. Η άγραμματωσύνη λοιπόν όχι μονάχα δεν άφαιρούσε τίποτε από τη λάμψη των αγωνιστών, μά το έναντίο, τους ύψωνε άπάνου από τους «καλαμαράδες» και τους «σοφολογιώτατους» και τους φωτοστεφάνωνε με κάποιο μυθικό μεγαλείο γιατί τους έφερνε πιο κοντά στις μορφές των Ηρώων που όλα τα ξέρουνε γιατί όλα τα μαντεύουνε και που δρούνε σαν παρακινημένοι από ύπερφυσικές και θεϊκές προσταγές. Αν μπορούσε να κρατήσει κανείς κάποιες αναλογίες, θα έλεγε πως και ο Βλαχογιάννης ανάμεσα στον άλλον κόσμο των λογίων μας κάνει την έντύπωση ενός αυτοδίδαχτου και πολύπειρου πολεμιστή που όταν θέλει να δράσει, σπάνια μεταχειρίζεται τους έπιτελικούς χάρτες. Δεν είναι λοιπόν καθόλου άπίθανο να χαρακτηριστεί και ο Βλαχογιάννης «άγράμματος» από μερικούς «γραμματισμένους» της εποχής μας επειδή δεν είναι σε θέση να μιλήσει για τα ρεύματα της παγκόσμιας λογοτεχνίας ή επειδή δε μπορεί να τ' άντικρύσει παρά μόνο με τη ματιά του λαογράφου. Που να υποψιαστούνε το ήθικό και το καλλιτεχνικό βάρος της άπέραντης λαογραφικής γνώσης του! Όμως αυτό, και με όλο που δε φέρνει τον Βλαχογιάννη άντιμέτωπο με τα γενικότερα πνευματικά προβλήματα, είναι αρκετό για να δώσει στην πνευματική του υπόσταση μιá ξεχωριστή γοητεία, έναν πρωτόγονο γραφικό, μά με βαθειά έσωτερική συνέπεια, χαρακτήρα. Ένας σημερινός πνευματικός άνθρωπος παρουσιάζεται, βέβαια — και τις πιο πολλές φορές φαινομενικά — σαν πιο περίπλοκος, πιο άνήσυχος, πιο άπαιτητικός από έναν παλαιότερο που έζησε σε μιá παράδοση άποκρυ-

σταλλωμένη και που δεν αισθάνεται καμιά όρεξη να ύψώσει το κεφάλι του άπάνου από τα βαρειά της τείχη. Μά ενώ μάς παρουσιάζεται με φαινομενικά σημάδια ύπεροχής, είναι σύγχρονα πιο πεζός, πάρα πολύ όμοιος με τους άλλους, χυμένος άπάνου σε άμφίβολης αξίας καλούπι που χρησιμεύει για να κατασκευάζονται ντουζίνες παρόμοιων τύπων. Η μόρφωσή του, κορφολόγημα από θεωρίες κάθε είδους, δεν έχει κανένα ήθικό βάρος, καμιά συγκεκριμένη ουσία, καμιά συνέπεια. Χάνεται στον άνεμο της κοινωνικής ταραχής. Περνώντας από γενικότητες σε γενικότητες ξαναγυρίζει δίχως ν' άποκρυσταλλώνεται σε δυνατά και στέρεα έργα, δίχως να βοηθά σε τίποτα το ταλέντο του. Άπέναντι σε τέτοιους τύπους που

ΑΠΟ ΤΑΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ

ΙΩΣ. ΤΣΙΛΛΕΡ - ΔΗΜΑ

Ο ΔΡΟΜΟΔΕΙΧΤΗΣ

περνάνε για πνευματικοί μόνο και μόνο γιατί μαζεύουνε με μιά ρηχή κουτάλα τὰ ξαφρίσματα του πνευματικού αναβρασμού της εποχής μας και ταΐζουνε μ' αὐτὰ τὴν ἀχαμνή τους Μοῦσα, ὁ Βλαχογιάννης ὑψώνεται σὰν ἓνα βουνό. Ὅποιος θέλει ἄς τὸ ἀνεβεῖ.

Ὁ ἀληθινὸς καλλιτέχνης, ὁ ἄρτιος δημιουργός, δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ παραστέκεται στὰ ἔργα του γιὰ νὰ τὰ συμπληρώνει με τὴν παρουσία του δίνοντάς τους κάποιον ἰδιώτερο βάρος, καὶ νὰ τὰ ἐπιβάλλει στοὺς ἄλλους με διάφορους τρόπους. Κάτι τέτοιο, ἐκτὸς πὺ θὰ τὸ καταδικάζαμε ἀπὸ τὴν ἠθική του μεριά, θὰ ἔδειχνε ὀλοκάθαρα τὴν ὀργανική ἀνεπάρκεια τοῦ ἔργου καὶ θὰ ὑπογράμμιζε ἀπὸ τὰ πρὶν τὸν ὀριστικὸ του χαμό. Σὲ μιά τέτοια περίπτωση, καὶ ὁ πιὸ ἐπιπόλαιος παρατηρητής, βλέποντας με ποιὸν τρόπον ὁ συγγραφέας προσπαθεῖ νὰ δικαιολογήσει καὶ νὰ λαμπρύνει τὸ ἔργο του, ἀμέσως θὰ μπορούσε νὰ διακρίνει τὴν ψευτιά του καὶ τὴ χλωμάδα του, πὺ τόσο πιὸ χτυπητὴ καὶ πιὸ ἀντιπαθητικὴ θὰ σοῦ φαίνεται, ὅσο πιὸ φανταχτερά θὰ εἶναι τὰ χρώματα πὺ ἀνεμπόδιστα θὰ τοῦ σκορπᾷ ὁ δημιουργός του. Ἐκαμα τὴν παρατήρηση αὐτὴ γιὰτὶ πολλοὶ λίγοι ἀπὸ τοὺς λογοτέχνες μας εἶναι σὲ θέση νὰ κανονίσουνε με πνευματικὴ ἀξιοπρέπεια τὴ στάση τους ἀπέναντι στὰ ἴδια τους τὰ ἔργα. Οἱ πιὸ πολλοὶ νομίζουνε ὑποχρέωσή τους νὰ σοῦ βροντοφωνάξουνε μόλις σὲ πρωτογνωρίσουνε πὺς κανένας ἀκόμη δὲ γεννήθηκε στὸν κόσμον μεγαλύτερός τους! Ἐγωϊσμός δίχως κανένα πνευματικὸ περιεχόμενο, πὺ προκαλεῖ τὴν ἀντιπάθεια, τὴν ἀηδία καὶ τὸ θυμὸ δταν δὲ φέρνει τὰ γέλια.

Μὰ ὅποιος γνωρίσει προσωπικὰ τὸν Βλαχογιάννη, δίχως νὰ παραμερίσει τὸ ἔργο του σὲ μιά δευτέρη μοῖρα, θὰ νοιώσει τὴν ἱκανοποίησιν ἐκείνων πὺ μόνοι τους ἀ-

ποκαλύπτουνε τὴ βαθύτερη, τὴν ἀδιάσπαστη ἐνότητα πὺ δένει ἀπὸ κάθε μεριά τὸν δημιουργὸ με τὰ πλάσματά του ἐνότητα φυσικὴ πὺ ὄχι μόνο τὴ συλλαμβάνει λογικά, μὰ καὶ τὴν αἰσθάνεται, καὶ πὺ καταλαβαίνει πὺς καμμιά προσπάθεια δὲν ξεδεύει ὁ ἴδιος γιὰ νὰ τὴν κάνει αἰσθητὴ στοὺς ἄλλους. Μόνο σὰν ἀποκαλύψεις μιά τέτοια ἐνότητα μπορεῖς νὰ πεις πὺς ἐξασφάλισες κάθε προϋπόθεση γιὰ νὰ μὴν προεκτείνεις ἀσθαίρετα τὴν προσωπικότητα τοῦ δημιουργοῦ πρὸς τὴν αὐτόνομη περιοχὴ τῶν ἔργων του, μὴτε πάλι καὶ νὰ ἐπιχειρήσεις μιά φανταστικὴν ἐξήγηση τοῦ ἔργου του ἀπάνου σὲ ἀσύνδετα μεταξὺ τους καὶ δευτερεύουσας σημασίας χαρακτηριστικὰ — καὶ ὑποπτα κάποτε — πὺ θὰ σοῦ ἔδινε μιά προσωπικὴ ἐπαφὴ με τὸν συγγραφέα. Ὅ,τι ἀκοῦς, ὅ,τι νιώθεις, ὅ,τι βλέπεις ἀπὸ τὸ Βλαχογιάννη, εἶναι σὰ νὰ τὸ ἀκοῦς, νὰ τὸ νιώθεις καὶ νὰ τὸ βλέπεις διαβάζοντας τὰ βιβλία του. Δὲ θὰ σοῦ μιλήσει ὁ ἴδιος γιὰ τὸ ἔργο του παρὰ μονάχα σὰν τὸν ρωτήσεις καὶ πάλι ἐκεῖνο πὺ θὰ σοῦ πεῖ θὰ ἔχει μίαν οὐσιαστικὴν καὶ νόμιμη σχέση με τοὺς ὀρίζοντες καὶ τὴν ἀτμοσφαίρα τοῦ ἔργου του. Εἶναι δηλαδὴ ὁ Βλαχογιάννης ἀληθινὸς δημιουργός. Μὰ ἡ προσωπικὴ γνωριμιὰ, ὅσο γόνιμη καὶ διαφωτιστικὴ κι' ἂν εἶναι, δὲ φτάνει νὰ καλύψει με φῶς ὀλόκληρο τὸ ἔργο του. Μπορεῖ νὰ μὰς δίνει ἀνάγλυφο καὶ σπαρταριστὸ τὸν τύπο τῶν ἱστορικῶν του διηγημάτων, μπορεῖ νὰ μὰς φέρνει πιὸ κοντὰ στὴν ἐποχὴ τοῦ Εἰκοσιένα καὶ στὴν ἀνόθευτη λαϊκὴ ψυχὴ, μπορεῖ νὰ μὰς δείχνει τὴν ἐμβριθία καὶ τὴ σκέψη τοῦ ἐπιστήμονα. Μὰ ὁ Βλαχογιάννης εἶναι ποιητής. Ἐτσι, ἓνα μέρος τοῦ ἔργου του μένει κατὰ βάθος κρυμμένο στὴν ψυχὴ του καὶ δὲν ἐρμηνεύεται παρὰ μόνο σὰ βρεῖ τὴν τελικὴ του ἔκφραση στὸ Λόγον.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΑΡΑΝΤΩΝΗΣ

ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΓΕΡΜΑΝΟΙ ΠΕΖΟΓΡΑΦΟΙ

ΓΟΥΛΙΕΛΜΟΣ ΦΟΝ ΣΟΛΤΣ

Ποιητής ἀπὸ τοὺς προσωπικότερους τῆς σύγχρονης Γερμανίας, ὁ Γουλιέλμος φὸν Σόλτς (γεννήθηκε τὸ 1874) δὲν ἀνήκει σὲ καμμιά σχολή. Σκοτεινός, μυστικιστὴς ἀπὸ ἰδαιοσυγκρασία, κατορθώνει συχνά, μέσα στὸ ἔρεβος τῶν στοχασμῶν του, νὰ μὰς δῖνῃ ἐντύπη καὶ καθαρὴ τὴ συγκίνηση καὶ τὴν ἀγωνία πὺ τὸν κυριεύει στὸ ἀντίκρουσμα τοῦ ἀξεδιάλτου προβλήματος τῆς ἀνθρώπινης ὑπάρξεως. Καθὼς λέει ὁ Μπέτγκε, «τὰ λόγια του πέφτουν βαρεῖα σὰν πέτρας ἀπὸ τὴ χεὶλῆ του. Μουρμουρίζοντας στυγνοὺς στίχους χωρὶς καμμιά μελωδία, μὰς ὀδηγεῖ σὲ ἀβύσσους, ὅπου στὰ βάθη τους ἀντικρύζουμε, μυστικὰ περιλεγμένες, ὄλες τὶς ρίζες τῆς ζωῆς». Ὁ Σόλτς θεωρεῖται σήμερον στὴ Γερμανία ὁ πιὸ συνειδητὸς πολέμιος τοῦ νατουραλισμοῦ. Αὐτὸς ἔβλεπε μόνο τὸ φαινόμενο, τὸ ἐξωτερικὸ περιγραμμὶ τῶν πραγμάτων, κι' ἀπογοητώνοντας τὸ Ἐγὼ ἀπὸ κάθε μεταφυσικὴ ὀνυγκαιότητα, τὸ παρουσίαζε ἐξαρτημένο ἀπὸ ὀλικά περιστάτικα. Ὁ Σόλτς, σὲ μίαν ἐποχὴ πὺ ἡ φουσιοκρατικὴ σχολὴ πάλευε γιὰ τὴν τελικὴ τῆς ἐπικράτησης, με τὸ Χάουπμαν, τὸ Σνίτολερ, τὸ Χόλτς καὶ τοὺς ἄλλους, γύρεψε πρῶτος νὰ βάλῃ στὴ θέση τῆς νατουραλιστικῆς περιγραφῆς τὴν ποιητικὴν εἰκόνα, γύρεψε πρῶτος νὰ δῇ τὸν ἄνθρωπον σὰν ἐνεργούμενον ὄχι τῶν κοινωνικῶν νόμων καὶ συνηθειῶν, μὰ κάποιων μυστικῶν δυνάμεων πὺ δὲν μπορούσε νὰ τὶς καθορίσῃ ἢ συνθισμένη λογικὴ, καὶ πρῶτος τὴν ἐσωτερικὴν μορφήν τῆς ποιητικῆς εἰκόνας. Ἰσαμε ποῖο σημεῖον κατώρθωσε ὁ Σόλτς ν' ἀπλλάξῃ τὸ ἔργο του ἀπὸ τὴ δουλειὰ τῆς ἔλλογης αὐτῆς προσπάθειάς του, αὐτὸ εἶναι ἄλλο ζήτημα. Μιά φορὰ, καὶ σὰν ποιητὴς καὶ σὰ δραματογράφος ἔδωσε μερικὰ ἀπὸ τὰ πιὸ δυνατὰ καὶ πρωτότυπα κομμάτια τῆς σημερινῆς γερμανικῆς λογοτεχνίας.

Φέτος γιορτάσανε στὴ Γερμανία τὰ ἐξηντάχρονα τοῦ Γουλιέλμου φὸν Σόλτς. Ἀπὸ τὸ 1896, πὺ τὸν τύπωσε τὴν πρώτη ποιητικὴ συλλογὴ του με τὸν τίτλον «Ἀνοιξιὰτικο ταξίδι», ὅς σήμερον, δημοσίεψε πάνω

ἀπὸ πενήντα τόμους. Καταπιείστηκε με ὕλα τὰ εἶδη τοῦ λόγου καὶ, πρῶτα σπάνια, πέτυχε πανταῦ. Ὅ,τι καὶ νάγραφε ὁ Σόλτς, φέρνει τὴ σφραγίδα τῆς προσωπικότητός του καὶ φανερώνει μιά συνέπεια μοναδική. Ἀπὸ τὶς ποιητικὲς συλλογές του ξεχωρίζουν: «Ὁ καθρέφτης» (1902), «Ἄνα τραγούδι» (1912), «Τὰ σπῖτια» (1923) καὶ «Τὸ ἔτος» (1927). Ἀπὸ τὰ πεζογραφημάτια του, τὰ δύο μεγάλα ρομάντα του, «Περπέτουα» (1926) καὶ «Ὁ σιλεσιάνος Σαβοναρόλας» (1929) καὶ κάποιες σειρές διηγήματα, ἱστορικὸ τὸ περισσότερο περιεχομένου. Ἀπὸ τὰ θεατρικὰ ἔργα του ξεχωρίζουν: «Ὁ Ἐβραῖος τῆς Κωνσταντίας», ἡ τραγωδία «Μερόνη», οἱ κωμωδίες «Ἀλλογεμένες φυγές» καὶ «Ἐπικίνδυνη ἀγάπη», καὶ τὸ δράμα του «Στοίχημα με τὴ σκιά» (1920), πὺ γνώρισεν μιά μοναδικὴ σκηρικὴ ἐπιτυχία καὶ παλχηκε στὰ μεγαλύτερα εὐρωπαϊκὰ θεάτρα. Ἀξιόλογος ἐπίσης εἶναι οἱ θεατρικὲς διασκευές πὺ ἔκανε ὁ Σόλτς, ὡς δραματογράφος καὶ σκηνοθέτης τοῦ Κρατικοῦ Θεάτρου τῆς Στουτγάρδης, πάνω στὸν «Ἐμπεδοκλὴ» τοῦ Χάλντερλιν, τὸν «Τρώϊον» τοῦ Σαίπηρ καὶ τὶς κωμωδίες τοῦ Πλάτου. Τέλος, ἀπὸ τὰ κριτικὰ ἔργα τοῦ Σόλτς ξεχωρίζουν οἱ «Στοχασμοὶ γιὰ τὸ δράμα» (1934 — 1916) καὶ οἱ «Γερμανοὶ μυστικιστές» (1937). Ὅσο ἔδημοσίεψε ἀκόμα καὶ ὠραιότερες τελεῖδιωτικὲς περιγραφές, τὸ δὲ βιβλίον του «Πολιτεῖες καὶ κάστρα» (1918) καὶ ἡ περιφημὴ σειρά του «Ἡ ἄμνη τῆς Κωνσταντίας» (1907 — 1920) θεωροῦνται ἀπὸ τὰ καλύτερα πεζογραφημάτια του.

Τὸ διήγημά του, πὺ δημοσιεύσαμε σήμερον, μπορεῖ νὰ πῆ κανένας πὺς εἶναι ἀπὸ τ' ἀντιπροσωπευτικότερα τῆς τέχνης του, μιά τέχνης πὺ βάζει τὴν ψυχικὴ ζωὴ στὸ πρῶτον ἐπίπεδον καὶ πὺ ἔχει νὰ δῖνῃ τὸν πραγματικὸν τὴν αἰσθησὴν τῆς φαντασίας τὰ πλάσματα. Γιὰ τὸ Σόλτς ἡ φαντασία δὲν εἶναι κανένα ὑπόσταγμα. Εἶναι, καθὼς λέει ὁ ἴδιος, αὐτὴ ἡ οὐσία καὶ ἡ πηγὴ τῆς τέχνης καὶ σ' αὐτὴν πρέκει ν' ἀναζητᾷ κανένας τὴν ἀλήθειαν τῆς.

ΛΕΩΝ ΚΟΥΚΟΥΛΑΣ

WILHELM VON SCHOLZ

ΤΟ ΚΕΦΑΛΙ ΣΤΟ ΠΑΡΑΘΥΡΟ

Ἐνας νέος γερμανὸς ζωγράφος, πὺ ζοῦσε κατὰ τὰ ἐνενήντα μονάχος σ' ἓνα μικρὸ ἐξοχικὸ σπῖτι, στὰ περιχώρα τῆς Ρώμης, γύριζε κάποιον ὁμορφὴν καὶ διάφανη φεγγαρονυχτιά, ὅστερ' ἀπὸ ἓνα γλέντι με κρασί, πὺ ἔκανε με κάτι φίλους του καλλιτέχνες, κοντὰ μεσάνυχτα σπῖτι του. Τραβοῦσε τὸ συνηθισμένο του ἐρημικὸ δρόμον, πὺ δὲν ἦτανε καὶ τόσο σύντομος κι' ἄρχιζε ἀπὸ τὴν τελευταία στάση τοῦ τράμ, περνώντας τὸ περισσότερο ἀνάμεσα ἀπὸ κάτι ψηλοὺς ἄσπρους τοίχους, πολλές

φορὲς ἀργὰ τὴ νύχτα, κι' ὅταν ἀκόμα δὲν εἶχε φεγγάρι, χωρὶς ποτὲ νὰ φοβᾶται. Δὲν ἦτανε πλούσιος, δὲ φοροῦσε τίποτα πολὺτιμο πάνω του, κ' ἔτσι, με τὴν καστανόχρωμη μπέρτα καὶ τὸ πλατύγυρον καπέλλον του, δὲ φάνταζε καὶ πολὺ στοὺς ληστές. Κ' ἔπειτα, πρῶτα πὺ ἦταν ἐξίσου σπουδαῖο, δὲν εἶχε καμμιάν ἐρωτοδουλειὰ στὴ Ρώμη. Γιὰτὶ λοιπὸν νὰ φοβᾶται; — Θυμότανε τὴ μνηστὴν του στὴ Γερμανία, εἶχε σχεδὸν πάντα ἓνα γράμμα τῆς στὴν ἄριστερὴ μέσα τσέπη τοῦ γελέκου του, κοντὰ

στην καρδιά του, και συνήθιζε, γυρνώντας σπίτι του, να σφυρίξει πρόσχαρα, καμμιιά φορά, χωρίς να το θέλει, να κουβεντιάζει δυνατά τις σκέψεις του, λέγοντας «Αυτό μιιά φορά είναι σωστό!» ή «Έτσι θα κάνω!» και να μιλά κάποτε με τὸ μικρὸ σκυλί του, ένα σπιτί, πού δὲν ἀπομακρυνότανε ποτέ ἀπὸ τὸν ἀφέντη του. Ὁ ζωγράφος εἶχε ἀκόμα πάνω του κ' ένα ρεβόλβερ, πού ποτέ δὲν τὸ μεταχειρίστηκε, χρόνια τώρα πού τὸ χε ἀγορασμένο. Γιατί λοιπὸν νὰ φοβάται; Μονάχα σὰν ἔφτανε στὴν πόρτα τοῦ κήπου του, φοβότανε ὅσο νὰ τὴν ξεκλειδώσει, δηλαδή ἔβαζε μόνος στὸν ἑαυτό του, με μιιά σχεδὸν εὐχάριστη ἀνατριχίλα, τὴν ἰδέα τοῦ φόβου κ' ἔπαιζε με τὴ σκέψη πὼς ἀπ' τὴ γωνιά—ἢ ψηλὴ μάντρα ἔστριβε πέντε μέτρα πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα σ' ένα στενὸ δρομάκο, πρὸς τὸ βάθος, πλάι στ' ἀμπέλια—θὰ ξεπετιόταν ἄξαφνα κάποιος καὶ θὰ τὸν ἐμπόδιζε νὰ ξεκλειδώσει. Γι' αὐτὸ ἔβγαζε πάντα τὸ κλειδί ἀπὸ τὴν τσέπη του προτοῦ φτάσει στὴν πορτούλα, κι' ἀνοίγει ὅσο μποροῦσε γληγορώτερα, ἀφοῦ συχνά γύρευε νὰ βρῆ τὴν κλειδαρότρυπα κάνοντας φῶς με τὴν κάφτρα τοῦ πούρου του. Ὑστερα ἔκλεινε πάλι γλήγορα πίσω του, καὶ σὰν ἔνωθε τὸν ἑαυτό του ἀσφαλισμένο, λυπότανε σχεδὸν πού ὁ ληστής δὲν ἐρχότανε καὶ δὲν ἔτρεχε στὴ διπλομανταλωμένη πιά σιδερένια του πόρτα. Πήγαινε με τὸ σκυλί του στὸ σπιτί καὶ, σὰν ἀνοίγει τὴ μέσα πόρτα, ἔπαιρνε τὸ καντηλιέρι, πού ἦτανε πάντα τοποθετημένο ἀριστερά, πάνω σὲ κάτι φαγωμένα τοῦβλα, ἀναβε φῶς, ἐξέταζε τίς κλειδαριές τῶν ἰσογειῶν δωματίων, πού ἔξον ἀπ' τὴ μικρὴ κουζίνα ἦταν ὅλα ψυχρά καὶ τὰ μεταχειρίζοντανε μόνο γιὰ νὰ βάζει μέσα ἐργαλεία, πίνακες, τελάρια, μπαούλα καὶ παλιοπράματα, κ' ὕστερα ἀνέβαινε ἀπὸ τὴ σκάλα πού ἔτριζε στὸ πρῶτο καὶ μοναδικὸ πάτωμα τοῦ σπιτιοῦ, πού βρισκότανε τὸ ἀτελιέ του κ' ἡ μικρὴ του κρεβατοκάμαρα. Ἡ κρεβατοκάμαρά του ἦτανε μᾶλλον μιιά ἀλόβια, ἀνοικτὴ πάντα πρὸς τὸ ἀτελιέ, ἔτσι πού νὰ μπορῆ νὰ φαίνεται ἀπὸ τὸ κρεβάτι ἢ μεγάλη τζαμαρία κ' ἀνάμεσά της τ' ἀστέρια ἢ τὰ φλογισμένα πρῶινὰ σύννεφα.

Αὐτὴ τὴ φορά, γυρίζοντας σπιτί του, ἦτανε κάπως ἀνήσυχος. Δὲν τοῦχε τύχει τίποτα χεροπισιὰ στὸ δρόμο του καὶ ἴσως ἦτανε λίγο ταραγμένος ἐπειδὴ με τούς ἀλλοὺς ζωγράφους πού ἔκανε παρέα πιάσανε κουβέντα γιὰ διάφορα ἀλλόκοτα πράματα, ἔτσι πού νὰ τοῦ φαίνονται τώρα παράξενα καὶ κείνα ἀκόμα πού ἦτανε πάντα ἔτσι καὶ δὲν ἔτυχε μόνο νὰ τὰ προσέξει ποτέ. Ὡστόσο τὸ σκυλί του γαῦγισε μιιά φορά σ' ένα σκοτεινὸ δρομάκο, ἀνάμεσ' ἀπὸ κάτι πλατόκλαδες φιλύρες, πού διασταυρωνόντανε με τὸ δρόμο του, καμμιιά τρακοσαριὰ μέτρα μακριὰ ἀπ' τὸ σπιτί του. Πολλὰ ἄλλα ὅμως ἀθώοτερα πρά-

ματα τὸν κάνανε ἀπὸ πρωτότερα νὰ νιώθει μιάν ἀσυνήθιστη ταραχή. Σὰν ἦταν ἀκόμα μες στὸ τράμ, κάποιος ἀντρας, πού φαινότανε ἀπόκοτος, σκαφτιάς ἢ κάτι τέτοιο, τότε ρώτησε πού εἶναι τὸ Βάλλε Σὰν Τζιόρτζιο, μιιά μικρὴ κοιλάδα μ' ένα ζωκλήσι, πού ὁ δρόμος της περνοῦσε λίγο μακρύτερα ἀπ' τὸ σπιτί του καὶ πού γιὰ νὰ πάει κανένας τέτοιαν ὥρα χωρίς λόγο δὲν ἦτανε καθόλου φρόνιμο. Αὐτὸ τὸν ἔκανε, σὰν κατέβηκε ἀπὸ τὸ τράμ, νὰ ταχύνει τὸ βῆμα του καὶ νὰ βάλει γιὰ πρώτη φορά στὸ νοῦ του ὅσα κακὰ μποροῦσανε νὰ τοῦ λάχουν στὸ δρόμο του. Ἐβγαλε μάλιστα τὴν ἀσφάλεια τοῦ ρεβόλβερ πού εἶχε στὴν τσέπη του καὶ κάθε τόσο γύριζε πίσω του νὰ δῆ, σὰν κάποιος νὰ τὸν ἀκολουθοῦσε. Ὁ δρόμος, πού πήγαινε ἀκόμα ἀνοικτὸς πάνω ἀπ' χωράφια, ἀπλωνόταν ἀσπρος κ' ἔρημος μέσα στὸ φεγγороφωτο. Σὲ μιιά στιγμή τοῦ φάνηκε πὼς ἀκούσε βήματα πίσω του καὶ στάθηκε ν' ἀφοκραστῆ. Τίποτα. Ὑστερα σκέφτηκε μεμιὰς, πὼς σὰν ἔμπαινε στὸ δρόμο με τίς ψηλές μάντρες ἀπὸ δῶ κι' ἀπὸ κει καὶ ξεπετιότανε ταυτόχρονα ἕνας μπροστὰ κ' ἕνας ἄλλος πίσω του, δὲν ὑπῆρχε πιά κανένας τρόπος νὰ ξεφύγῃ ὁ δρόμος ἦτανε τόσο στενός, πού δὲν μποροῦσανε νὰ περάσουνε μαζὶ οὔτε δυὸ ἀπὸ τὰ ψηλά καὶ στενά ἐκεῖνα κάρρα, πού βλέπει κανένας στὴ Ρώμη νὰ τὰ σέρνουνε γαϊδούρια. Τώρα ἄρχισε, μέσα στὴν ἡσυχία τῆς νύχτας, ν' ἀκούγεται ὁ σκληρὸς ἀντίλαλος τῶν βηματίων του πάνω στὸ καλντερίμι τοῦ ἐξοχικοῦ δρόμου καὶ πὸ δυνατὸς ἀκόμα στίς στροφές. Ὁ ζωγράφος σταματοῦσε κάθε φορά καὶ μαζὶ του ἔπαυε κι' ὁ ἀντίλαλος, γιὰ νὰ ξανακουστῆ σὰν ἄρχιζε πάλι τὸ δρόμο του ὁ νυχτερινὸς περάτης. Αὐτὸ βάσταξε ἔτσι κάμποσην ὥρα καὶ σιγὰ σιγὰ ὁ ζωγράφος ἄρχισε νὰ λυτρώνεται ἀπ' τὸ φόβο του καὶ νὰ ξανανιώθῃ τὴν καλὴ του διάθεση, ὅταν ξαφνικά εἶδε μπροστὰ του, σὲ μιιά στροφή τοῦ δρόμου, ἕναν ἀνθρωπο, πού γύρισε μιιά φορά κατὰ τὸ μέρος του κ' ὕστερα ἔστριψε δεξιὰ με ἀργὸ καὶ ρυθμικὸ βῆμα. Ἔτσι, καθὼς γύρισε γιὰ μιιά στιγμή, δὲν μπόρεσε νὰ καλοδῆ τὸ γενὰτο πρόσωπο τοῦ ξένου. Ὡστόσο πρόσεξε καλά καὶ τοῦκανε ἐντύπωση με τὸ κινούμενο διάγραμμα τῆς ἢ κορμοστασιάς του. Ἦταν ἕνας ψηλὸς καλοδεμένος ἀντρας. Ἀκόμα πρόσεξε τὸ περπάτημα τῆς σκιᾶς του πάνω στὸν τοῖχο, πού ὕστερα γλύστρησε στὸ καλντερίμι τοῦ δρόμου, γιὰ ν' ἀκολουθῆ τὸν ἀφέντη της στὸ σοκάκι πού πήρε. Ὅταν ὁ ζωγράφος ἔφτασε στὸ σοκάκι ἐκεῖνο, γύρισε τρομαγμένος, μὰ δὲ φαινότανε πιά ψυχὴ ὡς τὴν ἀπομακρυσμένη καμπή του. Ἰσως ὁ ξένος νὰ προχώρησε με γληγορώτερο βῆμα, πού δὲν ἀκουγόταν ὁ ἀντίλαλός του ἀνάμεσ' ἀπ' τούς τοίχους, ἢ μπορεῖ κιό-

λας νάχε χωθῆ σὲ καμμιὰ πορτούλα. Ἀπὸ κείνη τὴ στιγμή ξανάρθε τὸ κέφι τοῦ νυχτερινοῦ διαβάτη, ὁ ζωγράφος νίκησε τὸ φόβο του καὶ βρῆκε ξαφνικά πὼς ὁ ξένος εἶχε πάνω κάτω μιιά κορμοστασιά σὰν καὶ κείνη πού γύρευε νὰ βρῆ ἀπὸ καιρὸ—ἀκόμα καὶ τελευταία στὴν ἀγορὰ τῶν μοντέλων τῆς Ρώμης—γιὰ τὸν καινούριο του συνθετικὸ πίνακα, μιιά νυχτερινὴ σκηνὴ ἐρωτικῶν ἀντιζήλων. Γι' αὐτὸ λυπήθηκε πού δὲν μπόρεσε νὰ δῆ καλύτερα τὸ γενὰτο πρόσωπο τοῦ ξένου. Ἦθελε, γυρίζοντας σπιτί, νὰ σκισάρη γλήγορα-γλήγορα, προτοῦ κοιμηθῆ, τὴν ἐντύπωση πάνω κάτω τῆς κορμοστασιάς καὶ τοῦ προσώπου του, καὶ μπροστὰ στὸ θαμπὸ καὶ ταραγμένο ὄραμα τῆς εἰκόνας του, πού ἄρχισε νὰ πλάθεται καὶ τῶβλεπε τώρα νοερά, τάχυνε τὸ βῆμα του. Ἦτανε τόσο ἀπασχολημένος μ' αὐτὸ, ὕστερ' ἀπὸ μιιά μεγάλη διακοπὴ ἔνωθε γιὰ τὴν ἄλλη μέρα τόσο κέφι γιὰ δουλειὰ, πού δὲν πρόσεξε πὼς τὸ σκυλί του γαῦγισε σὰν περάσανε ἀπὸ τὴ σκοτεινὴ δεντροστοιχία κ' ὕστερ' ἀκολουθῆσε κάπως ἀνήσυχος καὶ σιγανομουρμουρίζοντας τὸν ἀφέντη του.

Σὰν ἔφτασε σπιτί του, ὁ ζωγράφος πήγε ἀμέσως καὶ πήρε ἀπὸ μιιά γωνιά τοῦ ἀτελιέ του τὸ μεγάλο χαρτόνι με τὸ σκίτσο τῆς σύνθεσης τῶν ἀντιζήλων του, τὸ τοποθέτησε πάνω στὸ καβαλλέτο καὶ σχεδίασε με τὸ κάρβουνο τὴ σιλουέττα τοῦ μεγάλου νυχτοπόρου με τὰ γένια. Στὴν ἀρτὴ φαντάστηκε πὼς τὸ πρόσωπό του, πού δὲν τῶχε καλοκοιτάξει, θὰ ταίριαζε στὸν ἐπιτιθέμενο, πού κρυμένος σὲ μιιά γωνιά τῆς μάντρας, κοντὰ στὴν πόρτα, περιμένει με ξεγυμνωμένο λεπίδι τὸν ἐραστὴ πού ἀποχαιρετὰ τρυφερά τὴν ἀπιστὴ γυναίκα. Μὰ ξαφνικά, χωρίς κι' αὐτὸς νὰ ξέρη πὼς, ἄλλαξε ἰδέα. Αὐτὸς με τὰ γένια ἔπρεπε νάναί τὸ θυμὰ καὶ δυὸ ἄλλοι ἔπρεπε νὰ τὸν παραμονεύουν. Ἄρπαξε ἕνα μεγάλο μπλόκ καὶ σκισάρησε βιαστικά τὴν καινούργια σκέψη του, νιώθοντας τώρα μιιά μεγάλη κούραση καὶ μὴ βλέποντας τὴν ὥρα νὰ πέσει στὸ κρεβάτι του. Τὸ σκυλί εἶχε ξαπλωθῆ ἀπὸ πολλὴν ὥρα στὴν πολυθρόνα του, κοντὰ στὴν πόρτα, καὶ κοιμόταν. Ἐνῶ ὁ ζωγράφος γδυνότανε, τὸ μυαλό του δὲν ξεκολλοῦσε ἀπ' τὸ κεφάλι τοῦ ἀνθρώπου πού, καθὼς γύρισε γλήγορα, δὲν μπόρεσε νὰ τὸ καλοπροσέξει. Δὲν ἔφευγε οὔτε στιγμή ἀπ' τὰ μάτια του. Ἦθελε νὰ ξαναρχίσει τὸ σκιστάρημα, ὡστόσο ἔνωθε μεγάλη κούραση, πήγε τὸ φῶς στὴν κρεβατοκάμαρά του, κ' ἐνῶ γδυνόταν, ἔκανε ἀκόμα μερικὲς βόλτες μες στὸ ἀτελιέ. Προτοῦ πέσει στὸ κρεβάτι του, πήγε καὶ στάθηκε βουβὸς μπροστὰ στὸ ψηλὸ παράθυρο καὶ κοίταξε ἔξω τὴ φεγγαρόλουστη νύχτα. Κάτι λεῦκες καὶ κάτι φτελιές σάλειναν ἀργυρόχαρα τὴς κορφές τους σ' ἕναν ἀνάλαφρον ἀγέρα, πού δὲν ἀκουγότανε. Ὁ ζωγράφος

ἀπολάβαινε ἡδονικά τὴν ἀνετάραχη μοναξιά τοῦ σπιτιοῦ του: καμμιιά ἀνθρώπινη κατοικία δὲ φαινότανε γύρω. Κάτω στὸν ἀπεριποίητο κήπο ἔπεφτε ὁ μαῦρος ἴσκιος τῆς μάντρας κ' ἕνα κομμάτι σκιᾶς ἀπὸ τὴν ἀπίοτομη στέγη τοῦ σπιτιοῦ. Ἄνοιξε ἕνα τζάμι, πήρε μιιά βαθειὰν ἀναπνοή, κοίταξε τὸν ὀλόισο τοῖχο τοῦ σπιτιοῦ ἴσα με κάτω στὴ γῆ, πού φάνταζε μέσα στὸ φεγγαρόφωτο με τὰ μικρὰ ψηλώματα καὶ τὴς λακκούβες τῆς παράξενα ἐλαστικῆς, ἔκλεισε τὸ παράθυρο καὶ πήγε νὰ πλαγιάσει. Τὸν πήρε ἀμέσως ὁ ὕπνος.

Δὲν ἤξερε πόσην ὥρα κοιμήθηκε καὶ τί ὄνειρεύτηκε, ὅταν ξύπνησε ξαφνικά, ἀνασηκώθηκε κι' ἄρχισε νὰ συλλογιέται. Τοῦ φάνηκε σὰ νάκουσε κάτι, ἕνα ξεφωνητό, μιιά κραυγὴ ἢ κουβέντες. Ἀφοκράστηκε. Ὅλα ἦτανε σιωπηλά. Φυσικά, αὐτὴ ἡ φωνὴ πού τὸν ξύπνησε, μποροῦσε κιόλας νὰ τανε μες στὸν ὕπνο του. Εἶχε τὴν ἐντύπωση πὼς εἶδε κάποιο ὄνειρο—κάτι πολὺ μεπερδμένο καὶ φοβερό. Ἦταν ἔτοιμος νὰ ξαναπλαγιάσῃ ἡσυχος, μὰ ἔριξε πρωτότερα ἀπὸ τὸ κρεβάτι του μιιά γλήγορη ματιὰ στὸ ἀτελιέ, πού ἔπεφτε τώρα μέσα μιιά φωτεινὴ λουρίδα ἀπ' τὴν πανσέληνο. Τότε εἶδε τὸ σκυλί του σταματημένο στὴ μέση τῆς κάμαρας, με τεντωμένο λαιμὸ καὶ με τὸ κεφάλι γυρισμένο κατὰ τὸ παράθυρο, χωρίς ὅμως νὰ γαυγίσει. Αὐτὸ τὸ πράμα δὲν τὸ συνήθιζε καθόλου τὸ ζωντανὸ του. Ὁ ζωγράφος τὸ φώναξε σιγὰ. Τὸ σκυλί ἔδειξε σὰ νὰ μὴν τὸν ἀκούσε καθόλου καὶ δὲν ἄλλαξε τὴν ἀνήσυχη στάση του. Τότε ὁ ζωγράφος ἔριξε τὴ ματιὰ του στὸ παράθυρο, πού, καθὼς φαινότανε, κοίταζε ἐπίμονα τὸ σκυλί του.

Γιὰ μιιά στιγμή δὲν ἦτανε βέβαιος ἂν τώρα δὲν ὄνειρευότανε ἀκόμα. Πέταξε μακριὰ τὴν κουβέρτα του, πήδησε κάτω, σηκώθηκε, μὰ στεκόταν ἐκεῖ σὰν παράλυτος καὶ κοίταζε ὀλοένα στὸ παράθυρο, ἔτριβε τὰ μάτια του καὶ κοίταζε σὰ χαμένος. Ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ τζάμι ἔβλεπε μέσα με μιιά σύσπαση πόνου καὶ μιάν ἐκφραση ἀγωνίας τὸ κεφάλι με τὰ γένια, σάμπως ὁ ἀνθρώπος νάχε σκαρφάλωσει ὡς τὸ περβάζι τοῦ παράθυρου. Φαινότανε ὀλοκάθαρον, με τὴν παραμικρότερη λεπτομέρεια, τὸ κακαλιάρικο κ' ἐξαγριωμένο πρόσωπο με τ' ἀνακατωμένα μαλλιά καὶ γένια. Τὰ μάτια ἦτανε διάπλατα τεντωμένα ἀπ' τὴν τρομάρα, τὸ στόμα ἀνοικμένο, σὰ νὰ γύρευε βοήθεια, ἔτσι πού νὰ ξεχωρίζουνε τὰ δόντια του. Στὸν ἀριστερὸ κρόταφο τὰ μαλλιά ἦτανε κολλημένα κ' ἔσταζε πηχτὸ αἷμα. Τὰ χέρια του, πού ἔπρεπε νὰ κρατιοῦνται ἀπ' τὸ περβάζι τοῦ παράθυρου, δὲ φαίνονταν καθόλου τὰ μπράτσα του ἦτανε πεσμένα βαρειά πάνω στὸ σῶμα τοῦ. Ὁ ζωγράφος νόμισε τώρα πὼς κάποιοι σηκώσανε τὸν ἀνθρωπο ἀπὸ κάτω, ἀσάλευτο καὶ ξεμαλιασμένο, ὡς πάνω ἀπ' τὸ παράθυρο

του. Μὰ ἡ τρομαχτικὴ αὐτὴ εἰκόνα πέρασε, χωρὶς νὰ ξεχωρίσῃ καμμιά κίνηση· κι' ὁ ζωγράφος ἔβλεπε πάλι τώρα καθαρὰ, σὰν πρῶτα, τὸ κεφάλι, τὴ μακρυνὴ γιγαντόκορμη σιλουέττα, μὲ τὸ ἴδιο σχεδὸν περιγραμμά. Αὐτὴ τὴ στιγμή τὸ σκυλὶ ἄλλαξε στάση, πήδησε πάνω του, οὐρλιάζοντας σιγανὰ, γύρισε ἄλλῃ μιὰ φορά τὸ κεφάλι του κατὰ τὸ παράθυρο κ' ὕστερα στάθηκε μπροστὰ στὸν ἀφέντη του καὶ περίμενε, καθὼς ἔκανε σὰν τὸν ἔβλεπε νὰ φορῆ τὴν μπέρτα του καὶ νὰ ἐτοιμάζεται νὰ βγῆ ἔξω. Ἔκανε ἔτσι, σὰ νὰθελε ν' ἀναγκάσῃ τὸν ἀφέντη του, πού πάνω στὴν ἀδιάκοπη τρομάρτα του δὲν πρόσεχε τίποτα, νὰ κατέβῃ νὰ βγῆ ἔξω.

— Καλὰ, μ' αὐτὸ ἐδῶ, εἶπε τέλος ὁ ζωγράφος, κ' ἔκανε μιὰ κίνηση, τί ἦτανε αὐτό, Σπίτις;

Τὸ σκυλὶ κοίταξε τὸν ἀφέντη του, κούνησε τὴν οὐρά του καὶ τὸν ἀνάγκασε νὰ πάρῃ ἀποφασιστικὰ τὸ ρεβόλβερ ἀπ' τὸ κομοδίνο του καὶ νὰ πάρῃ στὸ παράθυρο. Τὰ τζάμια φαντάζανε μεγάλα κι' ἄδεια στὸ φεγγαρόφωτο. Ἄνοιξε καὶ κοίταξε κάτω στὸν κῆπο. Δρόμοι καὶ βραγιές ἦτανε φωτισμένα καὶ σιωπηλά. Ἄνθρωπος δὲ φαινότανε πουθενὰ κι' ἀπὸ τὸν τοίχο τοῦ σπιτιοῦ ἴσαμε τὸ παράθυρο δὲν ἔβλεπε κανένα σημάδι ἀπὸ σκαλωσιά, πού ἔτσι κι' ἄλλοι δὲ μποροῦσε κανένας νὰ τὴ βγάλῃ τόσο γρήγορα. Τὰ παντζούρια στὸ κάτω πάτωμα ἦτανε γερὰ κατεβαμένα, ἔτσι πού ψυχὴ δὲν μποροῦσε νὰ πιαστῆ ἀπὸ δαῦτα. Κι' ἔπειτα ὁ ζωγράφος θυμήθηκε πὼς σὰν ἔξαφανίστηκε ἢ σὰν ἔφυγε τὸ κεφάλι, δὲν ἄκουσε τὸν παραμικρότερο σαματὰ· ἂν γλυστρουσε ἢ ἂν πηδοῦσε κανένας, σίγουρα θὰ τὸν ἄκουγε.

— Αἰνίγμα! μουρμούρισε κι' ἀφοκράστηκε.

Ὅλα, ὡς πέρα μακρὰ, ἦτανε βουβά. Κοίταξε ἄλλῃ μιὰ φορά κάτω, σάμπως οἱ θάμνοι νὰ σαλέψανε. Μὰ στεκόντουσαν ἀσάλευτοι καὶ κάποιε χινοπαριάντικα ξεγυμνωμένοι μέσα στὸ φεγγαρόφωτο. Ὁ ζωγράφος ἔκλεισε σιγὰ τὸ παράθυρο καὶ πήγε μὲ τὸ σκυλὶ καὶ τὸ ρεβόλβερ στὴ σκάλα τῆς εἰσόδου, γιὰ νὰ κοιτάξῃ κ' ἐκεῖ. Τὸ σκυλὶ, πού ἦταν πολὺ ζωηρὸ κι' ὀσμίζότανε καλά, κουνούσε τὴν οὐρά του, σὰ νὰθελε πάντα νὰ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ βγοῦν ἔξω, ὡστόσο σὰν πήγανε στὴν πόρτα τοῦ ἀτελιέ, δὲν ἔκανε τίποτα πού νὰ δείχνῃ τὴν ἀνησυχία του· μέσα στὸ σπίτι δὲν μποροῦσε λοιπὸν νὰ ναι κανένας. Κοίταξε ἀπὸ τὸ παράθυρο τῆς σκάλας ὡς κάτω στὸ γείωμα τοῦ τοίχου, πλάι στὴν πόρτα, πού σκαρφάλωνε μιὰ κληματαριά, μὰ δὲν εἶδε τίποτα ἀξιοπρόσεχτο. Καθὼς κι' ἀπὸ τὴ μεριά τοῦ ἀτελιέ, ὅλα, κοντὰ καὶ πέρα, ἦταν ἡσυχά καὶ βουβά, σὰ νὰ κοιμόντουσαν μ' ἀνοιχτὰ μάτια. Ὑστερ' ἀπὸ λίγο ἔκραξε κάποιε ἕνας μπουφος. Ὁ ζωγράφος

σκέφτηκε, μιὰ πού τὸ σκυλὶ ἔδειχνε πάντα τὴ ζωηρὴ διάθεση νὰ βγοῦν ἔξω, ἂν ἔπρεπε νὰ ντυθῆ καὶ νὰ πάρῃ νὰ δῆ τοῦλάχιστο κάτω στὸν κῆπο, μὰ τὸ μετάνοιωσε τὴν ἴδια στιγμή ἀπὸ ἕνα δικαιολογημένο φόβο του. Θὰ ξαγρυπνοῦσε μονάχα καὶ θὰ πρόσεχε ἂν θὰ σάλευε τίποτα κείνη τὴ νύχτα. Κ' ἔκλεισε τὸ παράθυρο τῆς εἰσόδου.

Γυρίζοντας λίγα βήματα πίσω, τοῦ φάνηκε σὰ νάκουσε σὲ μιὰ στιγμή ἀπὸ κάπου ἕνα γλήγορο τρεχαλητὸ πάνω στὸ καλντερίμι. Ἄνοιξε πάλι τὸ παράθυρο: ὅλα ἦταν ἡσυχά σὰν πρῶτα. Καὶ μόλις τώρα ἄρχισε νὰ βάζῃ κάποια τάξη στὸ μυαλό του. Θάταν ἄρρωστος, τὰ νεῦρα του θάταν ἐρεθισμένα· εἶχε κουραστῆ παραπολύ, γιὰ νὰ δώσῃ στὴν εἰκόνα του τὸ κεφάλι τοῦ ξένου μὲ τὴν ἔκφρασή του· ἔπειτα τὸ κρασί τοῦ Φαλέρνου πού εἶχε πιῆ, τὸν εἶχε ζαλίσει· σίγουρα τὸ τρομαχτικὸ ἐκεῖνο δράμα θὰ τῷδε μέσα στὸν ὕπνο του. Ἦταν ἔτοιμος νὰ ἡσυχάσῃ μ' αὐτὴ τὴ σκέψη, ὅταν ἡ ματιὰ του ἔπεσε πάνω στὸ σκυλὶ του, πού κοιμότανε πάλι. Καὶ μιὰ ἀντίθετη σκέψη ἀπὸ κείνη πού τὸν καθυσύχασε, ἤρθε στὸ μυαλό του τόσο ἐπίμονα, πού νόμισε πὼς κάποιος ἀπὸ πίσω τοῦπε: «Καλὰ, καὶ τὸ σκυλὶ; Μποροῦσε τὸ σκυλὶ νὰ ξυπνήσῃ καὶ ν' ἀνησυχῆ μὲ τὰ δικὰ σου ὄνειρα;» Τόσο ζωηρὴ ἦταν ἡ ἐντύπωσή του αὐτὴ, πού ὁ ζωγράφος γύρισε πίσω του, νὰ δῆ μήπως τοῦ μίλησε κανένας.

Ὑστερα ὅμως θύμωσε γιὰ ὅλην αὐτὴ τὴν ἀναστάτωση, εἶπε νὰ βάλῃ τελεῖα καὶ παῦλα, ἔσπρωξε τὴν πολυθρόνα τοῦ σκυλιοῦ πλάι στὸ κρεβάτι του, πλάγιασε, κι' ἀφοῦ κάμπουσε ὡρὰ κοίταξε κι' ἀνασηκωνότανε στὰ μαξιλάριά του ν' ἀφοκραστῆ, ἀποκοιμήθηκε. Ὡς τὸ πρῶτὸ δὲν ἐνίωσε τίποτα.

Σὰν ξημέρωσε κι' ὁ ἥλιος ἀστραφετὰ τζάμια τοῦ ἀτελιέ του καὶ πλημμύριζε φῶς τὸν κῆπο του, ἦταν ἔτοιμος πιά νὰ γελάσῃ μ' αὐτὴ τὴν ἱστορία καὶ νὰ μὴ δώσῃ καμμιά σημασία στὴν ἀντιλογία, τὴν τόσο φυσική, γιὰ τὸ νυχτερινὸ φέριμο τοῦ σκυλιοῦ του. Πῆρε τώρα ἀποφασιστικὰ τὰ σκίτσα του κι' ἄρχισε νὰ σχεδιάζῃ μὲ μερικὲς χαρακτηριστικὲς γραμμὲς τὸν ἄνθρωπο μὲ τὰ γένια πού εἶχε ὄνειρευτῆ. Ἦτανε χαρούμενος γιὰ τὴν περιπέτεια: γιὰτὶ τώρα εἶχε αὐτὸ πού ζητοῦσε ἀπὸ καιρὸ, τὴ σιλουέττα καὶ τὸ κεφάλι τοῦ ἀνθρώπου πού τοῦ κάνουν ἐπίθεση. Παρατήρησε μὲ μεγάλη χαρὰ τὸ πὼς τὸ σχέδιο τῆς φανερὰ ἀπλοῖκῆς φορεσιᾶς τοῦ ξένου ταίριαζε καλύτερα μέσα στὴ φανταστικὴ του σύνθεση. Ἐνῶ δούλευε, κάποιος χτύπησε κάτω τὴν πόρτα. Σχεδίασε κάμποσες ἀκόμα γραμμὲς, προτοῦ βάλῃ τὰ παπούτσια του καὶ κατέβῃ ν' ἀνοίξῃ. Θάταν ἡ χωριάτισσα πού τοῦφερνε κάθε πρῶτὸ τὸ γάλα του ἀπὸ τὸ τσιφλίκι πού δὲν ἦτανε καὶ πολὺ μακρὰ.

Ὅταν ὅμως κατέβηκε, δὲν ἦτανε πιά κανένας. Οὔτε βρῆκε τὸ κανάτι μὲ τὸ γάλα μπροστὰ στὴν πόρτα. Κατηφόρησε γλήγορα τὸ καλντερίμι ὡς τὸ πρῶτο σταυροδρόμι πού ἦτανε μιὰ βρύση· ἐκεῖ συνήθιζε ἡ χωριάτισσα νὰ ποτίζει τὸ γαῖδουρί της, τὴν ἔφτασε στὴ βρύση, ἄκουσε κάτι φωνὲς ἀπὸ μακρὰ, καί, σὰ γύρισε, εἶδε κάμποσους ἀνθρώπους μαζεμένους, πού κουβεντιάζανε κατατρομαγμένοι καὶ κοιτούσανε στὸ μεταξύ κάτω στὴ γῆ. Ἦτανε καὶ δυὸ χωροφύλακες μαζί τους.

— Ἐγινε τίποτα; ρώτησε, σὰν πλησίασε.

— Κάποιον σκοτώσανε ἀπόψε τὴ νύχτα, τοῦ ἀποκρίθηκε ἕνας ἀπὸ τὸ πλῆθος, κι' ὁ χωροφύλακας τότε ρώτησε ἂν παρατήρησε τίποτα ὑποπτο σὰ γύριζε ἀπὸ τὴν πόλη, ἢ ἂν ἄκουσε τὴ νύχτα κοντὰ στὸ σπίτι τοῦ καμμιά φωνὴ πού ζητοῦσε βοήθεια.

Ὁ ζωγράφος δὲν ἠθελε νὰ διηγηθῆ τὴν ἱστορία μὲ τὰ φαντάσματα, πού δὲν τὴν πίστευε πιά οὔτε ὁ ἴδιος, μπροστὰ στὸν κόσμο, κ' εἶπε μονάχα πὼς συνάντησε κάποιον καὶ πὼς ἕνας ἄλλος μέσα στὸ τράμ τότε ρώτησε γιὰ τὸ δρόμο τοῦ Βάλλε Σὰν Τζιόρτζιο.

— Προσέξατε καλὰ τὸν ἄνθρωπον πού συναντήσατε ὥστε νὰ μπορῆτε νὰ τὸν ἀναγνωρίσετε;

— Ὅχι. Ὅσο εἶχε συγκρατήσῃ στὸ μυαλό του μερικὰ σημάδια του.

— Μήπως εἶναι αὐτός; ρώτησε ὁ χωροφύλακας καὶ σήκωσε ἕνα τσουβάλι, πού σκέπαζε τὸ κεφάλι τοῦ σκοτωμένου πού ἦτανε ξαπλωμένος πάνω στὴ γῆ.

Ὁ ζωγράφος, πού τὸ συνταίριασμα τῆς παράξενης ὑπνοφαντασίας του μὲ τὸ ἔγκλημα πού ἀνακαλύψανε σ' αὐτὸ τὸ μέρος τὸν ἔκανε ἀνάστατο, κόμπιασε καὶ δὲν ἔβγαλε λέξη. Ὅλοῖδιο, καθὼς στὸ παράθυρο: μ' ὀρθάνοιχτα μάτια, λίγο αἷμα στὸν ἀριστερὸ κρόταφο καὶ κολλημένα τὰ μαλλιά, τὸν κοίταξε καὶ τώρα τὸ γενὰ το κεφάλι. Καὶ κατάλαβε μεμιάς τὴν ἔκφραση αὐτοῦ τοῦ προσώπου, πού θαρροῦσε πὼς καθρεφτίζει μιὰ ζωντανὴ ψυχὴ: ἦταν ἕνα κάλεσμα βοήθειας, μιὰ ἐναγώνια κραυγὴ στὸν ἄνθρωπο πού ἦτανε περισσότερο κοντὰ του, γιὰ νὰ ρθῆ νὰ τὸνε σώσῃ. Καὶ σὰν τὸ κατάλαβε αὐτό, τοῦ φάνηκε πὼς ἡ ἔκφραση τοῦ προσώπου ἄλλαξε καὶ σὰ νὰ τὸν κατηγοροῦσε, κάτι πού ἔκανε τώρα κι' ὁ ἴδιος ὁ ζωγράφος στὸν ἑαυτὸ του: τὸ σκυλὶ του, πού δὲν πρόσεξε τὴ νύχτα τὸ παράξενο φέριμό του, εἶχε νιώσει, καθὼς τῷβλεπε τώρα ὀλοκάθαρα, τὸ ἐναγώνιο κάλεσμα καὶ τὸν πίεζε νὰ τρέ-

ξουνε σὲ βοήθεια, μ' αὐτὸς ὁ ἀφέντης του, πού φοβότανε γιὰ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του, δὲν κατάλαβε τίποτα. Ὁ ζωγράφος αἰσιάνθηκε ντροπὴ κ' εἶπε ἀτονα στὸ χωροφύλακα:

— Θαρρῶ πὼς εἶναι αὐτός.

— Τονὲ γνωρίσατε; ρώτησε ἕνας μακρυνός του γείτονας, πού στεκότανε μαζί μὲ τοὺς ἄλλους.

Ἦτανε ὅλοι τοὺς γείτονες μακρυνοί, πού ὅταν ὁ ζωγράφος περνοῦσε μπροστὰ ἀπ' τὸ σπίτι τους καὶ τοὺς ἔβλεπε καθισμένους στὸν πάγκο, συνήθιζε καμμιά φορά ν' ἀλλάξῃ μαζί τους δυὸ τρεῖς κουβέντες. Ἐκεῖνος πού τότε ρώτησε, σὰν εἶδε τὸ ζωγράφο νὰ γνέφῃ καταφατικά, ἔξακολούθησε:

— Καλύτερα πού οἱ μπράβοι σκοτώσανε δαύτονε, παρά νὰ πέφτατε ἐλόγου σας θύμα: Αὐτὸς ἐδῶ — εἶπε δείχνοντας τὸ κεφάλι — δὲν ἦτανε στὰ σωστά του.

Ὑστερα ὁ ζωγράφος ἔμαθε ἀπὸ διάφορες κουβέντες, πὼς ὁ σκοτωμένος ἦτανε παλαικὸ βουνίσιος βοσκὸς ἀπ' τὴν Ἀλμπάνα, ἕνας ἀλλόκοτος ἄνθρωπος, πού ἔλεγε πὼς ἔχει σώνει καὶ καλὰ μαντικὴ δύναμη, πὼς πρόβλεπε τὰ μελλούμενα καὶ πὼς μποροῦσε νὰ γιατρέυῃ ἀρρώστειες μὲ τὴ συμπαθεία. Μερικὰ γραμμένα τάχε προμαντήσει ἀλάθευτα, μιὰ φορά μάλιστα ἐξιστόρησε, τὴν ἴδια στιγμή πού γινότανε, μιὰ μεγάλη πυρκαγιά μὲ τόση ἀκρίβεια, πού ἔλεγε κανένας πὼς τὴν ἔβλεπε μὲ τὰ ἴδια του τὰ μάτια, ἐνῶ ὁ τόπος τῆς πυρκαγιάς ἦταν εἴκοσι μίλλια μακρὰ. Τότε εἶπε ἕνας ἀπὸ τὸ πλῆθος:

— Αὐτὸ εἶναι πολὺ παράξενο, γιὰτὶ τότε ἔπρεπε νὰ μὴν ἔρθῃ ἀπ' αὐτὸν τὸ δρόμο, πού θὰ τὸν περνοῦσε γιὰ τελευταία φορά!

Τὴ στιγμή κείνη ὁ χωροφύλακας, πού ἔψαχνε στὸ μεταξύ τίς τσέπες τοῦ σκοτωμένου, ἔβγαλε ἕνα σημεῖωμα πού ἔλεγε: « Τώρα τραβῶ ἕνα δύσκολο δρόμο. Ἴσως νὰ μὴν ξαναγυρίσω, ὡστόσο θὰ σώσω μιὰν ἄλλῃ ζωῆ. »

Οἱ φονιάδες πιαστήκανε σὲ λίγο. Ἦτανε κάτι ὑποκείμενα γνωστὰ στὴ δικαιοσύνη, πολλὲς φορές καταδικασμένα, πού ληστεύανε τὸν κόσμον στὰ περίχωρα. Μολογήσανε πὼς εἶχανε σκοπὸ νὰ ἐπιτεθοῦνε σ' ἕνα γερμανὸ ζωγράφο κι' ὕστερα νὰ ξεγυμνώσουνε μὲ ὅλη τους τὴν ἡσυχία τὸ ἔρημο σπίτι του. Μὰ γελαστήκανε στὸ πρόσωπο κ' ἔτσι τοὺς γλύτωσε αὐτὸς πού γυρεύανε.

Ὁ ζωγράφος μετακόμισε τὴν ἴδια κιόλας μέρα σ' ἕνα ξενοδοχεῖο, κάτω στὴν πόλη, κ' ὕστερ' ἀπὸ λίγο γύρισε ἀπὸ τίς Ἀλπεῖς στὴ Γερμανία.

Μεταφρ. Α. Κ.

ΛΗΣΜΟΝΗΜΕΝΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ (*)

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΣΟΥΤΣΟΣ

(ΣΚΙΑΓΡΑΦΙΑ)

Πρέπει άρα γε ν' άρχίσω τήν σκιαγραφίαν ταύτην μέ τόν άκλαιστον έν τῷ νοσοκομείῳ θάνατον τοῦ ποιητοῦ, μέ τās συνήθεις εκείνας κατάρας καί ύβρεις κατά τής κοινωνίας τās τόσοσ άφθόνως περιεχομένες έν πάση βιογραφία ποιητοῦ ή καλλιτέχνου τήν ύστάτην άγωνισθέντος άγωνίαν επί τής ψυχράς τοῦ νοσοκομείου στρωμνής; Καί δέν θά ήτο άτερπής πλαγισμός καί άνάξιον τοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου διά τοῦ αίωνίου τούτου κατά τής πικράς τῶν φοιβολήπτων μοίρας παραπόνου νά ζητήσω διά τά άθάνατα αὐτοῦ έργα τήν εξαγόρασιν έλέους καί συμπαθείας άντί όφειλομένου θαυμασμοῦ; Ναι! καί όμως ό ποιητής καί ό ζωγράφος, ό γλύπτης καί ό φιλόσοφος, οίτινες δέν άποθνήσκουν έν τῇ κλίνη των έχόντες πλησίον αὐτῶν δακρύβρεκτον καί συμπαθῆ τήν όψιν τής φίλιας, άλλά τής έσχάτης στιγμής τῶν όποιων μάρτυς καί παρήγορος είναι πτωχή καί τεθραυσμένη λάγνηος, τέσσαρες γυμνοί τοίχοι, καί λύχνος ώχροφειγής παρ' όν άγρυπνεῖ τό έμμισθον καί στεγνόν τοῦ νοσοκομείου όμμα, είναι άληθώς δυστυχεῖς, καί άν ή ζωή των αξίζει τόν θαυμασμόν, αξίζει καί ό θάνατος αὐτῶν έν δάκρυ.

Τοιαύτης λυχνίας ή σβεννυμένη λάμψις έφώτισε τήν θνήσκουσαν μορφήν τοῦ Ἀλεξάνδρου' εκεί επί τοῦ ξυλίνου τοῦ νοσοκομείου κραββάτου άφήκε τήν έσχάτην πνοήν τό έμμουσον αὐτοῦ χείλος παρά τās άκτάς τής Ἰωνίας, ότε τό έαρ τοῦ 1863 έποίησε τους χειμῶνας.

Ἡ Λαύρα ένέπνευσε τόν Πετράρχην, τόν Δάντην ή Βεατρίκη, τόν Τάσσον ή Λεωνώρα καί ή Βικτωρία Καλόσσα τόν Μιχαήλ Ἀγγελον, άλλά τόν Ἀλέξανδρον Σούτσον ένέπνευσε άλλη άθάνατος καί άγήρατος έρωμένη: ή πατρίς.

Εἰς μόνον τόν «Ἐξόριστον» καί «Περιπλανώμενον» αναφαίνεται πως ως δρών πρόσωπον ό έρωσ' άλλά κ' εκεί ύπερισχύει πάντοτε εἰς τά στήθη τῶν ήρώων τῶν ή άγάπη τής πατρίδος καί ή άγανάκτησις κατά τῶν έχθρῶν καί τυράννων αὐτῆς. Ὁ Ἀλέξανδρος Σούτσος είναι καθαρός πολιτικός ποιητής καί εἰς τά τοιαύτης υποθέσεως έργα αναδεικνυται μάλιστα έν δλη αὐτῆς τῇ άναπτύξει καί τῇ δυνάμει ή ποιητική του εὐφυΐα. Ὁ «Ἐξόριστος», τό «Ἑλληνικόν Πανόραμα», ό «Περιπλανώμενος», τό «Ποιητικόν Χαρτοφυλάκιον», ή «Ἑλληνική Πλάστιγξ», ό «Πρωθυπουργός», ό «Ἀτίθασσος Ποιητής», είναι άρκοῦντες τίτλοι διά τήν άθανάσιαν.

Πρός τοῦτοις έκτός άλλων τινῶν άσημότερων ό Ἀλέξανδρος έξεπόννησεν «Ἀπομνημονεύματα ποιητικά επί τοῦ άνατολικοῦ πολέμου», τόν «Ἄσωτον», κωμῳδίαν κατά τήν σχολήν τοῦ Μολιέρου, τήν «Τουρκομάχον Ἑλλάδα», μακράν έποποιίαν, ής πέντε μόνον δυστυχῶς έδημοσιεύθησαν άσματα καί έν τῇ όποιά τās άλλας τεχνικάς έλλείψεις αναπληροῖ ύψος έννοίας, καί γλώσσης κάλλος, καί πλοῦτος αἰσθημάτων, καί φαντασίας ευρύτης. Τό ωραῖον τοῦτο ποιήμα συμπληροῦσι μακράι σημειώσεις ών ή πεζή φράσις άμιλλᾶται προς τόν στίχον τοῦ ποιητοῦ καί τήν γραφίδα τοῦ θουκυδίδου.

Εἰς τās ποικίλας ταύτας ποιήσεις έσχεν ως πρότυπον καί ύπογραμμόν ό Ἀλέξανδρος Σούτσος πολλούς τῶν ποιητῶν καί συγγραφέων τής Ἑσπερίας' τόν Βερανζέ, τόν Βαρθелеμό, τόν Λαμαρτίνον, τήν Γεωργίαν Σάνδην, τόν Βύρωνα. Ἀλλ' ή μίμησις του αὐτῆ δέν δύναται νά κατηγορηθῆ ως δουλική, οὐδέ τά έργα αὐτοῦ ως δάνεια καί όθνεῖα' είναι καθαρώς έλληνικά, έκπηγάσαντα έκ τής έλληνικῆς καί μεγάλης καρδίας του' έβλεπεν εἰς τά έργα τῶν μεγάλων έσπερίων διαγραφόμενα τά ἴδια του αἰσθήματα, καί δανειζόμενος έξ εκείνων τά έλλείποντα έκράτυνε τήν άπαραμίλλητον αὐτοῦ ποιητικήν εὐφυΐαν. Ἐπετράπη πάντοτε — λέγει ό Γάλλος

Σενεδολλέ έν τινι προλόγῳ του — εἰς τοῦς ποιητάς νά περιηγῶνται τās ξένας φιλολογίας ἴνα διά τῶν εκείθεν λαφύρων πλουσισθῶσι: τό είδος τοῦτο τῶν δανείων δέν έθεωρηθῆ ως κλοπή άλλ' ως κατάκτησις.

Ἐμιμήθη τέλος εκείνους, ως ό Βιργίλιος τόν Ὅμηρον, ως ό Ὀράτιος τήν Σαπφῶ, τόν Ἀλκαίον, τόν Ἀνακρέοντα καί άλλους, ως ό Ἀλφιέρης τόν Κορνήλιον, ως ό Κορνήλιος τόν Καλδερωνα καί τοῦς άρχαίους τραγωδούς, ως ό Γκαῖτε καί Σχίλλερ τόν Σαιξπηρον.

Ἦτο ό βάρδος καί προασπιστής τής πατρίδος καί τής έλευθερίας. Καί απέθανεν εἰς τό νοσοκομεῖον.

Ἀπέθανεν εἰς τό νοσοκομεῖον, διότι, όταν είδε τήν άρχήν τοῦ Καποδιστρίου έξολισθάλουσαν εἰς τυραννίας τρίβον, δέν ώλιγώρησε νά εὐθύνη κατ' αὐτῆς φαρμακερούς δίστους.

Ἀπέθανεν εἰς τό νοσοκομεῖον, διότι κατεκεράυνωσε τήν δυναστείαν τοῦ Ὁθωνος όταν τάγματα Βαυαρῶν κατεπλημμύριζον τής Ἑλλάδος τās πόλεις, όταν οι Ἑλληνες τοῦ Φεραίου κατεσυκοφαντοῦντο ως άνάξιοι συνταγματικῶν έλευθεριῶν, όταν τής Πνυκός τό βῆμα έσίγα, καί λίψ δουλόφρονος πολιτικῆς έμάραινε τό αίματόρραντον άνθος τής επανάστασεως τοῦ Εἰκασίενα.

Ἀπέθανεν εἰς τό νοσοκομεῖον, διότι ήτο τής δημοκρατικῆς δρυός τής ξηρανθείσης κλάδος.

Διότι είχεν έξέλθει από τήν επανάστασιν τής Ἑλλάδος φέρων εἰς τήν ψυχῆν του τήν άνησυχίαν τῆς, διότι δέν ήδύνατο νά έννοήσῃ ότι τό μοναρχικόν πολίτευμα:

Ὁλοσχερῆ αλήθειαν αὐτό δέν ύποφέρει. Καί φυγαδεύονται Ρουσσῶ, Παῖλοι καί Βολταίροι.

Διότι ή έλληνοπρεπῆς φωνή του διεκίρυσσε:

Περίγελος κατέστημεν τής δλης οίκουμένης. Τεμάχια ήμισθαν ήχίνης κεκομμένης. Ὑπό σημαίαν ό καθεις μιᾶς έφημερίδας, Προς θλεθραν τής δυστυχούς έρίζομεν πατρίδος, Καί εἰς τοῦς κόλπους τῆς ό εἰς σπαράττομεν τόν

Μανιακοί φατριασταί τῶν Ρώσων, Ἀγγλων, Γάλλων. Καί ξένοι προς ήμās αὐτούς, οίκειοι προς τοῦς

Καί οὐδεμίαν έχοντες φιλοτιμίαν Γένους, Καί πάσιν θυσιάζοντες άρχήν εἰς τό συμφέρον, Ἦνά φέρῃ τήν πατρίδα μας άρῆσαμεν τό φέρον.

Ἦτο ό βάρδος τής πατρίδος καί τοῦ άγῶνος, ήτο φιλόπατρις καί φιλελεύθερος καί είχε γράψει:

Ἡ καλή γενέτειρά μας ή Ἑλλάς κατακατεῖται, Ἀλλά σεῖς τόν άτιμόν σας ύπνον είσι κοιμηθῆτε. Στρατηγοί τῆς, τῶν όποιων ή ποτέ μεγάλη σπάθη Χρόνους τώρα μακρούς θέκα εἰς τήν σκωριώσαν θήκη. Ὡς ν' απέκαμεν έστάθη

Χωρίς δόξαν, χωρίς νίκην! Κάτω ρίψατε τά όπλα τής Γραβιάς, τής Ἀραχώβης, Κάτω ρίψατε τά όπλα τής Βαλιέτσῆς, τής Κλεισόβης! Εἶν' αὐτά βαρέα πλέον διά τόν βραχιόνά σας Ἐλαφρά σῆς είναι μόνον τά σιδήρινα δεσμά σας.

Καί απέθανεν εἰς τό νοσοκομεῖον!

ΙΩ. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

(*) «Ἀττικόν Μουσείον», Ὀκτώβριος 1861.

JOSÉ ZORILLA Y MORAL

ΔΟΝ ΖΟΥΑΝ

ΦΑΝΤΑΣΤΙΚΟ ΔΡΑΜΑ ΣΕ 5 ΠΡΑΞΕΙΣ ΚΑΙ 2 ΕΙΚΟΝΕΣ (*)

*Εμμετρη μετάφραση από το Ισπανικό: ΚΩΣΤΑ ΟΥΡΑΝΗ

ΠΡΑΞΗ ΠΡΩΤΗ (Συνέχεια)

Δόν Ζουάν
Τιμή μας και χαρά μεγάλη.
Δόν Λουίς
Καθήστε. Έμεις εδώ κερνοούμε.
Δόν Ζουάν
προς τους παρισταμένους:
"Αν δε λαθεύουμε, σενόροι,
ήρθατε εδώ για να βρεθίτε
εις τη συνάντηση των δυό μας...
"Όσο για μένα, ήμπορείτε
να μείνετε όλοι σας ν' ακούσετε:
σ' ας κάνω την επιθυμία
άλλ' αν ο δόν Λουίς δε θέλει...
(*Προς τον δόν Λουίς:*)
"Έχετε αντίρρηση καμμία;
Δόν Λουίς
Καμμιάν αντίρρηση — απολύτως!
Δέν έντροπιάστηκα ποτέ μου
για όσα σ' όλη τη ζωή μου
έγω έχω κάνει, άγαπητέ μου.
Δόν Ζουάν
Κι' εγώ, τ'ό ξέρει όλος ο κόσμος
πώς τίποτα εις τη ζωή μου
κρυφά δέν έκανα ως τ'ά τώρα:
τ'ό σκάνδαλο είναι ύπογραφή μου!
Δόν Λουίς
Τότε, καθίστε κι' ακούστε.
(*Προς τον δόν Γκονζάλο:*)
"Ελάτε πιο κοντά, σαν θέτε.
Δόν Γκονζάλο
Εύχαριστώ, Καλά εδώ 'μαι.
Δόν Λουίς
προς τον δόν Διέγο:
Κι' έσείς;

(*) Συνέχεια από το προηγούμενο.

Δόν Διέγο
'Ακούω τ'ό τί λέτε
από δω πέρα.
Δόν Ζουάν
"Άλλο δε μένει
παρά ν' αρχίσουμε...
Δόν Λουίς
Μπορούμε.
Δόν Ζουάν
Νά π'η ο καθένας τί έχει κάνει...
— Μ' ας πιούμε πρώτα.
Δόν Λουίς
Ναι, ας πιούμε.
(*Πίνουν.*)
Δόν Ζουάν
Προκάλεσε τ'ό στοίχημά μας...
Δόν Λουίς
Μία δική μου, πέρου, φράση:
ότι τον δόν Λουίς κανέναν
δέν ήμπορεί να ξεπεράση
σ' ό,τι κι' αν κάνει. — Ναι ή όχι;
Δόν Ζουάν
Κι' εγώ σαν τ' άκουσα αυτό
άπάντησα: ο Δόν Ζουάν
είν' έτοιμος εδώ, γραφτό
σ' όποιον θελήση να τ'ό δώση
πώς δέν ύπάρχει Ισπανός
όπου να είναι ικανός
ότι κι' αυτός να κατορθώση.
Δόν Λουίς
Πάνω σ' αυτό, τότε, κ' οί δυό
στοιχηματίσαμε: ποιός μέσα
σε μιά χρονιά θενά μπορούσε,
μ' όλους τούς τρόπους και τ'ά μέσα,
τ'ά πιότερα κακά να κάνει,
κι' ότι εκείνος που θ' άργουσε

πάνω στο χρόνο νάρθη έδω
αυτός τ'ό στοίχημα θά χάνη.

Δόν Ζουάν

"Ό,τι είπα, τόκανα!

Δόν Λουίς

Κι' εγώ!

Ζαμόρα

προς τον διπλανό του:

Τί στοίχημα, μ'ά τ'ό Θεό!

Δόν Ζουάν

εὐγενικά:

Και τώρα—αρχίστε, δόν Λουίς.

Δόν Λουίς

ίδιο ύφος:

"Η πρώτος σείς—είτε κανείς!

Δόν Ζουάν

'Αφοῦ τ'ό θέλετε... αρχίζω:

(*Παύση, Βαθύτατη σιγή και προσοχή
στο άκροατήριο.*)

Λοιπόν, σενόροι, σαν έβγῆκα
από δω μέσα, στο σπαθί μου
τ'ό σουβλερώτερο κρεμώντας
και την τιμή και τη ζωή μου,
άφησα άμέσως τ'ή Σεβίλλια...
'Αναζητώντας εις τ'ά ξένα
πεδία άντάξιο για μένα,
εδιάλεξα τ'ή Ιταλία—
τ'ήν κλασική του έρωτα χώρα—
όπου, ως θυμάστε, ήτανε τότες
σε πόλεμο με τ'ή Γαλλία,
γιατί έσκέφτηκα: όπου είναι
στρατός, εκεί 'νε και παιχνίδι,
εκεί 'νε αγάπες, εκεί μίση,
εκεί σπαθιές, — όλα τ'ά είδη
όπου έγω αναζητούσα...
Πιστός λοιπόν στο στοίχημά μου
εϋτύς ως έφτασα στη Ρώμη—
δέν είχα ξεπεζέψει άκόμη—
έξω απ' τ'ήν πόρτα μου κρεμοῦσα
ένα χαρτί μ' αυτά τ'ά λόγια
με τ'ό ίδιο μου γραμμένα χέρι:
<"Ο δόν Ζουάν κάθεται εδώ
που τί ειπε φόβος δέν τ'ό ξέρει."
'Ο πρώτος που παρουσιάστη,
έναν άντρείος κοντοτιέρι,
με δυό σπαθιές έστάλη άμέσως
προς τ' άνεπίστρεπτα τ'ά μέρη.
"Ένας Όραίνι, που τ'ό ήρθε
τ'ό πέρασμά μου να έμποδίσω,
με μιά γερή σπαθιά μου μόνο
πήγε στη λάσπη να κυλήση
ξερνώντας αίμα σ'ά μιά βρύση...
Νά μη σ'ας τ'ά πολυλογάω,
μέσα σ' έλάχιστο καιρό
είχα σκοτώσει ένα σωρό...
'Εδολοφόνησα στις στρατές,
έπιανα κι' άφίνα αγάπες,
έξεπαρθένεψα παρθένες
από οίκογένειες φημισμένες,

έκανα τόσα, που άκόμη
μιά μέρα νάμενα στη Ρώμη,
δε θάμουν εδώ πέρα τώρα!
(Μ' αναζητούσαν να με πιάσουν
με διαταγή να με κρεμάσουν...)
Γι' αυτό και τόσκασα απ' τ'ή Ρώμη
νύχτα, κρυφά και μοναχός,
πεζοπορώντας και ντυμένος
σαν Φραντσεσκάνος μοναχός.
Πήγα στη Νάπολη. 'Ορισμένως
όλοι τ'ήν έχετε άκουσμένη
γιατ' ειπε για τις όμορφιές της
σ' όλο τον κόσμο φημισμένη.
'Εκεί, τ'ά ίδια: τ'ό χαρτί μου
τ'ό κρέμασα στην πόρτα πάλι
κι' έσυρα τ'ό σπαθί στους δρόμους
ψηλά κρατώντας τ'ό κεφάλι...
"Όσον καιρό έμεινα κεί πέρα
δέν ήταν σκάνδαλο κανένα
που ξένοι και Ναπολιτάνοι
να μην τ'ό απόδωσαν σε μένα!
Κι' εκεί έσκότωσα: στο χέρι
πότε σπαθί, πότε μαχαίρι.
'Εκμεταλλεύτηκα γυναίκες,
ατίμασα νέα κορίτσια
κ' οί παντρεμένες μου έκάναν
όλα μου, όλα τ'ά καπρίτσια!
Πόσες γυναίκες όπου ήταν
άντάξιος για βασιλιάδες
έσκοτωθήκανε για μένα
μέσα σε μιά, σε δυό βδομάδες!
"Όπου κι' αν πήγαινα, πηγαίναν
ό θάνατος κ' ή ατίμια!
δέν ειπ' καμιά στον κόσμο πράξη
που να μην έκανα, — καμμία!
"Έσυρα τ'ήν τιμή στους δρόμους
κι' έστειλα άφρόντιδα στον "Αδη
άντρες — μονάχα για ένα λόγο,
γυναίκες — μόνο για 'να χάδι.
'Εμπήκα μέσα σε καλύβια,
σκάλωσα πάνω σε παλάτια,
κι' άρπαξα νιές και παντρεμένες
μπρός σ' άδερφών κι' άντρών τ'ά μάτια!
Δέν έσεβάστηκα κανένα,
βεβήλωσα όλα τ'ά μυστήρια,
κ' ήδονικές πέρασα νύχτες
μέσ 'σε γυναίκα μοναστήρια!
Τ' όνομα που άφησα ειπε τέτοιο
που για καιρούς θενά μιλάν
στη Νάπολη τ'ό τί έχει κάνει
ό Ισπανός ο δόν Ζουάν!
(*Βγάζει ένα χαρτί και τ'ό άφίει πάνω στο τραπέζι.*)
"Όσα 'χω κάνει σ' ένα χρόνο
τ'ά έχω στο χαρτί γραμμένα,
κι' όποιος τολμήση ν' άμφιβάλη
θάχη να κάνει εδώ με μένα!

Δόν Λουίς

Διαβάστε τώρα...

'Αβελανίδα

*στούς παρισταμένους, που ψιθυρίζουν
πλησιάζοντας ν' ακούσουν:*

Σιωπήστε.

Δὸν Ζουάν

Διηγηθήτε ἔσείς τώρα.
"Ὅσο γιὰ τὰ χαρτιά, κατόπι
τὰ βλέπουμε. Δὲ χάθη ἡ ὥρα.

Δὸν Λουίς

Καλά...

(Μιά ἑλαφρὴ παύση.)

— Κι' ἐγώ, ἀναζητώντας,

ὅπως ὁ δὸν Ζουάν, πεδίο
γιὰ περιπέτειες μεγάλες,
στήν Ἰσπανία εἶπα ἀντίο,
καὶ μπαίνοντας σὲ μιὰ γαλέρα,
μετὰ πολύμερο ταξίδι
βγήκα στη Φλάντρα μιὰν ἡμέρα...
Ἐγκαταστάθηκα ὡς ἰνφάντης,
μὲ ἀκολουθοῦς μαζορδόμους...
Ἐπαιξα ὅμως... καὶ ὁ φάντης
σὲ λίγο μ' ἔριξε στοὺς δρόμους.
Τότες, ληστής κι' ἐγώ ἐβγήκα,
μὲ ἄλλους, στίς μεγάλες στρατές,
καὶ μ' ἓνα ὄπλο εἰς τὸ χέρι
ἐκλεβα, σκότωνα διαβάτες!..
Μιά νύχτα, μπήκαμε στη Γάνδη
μέσ' στὸ παλάτι τοῦ δεσπότη
κι' ἐξεσηκώσαμε ὅτι εἶχε
μετὰ γενναίο φαγοπότη:
πέτρες πολύτιμες, φλουριά,
ἀσημικὰ παλιά, βαρεία,
ὄλα γινήκαν μοιρασιά,
ἐνῶ οἱ λακέδες τρομαγμένοι,
ἀπὸ τὸν ὕπνο σηκωμένοι,
μᾶς ἐκερνοῦσαν τὰ κρασιά.
Ὅμως ἀντὶς ὁ ἀρχηγός μας
σωστή τὴ μοιρασιά νὰ κάνη,
τὸ πιὸ ἀκριβὸ καὶ τὸ πιὸ πλούσιο
γι' αὐτὸν στήν πάντα τόχε βάνει.
Κι' ἔτσι κι' ἐγώ, κλέφτης τοῦ κλέφτη,
φονιάς ἐγὼ ἄλλου φονιά,
ἐσκότωσα τὸ λήσταρχό μας
σάν τὸ σκυλί σὲ μιὰ γωνιά
μιὰ μέρα πού τὸν βρήκα μόνο...
— καί, κλέβοντάς τον, μ' εὐκολία
μπόρεσα κι' ἄφησα τὴ Φλάντρα
κι' ἔφτασα πλούσιος στή Γαλλία...
Ἐπήγα ἀμέσως στὸ Παρίσι
κι' ἐκάρφωσα κι' ἐγὼ στήν πόρτα,
ἐκεῖ πού εἶχα κατοικήσει,
ἓνα χαρτί μ' αὐτὰ τὰ λόγια:
« Ἐδῶ ἔνε ὁ Λουίς Μπατίλλια
ποῦχει τὴν πρόκληση στὰ χεῖλια
καὶ στὸ σπαθὶ πάντα τὸ χέρι.
Ἐὰν κανεῖς θέλη νὰ ξέρη
τί τονὲ φέρνει στή Γαλλία,
καμμιά δὲν ἔχει δυσκολία
νὰ τοῦ τὸ πῆ: — Ἦρθε δῶ πέρα
μὲ τὸ σκοπὸ, νύχτα καὶ μέρα,
μὲ Γάλλους νὰ μονομαχήσῃ,
Γαλλίδες δὲ νὰ καταχτήσῃ! »
Μόλις τὸ ἔμαθε ἓνας Γκὺζης,
— ὄνομα ξακουστό, μεγάλο, —
στὸ σπῆτι μου τρέχοντας μπήκε
καὶ μοῦπε τὸ χαρτί νὰ βγάλω...

... Βγάλαν αὐτόν! — Καὶ ἀπὸ κείνη
τὴν ὥρα σ' ὄλονῶν τὰ χεῖλια
μὲ τρόμον ἐκυκλοφοροῦσε
τ' ὄνομα τοῦ Λουίς Μπατίλλια!
Ὅλοι μὲ μάθων. Ἦμουν κείνος
πού σκότωνα καὶ πού γλεντοῦσε
καὶ πού μὲ λύσσα, νύχτα μέρα,
τέσσερα πράματα ζητοῦσε:
ἀπὸ τίς νιές — τὴν παρθενιά τους,
ἀπ' τίς γυναῖκες — τὴν τιμὴ τους,
ἀπὸ τοὺς γέρους — τὰ φλουριά τους,
κι' ἀπὸ τοὺς ἄντρες — τὴ ζωὴ τους!
Κι' ἐγὼ δὲν εἶχα γιὰ θεὸ μου
παρὰ τὸ κέφι μου καὶ μόνο,
κι' ἔκανα μέσα σ' ἓνα χρόνο
ὅ,τι ἄλλοι ὀλόκερη ζωὴ...
Ἐζησα μέσα στήν κρασιπάλη
ἀπὸ ἀγκάλη σὲ ἀγκάλη,
κι' ἔκανα κάθε ἀτιμία
χωρὶς συνείδηση καμία.
Μονομαχοῦσα τὴν ἡμέρα,
τίς νύχτες ἐδολοφονοῦσα,
κι' ἀφίνοντας μιὰν ἐρωμένη
ἄλλη ἐρωμένη ἀναζητοῦσα!...
Ἐφυγα πλούσιος — καὶ γυρίζω
ἀπένταρος! Μὰ δὲν πειράζει!
Ἐχει ἡ ζωὴ πάνω καὶ κάτω...
Ἄλλωστε, αὔριο χαράζει
γιὰ μένα, φίλοι μου, ἡ μέρα
πού πλούσιος θὰ γίνω πάλι:
παντρεύουμαι τὴ δόναν Ἄννα, —
ὄμορφη νιά, προίκα μεγάλη, —
γι' αὐτό, ἢ χάσω ἢ κερδίσω
τὸ στοιχημὰ πούχουμε βάνει,
σὲ κάνω, δὸν Ζουάν, κουμπάρο!
Καὶ τώρα... — αὐτὰ πού ἔχω κάνει
μέσα στὸ χρόνο, εἶναι ἀπὸ μένα
σὲ τοῦτο τὸ χαρτί γραμμένα.

(Βγάζει ἓνα χαρτί καὶ τὸ ἀφίνει κι' αὐτὸς
σὲ τραπεζί.)

— Γιὰ τὴν ἀκριβεία ὅποιος τολμήσῃ
τῶν ἀριθμῶν μου ν' ἀμφιβάλῃ,
τὸ χέρι ἄς βάλῃ στὸ σπαθὶ του
καὶ ἄς σηκώσῃ τὸ κεφάλι!

Δὸν Ζουάν

Ἡ ἐξιστόρηση εἶναι ἴδια,
κι' οἱ δυὸ τὰ ἴδια ἔχουμε κάνει
ὥστόσο μόνο αὐτό — δὲ φτάνει.
Προτοῦ παιὸς νίκησε νὰ ποῦμε
πρέπει τὰ νούμερα νὰ δοῦμε...

Δὸν Λουίς

Σύμφωνος εἶμαι. Ὅ,τι ἔχω κάνει
τάχω σ' αὐτὸ τὸ χαρτί γράφει
μὲ νούμερα κι' ὄνομασίες,
μὲ τὴ σειρά τους καὶ μὲ τάξη.

Δὸν Ζουάν

Κι' ἐγὼ τὸ ἴδιο. Ἐνας πρὸς ἓνα
σ' αὐτὴ τὴ λίστα εἶναι γραμμένοι
ἀπ' τὸνα μέρος — οἱ γυναῖκες,
κι' ἀπὸ τὸ ἄλλο — οἱ σκοτωμένοι.

(Ἀνταλλάξουν τὰ χαρτιά.)

Μέτρα λοιπόν.

Δὸν Λουίς
Μέτρησ' ἐσύ.

Δὸν Ζουάν
μετράει γιὰ λίγο:

Σαράντα τρεῖς.

Δὸν Λουίς
μὲ σὺμφου:

Οἱ πεθαμένοι,
Νὰ δοῦμε τώρα στή δική σου
τὴ λίστα πόσοι 'νε γραμμένοι...

(Μετράει. Μὲ δυσφορία:)

Νὰ πάρῃ ὁ διάβολος νὰ πάρῃ!
Πενήντα δυό!...

Δὸν Ζουάν
ἤρεμα:

Οἱ σκοτωμένοι
μονάχα στίς μονομαχίες —
κι' ὄχι κ' οἱ δολοφονημένοι!

Δὸν Λουίς

Νίκησες, δὸν Ζουάν. Νὰ δοῦμε
ὅμως τί λέν οἱ καταχτήσεις!

Δὸν Ζουάν
μετράει:

Ἐμέτρησα πενήντα ἕξη.
Ἄς δοῦμε ἐσὺ τί θὰ μετρήσῃς.

Δὸν Λουίς

μετράει, μονολογώντας:
Θαρρεῖς ἀτέλειωτες πὼς εἶναι
(Ἐξακολουθεῖ τὸ μέτρημα:)

Τὶ διάβολο! Δὲ σταματᾶν;

(Μὲ δυσφορία:)

Ὅγδόντα δυό!

Δὸν Ζουάν

Ἐχεις χάσει!

Δὸν Λουίς

σὰ νὰ διοτάξῃ νὰ τὸ πιστέψῃ:

Περίεργο εἶναι, δὸν Ζουάν!

Δὸν Ζουάν

πειραγμένος:

Μπορεῖς νὰ τίς ξαναμετρήσῃς
ἀν νόμισες πὼς ἐλαθεύτης,
γιατὶ ὁ δὸν Ζουάν, — τὸ ξέρεις! —
κάθε ἄλλο εἶναι παρὰ ψεύτης!
Ἄλλως τε, κάθε μου ἐρωμένη
στή λίστα πού κρατᾶς στὸ χέρι
εἶναι φαρδειά - πλατεῖα γραμμένη,
κι' ἡ Ρώμη, ἢ Νάπολη τίς ξέρει!
Ἐχεις καμιάν ἀμφισβολία;

Δὸν Λουίς

μὲ εὐλαχρῆνεια:

Καμία, δὸν Ζουάν, καμία.

Δὸν Ζουάν

Ἀπὸ τὴν κόρη τοῦ φιαρᾶ
ἴσα μ' αὐτὴ τὴν πριγκιπέσσα,
ὄλες οἱ τάξεις, δὸν Λουίς,
εἶναι γραμμένες ἐκεῖ μέσα!

(Δείχνει τὸ χαρτί πού κρατᾶ ὁ δὸν Λουίς:)

Ὅλες ἐξ ἴσου μ' ἀγαπήσαν,
καὶ δίχως τῶφη, δίχως λύπη
ἀτιμασμένες τίς ἀφήκα...
— Βρίσκεῖς ἐσὺ καμιά πὼς λείπει;

Δὸν Λουίς

Ναί, μιὰ νεόφυτη καλόγρια,
πού πρόκειται νὰ βάλῃ ράσο,
λείπει ἀπ' τὴ λίστα...

Δὸν Ζουάν

Ἐχεις δίκιο.

Λοιπόν, κι' αὐτὴν θὰ τὴν περάσω!
Μέσα σ' αὐτὸ τὸ μοναστήρι
θὰ πάω ἐγὼ νὰ τὴ ζητήσω,
σύγχρονα δὲ, ἀγαπητέ μου,
διπλά γιὰ νὰ σ' εὐχαριστήσω,
μὲ τὴ νεόφυτη καλόγρια
κι' ἓνα ἄλλο τρόπαιο θὰ φέρω:
μιὰ πού τοὺς γάμους τῆς θὰ κάνῃ
μὲ κάποιον... πού ἐγὼ τὸν ξέρω.

Δὸν Λουίς

Πολλή σου ἢ τόλμη, δὸν Ζουάν!

Δὸν Ζουάν

Στοιχηματίζω ὅτι θελήσῃς!

Δὸν Λουίς

Δέχουμαι. Πές μου πόσες μέρες
θέλεις γιὰ νὰ ὁμολογήσῃς
πὼς ἔχασες; Εἴκοσι φτάνουν;

Δὸν Ζουάν

Δύο μ' ἀρκοῦνε.

Δὸν Λουίς

Δύο μόνο;

Μὰ γιὰ τίς ἄλλες καταχτήσεις
π' ἔκανες, πόσο ἤθελες χρόνο;

Δὸν Ζουάν

Ἦθελα τρεῖς μονάχα μέρες:
μία — γιὰ νὰ τίς καταχτήσω,
μία — γιὰ νὰ τίς ἀπολάψω
καὶ μία — γιὰ νὰ τίς ἀφίσω.

Δὸν Λουίς

Καὶ γιὰ νὰ τίς ξεχάσῃς — πόσο;

Δὸν Ζουάν

Καλὰ πού τόπες... Μία ὥρα.
Δὲν εἶνε δὲ καμιά ἀνάγκη
ἐξαίρεση νὰ κάνω τώρα.
Γιὰ τὴ νεόφυτη, μιὰ μέρα
γιὰ νὰ τὴ φέρω κάτω διάνα,
καὶ ἄλλη μιὰ γιὰ νὰ σοῦ πάρω...

Δὸν Λουίς

Τὶ, δὸν Ζουάν;

Δόν Ζουάν
Τῆ δόναν Ἄννα.
Δόν Λουῖς
ὄργισμένα :
Δέν πέρνω τέτοιες προσβολές :
πρόσεξε, δόν Ζουάν, τί λές !
Δόν Ζουάν
ἤθεμα ἀλλὰ ἀποφασιστικά
Αὐτό πού λέω — καί τὸ κάνω,
σάν Ἰδαλγός καί Ἰσπανός !
Δόν Λουῖς
σὰ νὰ μὴν πιστεύῃ :
Ἐκτός ἐάν ἐγὼ πεθάνω . . .
Δόν Ζουάν
γελώντας εἰρωνικά :
Ἄ, μπᾶ ! Θά εἶσαι ζωντανός ! . . .
Δόν Λουῖς
Τότε θά δοῦμε !
(Φωνάζει τὸν ὑπηρέτη του :)
— Λίππο !
Λίππο
πλησιάζοντας :
— Ἀφέντη !
Δόν Λουῖς
κάνοντας τὸν νεῦμα :
Πλησίασε
(Τοῦ μιλάει κρυφά. Ὁ Λίππο βγαίνει βιαστικά.)
Δόν Ζουάν
φωνάζοντας :
Σιοῦττι !
Σιοῦττι
πλησιάζοντας :
Γιαρὼν !
Δόν Ζουάν
κάνοντας τὸν νεῦμα :
Κοντήτερα !
(Τοῦ μιλάει στ' αὐτί. Ὁ Σιοῦττι βγαίνει.)
Δόν Λουῖς
πρὸς τὸν δόν Ζουάν :
Εἶνε εἰπωμένο
αὐτὸ πού εἶπες, τὸ λοιπόν ;
Δόν Ζουάν
Ναί.
Δόν Λουῖς
Κι' ὅποιος θά πιαστῇ στὸ βρόχι
θά χάνη τῆ ζωῆ ;
Δόν Ζουάν
ἀδιάφορα :
Γιατί ὄχι ;
Δόν Λουῖς
τρίνοντας τὸ χέρι του :
Τὸ χέρι σου λοιπόν !

Δόν Ζουάν
δίνοντας τὸ δικό του :
'Εδῶ' νε !
Δόν Γκονζάλο
σηκωνόμενος, μὲ ἀγανάκτηση :
᾿Ω Ἰσκαριώτηδες ! Ντροπὴ σας !
᾿Α ! νὰ μὴ μούτρεμαν τὰ χέρια
θά σὰς σουβλοῦσα τὸ πεταί σας !
Δόν Λουῖς
βάζοντας τὸ χέρι στὸ σπαθί :
Τί λέει ;
Δόν Γκονζάλο
Κι' ἔπειτα ἀπ' αὐτὰ
λένε πὼς εἶνε Ἰσπανοί,
ποιὸς ξέρει τί ἄλλο : χριστιανοί
καὶ τίμιοι ἄνθρωποι Χά ! Χά ! ! . . .
Δόν Ζουάν
ξιφουλκώντας.
Φυλάξου, ὅποιος καὶ νὰ εἶσαι !
Πενήντα δυὸ 'νε οἱ σκοτωμένοι,
μὰ ἡ λίστα μου χωράει κι' ἄλλους :
δέν εἶναι ἀκόμα τελειωμένη !
Μπουταρέλλι
τρομαγμένα :
Γιὰ τὸ Θεό !
Δόν Γκονζάλο
*ἤθεμος καὶ ἀξιοπρεπής, στοὺς παρισταμένους
πού κάνουν νὰ ἐπιβρῶν :*
'Αφίστετέ τους !
'Ανθρωποὶ πού δολοφονοῦνε
τ' ἄσπρα μαλλιά μου δέν κυττοῦνε !
Ζαμόρα
συγκρατώντας τὸν δόν Ζουάν :
Εἶν' ἕνας γέρος ! Ἄφησέ τον !
'Αβελανίδα
ἀπομακρύνοντας τὸν δόν Λουῖς :
Σεβάσου τ' ἄσπρα τὰ μαλλιά του !
Δόν Λουῖς
'Οποῖος ἐγέρασε — δέ βρίζει,
μονάχα κάθετα στ' αὐγά του !
Δόν Ζουάν
πρὸς τὸν δόν Γκονζάλο :
'Εξω ἀπὸ δῶ !
Δόν Γκονζάλο
Ξέρω ἐπὶ τέλους
τί τέρας εἶσαι, δόν Ζουάν !
'Ο,τι ἀκοῦσαν ἐδῶ μέσα
τ' αὐτιά μου, πιά δέν τὸ ξεχνᾶν !
Γι' αὐτὸ νὰ βγάνης ἀπ' τὸ νοῦ σου
τῆ δόνα Ἰνές ! Δέν εἶν' γιὰ σένα !
Οἱ γάμοι σας διαλυθῆκαν
κι' αὐριο θά σ' ἔχη ξεχασμένο ! . . .
Δόν Ζουάν
μὲ βαθύτατη ἐκπληξη :
Αὐτὸ δὰ τώρα εἶναι ἄλλο !
— Ποιὸς εἶσαι ἐσὺ ;

(Τοῦ τραβάει τῆ μάσκα. Μὲ κατάπληξη :)
— Ὁ δόν Γκονζάλο !
Δόν Γκονζάλο
Ναί, εἶμαι ἐγὼ !
Δόν Ζουάν
Χίλιοι διαβόλοι !
Δόν Γκονζάλο
Στὰ θηριώδικά σου νύχια
ἢ κόρη μου δέ θενά πέση : —
τῆς μοναχῆς αὐριο τὸ ράσο
θέλει δέ θέλει θά φορέση !
Δόν Ζουάν
γελώντας σαρκαστικά :
'Νεόφυτη» λοιπόν ; Μὰ τότε
εἶναι θαυμάσια ! Δέ μένει
παρὰ νὰ τὴν ἀρπάξω — κ' εἶναι
ἡ λίστα μου συμπληρωμένη.
Δόν Διέγο
σηκώνεται τρομερός :
Κατάρρα ! Τρεῖς φορές κατάρρα !
Τέτοιο ἀνθρωπόμορφο ἕνα τέρας
πὼς μπόρεσε τὸ πῶς τῆς μέρας
ν' ἀφίση ὁ θεὸς νὰ ἰδῇ !
Πῶς τὸ κρατάει ἢ πλάση ἀκόμα
δίχως τῆς κόλασης τὸ στόμα
ν' ἀνοίξῃ νὰ τὸ καταπιῇ ! . . .
Κατάρρα ! Τρεῖς φορές κατάρρα !
'Αφοῦ ἡ θεία Του ἢ Χάρη
τὸ θέλησ' ἔτσι : ἀπὸ λιοντάρι
γέννημα ἔχιδνα νὰ βγῆ,
ἐγὼ σέ βγάνω ἀπ' τὴν καρδιά μου,
νὰ μὴν ξαναφανῆς μπροστά μου,
δὲ σέ γνωρίζω γιὰ παιδί !
Δόν Ζουάν
Ποιὸς εἶν' αὐτὸς πού ἔτσι μιλάει ;
Τί διάβολο μὲ μέλει ἔμένα
ἂν μὲ γνωρίζης εἶτε ὄχι ; . . .
(Στοὺς γέρω :)
Τάχη μοῦ φαίνεται χαμένα.
Δόν Διέγο
κάνοντας νὰ φύγῃ :
Πήγαινε. Μὴν ξεχνᾶς μονάχα
ὅτι ὁ Θεός, ψηλά, κοιτάει
κι' ὅτι ἂν ἀργῆ νὰ τιμωρήσῃ
ποτές του ὁμως δέν ξεχνάει !
Δόν Ζουάν
σταματώντας τον :
Ποῦ πᾶς ;
Δόν Διέγο
ξηρὰ :
Νὰ φύγω !
Δόν Ζουάν
εἰρωνικά :
'Ὡστε θαρρεῖς
ὅτι νὰ βρίζης ἠμπορεῖς
καὶ νὰ μοῦ φεύγης μ' ἡρεμία

δίχως ἐξήγηση καρμιά ;
Πρῶτα τῆ μάσκα σου θά βγάλῃς
τί μούτρα κρύβεις γιὰ νὰ δοῦμε,
κι' ἔπειτα . . . μὴν ξεχάσης ὅτι
ἔχουμε νὰ λογαριαστοῦμε !
— Κάτω τῆ μάσκα !
Δόν Διέγο
Νὰ τῆ βγάλῃς
μόνος σου, ἂν εἶσαι ἱκανός !
Δόν Ζουάν
'Ὅτι τολμῶ τὸ ἀμφιβάλλεις ;
(Τοῦ τραβάει τῆ μάσκα.)
Δόν Διέγο
τρομερός :
Στὸ πρόσωπό μου ἔβαλες χέρι,
παλιάνθρωπε !
Δόν Ζουάν
μὲ κατάπληξη :
Χίλιοι διαβόλοι !
Εἶν' ὁ πατέρας μου !
Δόν Διέγο
περιφρονητικά :
Πατέρας ;
Πατέρας σου, ἐγὼ ; Κι' ἂν ὄλοι
τὸ ὑποστηρίξουν, θά τ' ἀρνοῦμαι !
Ποτέ δὲ γέννησα ἐγὼ τέρας !
Δόν Ζουάν
στοὺς πιασμένους :
'Αφήσετέ μας λίγο μόνους . . .
Δόν Διέγο
περιφρονητικά :
Δέ μένω ἐγὼ μὲ δολοφόνους !
(Πρὸς τὸν δόν Γκονζάλο :)
Πᾶμε, σενόρ Κομεντάτορ ;
εἶχα ἕνα γυιό — κι' ἔχει πεθάνει.
Δόν Γκονζάλο
βάζοντας τὸ χέρι του στὸν ὤμο τοῦ δόν Διέγο :
Γιὰ τίς καρδιές σέ τρικυμιά,
ἢ πίστη στὸ Θεό — λιμάνι.
Ἰηλὰ τὰ μάτια σας σηκῶστε . . .
Δόν Διέγο
βγαίνοντας, πρὸς τὸν δόν Ζουάν :
Εἶθε ὁ Θεός νὰ σέ σχωρέσῃ,
γιατί ἔμένα ἢ καρδιά μου
ποτέ, ποτέ δὲ θά ἠμπορέσῃ !
Δόν Ζουάν
περιφρονητικά :
Καὶ ποιὸς μιλάει γιὰ συγνώμη ;
Συγνώμη ποιὸς σοῦ ἔχει ζητήσῃ ;
'Ο δόν Ζουάν ὄλα τὰ κάνει
μόνο . . . δέν ξέρει νὰ ἐπαιτήσῃ !
Συγνώμη, ἐγὼ ; Δέ θά ζητοῦσα
ἀπ' τὸ Θεό τὸν ἴδιο ἀκόμα
κι' οὔτε θενά τὴν ἐδεχόμουν
ποτές ἀπ' τὸ δικό σου στόμα !
(Ὁ δόν Διέγο κι' ὁ δόν Γκονζάλο βγαίνουν.)

ΣΚΗΝΗ Χ

Οι ίδιοι, έκτός από τόν Δόν Διέγο
και τόν Δόν Γκονζάλο.

Δόν Ζουάν

Μήν παραξευνητήτε διόλου
μέ ό,τι έλαβε έδώ χώρα. . .
Αυτά τά πράματα συμβαίνουν
στις οικογένειες. . . Και τώρα
(πρός τόν δόν Λουίς :)

άς έρθουμε στο στοίχημά μας.

Δόν Λουίς

Παίζεται, είπες, μεταξύ μας. . .

Δόν Ζουάν

"Η δόνα 'ινές κ' ή δόνα "Αννα.

Δόν Λουίς

Και τό αντίτιμο :

Δόν Ζουάν

"Η ζωή μας.

Δόν Λουίς

Ναι, ή ζωή μας. Συμφωνούμε.

(Σηκώνοντας τό ποτήρι του.)

"Ας πιούμε τό λοιπόν !

Δόν Ζουάν

τόν μιμείται :

"Ας πιούμε !

(Πίνουν.)

ΣΚΗΝΗ ΧΙ

Οι ίδιοι, ό 'Αλκάδης, χωροφύλακες
και περίεργοι.

"Ένας χωροφύλακας
προχωρώντας :

Ποιός είν' ό δόν Ζουάν Τενόριο :

Δόν Ζουάν

"Εγώ.

Χωροφύλακας

"Έν όνόματι τοῦ νόμου,
σέ συλλαμβάνω.

Δόν Ζουάν

έκπληκτος :

Μά γιατί ;

Χωροφύλακας

Αυτό ό 'Αλκάδης θά στό πη.

Δόν Λουίς

γελώντας προς τόν δόν Ζουάν :

"Εγώ, άν θέλης, σοῦ τό λέω. . .

— Τό στοίχημα για να κερδίσω

έστειλα στην αστυνομία

για να σε καταμηνώσω

ως επικίνδυνο κακοδύρο. . .

Δόν Ζουάν

Τόσο έξυπνο δέ σε θαρροῦσα !
Πού πήγε ό νοῦς σου να τό βάνη !

Δόν Λουίς

Δέ θενά σε κατηγοροῦσα
τό ίδιο άν είχες κι' έσύ κάνει.
(Τρίβει τά χέρια του.)

Και τώρα. . . τώρα ήμπορούμε
να θεωρήσουμε χαμένο
τό στοίχημά σου.

Δόν Ζουάν

Θά τό δοῦμε !

'Αλκάδης

προχωρώντας :

Ποιός είναι ό δόν Λουίς Μπατίλλια ;

Δόν Λουίς

"Εγώ.

'Αλκάδης

"Έν όνόματι τοῦ νόμου
σε συλλαμβάνω.

Δόν Λουίς

μέ κατάπληξη :

Και ποιός είσαι ;

'Αλκάδης

Είμαι ό 'Αλκάδης τῆς Σεβίλλιας !

Δόν Ζουάν

γελώντας, προς τόν δόν Λουίς :

Μάτι για μάτι, αγαπητέ μου !
Σκέφτηκα πώς για να μπορέσω
να κάνω ό,τι είπα, ήταν ανάγκη
να βγάλω έσένα από τό μέσο.
Γι' αυτό, μέ τόν ακόλουθό μου,
σε καταμήνυσα ως ένα
άνθρωπο τοῦ σκοινοῦ που έχει
κλοπές και φόνους κανωμένα !

Δόν Λουίς

Δέ θά νικήσης όμως ! Λύριο
θά σ' έχουν, δόν Ζουάν, κρεμάσει !

Δόν Ζουάν

Στοιχηματίζεις ότι όχι ;

Δόν Λουίς

Στοιχηματίζω.

Δόν Ζουάν

"Εχεις χάσει !

'Αλκάδης

"Αφήστε τις κουβέντες τώρα.
Καιρός να φύγουμε. Είναι ώρα.

(Βγαίνουν, καθένας από τους δύο μέ διαφορετική
πλευρά. "Όλοι οι Ιδαλγοί και οι περίεργοι
βγαίνουν από πίσω τους.)

ΣΚΗΝΗ ΧΙΙ

Μπουταρέλλι, 'Αβελανίδα, Ζαμόρα και οι
δύο Ιδαλγοί που τους συνώδευαν.

Α' 'Ιδαλγός

Τί άνθρωποι ποῦνε κ' οι δύο !

Β' 'Ιδαλγός

Τί πάνε και στοιχηματάν !

Α' 'Ιδαλγός

πρός τόν 'Αβελανίδα και τόν Ζαμόρα :

Ποιός έσείς λέτε να κερδίση ;

'Αβελανίδα
μέ γελοῖοση :

"Ο δόν Λουίς !

Ζαμόρα

ίδιο ήφος :

"Ο δόν Ζουάν !

(Βγαίνουν άργά-άργά όλοι τους, μιλώντας.)

ΑΥΛΛΙΑ

('Ακολουθεί)

ΝΕΟΙ ΠΟΙΗΤΑΙ

ΚΡΥΦΟΜΥΛΗΜΑ ΣΤΟ ΧΩΡΙΟ. . .

— Πραματευτή μου αλαργινέ, κουβαλητή τοῦ ώραιου,
άπ' τά κρουστά τά ύφάσματα δός μου τό πιο καλό. . .
άπόψε θάρθ' ή άγάπη μου να με γλυκοφιλήση
και να μου πη έρωτόλογα στο άπόμερο στενό. . .

. . . Πραματευτή μου πονηρέ, μ' άσημωτό ψαλίδι,
χώρισε όλόασπρο ύφασμα, γιατί την Κυριακή
τά στέφανα θα βάλουμε στην εκκλησιά και θά ναι
μαζί μας ή άγάπη μας και ξένοι και δικόι. . .

. . . Κι' όταν στη στρατα τοῦ γιαλοῦ νιόπαντρους θα μας δοῦνε,
— αυτός λεβέντης κι' όμορφος θα με κοιτάει στα μάτια —
θα μας ζηλέψουν και θα ποῦν λόγια γιομάτα φτόνο
και κάθε λεύτερου ή καρδιά, θε να γενη κομμάτια. . .

— Κοπέλλα, πάρ' τά ύφάδια μου. . . Με γειά σου, με χαρά σου. . .
Γιάω τά λόγια σου να πω σ' όλη τή γειτονια σου !. . .

ΝΩΝΤΑΣ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ

Τὸ Δεμάτωενθίνερρον

ΠΕΡΙ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

ΚΑΙ ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Ἵπεράσπιση τῆς Κριτικῆς.

«Δὲν ἔχομε κριτικὴ ἀξία τοῦ ὀνόματος στὴν Ἑλλάδα!» Νά μιὰ φράση ποὺ δὲν παύομε νὰ τὴν ἀκούμε καὶ νὰ τὴ διαβάζουμε πότε ὡς μεγαλλοχηλὴ καὶ πότε ὡς ἀγαναχτισμένη διαπίστωση. Μὲ τὸ νὰ ἐπαναλαμβάνεται ἀδιάκοπα, στερεότυπα, κατέληξε νὰ γίνῃ ἕνα ἀσυζητητὸ ἀξίωμα, μιὰ ἀπὸ τίς ἀλήθειες ἐκεῖνες ποὺ τίς υἱοθετεῖ ὁ καθεὶς βασιζόμενος . . . στοὺς ἄλλους — ὅπως π.χ. πιστεύομε καὶ λέμε ὅτι δὲν ὑπάρχουν πρῶτες ὕλες στὴν Ἑλλάδα χωρὶς νὰ ἴδωμε ποτὲ διαπιστώσει οἱ ἴδιοι. Γιὰ νὰ καταλάβετε ὡς ποῦ σημεῖο ἢ φράση αὐτὴ ἔχει ἐπιβληθεῖ στὰ πνεύματα, ἀρκεῖ νὰ πῶ ὅτι ἕνας νέος, ποὺ ἔστειλε τελευταίον τὸ βιβλίον του σ' ἕνα κριτικὸ μὲ τὴν ἀφιέρωση «Στὸ μεγάλο μας κριτικὸ Χ. . . μετ' ἐπιθυμίας ἐκτίμησης», δὲν μπόρεσε, κι' αὐτὸς, νὰ μὴ διαβεβαιώσῃ μέσα στὸ βιβλίον αὐτό, ὅτι «δὲν ἔχομε κριτικὴ ἀξία τοῦ ὀνόματος στὸν τόπον μας». (Τὸ καὶ νόστιμον ἀκόμα εἶναι ὅτι τὸ βιβλίον αὐτὸ ἦταν ἕνα βιβλίον . . . κριτικῆς ἀκριβῶς.)

Δὲν εἶμαι κριτικός, —ἀλλὰ ἡ φράση αὐτὴ μοῦ δίνει στὰ νεύρα. Προκαλεῖ μέσα μου τὴν ἴδια ἀντίδραση ποὺ προκαλεῖ στὸν ἀρχαῖον Ἀθηναῖον ἢ καθημερινῶς, στερεότυπη καὶ ὁμόφωνη διαβεβαίωση ὅτι ὁ Ἀριστείδης ἦταν ἕνας δίκαιος. Τὴν ἴδια ἀντίδραση — ἀλλὰ δικαιολογημένη στὴν περίπτωσή μου, γιατί τὴ διακήρυξη ὅτι δὲν ἔχομε κριτικὴ «ἀξία τοῦ ὀνόματος» τὴ βρίσκω ὄχι ἀπλῶς ἀδικη ἀλλὰ καὶ συκοφαντικὴ.

Ἡ κριτικὴ στὴν Ἑλλάδα βρίσκεται στὸ ἴδιο ὕψος ποὺ βρίσκεται καὶ ἡ φιλολογία μας. Οὔτε ψηλότερα, οὔτε χαμηλότερα. Ἄν εἶναι συχρὰ ρηχὴ, εἶναι γιατί ρηχὴ εἶναι τὰ περισσότερα, τὰ πλεῖστα βιβλία ποὺ ἐκδίδονται. Ἄν δὲν ἀνακινεῖ συχρὰ ἰδέες, εἶναι γιατί σπανίως τὰ ἐλληνικὰ βιβλία δίνουν λαβὴν σὲ συζήτηση ἰδεῶν. Κι' ἂν κατακρίνῃ περισσότερο παρ' ὅτι ἐπιτείνει, εἶναι γιατί τίς δίνονται περισσότερες αἰτίες γιὰ τὸ πρῶτον παρὰ γιὰ τὸ δεύτερον.

Ἀνάξια τοῦ ὀνόματος θὰ δικαιώμασθε νὰ τὴν ποῦμε ἂν ἦταν κακόπιστη — ἀλλὰ πέστε μου ἕνα παράδειγμα κακοπιστίας τῆς; Ἄν οἱ κριτικοὶ μας ἦταν ἀμόρφωτοι — ἀλλὰ μόνο ἀμόρφωτους βέβαια δὲν μπορούμε νὰ ποῦμε τὸν Πολίτην, τὸν Καμπάνη, τὸν Παράσχο, τὸν Θ. Ἀθανασιάδη, τὸν Χάρη, τὸν Τέλλο Ἀγρα, τὸν Παναγιωτόπουλο. Ἄν νέα ταλέντα (ἕναν Κορω-

τάκη, μιὰ Πολυδούρη, ἕνα Θεοτοκά, ἕνα Μυριβήλη π.χ.) τὰ κράτησε συστηματικὰ στὴ σκοιά — ἀλλὰ τὰ ἔκανε;

Βέβαια, δὲν ὑπῆρξε πάντα ὁμόφωνη στὴν ἐκτίμηση μιᾶς καθιερωμένης ἀξίας — ἀλλὰ μήπως στὴ Γαλλία (ὅπου δὲν μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι δὲν ὑπάρχει κριτικὴ «ἀξία τοῦ ὀνόματος», ἐπὶ ἢ κριτικὴ δὲ συζητεῖ σήμερα ἂν ὁ Οὐγκὼ ἦταν μεγαλοφυῆς ἢ . . . ἡλίθιος; (Ἡ δική μας ἢ κριτικὴ, τουλάχιστον, δὲν ἔφτασε ποτὲ σὲ τέτοιο σημεῖο διαιφάνειας!) Βέβαια, δὲν ἐκτιμᾶται μερικὸς παλαιότερος ἢ δὲν τοὺς ἐκτιμᾶει τόσο ὅσο οἱ ἄνθρωποι τῆς γενεᾶς τους, ἀλλὰ μήπως ἢ γαλλικὴ κριτικὴ ἐκτιμᾶει, σήμερα, τὸν Προυντόν — γιὰ ν' ἀναφέρω ἕνα ἀνάλογο παράδειγμα;

Γιατί λοιπὸν ἀκούγεται τόσο συχνά, τόσο ἐπιμονα, ὅτι στὴν Ἑλλάδα δὲν ἔχομε κριτικὴ ἀξία τοῦ ὀνόματος;

Γιατί κάθε νέος ποὺ ἐμφανίζεται στὰ γράμματα (καὶ πολλοὶ ποὺ ἔχουν . . . παλιώσει) θεωροῦν τὴ δυσμένεια ἢ καὶ τὴ σιωπὴ ἔστω τῆς κριτικῆς ἀτέναντί τους ὡς τὸ ἀσφυλιότερο . . . κριτήριον τῆς μηδαιμότητός τῆς — ποτὲ ὁμῶς τῆς . . . δικῆς τους; γιατί τὰ πραγματικὰ ταλέντα στὸν τόπον μας εἶναι λίγα καὶ οἱ «γράφοντες» πληθὸς (ἐπομένως πληθὸς . . . δυσμερεστῶν μετὰ τοὺς κριτικούς); γιατί κι' ὅσοι ἀκόμα ἔχουν πραγματικὸ ταλέντο, ἔχουν τὴν ἰδέαν ὅτι εἶναι ἀνώτεροι ἀπὸ ὅσους ἀναγνωρίζει ἢ κριτικὴ ἔστω κι' ἂν τοὺς ἀναγνωρίζῃ πολὺ; γιατί σπανίως συμφωνοῦμε μὲ τὰ καλά λόγια ποὺ γράφει ἢ κριτικὴ . . . γιὰ τοὺς ἄλλους — ὅταν οἱ ἄλλοι αὐτοὶ καλλιτεχνῶν τὸ ἴδιο εἶδος λόγου μ' ἐμᾶς γιατί κανεὶς ἀπ' ὅσους ἐκαίνεσε ἢ κριτικὴ δὲ βγαίνει νὰ πάρῃ τὸ μέρος τῆς, ἐνῶ ὅσοι ὅσους δυσμερεστῶς δὲν παύουν νὰ φρονάζουν ἐναντίον τῆς ὅπου σταθοῦν κι' ὅπου καθίσουν; γιατί πολλοὶ ἐπιστεῖον ὡς ἐπιχείρημα ἐναντίον τῆς δυσμενῆς γνώμης τῶν ἐπαγγελματιῶν κριτικῶν γιὰ τὸ ἔργο τους τίς ἐκθειαστικὰς κριτικὰς ποὺ ἐκμαιοῦν ἀπὸ φίλους τους δημοσιογράφους ἢ ἀπὸ φίλους τους ποὺ περιμένουν ἀπ' αὐτοὺς τὴν ἴδια . . . ὑπερηφάνεια.

Θὰ μπορούσα νὰ συνεχίσω τὸν κατάλογο αὐτὸ τῶν «γιατί». Τὸ θεωρῶ περιττὸ γιατί στὸ ἴδιο θὰ κατέληγα: ὅτι ἡ καταφορά κατὰ τῆς κριτικῆς δὲ στηρίζεται παρὰ σὲ προσωπικὰ ἑλατῆρια, σὲ προσωπικὸς θυμὸς. Κριτικὴ στὴν Ἑλλάδα ὑπάρχει. Καὶ τὸ ἀσφαιότερον εἶναι ὅτι κι' ὅσοι ἀνοήνται τὴν ὑπαρξὴ τῆς δὲν ἐπαύσαν καὶ δὲν παύουν νὰ στέλλουν τὰ βιβλία τους στοὺς κριτικούς γιὰ νὰ τὰ κρίνουν . . .

ΚΩΣΤΑΣ ΟΥΡΑΝΗΣ

Ἰ. Ἀπόστολος Μαρμελῆς

Εἶναι ἡ μόνη ἴσως φορὰ ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ἐξεταστῇ ἕνα λογοτεχνικὸ ἔργο, γὰρ ἐξηγηθῆ καὶ νὰ ἐκτιμηθῆ, χωρὶς νὰ συζητηθῆ μὲ τὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ποὺ τὸ ἔδωσε. Ὁ Ἰ. Ἀπόστολος Μαρμελῆς ἀπὸ τότε ποὺ ἔγραψε καθαρῶς, — τὸ πρῶτον βιβλίον του «Πέραν τῆς ζωῆς» τυπώθηκε τὸ 1904, — ὡς προχρῆτες ἀκόμα ποὺ μοῦ ἔστειλε γιὰ τὴ «Νέα Ἑστία» τοὺς τελευταίους στίχους του, πέρασε ἀπὸ ψυχικὰς καταστάσεις ποὺ τὸν ἔκαναν νὰ νομίξῃ ὅτι ξαναγεννιέται καὶ ξαναρχίζει τὴ ζωὴν του, — εἶδε τὸ φῶς τὸ 1876 στὴ Σιγῆ τῆς Προύσας, τὸ ἔλασε τὸ 1914, ἀφοῦ σπούδασε ἱστορικὴ στὴ Γερμανία, καὶ τὸ 1922 ἀναγκάστηκε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Πόλιν, — πέρασε, λοιπὸν, ἀπὸ πολλοὺς ψυχικὸς κλονισμοὺς καὶ καλλιέργησε τὴν ποίησιν μὲ ποικίλας διαθέσεις, πότε γεμάτος αἰσιοδοξίαν καὶ χαρὰ, πότε τραγουδιστικῆς τῆς θάλασσας καὶ τῶν κἀσμων ποὺ κρύβονται στὰ βάθη τῆς, καὶ πότε βυθισμένος στὶς σκέψεις ἐκεῖνες ποὺ σὲ παίρνουν ἀπάνω ἀπὸ τὰ ἐφήμερα καὶ σὲ πηγαινουν ὡς τὴν πῖν ἡψηλὴ σκοπιά, ὡς ἐκεῖ ποὺ μπορεῖς νὰ δῆς καθαρῶτερα καὶ τὸν ἄνθρωπον, καὶ τίς πράξεις του, καὶ τὸν προσορισμὸν του. Τὰ βιβλία του δὲν εἶναι λίγα, ἂν σκεφθῆ κανεὶς ὅτι κλείνουν στὶς σελίδες τους ἔργασίαν μιᾶς μόνο δεκαετίας. Ἐπειτ' ἀπὸ τὸ «Πέραν τῆς ζωῆς», ἔχομε μιὰ εἰκοσαετία σιωπῆς. Ἀλλ' ἀπὸ τὸ 1924 ὡς τὸ 1934 τυπῶναι ἔξῃ ποιητικὰς συλλογὰς: τὸ «Ἀπ' τὰ σκότη στὸ φῶς», τὰ «Θυλασσινά», τοὺς «Σταθμοὺς», τοὺς «Σκοπούς», τὸ «Πέραν ἀπὸ τ' ἄνθρωπον» καὶ τὸ «Ἦνοι καὶ τέχνη». Τραγουδῆσε ὁ Μαρμελῆς ὅσο μπορούσε περισσότερο, μὲ κάποια σπουδὴ, χωρὶς νὰ πολυστέκεται στοὺς στίχους ποὺ ἔγραφε ἢ διαγόρευε, χωρὶς νὰ πολυλογουράξῃ τοὺς νόμους τῆς στιχογραφίας.

Ὁ ἄνθρωπος ποὺ χτυπήθηκε τόσο σκληρὰ ἀπὸ τὴ Μοῖρα, βρῆκε ἐπιτέλους τὸ καταφύγιόν του, καὶ στὴν περιτοχὴν του ἐννοῦσε νὰ εἶναι ἐντελῶς ἐλεύθερος ἀπὸ περιορισμοὺς. Ζόηναγε στὶς τρεῖς τὸ πρῶτον, — ὅπως μοῦ ἐξιστοροῦσε τὴ γέννησιν τῶν τραγουδιῶν του, — κ' ἐργαζετο στὸ χαρτὶ τοὺς λογισμοὺς ποὺ γέμιζαν τίς ὥρες τῆς ἀτέλειωτης νύχτας του. Δὲν ὑπάρχει ἀμφισβολία ὅτι ὁ Μαρμελῆς ἔδωσε στὴ νεοελληνικὴ ποίησιν, προπάντων μὲ τὰ «Θυλασσινά», στίχους ποὺ δὲν εἶχε. Ἀλλὰ καὶ οἱ προσωπικοὶ, ὅπως καὶ οἱ

ἄλλοι στίχοι του, θὰ κατανηθῶν καὶ θὰ ἐκτιμηθῶν ὅπως τοὺς ἀξίζει μόνο ἀπὸ ὅσους ἀναζητήσουν τὴν ἀρετήν του. Εἶναι κοινὴς ἐπιτοχίς. Ἐκδηλώσεις τιμητικῶν ἀνθρώπων ποὺ κατόφερε νὰ καταφύγῃ κάποιον. Καὶ δὲ δυσκολοῦμαι καθόλου νὰ ἰσχυρισθῶ ὅτι ὁ Μαρμελῆς ἐνοιῶσε νὰ ἀγάπησῃ τὴν ποίησιν περισσώτερον ἀπὸ κάθε ἄλλον. Κατάλαβε ὅτι εἶναι τόσο μεγάλη δύναμις ποὺ μπορεῖ νὰ δώσῃ ζωὴν, κέφι, δραστηριότητα καὶ σὲ ἀνθρώπους ἀκόμα ποὺ τοὺς ἔχει γονατίζει ἢ ἀμαρτωρὰ. Καὶ τὸ κέφι, τὴ δραστηριότητα, τὸν καλὸ κ' ἐνθαρρυντικὸν λόγο, τὴν ἀνοιχτὴ καρδίαν τοῦ Ἰ. Ἀποστόλου Μαρμελῆ τὴν εἶχαμε γνωρίσει ὅσοι οἱ ἐπισκέπτες τοῦ σπιτιοῦ του, φίλοι, ἀρρωστοὶ, γνωστοὶ, συνάδελφοι.

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

Ἐνα παράδειγμα.

Ἐνα δισέλιδο ἔντυπον, μετὰ τίς ὑπογραφὰς σοβαρῶν ἐπιστημόνων, μελέτησθησε ὅτι στὴν ἐλληνικὴ ἐπαρχία ἀρχισε νὰ γίνῃται συστηματικὴ ἐργασία: οἱ Ἑτανησοὶ διανοσόμενοι ἀπεφάσισαν νὰ ὀργανωθῶν, ἴδουσαν, μάλιστα, καὶ «Ἐταιρεία πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν Ἑτανησιακῶν σπουδῶν» καὶ ὑπόσχονται νὰ παρουσιάσουν τὴν Ἑτανησιακὴν Σχολίαν, ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐξειδίξει, εἰς ὅλας αὐτῆς τὰς ἐκράσεις. Ἡ ἀπόφασίς του, ἂν προσερχεται ἀπὸ σωστὴ ἐκτίμηση τοῦ ἱστορικοῦ, λογοτεχνικοῦ καὶ καλλιτεχνικοῦ ὅλετο ποὺ περιμένει στὰ Ἑτανησιακὰ τὸν μελετητὴν του, πρέπει νὰ θεωρηθῆ σημαν-

τικὸ γεγονός, ὅλλὰ καὶ ὁ ἀπώτερος σκοπὸς του, ποὺ εἶναι ἡ ἐξακρίβωσις τῶν πηγῶν τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ, θὰ χαρακτηρηθῇ ὅσοις ζητοῦν νὰ ἐκσυμφαλίουν κάποια στερεώτερον βῆμα στὴν πνευματικὴν ζωὴν. Ἐξῆς, βέβαια, ὅτι καὶ σ' ἄλλες ἐπαρχίας γίνονται ἀνάλογες ἐργασίαι ἀπὸ ἀξιόλογους ἐπιστήμονες, λογοτέχνες ἢ καλλιτέχνες. Ὅτι ὁμοίως χρειάζεται γιὰ τὸν καθορισμὸν τῶν πηγῶν τοῦ πολιτισμοῦ μας δὲν εἶναι οἱ ἀτομικὰς προσπάθειαι, ἀλλ' οἱ ὁμαδικὰς, οἱ συστηματικὰς ἐργασίαι, ποὺ ἔχουν ὀρισμένον πρόγραμμα, ρυθμιστὴν τους κάποιον πραγματικὰ ἀρκόδιον καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ κράτους ἢ τῆς κοινωνίας. Ἡ ἴδρυσίς τῆς «Ἐταιρείας πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν Ἑτανησιακῶν σπουδῶν» εἶναι ἕνα παράδειγμα ποὺ πρέπει γιὰ τὸ μιμηθῶν μεγάλα καὶ μικρὰ ἐπαρχιακά κέντρα. Ἀλλ' εἶναι καὶ μιὰ ἀπάντησις σ' ἐκεῖνους

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΜΑΡΜΕΛΗΣ

πού δὲν καταδέχονται νὰ δείξουν ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ τοπικά τους ζητήματα ἀπὸ φόβη μὴν τοὺς πούν ἐπαρχιώτες, καὶ διαρκῶς παρμπονοῦνται διὰ τοὺς ἀγνοεῖ καὶ τοὺς περιφρονεῖ ἡ πρωτεύουσα. Ἄς ἐκτιμήσουν τὴν ἀπάντησι αὐτῆ κι' ἄς ἀφήσουν τὴν «στενοὺς ἐπαρχιακοὺς ὀφίζοντες» καὶ τὰ παρόμοια γιὰ τοὺς τεμπέληδες καὶ τοὺς ἀερολόγους.

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

Ἡ ἄγνωστη σελίδα τοῦ Moréas

Ὁ «Ἀλέξανδρος Σοῦτσος», πού δημοσιεύεται στὴ τεύχος τοῦτο, μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ ὡς ἄγνωστη σελίδα τοῦ Ἱ. Παπαδιαμαντοπούλου. Μαζί με τίς «Τρυφόνες καὶ Ἐχιδναί» καὶ τίς «Ὀλίγες Σελίδες κλπ.» εἶναι ἀπὸ τὰ μετρημένα κομμάτια πού ὁ ποιητὴς τῶν «Stances» ἔγραψε στὴ γλῶσσα μας, πρὶν φύγει γιὰ τὴ Γαλλία καὶ γίνῃ Jean Moréas.

Ο ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

«Κατὰ Διαταγὴν τοῦ Ἀυτοκράτορος»

Ὁ «Ἄνδρ Ζουάν» μὲ εἶχε πείσει νὰ παραβῶ τὴν ὑπόθεσί μου καὶ ν' ἀφιερῶσω σ' αὐτὴν τὴν ἀξιόλογη ταινία τὸ σημερινὸ μου σημεῖωμα, πού τὸ προώριζα γιὰ τοὺς «Ἀθλίους», τὴ «Μασκαράτα» καὶ τὰ «Ρωμαϊκὰ Σάνδαλα». Ὁ «Σημαδεμένος» (Scarface), πού εἶδα κατόπι, με ἔκανε νὰ ἐν προτιμήσω. Ἄλλ' ἓνα ἀριστουργημα πού εἶδα χιτὸς μὲ κατέκτησε τόσο πολὺ, ὥστε, ἀφίονιας κατὰ μέρος ὅλες τίς ἄλλες ταινίες, θά μιλήσω μόνον γι' αὐτὸ τόρω. Εἶναι ἓνα ἀληθινὸ ποίημα Μιά ἐποποιία, πού ἀρχίζει ἀπὸ εἰδύλλιο τοῦ κάμπου καὶ καταλήγει σ' ὅν ὀλιγο τῶν κορυφῶν, μιά σειρά εἰκότων πού ἐξοφῶν τὴ φύση με τὸν ἄνθρωπο, μιά συνεχῆς ὀμορφιά πού κινεῖται με τὸ ρυθμὸ τῆς Τέχνης. Ἡ ταινία αὐτή—«Κατὰ Διαταγὴν τοῦ Ἀυτοκράτορος», σκηνοθεσία τοῦ Κούρτ Μπένχαφντ—ἔχει μερικὰ ἀπὸ τὰ ὀραιότερα ἐξωτερικά πού μᾶς ἔδωσε ὡς τώρα ὁ κινηματογράφος (ἐξωτερικά πού θυμίζουσαν συνάμα τὴν «Ἐκσταση» καὶ τὴ «Romance Sentimentale» τοῦ Ἀϊζενστάϊν, τὴν «Τελευταία Διαταγὴ» καὶ τὴ «Θύελλα στὸ Λευκὸν Ὄρος»), μερικὲς ἀπὸ τίς ὀραιότερες σκηνές πού δημιούργησεν ὡς τώρα ἡ συνδυασμένη προσπάθεια σκηνοθέτη καὶ ὀπερατέω. Ὀλόκληρη ἡ ἀρχὴ τῆς ταινίας αὐτῆς εἶναι ἓνα ἀπαράμιλλο ποίημα εἰκότων καὶ ρυθμῶν. Κάτι παρόμοιο δὲ θυμᾶται σὲ πολλὰς ταινίες τῶν τελευταίων χρόνων. Ἀπὸ τὰ συννεφὰ τοῦ Τυρόλου ὡς τα κοπάδια, ὡς τὰ δέντρα, τίς κοιλάδες καὶ τὰ χωριά, ὅλες οἱ εἰκόνας τῆς ἀρχῆς ἔχουν ἓνα εἰδυλλιακὸ χαρακτῆρα, πού εἶναι ἀπὸ τὰ ὀραιότερα πράγματα πού μᾶς ἔκανε νὰ ἰδοῦμε ὁ κινηματογράφος. Ἐπειτα, τὸ ἀδιάκοπο crescendo ἀπὸ τὸν κάμπο πρὸς τὸ βουνό, ὡς τίς χιονισμένους κορυφὰς τῶν τυρολικῶν Ἄλπεων, εἶναι κατορθῶμα, πού θὰ τὸ ζήλευε ὀποιοσδήποτε δημιουργός: ποιητῆς, συγγραφέας, ζωγράφος, ἀρχιτέκτονας. Ὁ ὀπερα-

τέρ τῆς ταινίας αὐτῆς εἶναι ποιητῆς. Ἔβου νὰ βλέπῃ τὴ φωτογενὴ ψυχὴ τῶν ἀντικειμένων, ἔβου νὰ βρῖσκῃ στὴ φύση ὅ,τι εἶναι φευγαλέο καὶ τὸ καθήλωνῃ γιὰ πάντα. Πραγματοποιεῖ τὸ σίχο τοῦ Vigny:

Aimes ce que jamais on ne verra deux fois.

Κι' ἀλήθεια, οἱ εἰκόνας πού μᾶς δίνει κατανεὸν σύμβολα φευγαλέων στιγμῶν, πού παίρνουν γιὰ πάντα μιά μορφὴ, τὴ μορφὴ πού εἶχαν ὅταν ἓνας καλλιτέχνης εἶδε τὴν ψυχὴ τους.

Ἡ ταινία αὐτὴ εἶναι ἓνα ποίημα εἰκότων καὶ ρυθμῶν. Δὲ μπορεῖ νὰ τὴν κρίνῃ κανεὶς, οὔτε θυμᾶται ὅτι ἔχει ἀντιρροήσεις γιὰ τὸ προπαγανδιστικὸ τῆς τέλος. Τὶ μᾶς ἐνδιαφέρει αὐτό, ὅταν τὸ σύνολο εἶναι μιά τόσο ἀσύγκριτη ἐποποιία; Τὰ βουνὰ τοῦ Τυρόλου, οἱ ἀρρενωποὶ κι' ἄγνοοι τους κάτοικοι, τ' ἀπλά τους αἰσθήματα, οἱ χιονισμένους κορυφὰς, ἡ ἀσυγκράτητη ἀγάπη μᾶς κόρης, ἡ σκληρότητα τοῦ ἐπιδρομέως, ὁ πυρετὸς τῆς ἀνταρσίας, οἱ κορυφοὶ τῶν δέντρων πού πέφτουν ἀπὸ ψηλὰ καὶ σφυρώνουν τοὺς δρυγόνους τοῦ Ναπολέοντα, οἱ φωτιὲς στοὺς Δολομίτες, οἱ καταρράχτες καὶ οἱ γκρεμοὶ, ὅλο τὸ σύνολο εἶναι τόσο ἐνιαῖο καὶ ὀμοιομορφο, ἔχει τόσο ρυθμὸ καὶ τόση ζωὴ, πού οἱ εἰκόνας γίνονται σίχοι, ρίμες, στροφές, ἡ ταινία ξετυλίγεται σάν ἓνα ἐπικό ποίημα κάποιου σύγχρονου βάρδου. Ἡ σιλουέττα τοῦ τυρολεζικου χωριοῦ στὸ σούρουπο, τὸ μᾶζωμα τῶν ἀγριογαυρῶν στὴν κοιλάδα ἀπὸ μιά κοπέλλα πού τὴ βλέπομε μιά στιγμή, τὴ συμπυκνῶμε καὶ δὲ θὰ τὴν ξαναἰδοῦμε πιά, ἡ ταχυδρομικὴ ἀμαξία κι' οἱ τρεῖς καθυλάρηδες, ἡ συνάντησι τῆς Ἑρικας καὶ τοῦ Σεβερῖν στὸ ῥέμμα, τὸ χαμμένο χωριό, ἡ ἀγανάκτησι καὶ ἡ φυγὴ, κι' ἔπειτα, στὸ τέλος, τὸ ἀνυπέροβλο ἐκεῖνο ἔπος τῆς μάχης, στίς κορυφές, στοὺς γκρεμοὺς, στοὺς καταρράχτες καὶ στὴ γέφυρα, εἶναι κομμάτια πού ξεφυύγουν ἀπὸ ὀποιαδήποτε κριτικὴ. Ἀρκεῖ κανεὶς νὰ τὰ βλέπῃ, γιὰ νὰ ἀιστανθῇ πόση ποίησι μπορεῖ νὰ κλείσῃ μιά εἰκόνα, πόση ἄγνωστη πρὶν ὀμορφιά ἔχει νὰ μᾶς δείξῃ. Κι' ἔπειτα, ὅλο ἐκεῖνο τὸ πλῆθος τῶν χωρικῶν, ἓνα πλῆθος ἀληθινῶν ἀνθρώπων, ὄχι κομπάρσων, ἓνα πλῆθος πού ζῆ πραγματικά καὶ κινεῖται με ἄνεσι κι' ἀλήθεια θαυμαστή, ἡ θαυμαστὴ ἠθοποιία τῆς Λουίζας Οὐλλοιχ, πού ἐξελίσσεται, μαζί με τὴν Πάουλα Βέσσελν, στὴ μεγαλύτερη ἴσως ἠθοποιὸ τοῦ γερμανογλώσσου κινηματογράφου (ποῦς μπορεῖ νὰ ξεχάσῃ τίς δημιουργίες τῆς στὸ «Λιμπελάϊ» καὶ τὴν «Πριτελὴ Συμφωνία»), ἡ ὀλοζώντανη ἐμφάνισι τοῦ Λουίς Τένκελ, ἐνὸς περιφρημο κι' αὐτοῦ ἠθοποιου, ἡ λαμπρὴ μουσικὴ συνοδεία, ἀριστοτεχνικά προσαρμοσμένη στίς εἰκόνας, εἶναι στοιχεία πού, συνδυαζόμενα με τὴ μοναδικὴ φωτογραφίσι τῆς ταινίας αὐτῆς, μᾶς δίνουν ἓνα ἀπὸ τὰ ἀριστετερα ἔργα τοῦ κινηματογράφου, ἓνα ἀπὸ τὰ ἐκλεκτότερα τοῦ ἀριστουργήματα.

Δὲν ξέρω ἂν τὸ ἐπεισόδιο, πού παίρνει ὡς σκελετὸ ἡ ταινία αὐτὴ, ἓνα ἐπεισόδιο τῆς ἐισβολῆς τῶν Γάλλων στὸ Τυρόλο τὸ 1809, εἶναι

ἀληθινὸ ἢ φανταστικὸ. Ἄλλωστε τί μᾶς ἐνδιαφέρει; Ἡ Τέχνη τὸ κάνει πιὸ ζωντανὸ κι' ἀπὸ ἀληθινὸ. Οὔτε μ' ἐνδιαφέρει ἡ προπαγανδιστικὴ τῆσι τοῦ ἔργου, πού ἔχει τὴ διακριτικότητι νὰ μὴ γίνετα ἐπιδεικτικὴ, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ τέλος. Ὁλ' αὐτὰ τὰ μειονεκτήματα ὀβηθῶν ἐμπρὸς τὴν καλλιτεχνικὴ ἀξία τῆς θαυμαστῆς αὐτῆς ταινίας. Ἡ Τέχνη κυριαρχεῖ παντοῦ: ἡ λιτότητα τοῦ διαλόγου, ἡ ἀπλότητα τῶν ἐσωτικῶν σκηνῶν, ὁ ἴδιος ρυθμὸς πού συνδέει τίς λεπτομέρειες μεταξὺ τους, ἡ ἴπουσία κάθε θεατρισιμοῦ, ἡ ἱστορικὴ ἀκρίβεια, τὸ περιφρημο γοῦστο σὲ κάθε τί, ἡ ἀνάπτυξι τοῦ θέματος, εἶναι ὅλα ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴν ἴδια ποιητικὴν ἀντίληψι. Τ' ἀντικείμενα καὶ ἡ πλάσι μιλοῦν με τὴν ἴδιαν ἔντασι, ὅπως κι' ἄνθρωποι. Οἱ ὀπτικὲς γωνίες τοῦ φακοῦ εἶναι μάτια πού ὀδηγοῦν τὰ δικά μας πῶς νὰ βλέπουν. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ἓνα ποίημα, πού εἶναι μαζί εἰδυλλιο καὶ ἐποποιία. Ἡ ῥωμαλέα ποσὴ τῆς ἀνταρσίας καὶ τοῦ πολέμου, ἀδάμαστα σάν τίς χιονισμένους ἀπρόσιτους κορυφὰς τῶν τυρολεζικῶν βουνῶν, ἐμφυγώνει ἀνθρώπους καὶ πράγματα, καὶ ὁ ἔρωις δὲν ἔχει τίποτε ἀπὸ τὴ νοσηρότητα καὶ τίς γυναικοκρέτειες τοῦ ὀστικῶ ρομαντισμοῦ μας. Ὁ καθαρὸς ἀγέρας τοῦ ὀπαιθροῦ ξεπλύνει πράξεις, ἰδέες κι' αἰσθήματα. Καὶ τὰ μάτια τοῦ σκηνοθέτη καὶ τοῦ ὀπερατέω γίνονται μάτια τοῦ καθαρῶ αὐτοῦ ἀγέρου καὶ φτάνουν μαζί ἐκεῖ ὅπου δὲ θὰ τολμοῦσε νὰ φτάσῃ τὸ δικὸ μας μάτι. Καὶ τὸ ποίημα πλάθεται με τίς εἰκόνας. Καὶ με τὸ ρυθμὸ πού δίνει ἡ Τέχνη. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ἓνα ἀριστοῦργημα. Ἀπὸ τὰ λίγα.

Γ. Ν. ΜΑΚΡΗΣ

ΞΕΝΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

ΓΑΛΛΙΑ

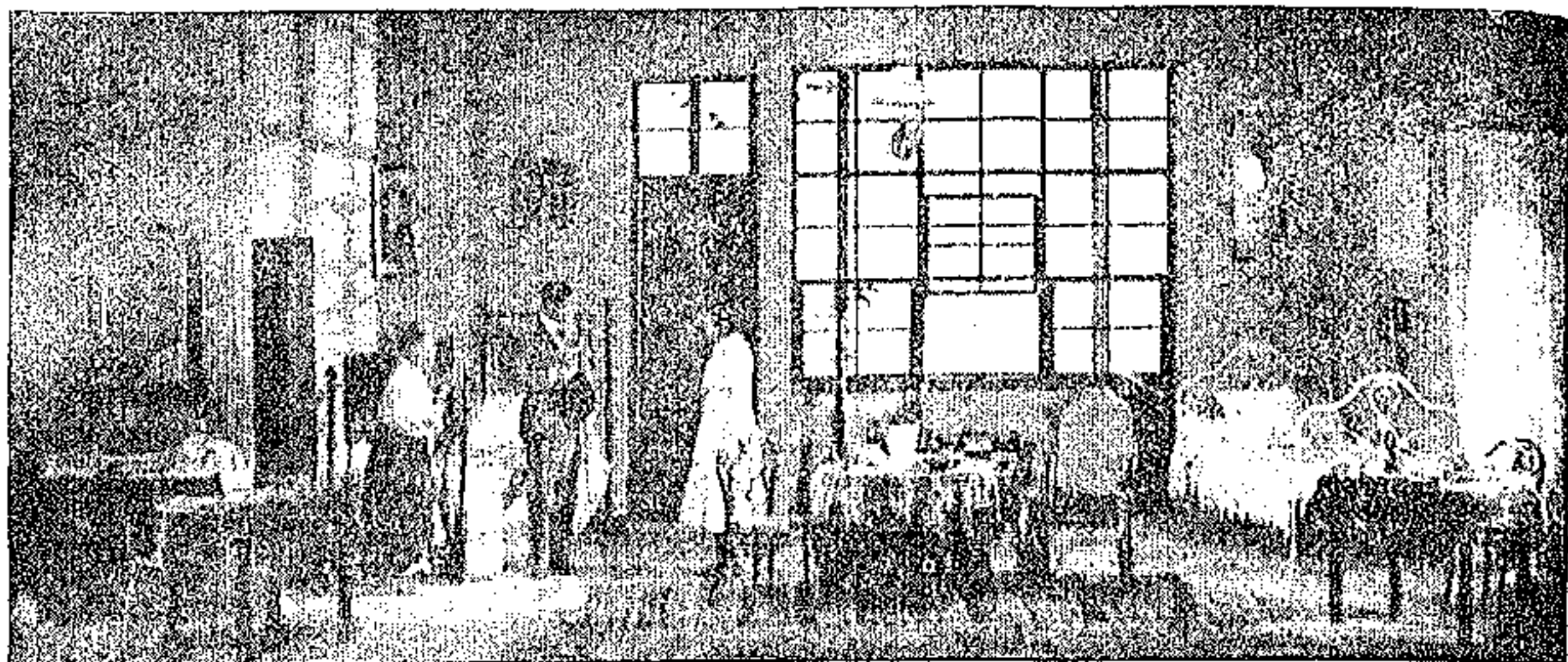
Κατὰ τὸ διάστημα τοῦ 1934 βγήκανε πολλὰ μυθιστορήματα, γραμμένα ἄλλα ἀπὸ δόκιμους συγγραφεί, ἄλλα ἀπὸ συγγραφείς δευτέρας σειρᾶς κι' ἄλλα ἀπὸ ἐντελῶς πρωτοφανέρωτους πού δίνουν πολλές ἐλπίδες γιὰ τὴ συνέχισι μιᾶς ἀξιόλογης παραγωγῆς. Γιὰ μερικὰ ἀπ' αὐτὰ τὰ ἔργα θὰ μιλήσωμε σὲ τούτη τὴ στήλη, ἂν καὶ ἀνήκουν στὴν περυσινὴ πνευματικὴ «ἐσοδεία», γιαιὶ δὲ μοροῦμε νὰ παραβλέψωμε προσπαθειες τρωστικῆς σάν τοῦ Ζύλ Ρομαίν, τοῦ Ζωρῆ Ντυαμὲλ καὶ τοῦ Ζάκ Σαρντόν.

Συνεχίζοντας τὸ πολῦτομο μυθιστορημά του, «Τὸ Χρονικὸ τῶν Πασκιέ», ὁ κ. Georges Duhamel μᾶς ἔδωσε τὸν περασμένο Δεκέμβριο τὸ τρίτο βιβλίο τῆς νέας αὐτῆς σειρᾶς, με τὸν τίτλο «Vue de la Terre promise». Θὰ χρειάζτανε πολλὰς σελίδες γιὰ νὰ μιλήσῃ κανεὶς διεξοδικὰ, ὅπως ἀξίζει, γιὰ τὸ νέο ἔργο τοῦ Ντυαμὲλ, μὰ ἐπιφυλασσόμεθα ν' ἀναπτύξωμε τίς ἀπόψεις μας στὰ πορτραῖτα τῶν Γάλλων πεζογράφων. Τὰ δυὸ πρώτα βιβλία τῆς σειρᾶς, «Le Notaire du Havre» καὶ «Le Jardin des bêtes sauvages», μᾶς ἔδειχναν τὴν οἰκογένεια

τῶν Πασκιέ στὴν ἐποχὴ τοῦ τέλους τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος. Ὁ νεωρὸς Λωρᾶν Πασκί, πού διηγεῖται τὴν ἱστορία, ἀρχίζει νὰ ἔρχεται σ' ἐπαφὴ με τὴ ζωὴ καὶ ν' ἀποκτᾶ σκετικὴ πείρα. Ζοῦσε τότε με τοὺς γονεῖς του ἐλαίζοντας στὴν κληρονομία κάποιους μακρυνῆς θείας καὶ στίς ὀρολογίες ἐνὸς συμβολαιογράφου, ἐγκαταστημένου στὴ Χάβρη. Ἀπὸ τότε πέρυσις ἀρχεῖται καίρος. Ὁ μικρὸς Λωρᾶν μεγάλωσε, καὶ τώρα πού νιώθει καλύτερα τὸν κόσμο, ἀρχίζει νὰ δοκιμάξῃ τίς πρῶτες του ἀπογοητεύσεις. Ὅμως, ἡ ἀπελπισία πού πλημμυρίζει τὴν ἀψῶμα του ψυχὴ δὲν προσέρχεται ἀπὸ τὸ θέαμα τῆς κοινωνίας, ἀλλ' ἀπὸ τὸ οἰκτρὸ θέημα πού τοῦ παρουσιάζει ὁ ἴδιος ὁ πατέρας του. Ὁ γιατρὸς Πασκιέ εἶναι ἀπὸ τοὺς ὀραιότερους τύπους πού συνέλαβε τὸ μεγάλο δημιουργικὸ ταλέντο τοῦ Ντυαμὲλ. Ἄνθρωπος χωρὶς θέλησι, πού ζῆ γιὰ τὸν ἑωτὸ του καὶ με τίς χιμαιρῆς του, πού εἶναι ἀνίκανος νὰ ἔξερῃθῃ καὶ κυλιέται διορκῶς στὸ βόμβαρο, ἐγκαταλείποντας τὴν τύχη τὸ σπῆτι του, παραδομένος ὀλόκληρος στίς ἐρωτικὲς του περιπέτειες, ὁ πατέρας τοῦ Λωρᾶν Πασκιέ θὰ ἦταν ἐντελῶς ἀνεπιφορος κι' ἀντιπαθητικός, ἂν με τὸν τόση ἀδύνατο χαρακτῆρα του δὲν προκαλοῦσε τὸν οἰκτο μας. Ἐννοεῖται ὅτι ὁ Λωρᾶν, στὸ δεύτερο τόμο τῶν «Χρονικῶν τῶν Πασκιέ», δὲν ἔχει ἀκόμα σχηματίσει σαφῆ ἰδέα γιὰ τὸν πατέρα του, καὶ προσπαθεῖ νὰ μᾶς τὸν περιγράψῃ σάν ἓνα πλάσμα ἐξοιρητικὸ, σάν πραγματικὸ ἀρχηγὸ τῆς οἰκογενείας, ἐνῶ οἱ πράξεις τοῦ δόκτωρος Πασκιέ δείχνουν τὸ ἀληθινὸ βάθος τῆς ψυχῆς του.

Καὶ οἱ τρεῖς πρώτοι τόμοι ἀναφέρονται στὰ τελευταία χρόνια τοῦ 19ου αἰῶνος, ὅπως σημειῶσαμε παραπάνω, στὴν ἐποχὴ ἀκριβῶς ὅπου ἡ ἀνθρωπότης, ἀφίονοντας τὸ ρομαντισμὸ, ἀρχίζει νὰ κίνη μίαν ἀποφαστικὴν στροφή πρὸς τίς ἐπιστήμες. Ἡ δύναμις ὀμως τῆς ἐπιστήμης δὲ χαρίζει σὸν ἄνθρωπο τὴν εὐτυχία. Ὁ κ. Ντυαμὲλ ἀφίνει καθαρὰ νὰ φαίνεται ἡ σκέψη του, ἀπὸ τὸν πρώτο τόμο τοῦ μεγάλου αὐτοῦ μυθιστορηματος, μιά σκέψη πού κάθε ἄλλο παρὰ εὐνοϊκὴ εἶναι γιὰ τὰ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐπιστήμης.

Στὸ δεύτερο τόμο ἡ Τέχνη πού ὀπερασιζει ὁ κ. Ντυαμὲλ ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ τὴ μουσικὴ, πού ὁ «καλὸς τῆς ἀγγελος» εἶναι ἡ Σελί, ἡ ἀδελφὴ τοῦ Λωρᾶν. Εἶναι ἓνα πλάσμα θελκτικὸ, ὀπερηφανο, μ' εὐγενικά αἰσθήματα, παραδομένο ὅλο στὴ μουσικὴ, πού εἶναι τὸ πάθος τῆς ζωῆς τῆς. Ὑπάρχουν σελίδες σὸν τόμο αὐτὸ πηγυλες, περιφρημες, πού τίς δικαιολογεῖ κανεὶς ἀπόλυτα ὅταν ξέρῃ ὅτι ὁ Ντυαμὲλ εἶναι ὁ ἴδιος ἓνας ἐξαιρετὸς μουσικός. Ἄλλ' ἡ ἀνάλυσι τοῦ «Χρονικῶν τῶν Πασκιέ» θὰ με παρῆσσε. Ὅλο τὸ ἔργο δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ μιά «méditation» τῆς ζωῆς, πού σὸν τρίτο τόμο, στὴ «Vue de la terre promise», ὀλοκληρώνεται. Δὲν μοροῦμε νὰ δώσωμε περιλήψι τῶν ἐπεισοδίων πού φωτίζουσαν τὸν χαρακτῆρα τοῦ Λωρᾶν Πασκιέ καὶ τὸν παρουσιάζουσαν σάν ἓνα ἰδεαλιστῆ, μικρὸ ἀπὸ κάθε ταπεινότητα καὶ χυδαῖο ὀπολογισμὸ. Ὁ Λωρᾶν ἔχει πιά μεγάλώσει, ἔχει

Μία σκηνή από τούς «Φοιτητάς» τοῦ κ. Γρ. Ξενοπούλου.

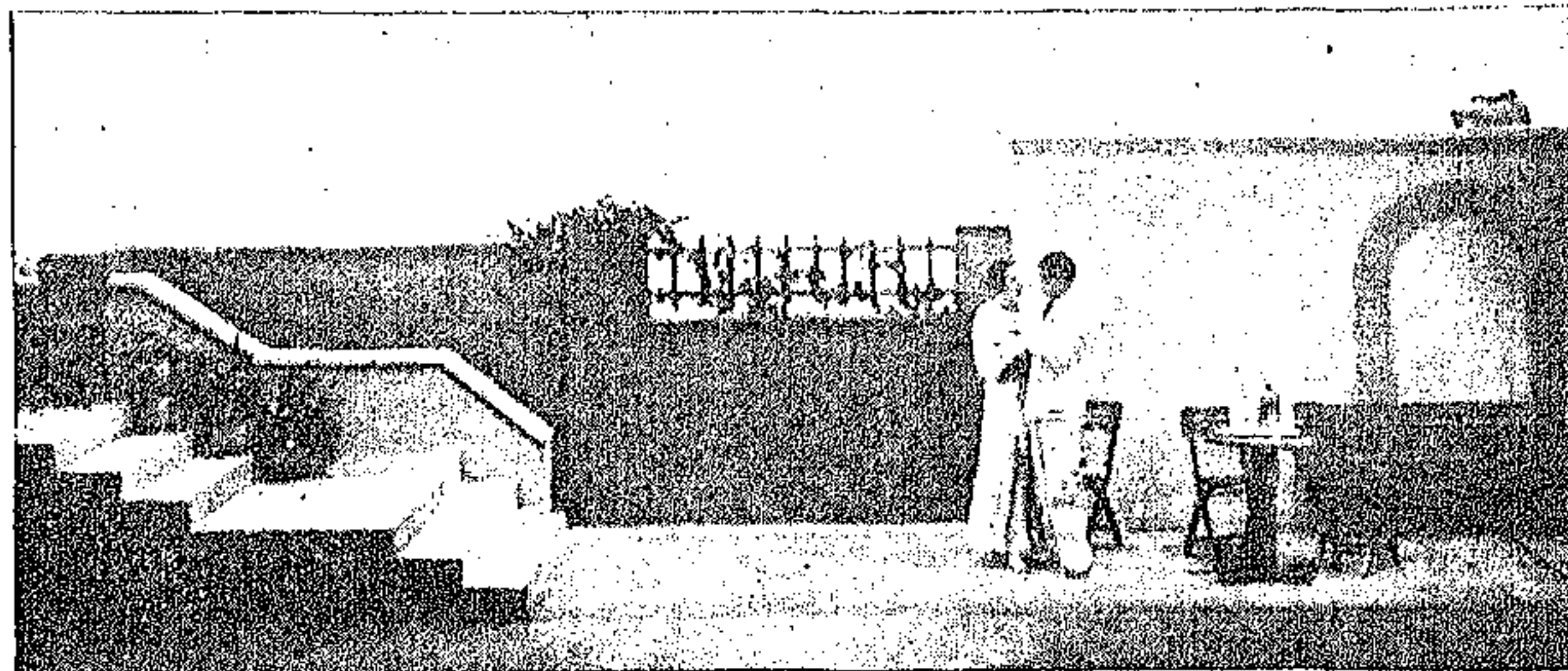
ἀνήκουν (π. χ. τὰ Προλεγόμενα τοῦ Πολυλά εἰς τὰ Βιογραφικά, ἐνῶ εἶναι περισσότερο κριτική καὶ ἐγκώμιον παρά βιογραφία) ἢ διασπώνται τὰ συγγενῆ (παραδείγματα εὐρίσκεις εὐκόλῃ μετὴν βοήθειαν τοῦ εὐρετηρίου). Ἰδίως τὸ Β' κεφάλαιον περιέχει παντοδαπῆς φήσεως δημοσιεύματα. Βεβαίως χρειάζεται πάντοτ' ἓνα κεφάλαιον, τὸ ὁποῖον θὰ συμπεριλάβῃ τὰ Δημοσιεύματα γενικωτέρου ἢ ἀλλοτρίου περιεχομένου (αὐτὸν τὸν τίτλον εἶχα ὑποδείξει ὡς καταλληλότερον), ὅσα περιέχουν κάτι ἀξιόλογον περὶ Σολομοῦ, π. χ. γραμματολογικὰ ἐγχειρίδια, ἱστορικά περὶ Ἑπτανήσου βιβλία, ταξιδιωτικὰς ἀμνησείας κλπ. Ἄλλ' ἢ Ἰστορία τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας τοῦ Καμπάνη (τῆς ὁποίας καὶ αἱ τρεῖς ἐκδόσεις ἐπρεπε ν' ἀναφεροῦν) τοποθετεῖται ἄλλοτε εἰς τὸ Γ', καὶ ἄλλοτε εἰς τὸ Β', κεφάλαιον (ἀρ. 301 καὶ 379), ἐνῶ ἀρ' ἐτέρου ἢ εἰδικὴ μελέτη περὶ τῆς γλώσσης καὶ τοῦ ἔθνους τοῦ Σολομοῦ ὑπὸ τοῦ Ψυχῆρη (ἀρ. 351) κατατάσσεται εἰς τὸ κεφάλαιον Β' (ἐνῶ ἀνήκει εἰς τὸ Γ'), εἰδικὰ δ' ἐπίσης ἄρθρα περὶ Σολομοῦ ἐπικαιροῦ χαρακτήρος (π. χ. ἀρ. 355—362) ἢ καθαρῶς βιογραφικοῦ περιεχομένου (ἀρ. 386), ἀκόμη καὶ ἀνθολογία μετὰ ποιήματα τοῦ Σολομοῦ εἰς τὰ πρωτότυπον ἢ μεταφρασμένα (ἀρ. 345, 347, 402), ποῦ θ' ἀνήκον εἰς τὸ κεφ. Α', περιελήφθησαν ὅλα εἰς τὸ Β', αὐτὸ κεφάλαιον.

Δὲν θ' ἀνέφερα τὰς λεπτομερείας αὐτάς, ἀν δὲν ἐχρειάζοντο, διὰ τὰ δειχθῆναι, χωρὶς ἀνευθύνους γενικότητας, πῶς μειονεκτήματα παρουσιάζει ἢ προτιμηθεῖσα διαίρεσις. Πρῶτον διότι δὲν ἐστηρίχθη εἰς ἐνιαίαν βάσιν, καὶ δὴ τὴν μοναδικὴν διὰ τὴν προκειμένην περίπτωσιν: τὸ περιεχόμενον τῶν δημοσιευμάτων. Διότι, ἐνῶ ἄλλοτ' ἐλήφθη τοῦτο ὑπ' ὄψιν (κεφ. Β', Βιογραφικά, κεφ. Β' ἐν-μέρει), ἄλλοτ' διεκρίθησαν τὰ δημοσιεύματα κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν τῶν μορφήν, (Μελέτη, Ἄρθρα, Λόγοι καὶ Διαλέξεις) ὡς νὰ εἶχε σημασίαν μεγάλην ἢ ἢ μελέτη τοῦ Σ.

Λάμπρου (Σολωμὸς καὶ Σιμωνίδης ἀρ. 319), τοῦ Ἄντ. Μάτση (Ὁ Σολωμὸς καὶ ἡ Ζάκυνθος ἀρ. 321), τοῦ Γρ. Ξενοπούλου (Ὁ Σολωμὸς καὶ οἱ γυναῖκες ἀρ. 323), τοῦ Δημ. Μπαλάνου (Ὁ Δ. Σολωμὸς καὶ τὰ μεγάλα ἰδιαικὰ ἀρ. 324) ἔχουν τὴν μορφήν διυλῆσεως, ὥστε νὰ διακριθῶν ἀπὸ ἄλλα παρόμοια δημοσιεύματα ὑπαχθέντα ὑπὸ τὸ κεφάλαιον *Κριτικὴ-Μελέτη*. Μήπως οἱ ἀρ. 227, 290, 293 π. χ. δὲν εἶναι διαλέξεις;

Ἐπειτα αἱ ἐποδιαίρεσεις αὐταὶ εἶναι τόσον μεγάλαί καὶ τόσον γενικαί, ὥστε σχεδὸν καμμίαν διαφορὰν δὲν θὰ παρουσίαζεν ἢ βιβλιογραφία, ὅς πρὸς τὴν διευκόλυνσιν τοῦ ἀναγνώστου, ἢ ὅλα τὰ περὶ Σολομοῦ δημοσιεύματα ἀπαριθμοῦντο μετὰ χρονολογικὴν ἀπλῶς σειρὰν χωρὶς καμμίαν ὑποδιαίρεσιν. Ὁ ἐπιθυμῶν π. χ. νὰ γνωρίσῃ τί ἐγράφη περὶ τῆς θερησκευτικότητος τοῦ Σολομοῦ, θὰ εἶναι ὑποχρεωμένος καὶ τὸ κεφάλαιον περὶ Βιογραφικῶν νὰ διεξέλθῃ καὶ τοὺς Λόγους καὶ Διαλέξεις καὶ τὰ «Σχετικὰ δημοσιεύματα» καὶ τ' Ἄφιερῶματ' ἀκόμη, δηλαδὴ κατ' οὐσίαν ὅλα. Διότι λείπει εἰδικὴ ὑποδιαίρεσις, ἢ ὁποῖο, πλουτιζομένη μετὰ παραπεμπτικὰ σημειώματα (πρβλ. ἀρ. . .), θὰ συνεκέντρωνεν ὅλα ὅσα χρειάζεται.

Τὰ ἐλαττώματ' αὐτὰ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διαφύγουν τὴν κρίσιν καὶ τὴν πείραν τῶν συγγραφέων' ἐπεχείρησαν μάλιστα νὰ τὰ ἐπανορθώσουν ἐν μέρει προσθέτοντες εἰς τὸ τέλος σ. 60—62 ἓνα Συγκριτικὸν στίλινα τῆς ἴλης μετὰ λογικωτέρας καὶ εἰδικωτέρας ὑποδιαίρεσεις. Πρακτικώτερον ὅμως θὰ ἦτο ἢ κατανομὴ αὐτῆ νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς αὐτοὺς τοὺς τίτλους τῶν βιβλιογραφουμένων δημοσιευμάτων, καὶ ὅχι, ὅπως τώρα, εἰς τοὺς ἀριθμοὺς, ὥστε νὰ μὴν ἀναγκάζεται κανεὶς κάθε φοράν νὰ ζητῇ νὰ ἐπαληθεύσῃ τοὺς ἀναφερομένους ἀριθμοὺς. Φυσικὰ θὰ παραμείνουν πάντοτε πολλὰ τ' ἀμφιλεγόμενα, οὔτε εἶναι δυνατόν οἱαδήποτε διαίρεσις ν' ἀποφύγῃ τὰς ἀτελείας ὡς πρὸς τὴν κατανομήν, ἢ καὶ τὴν ὑπαρξίν κε-

Ἄλλη σκηνὴ ἀπὸ τούς «Φοιτητάς».

φαλλίου μετὰ τὸν τίτλον *Διάφορα*. Ἀλλὰ τὸ γεγονός, ὅτι κανένα σύστημα δὲν εἶναι τέλειον, δὲν εἶναι δικαιολογία ὑπὲρ τῆς ἐγκαταλείψεως παντὸς συστήματος. Ἄν δὲ ἀποχωρισθῶν αἱ *Γενικὰ καὶ μονογραφίαι* (εἰς εἰς ὁποίας θὰ περιληφθῶν διαπαραπεμπτικῶς σημειώματα, ὅχι ὡς ἀντοτελείς ἀριθμοί, καὶ οἱ πρόλογοι τῶν διαφόρων ἐκδόσεων), ἢν περιορισθῶν εἰς τὸ ἐλάχιστον τὰ *Διάφορα*, ἢν χρησιμοποιηθῶν εὐρύτατα τὰ παραπεμπτικὰ σημειώματα (πρβλ. καὶ ἀρ. . .), ὑπάρχει ἐλπίς νὰ ἐπιτευχθῇ ἢ πρακτικώτερα δυνατὴ κατάταξις.

Τὰ δημοσιεύματα ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ κεφαλαίου κατατάσσων οἱ συγγραφεῖς κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν—σύστημα ἐναντίον τοῦ ὁποίου καὶ ἄλλοτ' ἀντετάχθη καὶ τώρα εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ ἐπανέλθω, διότι φαίνεται ν' ἀπολαύῃ ἰδιαιτέραν προτίμησιν' ὅχι τόσον διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον φαίνεται χρονικὰ ἢ πορεία τῶν *σολωμικῶν μελετῶν*, ὅπως τὸ δικαιολογοῦν οἱ συγγραφεῖς καὶ οἱ προκίτοχοί των, ὅσον διότι εἶναι σύστημα περισσότερο ἀπλοῦκόν, περισσότερο μηχανικόν καὶ δημιουργεῖ ὀλιγωτέρας μερίμνας. Ἄλλωστε θὰ ἦθελα νὰ θέσω τὰ ἑξῆς δύο ἐρωτήματα: 1) Εἶναι τόσον πολλὰ ὅσα ἐγράφησαν περὶ νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, ὥστε νὰ χρειάζομεθα πλέον καὶ τὴν ἱστορικὴν ἐπιπτεῖαν τῶν σταδίων ποῦ ἐπέρασεν ὡς τὴν σημερινὴν τῆς ἀνάπτυξιν ἢ ἐρευνά της; Ἐπειτα, ἀπὸ τοὺς 100 ἀναγνώστας μιᾶς βιβλιογραφίας μόλις ὁ ἓνας θὰ εἶχῃ παρόμοια ἱστορικὰ ἐνδιαφέροντα' οἱ περισσότεροι θὰ θέλουν νὰ εὐρίσκουν προχείρως τί ἐγράφη ὡς τώρα περὶ ἐνός ἐκάστου ζητήματος? 2) Εἶναι δυνατόν πράγματι νὰ φανῇ ἢ ἱστορία τῶν μελετῶν περὶ Σολομοῦ ἀπὸ μίαν πλήρη βιβλιογραφίαν; Ἡ ἱστορία δὲν εἶναι στατιστικὴ, οὔτ' ἐνδιαφέρεται νὰ μάθῃ τί καὶ πόσα ἐδημοσιεύθησαν τὸ 1870, τὸ 1871, τὸ 1872 καὶ οὔτω καθεξῆς. Ἡ ἱστορία εἶν' ἐξ ἐλίξις ὀργανικῆ, χωροῦσα ἀπὸ σταθμοῦ εἰς σταθμὸν κατὰ λογικὴν ἀναγκαιότητα, καὶ οἱ σταθμοὶ αὐ-

τοὶ τῆς *σολωμικῆς φιλολογίας* προϋποθέτουν πρῶτον ἐπιλογὴν τῶν θεμελιωδῶν δημοσιευμάτων, γίνονται δὲ μέσα εἰς τὰ δευτεροῦντα καὶ λεπτομερειακά, τὰ ὅποια μία βιβλιογραφικὴ ἐργασία εἶν' ὑποχρεωμένη νὰ μὴ παραλείψῃ. Δὲν εἶναι λοιπὸν τοῦ βιβλιογράφου ἔργον, ἀλλὰ τοῦ γραμματολόγου νὰ διακρίνῃ τὰ διάφορα στάδια τῆς ἐρεῦνης ὀρισμένου λογοτέχνου. Ἡ χρονολογικὴ κατάταξις πρέπει νὰ τηρῆται μόνον εἴτ' ἐκεῖ ὅπου ἐπιβάλλεται ἀπὸ λογικὴν (ἢ χρονολογικὴν) ἀναγκαιότητα (π. χ. ἐπιβάλλεται ἔκ τῶν πραγμάτων νὰ προταχθῇ ἢ ἐκδοσις τοῦ Πολυλά τῆς τοῦ Δε Βιάξη, καὶ αὕτη τῆς τοῦ Πολυλά), εἴτε ὅπου δὲν παραβλάπτει, οὔτε διασπᾷ τὰ ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον συγγενέοντα (π. χ. ἀρ. 60 - 65 - 81 - 96 ἢ ἀρ. 66 - 68 - 70 - 107).

Τὸ Α' μέρος ἐπιγράφεται *Ἐκδόσεις τῶν ἔργων* (διὰ τὴν ὅχι *Ἔργα* ἀπλῶς;) καὶ εἶναι ὁμολογουμένως τὸ δυσκολώτερον μέρος τῆς ἐργασίας. Διότι ὁ Σολωμὸς δὲν ἐξέδωκεν, ὡς γνωστὸν, ὁ ἴδιος καμμίαν ποιητικὴν του συλλογὴν, ἐφ' ὅσον ἔζη, τὰ δὲ μέχρι τῆς πρώτης ἐκδόσεως τοῦ Πολυλά (1859) γνωστὰ ποιήματα, ἑλληνικά καὶ ἰταλικά, εἶχαν δημοσιευθῆ ἔδω καὶ ἐκεῖ εἰς φυλλάδια καὶ περιοδικὰ καὶ ἀνθολογίας, εἰς περιοδικὰ δ' ἐδημοσιεύθησαν συμπληρωματικῶς καὶ πλήθος ἄλλα ἔργα μὴ περιληφθέντα εἰς τὰς πρώτας συνολικὰς ἐκδόσεις. Ἐπειτα καὶ αἱ μεταφράσεις τῶν ἔργων του δὲν εἶν' εὐκόλῃ νὰ χωρισθῶν ἀπὸ τὰς ἐκδόσεις τῶν πρωτοτύπων, οὔτε τὰ ἰταλικά του ἔργα ἀπὸ τὰ ἑλληνικά. Ἐντούτοις καὶ εἰς τὸ κεφάλαιον αὐτὸ θὰ ἦτο δυνατόν, ἀντὶ τῆς προχείρου καὶ μηχανικῆς χρονολογικῆς, νὰ προτιμηθῇ κατάταξις περισσότερο συστηματικὴ, ἔστω καὶ ἀδρομευῆς καὶ χρησιμοποιηθῆσ' ἀφθόνοις συσχετιστικὰς σημειώσεις. Θὰ ἤμποροῦσαν π. χ. νὰ συγκεντρωθῶν μαζί αἱ συνολικαὶ ἐκδόσεις τοῦ ἔργου του, νὰ χωρισθῶν τὰ ἰταλικά ποιήματα, αἱ μεταφράσεις των, αἱ ἀλλόγλωσσοι μεταφράσεις τῶν ἑλληνικῶν, αἱ ἐπι-

στολαί του, τὰ πεζογραφήματα καὶ ἄλλα. Κατ'αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ συνεκκεντρώνοντο εἰς ἰδίαν παράγραφον αἱ ἀνθολογίαι, ὅσαι περιέχουν ποιήματα τοῦ Σολωμοῦ — ἐφ' ὅσον ἐχρειάζεται ν' ἀναφερθοῦν. Διότι, κατὰ τὴν γνώμην μου, μόνον ἀνθολογία πού ἐξεδόθησαν πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Πολυλά ἢ παρουσιάζον κατὰ τὸ ἰδιάζον (ὅπως ἡ ὑπ' ἀρ. 63), ἔχουν τὴν θέσιν των εἰς μίαν ἐπιστημονικὴν βιβλιογραφίαν, καὶ ὄχι αἱ πρόχειροι ἀνθολογίαι καὶ αἱ χρησιμομάθειαι, εἰς τὰς ὁποίας ἐχρησιμοποιήθησαν αἱ πασίγνωστοι πλέον ἐκδόσεις τοῦ ποιητοῦ. Διὰ τὸ τότε νὰ μὴ περιληφθοῦν καὶ τὰ Νεοελληνικὰ ἀναγνώσματα;

Μὲ τὸ σύστημ' αὐτὸ οὔτε θὰ ἐχάνοντο σημαντικὰ δημοσιεύματα (ὅπως π. χ. ἡ ἐκδοσις τοῦ Πολυλά) μέσα εἰς τὸ πλῆθος τῶν ἀσημάντων ἢ δευτερευόντων. οὔτε π. χ. θὰ ἐχωρίζοντο τόσον πολὺ (ἀρ. 71 καὶ 100) αἱ δύο ἐκδόσεις τῆς μεταφράσεως τῶν ἰταλικῶν ποιημάτων ὑπὸ Καλοσυγούρου. Θὰ ἔπρεπε μάλιστα (εἰδικῶς διὰ τὸν Σολωμόν) διὰ σταυροῦ νὰ δηλωθοῦν τὰ δημοσιεύματα ἐκείνα (ἰδίως περιοδικὰ καὶ ἀνθολογίαι), τὰ ὅποια θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθοῦν ὡς editio princeps τῶν περιεχομένων ποιημάτων, καὶ νὰ μὴ διακρίνονται δι' ἰδιαιτέρου ἀριθμοῦ αἱ καθαρῶς βιβλιοπωλικαὶ ἀνατυπώσεις ὠρισμένης ἐκδόσεως (π. χ. 64-101, 62-82-99).

Ἡ σημασία τοῦ κρινόμενου ἔργου καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ εὐσυνειδησία τῶν συντακτικῶν του ἐλπίζω νὰ δικαιολογήσουν τὴν διεξοδικότητα τῆς προκειμένης βιβλιοκρισίας. Ὅσοι θὰ τὴν διαβάσουν, δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦν ὅτι δὲν ἐλησμόνησεν οὔτε στιγμήν ὁ κρίνων: εἶναι πολὺ εὐκολώτερον ν' ἀνακλύπτῃς σφάλματα καὶ νὰ διακρίνῃς τὴν ὀρθότεραν διαίρεσιν καὶ κατὰ τὰς ἐπιπέδων ὅλων, ὅταν τὸ ἔχῃς ἐνώπιόν σου συγκεντρωμένον καὶ καθαροτυπωμένον, παρὰ ὅταν ἀγωνίζῃσαι νὰ θέσῃς εἰς κάποια τόξιν τὸν ἀμυχανὸν σωρὸν δελτίων καὶ σημειωμάτων. Θὰ ἐννοήσουν τότε διὰ τί αἱ ἀντιρροήσεις μου δὲν ἐλαττώνουν διόλου τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν συμπάθειαν, μὲ τὴν ὁποίαν χαιρετίζω τὴν χεῖρισίαν ἐργασίαν τῶν δύο συναδέλφων.

Ι. ΣΥΚΟΥΤΡΗΣ

Μ. Τσιριμώκου: «Τέχνη Ποιητικὴ».

Γιὰ τὸ τί εἶναι τέχνη ποιητικὴ καὶ γιὰ τὸ τί εἶναι ποίηση, ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ὡς τὰ σήμερα, πολλὰ ἔχοντε γραφῆ καὶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πὼς πολλὰ θὰ γραφοῦν καὶ στὸ μέλλον. Ὁ κ. Μ. Τσιριμώκος, στὸ βιβλίου του «Τέχνη Ποιητικὴ», χωρισμένον σὲ δύο μέρη, ἐξετάζει αὐτὸ τὸ ζήτημα. Καὶ στὸ πρῶτον μέρος, τὸ γενικόν, βρῖσκει μὲ τὴν ἔρευναν πὺρ κάνει πὼς τὰ θεμελιώδη γνωρίσματα τῆς ποιήσεως, οἷα κατ' ἐξοχὴν ποιητικῆς ἰδιότητες, εἰς ἀντικειμενικὰ τεκμήρια τῆς ἀξίας ἐνὸς ἔργου ποιητικοῦ, εἶναι ἡ γλωσσολογικὴ καὶ ἡ ρυθμολογικὴ τοῦ ἀξία. Στὸ δεύτερον μέρος ἐφαρμόζει

τὰ συμπεράσματά του αὐτὰ πρὸς ἔργον διαφορῶν ποιητικῶν καὶ βαθμολογεῖ τὴν ἀξίαν τους.

Ὁ κ. Τσιριμώκος στὸ βιβλίου του αὐτὸ ἐξήγησε τεκμηρίως ἀντικειμενικὰ, χερσιαστά, πὺρ νὰ κρίνουν τὴν ἀξίαν ἐνὸς ποιητικοῦ ἔργου, καὶ κατάληξε νὰ βρῇ πὼς τέτοια εἶναι μόνον τὸ γλωσσολογικὸ καὶ τὸ ρυθμολογικὸ στοιχεῖον τοῦ ποιήματος, πὺρ, κατὰ τὴν ταπεινὴν μου κρίσιν, ὅσοδήποτε σπουδαῖο ὄλο καὶ νὰ παίξουνε γιὰ τὴν καλλιτεχνικὴ μορφὴ τοῦ ποιήματος, δὲν εἶναι παρὰ στοιχεῖα ἐξωτερικὰ τῆς τεχνικῆς, καὶ δὲ μποροῦντε μόνον τοὺς νὰ προδικάζουνε τὴν ἀξίαν τοῦ ποιητικοῦ ἔργου.

Τὸ περιεχόμενον τοῦ ποιήματος, πὺρ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ φαντασία καὶ τὴν διαίσθησιν τοῦ ποιητῆ, εἶν' ἐπίσης ἓνα σπουδαῖον στοιχεῖον πὺρ κρίνει τὴν ἀξίαν του. Κ' ἔπειτα, ὁ τρόπος τῆς παραστάσεως τοῦ περιεχομένου τοῦ ποιήματος, τῆς ποιητικῆς του οὐσίας, ὁ τρόπος τῆς συνθέσεώς του, ἀποτελεῖ ὁμοίως σπουδαιότατον μέρος τῆς τεχνικῆς, γιὰ τὸν τὸν τρόπον αὐτὸ ἐξαρτᾶται, κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος, ἡ παραστατικὴ δύναμις, ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ὁμορφία τῆς οὐσίας τοῦ ποιήματος. «Ἀρχὴ μὲν οὖν καὶ ὄλον ψυχῆ ὁ μῦθος τῆς τραγωδίας», γράφει ὁ Ἀριστοτέλης στὴν «Ποιητικὴν» του, σχετικὰ μὲ τὸ περιεχόμενον τοῦ ποιήματος καὶ μὲ τὸν τρόπον τῆς συνθέσεώς του. Καὶ στὸ ἴδιον κεφάλαιον, σὺν ἐπεξηγήσει τῆς λέξεως «μῦθος», σημειώνει: «Ἄγω γὰρ μῦθον τοῦτο, τὴν σύνθεσιν τῶν πραγμάτων.» Καὶ λίγο πῦρ κάτω συμπληρώνει: «Μέγιστον δὲ τούτων ἐστὶν ἡ τῶν πραγμάτων σύστασις.» Καὶ τὸ στοιχεῖον τῆς συνθέσεως, ὅσοι κ' ἂν εἶναι πλατὺ στὴν τραγωδίαν καὶ στὸ ἔπος, δὲν παύει νὰ ὑπάρχει καὶ στὸ λυρικὸ ποίημα, ὅσοι κ' ἂν εἶναι σύντομον, γιὰ τὴν καὶ τὸ λυρικὸ ποίημα ἔχει κ' αὐτὸ τὸ δικὸν του περιεχόμενον, πὺρ ἀπαιτεῖ τὴν κάποια του σύνθεσιν.

Κ' ὁ Σολωμός, στὸν πρῶτον του στοχασμὸν μπροστὰ τοὺς «Ἐλευθέριους Πολιορκημένους», γράφει: «... σκέψου βαθεῖαν τὴν ὑπόστασιν τοῦ ὑποκειμένου, καὶ τὴν μορφήν τῆς τέχνης.» Κ' αὐτὸ τὸ «ὑποκείμενον» φαντάζομαι νὰ μὴν ἀπέχη πολὺ ἀπὸ τὸ περιεχόμενον, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν πνευματικὴν οὐσίαν τοῦ ποιήματος. Καὶ τὴν ὑπόστασιν τῆς οὐσίας αὐτῆς θέλει ὁ ποιητὴς κυρίως νὰ σκεφθῇ καὶ νὰ μελετήσῃ. Καθὼς μὲ «μορφὴν τῆς Τέχνης» δὲν ἐννοεῖ βέβαια τὴν στιχοποιγίαν, μὰ τὸν τρόπον τῆς συνθέσεως τῆς οὐσίας τοῦ ποιήματος. Ἔτσι, ἡ φύσις τῆς πνευματικῆς οὐσίας, καὶ ὁ τρόπος τῆς συνθέσεως τῆς εἰς ἐκεῖνον πὺρ ἀπασχόλησε κυρίως τὸ Σολωμόν κ' ὄχι ἡ στιχοποιγία τῆς.

Δὲν ἀρνοῦμαι τὴν ἀξίαν τοῦ γλωσσολογικοῦ καὶ τοῦ ρυθμολογικοῦ στοιχείου, δὲν ἀρνοῦμαι τὴν ἀξίαν τῆς στιχοποιγίας, μὰ τὰ θεωρῶ στοιχεῖα ἐξωτερικὰ καὶ δευτερώτερα, πὺρ χρησιμεύουνε κ' αὐτὰ γιὰ νὰ κάνουνε, μὲ τὸ ρυθμὸν καὶ μὲ τὴν λέξιν, παραστατικώτερη καὶ λαμπρότερη τὴν ποιητικὴν οὐσίαν. Μὰ ἡ ποιητικὴ οὐσία, ὅταν ὑπάρχει, καὶ χωρὶς στιχοποιγίας, μὲν εἶναι πάντοτε σημαντικὴ, ἔστω καὶ λιγώτερον τελεπνή, ἀπὸ τὴν ἄλλωθεν τοῦ ρυθμικοῦ στοιχείου πὺρ δίνει ἡ στιχοποιγία. Ἐνῶ κ' ἡ πῦρ τέλει

στιχοποιγία δὲ θὰ δώσει ποτὲ σ' ἓνα πεζογραφικὸν κατασκευάσμα ποιητικὴν οὐσίαν.

Βέβαια, θάνατο λυγὰ κ' ἀρετῆς ἢ δὲ ἰσχύος τῆς δύναμιν, γιὰ νὰ παραλεῖψῃ ἓνας τὴ στιχοποιγίαν ἀπὸ τὸ ποιητικὸν του ἔργου. Γιατὶ μόνον ἀρετῆς ἢ ἀνίκανος δὲ θέλει τὸ ἔργον του νάνα τελεπνότερον καὶ ὠραιότερον. Μὰ τὸ γλωσσολογικὸν καὶ τὸ ρυθμολογικὸν στοιχεῖον δὲν εἶναι τὰ μόνον πὺρ κρίνουνε τὴν ἀξίαν τοῦ ποιήματος. Εἶναι καὶ ὁ τρόπος τῆς συνθέσεως τῆς ποιητικῆς του οὐσίας, πὺρ πρέπει νὰ ὑπάρχει κ' αὐτῇ, γιὰ νὰ δημιουργηθῇ πραγματικὸν ποίημα.

Καὶ τῶρα ἄς ἐρθοῦμε στὸ γλωσσολογικὸν στοιχεῖον. Ἄλλοι ποιητῆς εὐχαριστιοῦνται νὰ δίνουνε σὲ κοινὰς λέξεις πλατύτερον περιεχόμενον καὶ νὰ τίς παρουσιάζουνε σὰν καινούριες, ἄλλοι εὐχαριστιοῦνται νὰ μεταχειρίζονται κάπως ἀγνωστες καὶ παράξενες, μπάζοντες ἔτσι νέον λεξιλόγιον στὴ γλῶσσαν, ἄλλοι προτιμοῦντε τὸ σύνθετον, ἄλλοι χρησιμοποιοῦντε τὸ κοινὸν λεξιλόγιον μὲ τῶσπου προσωποποιῶν, ζητώντας πλαστικὰ ἢ μουσικὰ ἀποτελέσματα, ἄλλοι τῶσπου μιχτοῦς. Ἔτσι καὶ τὸ κριτήριον τοῦ γλωσσολογισμοῦ εἶναι ποικίλον. Κ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς τρόπους, κ' ἄλλους ἀκόμα, μπορεῖ νὰ τοὺς μεταχειρισθῇ κ' ἓνας πεζογράφος, ὅπως κ' ἓνας ποιητὴς, κ' ὄχι μόνον σὲ θέμα ποιητικόν, μὰ καὶ σὲ πεζόν. Ἐπομένως μπορεῖ νάνα γλωσσολογιστὴς κ' ἓνας πεζογράφος, καθὼς κ' ἓνας ποιητὴς, γιὰ τὸ ὅτι οἱ δύο τοὺς τὴ γλῶσσαν ἔχουνε γιὰ ὄργανον. Ἐκτὸς ἂν ἀφαιρέσομε τὴν ποιητικὴν ἀξίαν ἀπὸ τὸ περιεχόμενον καὶ τὴν μεταφέρσομε στὴν τεχνικὴν, ὅποτε ὁ πῦρ ἐπιδέξιως στιχοποιγὸς θάνατο κ' ὁ πῦρ περιφρησὸς ποιητὴς, ἀνεξάρτητ' ἂν τὸ θέμα του θάνατο ποιητικὸν ἢ πεζολογικόν. Πρῶτον, φαντάζομαι, ἀπαράδεκτον. Μὰ καὶ στὴν περίπτωσιν αὐτῇ τὸ γλωσσολογικὸν στοιχεῖον δὲ μπορεῖ νάνα στοιχεῖον ἀδιαφιλονίκητον τῆς ποιητικῆς ἀξίας ἐνὸς ποιήματος, μὰ καὶ μπορεῖ νὰ ὑπάρχει τὸ ἴδιον καὶ σ' ἓνα ποίημα, καθὼς καὶ σ' ἓνα πεζογραφημάτων. Ἄρα, τὸ μόνον πὺρ μπορεῖ νὰ ὑποστηρίξῃ κανεὶς εἶναι πὼς τὸ στοιχεῖον αὐτὸ ἀνήκει στὰ μέσα πὺρ χρησιμοποιοῦν καὶ ἡ ποίηση γιὰ νὰ κάμῃ τελεπνότερη τὴ μορφὴν τῆς. Κ' εἶναι πραγματικὰ στοιχεῖον ἀξιόλογον πὺρ κανεὶς συγγραφέας, πὺρ ἀγαπάει τὴν τέχνην του, δὲν πρέπει νὰ παραμελή.

Ἐπίσης, τὸ ρυθμολογικὸν στοιχεῖον, ἔτσι ὅπως τὸ καθορίζει, εἶναι στοιχεῖον πὺρ μπορεῖ νὰ ὑπάρχει κατὰ κάποιον τρόπον καὶ στὸ πεζὸν καὶ στὸ ποίημα, κ' ἔπομένως μπορεῖ νάνα ρυθμολογιστὴς κ' ἓνας πεζογράφος, ὅπως κ' ἓνας στιχογράφος. Καὶ γράφει στὴν «Ποιητικὴν Τέχνην» ὁ κ. Τσιριμώκος: «Μὰ ἐνῶ τὸ μέτρον εἶναι τυπικὴν τοῦ στίχου διαίρεσιν σὲ ἰσόχρονα μέρη ἀποτελοῦμενα ἀπὸ διαδοχὴν τῶσπου τῆς καὶ μίας ἄτονης, ἢ δύο ἄτονων, συλλαβῶν, ὁ ρυθμὸς εἶναι καλλιτεχνικὸν δημιούργημα, πὺρ διαιρεῖ τὸ στίχον σὲ τομῆς, ἡμιτομῆς, ἀνίσες μουσικὰς, καὶ τὴν στροφὴν σὲ στίχους, πὺρ δὲν εἶναι πάντοτε ἰσοσύλλαβοι, οὔτε τοῦ ἴδιου μέτρον.» Μὰ ὅταν ἔχουνε στίχους ἀνισοσύλλαβους καὶ ἄχι τοῦ ἴδιου μέτρον, κ' ἡ τομῆς καὶ ἡμιτομῆς πὺρ χωρίζουνε τὸ στίχον σ' ἀνίσες μέρη—μουσικὰς, γράφει, μὰ

πρέπει νὰ δεχοῦμε ἀνίσες σ' συλλαβὰς καὶ διαφορικὰ σὲ μέτρον.—ὅταν ἔχουνε ὅλην αὐτὴ τὴν ποικιλίαν σὲ μέτρον καὶ σὲ συλλαβὰς, φαντάζομαι νὰ μὴν ἀπέχουνε κατὰ τοῦ ἀπ' τὸ ρυθμικὸν πεζὸν λόγο. Κ' ἓνα στοιχεῖον πὺρ μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ τόσον στὸν ἔμμετρον, ὅσο καὶ στὸν πεζὸν λόγο, καὶ μάλιστα σὺν πεζὸν λόγον μὲ κάποια ποικιλίαν μεγαλύτερη, γιὰ τὴν δὲν περιορίζεται ἀπὸ τὸ ὀρισμένον μέτρον καὶ τίς ὀρισμένους συλλαβὰς τοῦ στίχου, καθὼς κ' ἀπὸ τοὺς ὀρισμένους στίχους τῆς στροφῆς, ἓνα τέτοιο στοιχεῖον, φαντάζομαι, δὲ μπορεῖ νάνα τεκμήριον ἀδιαφιλονίκητον γιὰ νὰ κρίνουνε τὴν ποιητικὴν ἀξίαν ἐνὸς στιχοποιγήματος. Εἶναι, δηλαδὴ, κ' αὐτὸ ἓνα ἀπὸ τὰ μέσα πὺρ χρησιμοποιοῦν καὶ ἡ ποίηση, γιὰ νὰ κάμῃ τελεπνότερη τὴν μορφὴν τῆς.

Καὶ τῶρα ἄς μῦρ ἐπιτρέψῃ ὁ κ. Τσιριμώκος νάχω μὴ κάποιαν ἀμφιβολίαν γιὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ὁρῶν *ρυθμὸς*, *ρυθμολογιστὴς*, *ρυθμολογιστικός*, μὲ τὴν ἐννοίαν μὲ τὴν ὁποία τοὺς μεταχειρίζεται. Στὸς ὁρῶν αὐτοῦς δίνει τὴν σημασίαν πὺρ ἔχουνε στὴ μουσικὴν, πὺρ εἶναι πολὺ διαφορικὴ ἀπὸ τὴν σημασίαν πὺρ ἔχουνε στὴ στιχοποιγίαν. Δὲν ἐξετάζω ἐδῶ ἂν ὑπάρχει αὐτὸ τὸ μουσικὸν στοιχεῖον στὴ στιχοποιγίαν ἢ ὄχι, μὰ φοβοῦμαι πὼς λέγοντας ρυθμὸς, ρυθμολογιστὴς, ρυθμολογιστικός, μέσα στὰ ὅρια τῆς στιχοποιγίας, εἶναι φυσικὰ νὰ τρέξῃ ὁ νοῦς μῦρ στὸ στιχοποιγικὸν νόημα τοῦ κ' ὄχι στὸ μουσικόν, κ' αὐτὸ φέρνει ἀσφαλῶς σύγχυσιν. Κ' ἓνας ὁρῶς, ὅταν τρέξῃ σύγχυσιν, δὲ μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ πετυχημένον τελείως. Θὰ μῦρ γίνῃ ἢ παρατήρησιν πὼς μποροῦμε ν' ἀποφύγομε τὴ σύγχυσιν ἂν μεταχειριστοῦμε τοὺς ὁρῶν αὐτοῦς μὲ προσδιορισμοὺς, καὶ νὰ λέμε: μουσικὸς ρυθμὸς, μουσικὰ ρυθμολογιστὴς, μουσικὰ ρυθμολογιστικός, ἢ στιχοποιγικὸς ρυθμὸς, στιχοποιγικὸς ρυθμολογιστὴς, στιχοποιγικὰ ρυθμολογιστικός. Αὐτὸ θάνατο μὴ κάποιαν διέξοδον, ἂν ὑπῆρχε ἀνάγκη. Μὰ φοβοῦμαι πὼς ἡ ἀνάγκη αὐτῇ δὲν ὑπάρχει, γιὰ τὸ αὐτὸ πὺρ θέλει νὰ ὀνομάσῃ ὁ κ. Τσιριμώκος μὲ τοὺς μουσικοὺς ὁρῶν ρυθμὸς, ρυθμολογιστὴς, ρυθμολογιστικός, μὲ ὅσους δηλαδὴ γενικοὺς, ὀνομάζεται μὲ διάφορους ἄλλους προσδιορισμοὺς, πὺρ ἔχουνε τὸ προσὸν νάνα πῦρ καθορισμένο καὶ νὰ γίνονται εὐκολώτερα νοητοί, ὅπως π.χ. μουσικότητα, χρῶμα, μελωδικότητα, παραστατικὸτητα, ἐκφραστικὸτητα κτλ. Χωρὶς τὰ δῶσα ἐδῶ μὴ τελικὴν ἀπάντησιν, ἂν ὑπάρχει πραγματικὰ στὴν ποίησιν ὁ μουσικὸς ρυθμὸς ἢ ὄχι, κ' ἂν ὑπάρχει, ποῖα εἶναι ἡ ἐκίασὴν του, ἄς μῦρ ἐπιτρέψῃ νὰ ξαναγυρίσω στὸν ὀρισμὸν πὺρ δίνει τοῦ μουσικοῦ ρυθμοῦ ὁ κ. Τσιριμώκος, πὺρ μέρος του ἀνάφερα ψηλότερα, καὶ νὰ κάμω μερικὰ παρατηρήσεις. Ἰδοῦ ὁ ὀρισμὸς ὀλοκληρῶς: Γράφει: «Ἀνάλογον—μὲ τὸ μουσικὸν ρυθμὸν—μποροῦμε νὰ ποῦμε, ὅτι ὁ ποιητικὸς (μουσικὸς) ρυθμὸς πλάθει μὲ τάξιν καὶ κινεῖ τὸ ἀσχημάτιστον ἔλικτον τῶν συλλαβῶν τῶν λέξεων—διαφορὰ τῶν φθόγγων τῶν κ' (ψφους) καὶ διαφορὰ (διασκεῖας) χρονικὴ—μεταχειριζόμενος ἀνάλογον τὸ μέτρον. Μὰ ἐνῶ τὸ μέτρον εἶναι τυπικὴν τοῦ στίχου διαίρεσιν σὲ ἰσόχρονα μέρη ἀποτελοῦμενα ἀπὸ διαδοχὴν τῶσπου τῆς καὶ μίας ἀτονίας καὶ ἡμιτομῆς πὺρ χωρίζουνε τὸ στίχον σ' ἀνίσες μέρη—μουσικὰς, γράφει, μὰ

μας άτονης, ή δύο άτονων συλλαβών, ό ρυθμός είναι καλλιτεχνικό δημιούργημα, πού διαιρεί τό στίχο σέ τομές, ήμιτομές, άνισες μουσικά, και τή στρωφή σέ στίχους, πού δέν είναι πάντοτε ίσοσύλλαβοι, ούτε τοῦ ίδιου μέτρου.»

Και πρώτα πρώτα παραδέχεται διαφορά χρονική στους φθόγγους τής γλώσσας μας: «διαφορά των φθόγγων τονική (ύψους) και διαφορά (διαρκείας) χρονική», γράφει σιόν δρισεμό πού αναφέραμε. Και πιδ κάτω, έπεξηγηματικά, σημειώνει: «Ίσως τώρα παραδεχτήκαμε πώς ή στιχουργική σωστά θεωρεί τά μέτρα ενός στίχου κανονικό ισόχρονα. Κ' έπομένως όσι ένας στίχος είναι κάτι σαν κίνηση διαδοχική ισόχρονη τοῦ ίδιου μέτρου. Δηλαδή, ότι τό μέτρο δέν είναι άσημάτιστο ύλικό, μά κάτι πιασμένο, πού ή επανάληψή του άπαιτεί τό στίχο και τό ρυθμό τοῦ στίχου. Ή πραγματι ότητα όμως διαφέρει». Και τό γιατί διαφέρει, τό εξηγεί έτσι: «Ή σύγχρονη Στιχουργική δέχτηκε όλες τίς συλλαβές ισόχρονες, και άκόμα ότι ή τονισμένη είναι μικρόχρονη (διπλής διάρκειας από τήν άτονή), ενώ πραγματικά ή τονισμένη συλλαβή έχει διπλό ύψος φωνής και οι συλλαβές (άσχετα από τόν τόνο) είναι άνισόχρονες». Και είναι άνισόχρονες «γιατί και διάφογοι στή γλώσσα μας υπάρχουν ια (δροσιά) ιε (ποιές) ιο (ποιδ) ιου (ματι.υ) αι (καημός) οι (σού του), κι' άκόμα οι συνιζήσεις, πού μεταχειριζόμαστε, έχουν δυό φθόγγους... Έπίσης τά πέντε φωνήεντα έχουν φωνές άνισης διάρκειας. Δηλαδή τό α είναι μακρότερο τοῦ ο, πού είναι μακρότερο τοῦ ε, μακρότερου τοῦ ου, μακρότερου τοῦ ε. Έλος υπάρχουν και σύμφωνα πού έχουν φωνή. Έίτοι είναι τά ήμίφωνα ρ-λ-ν.»

Ανάφερα δλ' αυτά για να φανή καθαρά ποιός λόγο; εχαμε τον κ. Τσιριμώκο να φωνταστή και να βρη την ύπαρξη του μουσικού ρυθμού μέσα στη στιχουργία μας. Κι' ό λόγος αυτός είναι τό άνισόχρονο των φθόγγων, τό άνισόχρονο των συλλαβών, πού κάνουν τό μέτρο να είναι άσημάτιστο ύλικό, και χρειάζεται ό μουσικός ρυθμός για να τό πλάση. Ώσιόσο, αν ύπήρχε πραγματικά τό άνισόχρονο των φθόγγων και των συλλαβών στη γλώσσα μας, κ' είχε άξια πραγματική, τότε, άσφαλώς, ό ρυθμός αυτός, με τή μουσική έννοια πού φαντάστηκε ό κ. Τσιριμώκος, θάταν άπολύτως άδύνατο να ύπάρξη μέσα στη στιχουργία μας. Και θάταν άδύνατο να ύπάρξη, γιατί οι πόδες, τά μέτρα, στη στιχουργία μας, αποτελούνται από σταθερόν άριθμό συλλαβών, πού καθορίζουνε τή σταθερή χρονική τους άξια. Κι' αν ύπάρχουνε πραγματικά στη γλώσσα μας συλλαβές με άνιση χρονική διάρκεια, κ' είχε αυτό πραγματική άξια μέσα στη στιχουργία μας, καθώς οι πόδες της, τά μέτρα της έχουνε σταθερόν άριθμό συλλαβών, θά παρουσίαζόντανε άνισα χρονικά, κ' έτσι τί λογής μέτρα θάταν, αφού δε θάχανε σταθερή χρονική άξια;

Έλάτε να μεταφέρουμε τό πρόβλημα στη μουσική, αφού άλλωστε και για τό μουσικό ρυθμό πρόκειται. Σκεφθήτε αν μπορη να ύπάρξη μέτρο στη μουσική, όταν αυτό καταστρέφεται

χρονικά με τήν ανάπτυξη του μουσικού ρυθμού! Ας μιλήσουμε με τά πρώτα, για να γίνουμε εύκολότερα νοητοί. Φαντασθήτε ένα κομμάτι μουσικό, πού έχει σημειωμένο χρόνο τέσσερα τέταρτα, ενώ οι ματαούτες του άλλες είναι τρία, χωρίς να σημειώνεται πιύση ενός τεταρτου, άλλες τέσσερα κι' άλλες πέντε τέταρτα! Μά τό κομμάτι αυτό μήτε μέτρο, μήτε ρυθμό θά μπορούσε ναχη, κι' αν έδοκίμαζε κανείς να τό εκτελέση, εκεί πού θά κρατήσε τό σημειωμένο χρόνο, τέσσερα τέταρτα, θά βρισκότανε διαρκώς έξω από χρόνο, και θά δημιουργότανε σωστός τραγέλαφος ανάμεσα στο χρόνο και στην εκτέλεση. Στη μουσική, ή ανάπτυξη τοῦ ρυθμού με τήν ποικιλία των φθόγγωσήμων σε τόνο και σε χρόνο, δέν καταστρέφει τή χρονική άξια τοῦ μέτρου. Στη στιχουργία μας, σύμφωνα με τή χρονική διαφορά των συλλαβών, πού παραδέχεται ό κ. Τσιριμώκος, αν ήτανε πραγματική κ' είχε πραγματική άξια μέσα στη στιχουργία μας, θά τήν κατέστρεφε τελείως. Και θά τήν κατέστρεφε τελείως, γιατί δε μας είναι δυνατό να κρατήσουμε τή σταθερή χρονική άξια των μέτρων της με τήν προσθεταφήση των συλλαβών, όπως γινότανε με κάποιον τρόπο στην προσωδική στιχουργία, πού είχε συλλαβές μακρές και βραχείες, ή όπως γίνεται στη μουσική, πού έχει νότες με ποικίλη χρονική άξια. Μά για να καταστρέφη τελείως τήν άξια των μέτρων της στιχουργίας μας, χωρίς να ύπάρξη τρόπος διορθωμού, θά πη πώς κι' ό μουσικός ρυθμός δέν έχει καμιά σχέση με τή στιχουργία μας, και ή χρονική διαφορά των συλλαβών της γλώσσας μας, είναι τελείως φανταστική, ή δέν έχει καμιά πραγματική άξια μέσα στα μέτρα της στιχουργίας μας. Και δέν έχει καμιά πραγματική άξια, καθώς είπαμε και παραπάνω, γιατί όλα τά μέτρα στη στιχουργία μας έχουνε σταθερόν άριθμό συλλαβών, άδιάφορο αν είναι από κείνες πού σημειώνει ό κ. Τσιριμώκος πού έχουνε μεγαλύτερη χρονική διάρκεια, είτε από τις άλλες πού έχουνε μικρότερη.

Και τά φωνήεντα πού ονομάζουμε διφθόγγους, γιατί τά γράφουμε με δύο φθόγγους, μά πού τά προφέρουμε σα μιá φωνή — ια (δροσιά) κλπ. — και οι συνιζήσεις, πού υπάρχουνε στη γλώσσα μας και πού αναφέρει ό κ. Τσιριμώκος πώς έχουνε μακρότερη χρονική διάρκεια, δέν έχουνε καμιά άπολύτως άξια σχετικά με τή χρονική διάρκεια των μέτρων της στιχουργίας μας: μετρούνται κι' αυτά όπως και τ' άλλα τά φωνήεντα, σα μιá φωνή, σα μιá συλλαβή. Κι' αυτός άκριβώς είναι ό λόγος πώς ή συνιζήση δε γίνεται παντοῦ και πάντοτε, γιατί συμβαίνει κάποτε, — κι' αυτό δέν είναι τελείως άκαθόριστο, — ή συνένωση δύο φωνήεντων να μη μπορη να προσερωθή με άνεση, σα μιá φωνή, σα μιá συλλαβή. Όταν συμβαίνει αυτό, ή συνιζήση είναι σκληρή και κακόηχη. Οι τέτοιες συνιζήσεις παραβιάζουνε τή χρονική σταθερότητα τοῦ μέτρου και για να τή διατηρήσουμε, βάζουμε δύναμη, κάνουμε κόπο, γιατί θέλουμε να προφέρουμε τις δυό συλλαβές σα μιá με τή βία. Οι τέτοιες συνιζήσεις είναι οι κακές, κι'

αυτές ό καλός στιχουργός ξέρει να τις άποφεύγη. Και θά ρωτούσε ίσως κανείς: Μά δέν ύπάρχει κανενός είδους διαφορά φθόγγων και συλλαβών στη γλώσσα μας; Πώς δέν ύπάρχει. Μά ή διαφορά είναι ήχητική, χροματική και όχι χρονική. Δίνει στο στίχο χρώμα, τόν κανεί ήχητικότερο, πιδ ευχάριστο στ' αυτί, άπαλότερο, σκληρότερο, ανάλογα με τή διάθεση τοῦ ποιητή και με τήν ικανότητα τοῦ τεχνίτη.

Κ' οι τομές, μέσα στους στίχους, και τά δρασκελισματα τοῦ νοήματος από στίχο σε στίχο, μεταβάλλουνε βέβαια τόν αρχικό στιχουργικό ρυθμό, δημιουργώντας μιá ρυθμική ποικιλία, πού βοηθάει τήν έκφραση και τήν κανεί παραστατικότερη, μά με τή μεταβολή αυτή δέν αλλάζει κι' ό ρυθμός, κι' από στιχουργικός δε γίνεται μουσικός. Βάση πάντα τοῦ ρυθμού και στις περιπτώσεις αυτές άπομένει τό στιχουργικό μέτρο, ό πόδας. Κι' αν π. χ. με τις τομές μεταβάλλεται ό ιαμβικός ρυθμός και γίνεται τροχαϊκός, κι' ό τροχαϊκός γίνεται ιαμβικός, πάντα θά μένουνε στη βίαση τους στιχουργικοί ρυθμοί, σχηματιζόμενοι από τήν επανάληψη τοῦ στιχουργικού μέτρου, κι' ό μουσικός ρυθμός δέν έχει καμιά σχέση άπολύτως με τή στιχουργία μας.

Σχετικά τώρα με τό δεύτερο μέρος τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Τσιριμώκου, είναι σημεία, πού μου φαίνονται σωστά, όπως άλλωστε, κατά τή γνώμη μου, τέτοια ύπάρχουνε και στο πρώτο μέρος. Δέν κάνω λόγο γι' αυτά, γιατί δε μου τό επιτρέπει ή συντομία τοῦ χώρου. Υπάρχουν όμως και μέρη, και μάλιστα άνοητά, πού δε με βρίσκουνε σύμφωνο. Είναι λεπτομέρειες, και δε θά κουράσω τους άνωγώστες μου με αυτές. Έκείνα πού έχει σημασία, είναι τό βασικό μέρος τοῦ βιβλίου, και σχετικά με' αυτό, αρκετά καθαρά, φαντάζομαι, και τελείως άντικειμενικά είπα τή γνώμη μου. Ή χαρά μου μάλιστα θάτανε μεγάλη, αν τό σύντομο αυτό σημείωμα προκαλούσε κάπως γενικώτερη συζήτηση, γιατί δέν τό θεωρώ σωστό, όταν βγαίνουνε βιβλία γραμμένα με σκέψη και με μελέτη, πού δίνουν άφορη γιά συζήτηση, να μένουν άπαρατήρητα, ή να θάφτονται μέσα στα γλυκανάλατα έγκώμια της κολακείας. Ή συζήτηση, ή άντικειμενική και άπροσωπώλητη, και τό σωστό βοηθάει να φανερωθή, και τό ενδιαφέρον προκαλεί γενικώτερα.

ΓΕΡ. ΣΠΑΤΑΛΑΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΚΙ' ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Είς τά Χριστουγεννιάτικα και τό Πρωτοχρονιάτικα φύλλα των άθηναικών εφημερίδων, πολυσέλιδα και πλουσίως εικονογραφημένα με «Γεννήσεις» όνομαστών ξένων ζωγράφων και με συνθέσεις γνωστών καλλιτεχνών μας, ποιήματα, διηγήματα, έντυπώσεις, άναμνήσεις, εύχαί παλαιών και νέων λογοτεχνών. Αναφέρωμεν τά αξιολογώτερα: των κ. κ. Σπ. Μελά, Ζαχ. Παπαντωνίου, Κώστα Οδράνη και Ν. Γιοκαρλή, εις τό «Ελευθερον Βήμα» τοῦ Μακ. Αρχιεπισκόπου Άθηνών κ. Χρυσόστομου και των κ. κ. Στ(λ)π. Κυριακίδη, Γ. Σωτηρίου, Δ. Μικαλάνου, Ε. Άντωνιάδου, Π. Μπρατσιώτου, Ν. Καρβούνη, Γ. Άρβανιτάκη, Σ. Πλακίδη, Στράτη Μυριβήλη, Ί. Μ. Παναγιωτοπούλου, Π.

Πατρίδη, Γ. Σαρρή και Γ. Άννίου εις τήν «Πραϊταν» των κ. κ. Άλ. Μ. Αιθώρη, Άδ. Παπαδήμη και Ε. Θεοδοπούλου εις τήν «Άκρόπολη» των κ. κ. Κ. Παλαμά, Παύλου Μιρβάνου, Γρ. Ξενοπούλου, Σπ. Μελά, Γ. Δρασίνη, Γ. Φτέρη και Ν. Γιοκαρλή εις τ' «Άθηναικά Νέα» τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Σάμου κ. Ειρήναίου και τοῦ κ. Χρ. Ήμ. Άγγελουατή εις τήν «Εστλαν» τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Φλώρινης κ. Χρυσόστομου και των κ. κ. Β. Μ. Βέλλα, Σ. Σκίτη και Ν. Καλογεροπούλου εις τήν «Βραδυνή» των κ. κ. Διον. Κοκκίνου και Νικόλη Νίκβα εις τό «Έλληνικόν Μέλλον», εις τό όποιον έδημοσιεύθη τό λησθημένο διήγημα τοῦ Κροσάλλη «Χριστοφύγεννα κλεφτών» των κ. κ. Κ. Παλαμά και Κ. Φαλιού εις τόν «Ημερήσιον Κήρυκα» τοῦ Μακ. Αρχιεπισκόπου Άθηνών κ. Χρυσόστομου και των κ. κ. Παύλου Μιρβάνου, Ν. Άσκαρη, Τ. Μιχαηλίου, Γ. Πάλμ, Άδ. Άδωναντίου, Β. Βεκιαρέλλη και Κ. Οικονομίδη εις τό «Έθνος» τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Καρυστίας κ. Παντελεήμονος και των κ. κ. Έπ. Θεοδοπούλου και Δ. Ασημάκη εις τήν «Πατρίδα» των κ. κ. Γρ. Ξενοπούλου, Κώστα Οδράνη, Φ. Κόντογλου και Γ. Παπασιώνη εις τήν «Καθημερινή» των κ. κ. Ί. Δαμβέργη, Γ. Άθανά, Θσμ. Άθανασιάδη και Στεφ. Χαρημίδη εις τόν «Νέον Κόσμον» των κ. κ. Δημ. Χατζοπούλου και Μ. Κανελλή εις τόν «Ανεξάρτητον». κλπ. — Είς όλας τάς εφημερίδας (3, 4, 5, 6 και 7 Δεκ.) έθρηνηθή ή θάνατος τοῦ Φώτου Πολίτη με άρθρα και σημειώματα, εις τά όποια ή άναγνώρισις τοῦ κριτικού έργου του και των προσποθειών του διά τήν καλήν λειτουργίαν τοῦ Έθνικού Θεάτρου ήτο άνεπιφύλακτος.

— Πολλά, επίσης, δημοσιεύματα (έφημ. Β και 10 Ιαν.) διά τόν Άπόστολον Μαρμελήν, έξ άφορη τοῦ άπρωδοκλήτου θανάτου του, και τιμητικά έκδηλώσεις διά τόν ποιητήν και τόν άνθρωπον. Αναφέρονται ιδιαίτερος τά άρθρα τοῦ κ. Σπύρου Μελά («Άθηναικά Νέα»), ό όποιος, μεταξύ των άλλων, παρατήρησε ότι ή ποιησις του ήταν κόρη τοῦ πένου, αλλά για να τόν δόνηση, σιγα-σιγά, στη νίκη και στην άπολύτρωσι—στο πιδ καθαρό τραγούδι χαράς, και των κ. κ. Σ. Σκίτη («Βραδυνή»), Β. Ηλιάδη («Ελευθερον Βήμα»), Στεφ. Χαρημίδη («Νέος Κόσμος»), Κ. Φαλιού («Ημερήσιος Κήρυξ»), Β. Δ. Καστρινιώτη («Νέοι Καιροί. Πειραιώς») κλπ.

— Είς τάς περισσότερας εφημερίδας (19 και 20 Δεκ.) ένθουσιώδεις κρίσεις διά τους «Φοιτητάς» τοῦ κ. Γρ. Ξενοπούλου, οι όποιοι έσημείωσαν εις τό Έθνικόν Θεάτρον μακράν σειράν παραστάσεων. Ίδιαι τέρως αναφέρονται τά άρθρα των κ. κ. Γ. Βλάχου εις τήν «Καθημερινή», τοῦ κ. Διον. Κοκκίνου εις τό «Έλληνικόν Μέλλον» και τοῦ κ. Θσμ. Άθανασιάδη εις τόν «Νέον Κόσμον», καθώς και τό σημείωμα τοῦ συγγραφέως εύθους μετά τήν πρεμιέραν («Άθηναικά Νέα»), εις τό όποιον έμολογεί με συγκίνησιν ότι κανένα άλλο από τά σαράντα έργα πού έδωσε εις τό θεάτρον δέν είχε τήν έπιτυχίαν των «Φοιτητών».

— Εύμενώς έκρίθη (έφημ. 21 και 22 Δεκ.) και τό «Μπουρίνι» τοῦ κ. Δημ. Μπόρη, πού έπαίχθη από τόν θίασον Άλίκης-Λογοθετιδη-Μαυσοῦρη.

— Είς τ' «Άθηναικά Νέα» (3 Ιαν.) ό κ. Γρ. Ξενοπούλος, άπαντών εις τήν παρατήρησιν τοῦ Άλκη Θρύλου διά τήν εμφάνισιν τοῦ κ. Ροντήρη από τής σκηνής τοῦ Έθνικου Θεάτρου κατά τήν πρεμιέραν των «Φοιτητών», δίδει τήν πληροφορίαν ότι ό «σεμνός σκηνοθέτης ήρνεϊτο έπιμόνως και άνετίθετο με δλην του τήν δύναμιν εις τους ήθοποιούς οι όποιοι τόν έσπραχναν σύσσωμοι από τά παρασκηνία, και αν τήν στιγμήν αυτήν δέν εύρίσκετο έπι τής σκηνής κι' αυτός να τόν τραβήξη, δέν θά ένεφανίζετο ποτέ όσο και αν ήσρακροϊούσε και τόν έφώναζεν όνομασί ό κόσμος».

— Είς τήν ίδίαν εφημερίδα (9 Ιαν.), σχετικάς με τήν έπιτυχίαν των «Φοιτητών», δημοσιεύεται έπιστολή τής κ. Σοφίας Μαυροειδη-Παπαδάκη, ή όποια έστάλη προς τόν συγγραφέα των και είναι ειλικρινές «έξοπασμα ένθουσιασμοῦ άκράτητου».

— Είς τήν «Βραδυνήν» (άπό 5 Δεκ.) συνεντεύξει τοῦ κ. Δ. Καλλονά με παλαιούς και νέους καλλιτέχνας μας, περιγραφεί των έργαστηρίων των και πληροφορία διά τήν ζωήν και τήν στυδιοδραμίαν των.

— Είς τήν αυτήν εφημερίδα (9 Ιαν.) ό κ. Χόρν, γράφων διά τάς φιλολογικάς συγκεντρώσεις πού τε-

λευταίως ὀργανώνονται συχνότερα εἰς πολλά «αστικά σιτίτια», διατηρῶντες τὴν γνώμην ὅτι ὁ κόσμος ποῦ φιλολογεῖ ἀπὸ ανομιοπιδὸν εἶναι κοινὸν ποῦ σιγά-σιγά θὰ γίνῃ τακτικὸς ἀγοραστής τοῦ λογοτεχνικοῦ βιβλίου καὶ καλὸς φίλος τοῦ θεάτρου. Ἡ γνώμη αὕτη δὲν εἶνε καθόλου ἀσθητικὸς, ὑπὸ τὴν πρῶ-πρόθεσιν μόνον ὅτι αἱ φιλολογικαὶ αὐταὶ συγκεντρώσεις διευθύνονται ἀπὸ ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων ποῦ ξέρουν νὰ προκαλέσουν τὸ ἐνδιαφέρον τῶν «κοσμικῶν» διὰ τὴν πραγματικὴν πνευματικὴν ζωὴν.

— Εἰς τὸν «Νέον Κόσμον» (ἀπὸ 6 Ἰαν.) ἐργατικὴ ἔρευνα μεταξὺ γνωστῶν συγγραφέων καὶ θεατροφιλοφιλῶν περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς συμμετοχῆς εἰς τὸ ἑθνικὸν θέατρον τῆς κ. Μαρίκας Κοτοπούλη καὶ τῆς κ. Κυβέλης. Διευκρίνησαν παρὰ τὴν γνώμη, — τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας κ. Ἰ. Μακροπούλου, τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν κ. Γ. Πεσμαζόγλου, τῶν κ. κ. Ἀλεξ. Παπαναστασίου, Ἀλ. Διομήδη, Ἀχ. Κύρου, Δ. Γρυπάρη, Γ. Βλάχου, Ἀλ. Διομήδη, Π. Χόρν, Ἰ. Δαμβέργη, Τ. Μωραΐτινη, Δ. Πετρακοπούλου, Ν. Λάσκου, Πέτρου Χάρη, Παύλου Νιρβάνου, Θ. Συναδινάου, Γρ. Ξενοπούλου, Δημ. Μπόγρη καὶ Στ. Στεφάνου, ἐρρίθη δὲ καὶ ἡ ἰδέα περὶ ἐνισχύσεως, διὰ μικρὰς ἐπιχορηγήσεως ἢ διὰ φορολογικῆς ἀτελείας, ἐνὸς καλῶς συγκροτημένου θιάσου τῶν δύο πρωταγωνιστηρίων μας, ὁ ὁποῖος θὰ συμπληρῶν τὸ ἑθνικὸν θέατρον καὶ θὰ δημιουργῇ μίαν θεατρικὴν κίνησιν, ποῦ δὲν εἶναι δυνατόν, διὰ πολλὰς εὐλόγους αἰτίας, νὰ προέρχεται ἀπὸ τὴν σκηνὴν του.

— Εἰς τὴν αὐτὴν ἔφημερίδα (16 Δεκ.) ἀναδημοσιεύεται ἕν μεταφράσει σημαντικῶν ἀρθρῶν τοῦ γνωστοῦ γαλλικοῦ περιοδικοῦ «Le Mois» περὶ τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας καὶ τοῦ ἔργου τοῦ κ. Κωστῆ Παλαμά.

— Εἰς τὴν «Πρωτῶν» (9 Ἰαν.) δ. κ. Ἰ. Μ. Παναγιωτόπουλος, γράφει διὰ τὰ «Γαλαξειδιώτικα καράβια» τοῦ κ. Σπ. Βασιλείου, ἐκινεῖ ἀνεπιφυλάκτως τὸσον τὸ κείμενον ὅσον καὶ τὰ σχεδιάσματά των.

— Εἰς τὴν αὐτὴν ἔφημερίδα (ἀπὸ 25 Δεκ.) καλογραμμέναι ἐντυπώσεις τοῦ κ. Ν. Καρβούνη ἀπὸ τὰ «Βουκὰ τοῦ Μωριά».

— Εἰς τὴν ἴδιαν ἔφημερίδα (2 Δεκ.), ὁλόκληρος ἡ διάλεξις περὶ τῶν «Τριῶν πρωτευουσῶν τῆς ἐπαναστατημένης Ἑλλάδος», τὴν ὁποίαν ἔκαμε ὁ κ. Γρ. Καμπούρογλου εἰς τὸν Ἰαρινῶν, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς ἐκατονταετηρίδος τῶν Ἀθηνῶν ὡς πρωτευούσης. Μετὰ τὴν αὐτὴν εὐκαιρίαν, τ' «Ἀθηναϊκὰ Νέα» (1 Δεκ.) ἐξέδωσαν πανηγυρικὸν φύλλον μετὰ ἀρθρα, περιγραφὰς καὶ ἀναμνησεις τῶν κ. κ. Παύλου Νιρβάνου, Σπ. Μελά, Γρ. Ξενοπούλου, Δ. Γρ. Καμπούρογλου, Γ. Φτέρη, Ν. Γιοκαρίνη, Π. Παλαιολόγου, Ε. Τζαμουράνη, τῆς κ. Σαφ. Σπανοῦδη κ. κ.

— Εἰς τὴν «Ἀκρόπολιν» (10 Ἰαν.) σημειώματα τοῦ κ. Ἀ. Παπαδήμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἐξαίρεται ἡ δρᾶσις τοῦ Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ρώμης κ. Γ. Ζώρα διὰ τὴν δημιουργίαν κινήσεως ἐν Ἰταλίᾳ γύρω ἀπὸ τὴν νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν, καὶ δίδονται πληροφορίαι διὰ τὸν τρόπον κατὰ τὸν ὁποῖον γίνονται γνωστοὶ οἱ συγγραφεῖς μας εἰς τοὺς Ἰταλοὺς φοιτητὰς.

— Εἰς τὸ «Ἐλεύθερον Βῆμα» (3 Ἰαν.) ἐνθουσιῶδεις κρίσεις τοῦ κ. Μιχ. Ροδᾶ διὰ τὴν «Κρίσιν...» τοῦ κ. Ἀρκάδιο. Ἐπὶ τῆς εὐκαιρίας, σημειοῦμεν ὅτι τὸν νέον αὐτὸν διηγηματογράφον, περὶ τοῦ ὁποῖου γίνεται τελευταίως πολὺς λόγος, πρώτη ἐνεφάνισε κάπως ἐπισημότερα ἢ «Νέα Ἐστία», δημοσιεύσασα τὴν νουβέλλαν του «Σὲ πόλεμον μετ' ἐπιτότου του» (τόμος 12ος). Ἐπίσης, δ. κ. Μιχ. Ροδᾶ, κρίνων («Ἐλεύθερον Βῆμα», 31 Δεκ.) τὸ βιβλίον τοῦ κ. Γλαυκοῦ Ἀλιθέρου περὶ Καβάφη, τὸ χαρακτηρίζει ὡς «καθαρὰν ἐπιθεσίαν κατὰ τοῦ ποιητοῦ τῶν «Βαρβάρων». Ἀντιθέτως, δ. κ. Σ. Σκίπης εἰς τὴν «Βραδυνὴν» (4 Ἰαν.) εὐρίσκει τὴν ἐργασίαν αὐτῆν τοῦ κ. Ἀλιθέρου μετὴν ἀπὸ ἀρθρῶν κριτικῶν παρατηρήσεων καὶ ὁ κ. Αἴμ. Χουρμούζιος εἰς τὴν «Καθημερινήν» (7 Ἰαν.) τονίζει ὅτι τὸ «Πρόβλημα Καβάφη» τοῦ «φανερῶνται ὅσα μὴ εἴς ἐναγίτηκα διαμαρτυρία ἐνὸς ποιητῆ μετὰ διαφορά βάθος καὶ διαφόρων ἰδεολογικῶν ἐπιδιώξεων ἐναντίον μιᾶς «σχολῆς» ποῦ δημιουργήθη καὶ μετ' ἐπιπολιότητά ἀπὸ ἐπιπόλαιους θουμαστέας, ρηχῶς μιμητέα καὶ ἀνάξιας ν' ἀνταποκριθῶν ὁ ὁποῖαδήποτε ἰδεολογικὴ ἀσπίτη τῆς σημερινῆς ἐποχῆς» καὶ ὅτι «δὲν τοῦ εἶναι ἀσυμπαθὲς ὡς πολεμικῆ».

— Εἰς τὴν «Καθημερινήν», κατὰ Δευτέραν, τακτικὴ φιλολογικὴ σελίς, εἰς τὴν ὁποίαν τὰ νέα βιβλία

κρίνονται ἀπὸ τὸν κ. Αἴμ. Χουρμούζιον, αἱ ἐκθέσεις ἀπὸ τὸν κ. Γ. Νάζον καὶ δημοσιεύονται ἐν διαφόροντα ἄλλα ἀρθρα καὶ σημειώματα.

— Εἰς τὸ τελευταῖον τεύχος (Νοεμβρίου — Δεκεμβρίου 1934) τῆς διημεριᾶς ἰταλικῆς ἐπιθεωρήσεως «L'Espresso Orientale», ἐκδιδόμενης ἐν Ρώμῃ ὑπὸ τὴν διευθύνειν τῶν κ. κ. Αμετίου Γιαννίνου καὶ Ἐλισβετο Γαίτο, μεταξὺ ἄλλων ἐκλεκτῶν περιεχομένων, ἄρθρον τοῦ Καθηγητοῦ κ. Γ. Ζώρα «Ἡ ὀδωδονταία τῆς τοῦ γλύπτου Γιαννοῦλη Χαλεπᾶ» καὶ βιβλιοκρισίαι τοῦ ἴδιου διὰ τὰ ἐξῆς ἑλληνικὰ βιβλία: Μιχ. Λάσκου: «Ὁ Νικόλαος Θωμαζῆος καὶ ὁ Ἀνδρέας Μουστοζόδης» (ἐξέδοθη ἰταλίστ ἐν Ζάρα, 1934), Λ. Μ. Ἀνδρεᾶδη: «Ὁ Ἐμμ. Ροῦθης καὶ ἡ Ἰταλία», Ἀχ. Αἰμιλιου: «Παλιὰ Κύπρος» καὶ Πέτρου Σπανοῦδου: «Ἡ πεζογραφία τῶν νέων, 1929—1933».

— Ἐπίσης, εἰς τὴν μηνιαίαν «Κίβισιν ὁριεντε» (τεύχη Ὀκτωβρ. καὶ Νοεμβρ. 1934) πολλαὶ καὶ ἐνδιαφέρονσαι ἐργασίαι, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ διηγήματα τοῦ Κωνστ. Σκόκου κατὰ μετάφρασιν τοῦ κ. Σίσιουε βρονκνερ.

— Εἰς τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» (τεύχη Νοεμβρ., Δεκ. καὶ Ἰαν.) ἀξιόλογοι στίχοι καὶ πεζὰ νέων ἰδίως λογοτεχνῶν καὶ ἀρκετὰ συστηματικὴ κριτικὴ παρακολούθησις ὄλων τῶν πνευματικῶν ἐκδηλώσεων. Εἰς τὰ δύο τελευταῖα τεύχη εἶνε καταφανὴς ἡ προσπάθεια συμπληρώσεως τῶν κενῶν ποῦ παρετηρήθησαν εἰς τὰ προηγούμενα, καὶ συγκεντρώσεως ἐργασίας Κυπρίων λογιῶν.

— Εἰς τὰ «Μυκονιάτικα Χρονικά» (6 Ἰαν.), ἐπὶ τῆ εἰσόδῃ των εἰς τὸ β' ἔτος τῆς ἐκδόσεως των, συγχαρητήρια γράμματα τῶν κ. κ. Δ. Γρ. Καμπούρογλου, Γ. Βλαχογιάννη, Παύλου Νιρβάνου, Δ. Κοκκίνου, Γ. Φτέρη καὶ Στρ. Μυριβήλη. Ἐπίσης, ἐνδιαφέροντα διηγήματα, ἀρθρα καὶ σημειώματα τῶν κ. κ. Ν. Καλογεροπούλου, Γ. Βαλέτα καὶ Θ. Βώκου.

— Εἰς τὸ πρῶτον τεύχος (Ἰαν.) τῆς μηνιαίας λογοτεχνικῆς ἐπιθεωρήσεως «τὰ Νέα Γράμματα» δημοσιεύεται, πλὴν τῆς συνηθισμένης τῶν κ. κ. Γ. Σεφέρη, Γ. Θεοτοκά, Θ. Πεισιδάλη καὶ Στ. Ξεφλούδα, ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέρουσα ἀπόκρισις τοῦ κ. Κωστῆ Παλαμά εἰς σειρᾶν ἐρωτημάτων, ποῦ ἀναφέρονται εἰς μερικά ἀπὸ τὰ κυριώτερα προβλήματα τῆς σύγχρονον πνευματικῆς ζωῆς. Ἐπίσης, εἰς τὰ «Χρονικά» τοῦ τεύχους, ποῦ ἐκφράζουν τὰς ἀντιλήψεις τῆς συνταξέως, γίνεται ἡ ὀρθοτάτη σύστασις ἢ δειξινομήσις μιᾶς ἐπιλογῆς τῶν καλλιτέρων ἀρθρῶν τοῦ Φώτου Πολίτη καὶ γιὰ χάριν τῆς μνήμης του καὶ ὡς μιὰ συμβολὴ εἰς τὴν μελέτη καὶ τὴν κατανόησιν τῆς πνευματικῆς μας ἐξέλιξης. Διευθυνητὸς τοῦ νέου περιοδικοῦ ὁ κ. Ἀντρέας Καραντινῆς.

— Ἐλάβομεν, ἀκόμη, «Νέον Κήρυκα» Μυτιλήνης, «Νέους Καιροὺς» Πειραιῶς, εἰς τοὺς ὁποίους συγχρόνως εὐρίσκουμεν μεταφράσεις ἀρθρῶν ὀνομαστῶν ξένων διανοουμένων «Καλλιθεϊκὸν Τύπον», «Πρόδοξον» καὶ «Μούσας» Ζακύνθου, «Ἐπὶ τὰς ἡμέρας», «Ἐκπαιδευτικὰ Νέα», «Ἐκκλησίαν», «Κερκυραϊκὸν Βῆμα», τὸ ὁποῖον δημοσιεύει (φύλλον 25 Δεκ.) καλαϊκὰς σελίδας τοῦ Φώτου Πολίτη διὰ τὸ ἔργον τοῦ Κωνσταντίνου Θεοτόκη, καὶ (φύλ. 1 Ἰαν.) θεατρικὸν ἀπόλογισμὸν τοῦ 1934 ἀπὸ τὸν κ. Μιχ. Ροδᾶ, «Σοσιαλιστικὴ Ζωὴ», «Ἑλληνίδα», «Ἰσομύμηνα» Μυτιλήνης, ἀφιερωμένον (τεύχος Ὀκτ.—Νοεμβρ.) εἰς τὸν Δημήτριον Ν. Βερναρδάκη, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς ἐκατονταετηρίδος του, «Τριφυλιακὰ Χρονικά», «Μακεδονικὴς Ἡμέρας», «Τύπον Ἐβλόν», τὴν μαθητικὴν ἔφημερίδα «Ἐμπρός», «Μακεδονοπούλου», «Θεσσαλικὰ Γράμματα», «Θεσσαλικὸν Δελτιὸν» κλπ. κλπ.

Ω.

Ἡ ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Πανεγυρικὴ Συνεδρία τῆς Ὀλομελείας τῆς 28ης Δεκεμβρίου 1934.

Κατὰ ταύτην, ἀνελίχθη ἐν ἀρχῇ ὁ Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας κ. Δημήτριος Γρ. Καμπούρογλου, ἔχων ὡς θέμα «Υπεραπολογία τῶν Παλαιῶν Ἀθηνῶν». Ἀκολούθως ὁ Γενικός Γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας κ. Γ. Οἰκονόμος ἐξέθεσε τὰ πεπραγμένα τοῦ ἔτους 1934, εἶτα δὲ ἀνεκοίνωσε τὰ ἐξῆς ἀνονηθέντα βραβεῖα:

Μετά γνώμην τῆς Α' τάξεως:

- 1. Ἐκ τοῦ βασικοῦ ἐπάθλου Ἐμμ. Μπενάκη. — α') Βραβεῖον 4.000 δρχ. εἰς τὴν φιλοδοσιακὴν Ἐνωσιν Ναυπάκτου.
- β') Βραβεῖον 4.000 δρχ. εἰς τὴν φιλοδοσιακὴν Ἐνωσιν Χρυσῆ Παρνασσίδος.
- γ') Βραβεῖον 3.000 δρχ. εἰς τὸν Σύλλογον φιλοδενδρῶν Πύργου Ἡλείας.
- δ') Βραβεῖον 3.000 δρχ. εἰς τὴν δασικὴν ἐπιτροπὴν Ἀράμους.
- ε') Βραβεῖον 2.000 δρχ. εἰς τὴν κοινότητα Μάρκρης Ἐβρου.
- στ') Βραβεῖον 2.000 δρχ. εἰς τὴν τοπικὴν δασικὴν ἐπιτροπὴν Βουτίσης.
- ζ') Βραβεῖον 2.000 δρχ. εἰς τὴν φιλοδοσιακὴν Ἐνωσιν Ἀργοστολίου.

Ἀπονέμονται ὡσαύτως:

- α') Ἐπαινος εἰς τοὺς ἀξίωματικούς τοῦ Π. Ναυτικοῦ πλοίαρχον κ. Σπυρ. Πέταν καὶ ὑποπλοίαρχον κ. Σάβ. Μευδρινόν.
- β') Ἐπαινος εἰς τὸν Σύλλογον «Πρόδοξος» τῶν ἐν Σαραβαλίᾳ Πατρῶν νέων.
- γ') Ἐπαινος εἰς τὸν Σύλλογον «Ἀγ. Κωνσταντῖνος καὶ Ἀγία Ἐλένη» Πατρῶν.

2. Ἐκ τοῦ μελοσοτροφικοῦ βραβείου Ἐμμανουὴλ Μπενάκη 20.000 δρχ. — α') Βραβεῖον 8.000 δρχ. εἰς τὸν Δημήτρ. Ἰ. Ρηγαν ἐν Καρυστῷ τῆς Εὐβοίας.
- β') Βραβεῖον 3.000 δρχ. εἰς τὸν Νικ. Δέπον, πρῶτον ἐκπαιδευτικὸν λειτουργῶν, κάτοικον Ἀθηνῶν.
- γ') Βραβεῖον 800 δρχ. 2.000 εἰς τὸν κ. Νικόλ. Νικολαῖδην.
- δ') Βραβεῖον 1.500 δρχ. εἰς τὸν Ἰω. Σταμπουλῖδην, κάτοικον Κοζάνης, πρόσφυγα ἐκ Ρωσσίας.

Τὸ ἐκ 10.000 δρχ. ἐπάθλον τῆς Ἐθν. Τραπέζης, προκηρυσσόμενον διὰ τὸ καλλίτερον ἐπιστημονικὸν ἔργον ἢ τὴν καλλίτερον ἐφεύρεσιν ἢ τὴν συντελούσαν εἰς τὴν πρόδοξον τῆς βιομηχανίας ἢ γεωργίας ἐν Ἑλλάδι, ἀμφότερα μετὰ πρακτικῶν ἐφαρμογῶν, ἀπονέμεται εἰς τοὺς κ. κ. Ὀρέστην Ἰ. Στεφανοπούλου καὶ Ἄγγελον Δ. Μαρανῆν διὰ τὴν ὑπὸ αὐτῶν ἐπινοηθεῖσαν «Νέαν Μέθοδον ἀποχρωματισμοῦ τοῦ γλεύκου».

Εἰς τὸ δεύτερον ὑποβληθὲν εἰς τὴν αὐτὴν κρίσιν δίτομον ἔργον «Περὶ βυρσοδεψίας» τοῦ κ. Χαρ. Σωτηροπούλου ἡ Ἀκαδημία ἀπονέμει ἔπαινον.

Τὸ ἐκ 8.000 δρχ. 13.500 βραβεῖον τῆς Ἀγροτικῆς Τραπέζης ἀπονέμεται εἰς τὸν Γαλακτοκομικὸν συνεταιρισμὸν Ραχιάς (Βερραίας).

Διὰ τὸ ἐκ 6.000 δρχ. βραβεῖον τοῦ Ἀυτόνομου Σταφυλικοῦ Ὀργανισμοῦ εἰς σὺν γράμματι περὶ τῆς θρησκευτικῆς ἀξίας τῆς Καρινθιακῆς σταφίδος, οὐδεμίαν ἐκ τῶν ὑποβληθεισῶν μελετῶν ἐκρίθη ἀξία βραβείου.

Μετά γνώμην τῆς Β' τάξεως:

- Τὸ ἐκ 15.000 δρχ. Κανδηλάβειον βραβεῖον ἀπονέμεται εἰς τὸν ἐν Παρισίοις Ἑλληνα καλλιτέχνην κ. Δ. Γαλλάνην, διότι ἀπὸ μακροῦ ἐργαζόμενος οὗτος ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ προάγει ἐπαξίως τὴν τέχνην διὰ τῶν ἔργων αὐτοῦ καὶ τιμᾶ τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα.
- Τὸ Λαμπρικοῦ καλλιτεχνικὸν βραβεῖον ἐκ δρχ. 10.000 δὲν ἀπονέμεται, διότι τὸ μόνον ὑποβληθὲν ζωγραφικὸν ἔργον δὲν ἐκρίθη ἄξιον ἐπάθλου.
- Τὸ ἐκ λιπῶν Ἀγγλίας 176 τεθὲν ὑπὸ τῆς κ. Ἀλεξάνδρας Χαρέμη μέγα δραματικὸν ἐπάθλον προσελάκουσε πολλοὺς ἀπαιτητὰς.
- Ἐπὶ τῆ ἑλληνιστικῶν 77 ἐν ὄλῳ ἔργα, ἐκ τούτων δὲ ἀπεκλείσθησαν 10, ὡς παραβαίνοντα τὸν ὄρον τῆς ἀνωνομίας. Ἐκ τῶν κριθέντων 67 πολυπράκτων θεατρικῶν ἔργων, ἀλλὰ μὲν εἶνε ἔπιμετροι ἢ πεζὰ τραγωδία ἀρχαίας ὑποθέσεως, ἀλλὰ δὲ σύγχρονα κοινωνικὰ ἢ ψυχολογικά δράματα, ἀλλὰ δὲ κωμῳδία. Ἐκ τούτων περὶ τὰ 14 μόνον ἐκρίθησαν ἀξία ὅπως δῆποτε προσοχῆς, ἀλλ' ἔπειθ' ἡ ἀθλοθέτις δὲν συνήνεσε εἰς τὸν μερισμὸν τοῦ βραβείου, οὐδὲν δὲ ἐκρίθη ἀξίον τούτου ὁλοκλήρου, ἡ Ἀκαδημία οὐδὲν ἀπονέμει βραβεῖον, ἐπιφυλασσόμενη νὰ ἐπαναλάβῃ τὸν ἀγῶνα.
- Τὸ ἐκ 50.000 δραχμῶν μουσικὸν βραβεῖον Ἐμμ. Μπενάκη διεξεδίκησαν ἐπτά ἐν ὄλῳ ἔργα. Ἐκ τούτων δύο ἐθεωρήθησαν ἀνάξια λόγου. Ἐτέρα δὲ οὗτε τὰ ψευδώνυμα Ρωμανὸς ὁ Μελαβὸς καὶ Ρωμανὸς πληροῦν τοὺς ὄρους τοῦ διαγωνίσματος χωρὶς νὰ παρουσιάξουν ἐνδιαφέρον.
- Ἡ ὑπὸ τῷ ψευδώνυμον «Ρίκο» Συμφωνιέττα ἐκρίθη ἀξία εὐφρόμου μελέτης. Ἐκ τῶν ὑπολοίπων δύο, τὸ

μὲν ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον «Μηδὲν ἄγαν» καὶ τίτλον «Κομμάτι ἀρχήστρας» λαμβάνει βραβεῖον ἐκ δρχ. 40.000, «διότι ἐμφανίζει συνθέτην μὲ ἰδιοφυίαν, ἐμπνευσιν καὶ ὄριμον τεχνολογίαν», τὸ δὲ δεύτερον ὑπὸ τὸν τίτλον «Σουίτα» λαμβάνει βραβεῖον ἐκ δρχ. 10.000, διότι ἐμφανίζει σοβαρὰν καὶ ἀρκετὰ ἱκανοποιητικὴν ἐργασίαν.

Τὰ Χρυσὰ Ἐκη' τοῦ Ἀδ. Κοραΐ, πρῶτην φοράν ἀνονηόμενα κατὰ τὸ 1934, θέλουσιν ἐπιδοθῆ εἰς τοὺς δικαιούχους ἀριστεῖς μετὰ τὴν συγκέντρωσιν ὄλων τῶν ὀνομάτων.

Μετά γνώμην τῆς Γ' τάξεως, ἡ Ἀκαδημία ὅπε φάσισε τὰ ἐξῆς:

- Τὸ ἐκ δρχ. 35.000 βραβεῖον τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης «διὰ τὴν καλλίτερον μελέτην περὶ τοῦ μέλλοντος τῶν ἀθηροδρόμων ἐν Ἑλλάδι» δὲν ἀπονέμεται, ἀντὶ αὐτοῦ δὲ καὶ ὡς ἐνθαρρύνσις ἀπονέμεται τὸ ἡμισυ τοῦ ἐπάθλου εἰς τὴν μόνην ὑποβληθεῖσαν μελέτην, τὴν φέρουσαν ὡς διακριτικὸν ρητόν «Χὰκ ἄτους, χικ λάμπορ ἔστι», διότι καὶ γνώσεις καὶ εὐσυνειδησίαν ἐπέδειξεν ὁ συγγραφεὺς.
- Διὰ τὸ ἐκ 10.000 δρχ. Λαμπρικοῦ βραβεῖον, ἔχον ὡς θέμα «τὰ δημόσια ὀικονομικά τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς μέχρι τῆς ἐπέλευσιν τῆς Ἐθνοσωλευθώσεως», ὑπεβλήθη μία μόνη μελέτη, ἔχουσα ὡς διακριτικὸν τὸ ρητόν «Γλοῦτώ ἀρετὰν κατεργάσασθαι». Ἡ μελέτη αὕτη δὲν ἐκρίθη ἀξία τοῦ βραβείου, ἐπειδὴ ὅμως ὁ συγγραφεὺς αὐτῆς ἐπέδεικνύει μεγάλην φιλοπολίαν καὶ εὐσυνειδησίαν δὲν στερεΐται δὲ καὶ δημοσιονομικῶν γνώσεων, ἀπονέμεται αὐτῷ ἔπαινος καὶ ὑπὸ τὸν τύπον ἐνθαρρύνσεως χαρῆται εἰς αὐτὸν τὸ ἡμισυ τοῦ γέρας.
- Τὸ Μαυρογένειον βραβεῖον Ἀρετῆς ἐκ λιπῶν Ἀγγλίας 135 διὰ κατοίκους Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς ἀπονέμεται εἰς τὸν πρωθυερέα τοῦ ἐν Ταυπαριῶς ἐνοριακοῦ ναοῦ τῆς Ὑπαπαντῆς τοῦ Σωτήρος πανοσιολογιώτου Ἀρχιμανδριτοῦ κ. Πολύκαρον Λιώσην.

Μετά ταῦτα ἐγένετο ἡ προκήρυξις τῶν νέων βραβείων. Ἐκ τούτων δημοσιεύουμεν τὰ νῦν καὶ τὰ ἐπαναλαμβανόμενα βραβεῖα τῆς Β' Τάξεως Γραμματῶν καὶ Τεχνῶν, τὰ ὁποῖα εἶναι τὰ ἐξῆς:

- 1) Βραβεῖον τῆς Ἀκαδημίας (Χρυσὰ Ἐκη') Ἀδαμ. Κοραΐ παρεχόμενον: α') εἰς τοὺς ἀριστεύοντας κατὰ τὰς εἰσιτηρίους ἐξετάσεις των εἰς τὰ Πανεπιστήμια Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης, β') εἰς τοὺς ἀριστεύοντας κατὰ τὰς ἀπολυτηρίους ἐξετάσεις των εἰς τὰς ἀνωτέρας Σχολὰς, τὸ Ἀρσάκειον καὶ τὰ διδασκαλεῖα τοῦ Κράτους, γ') εἰς τοὺς ἐπὶ ἑλληνιστικῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων Ἑλληνόπαιδας, ἰδία διὰ τὴν ἐπίδοσιν αὐτῶν εἰς τὴν Νεοελληνικὴν γλῶσσαν.
- 2) Βραβεῖον 17.000 δρχ. Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς Ζαγοριῶν, διὰ τὴν καλλίτερον συγγραφὴν περὶ τῆς καθόλου δράσεως τῶν Ἡπειρωτῶν ἐν γένει πρὸ καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Παλιγγενεσίας τῆς Ἑλλάδος.
- 3) Βραβεῖον 9.000 δρχ. Γεωργίου Κυριακοῦ, εἰς τὴν καλλίτερον μονογραφίαν περὶ τῆς πολιτικῆς καὶ ὀικονομικῆς ἱστορίας τῆς Μεσσηνίας, ἀπὸ τῶν Σταυροφωριῶν μέχρι τῆς ὑπὸ τὴν Ταύρκων ὀλοσφαιρῶς κατακτάσεως αὐτῆς τῷ 1715, ἀντλομένης ἐκ τῶν πηγῶν μετὰ τῆς δεούσης μελέτης αὐτῶν.
- 4) Βραβεῖον 9.000 δρχ. Βασ. Λαμπρικοῦ, εἰς τὸν κάλλιστον ζωγραφικὸν πίνακα, τὸν ἔχοντα θέμα ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως.
- 5) Βραβεῖον 170 λιπῶν Ἀγγλίας Ἀλεξάνδρου Χαρέμη τὸ γένος Μπενάκη, εἰς θεατρικὸν ἔργον πολυπράκτον, ἀριστον ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, ἀνευ περιορισμοῦ γλωσσικῆς μορφῆς καὶ εἰδούς (κωμῳδία, κοινωνικὸν δράμα, τραγωδία, ἔπιμετρον, πεζὸν κλπ.) τοῦ ὁποῖου νὰ εἶναι πάντως δυνατὴ ἢ ἀπὸ σκηνῆς διδασκαλία.

200η Συνεδρία τῆς Ὀλομελείας τῆς 10ης Ἰανουαρίου 1935.

Κατὰ ταύτην, μετὰ τὴν παράδοσιν τῆς προεδρίας ὑπὸ τοῦ κ. Δημ. Γρ. Καμπούρογλου εἰς τὸν νέον Πρόεδρον τῆς Ἀκαδημίας κ. Μιχαὴλ Κατσαρᾶ καὶ τὸν χαιρετισμὸν τοῦ κ. Κατσαρᾶ, ἐγένοντο αἱ ἐξῆς ἐπιστημονικαὶ ἀνακοινώσεις:

- Α') Ὑπὸ τοῦ κ. Ράλλη: Περὶ τῆς ποίητος τῆς ἀπὸ τῆς Μονῆς ἀποβολῆς. Β') Ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Ἰωακείμου: Ἀνακοινωσίς τῆς κ. Ἀγγέλ. Παναγιωτίτου:

Επίδρασις τοῦ βακτηριοφάγου ἐπὶ τινῶν καλλιερ-
γειῶν βακτηριδίων *shiga*. Γ') Ὑπὸ τοῦ κ. Λαζάρου
Βελέλη: Ἡ στήλη τοῦ Μεσῶ τοῦ βασιλέως τῆς
Μοαβιτιδος χώρας.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

- * Τὴν θὴν τρέχοντος ἀπέθανε ὁ ποιητὴς Ἀπόστο-
λος Μαιμέλης.
- * Κατόπιν προτάσεως τῆς Καλλιτεχνικῆς Ἐπι-
τροπῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου, διωρίσθη μέλος αὐτῆς
ὁ κ. Σπύρος Μελάς.
- * Εἰς τὸ Ἰταλικὸν Ἰνστιτοῦτον Ἀνωτέρων Σπου-
δῶν, ἀπὸ τῆς Πέμπτης 10 Ἰανουαρίου καὶ καθ' ἑκά-
στην Πέμπτην, 6 μμ., σειρὰ μαθημάτων Νεωτέρας
Ἰταλικῆς Λογοτεχνίας ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Ἀττίου
Μαηροκανάλιο. Προέδρου τοῦ Ἰταλικοῦ Λυκείου.
- * Τὴν 11ην τρέχοντος εἰς τὴν «Λέσχην Καλλιτεχ-
νῶν» ὠμίλησε ὁ κ. Κ. Δημαρᾶς με θέμα: «Ἡ ἀνά-
λυσις τῆς ποιήσεως».

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

12 Ἰανουαρίου

Καὶ τὸ τεῦχος τοῦτο, δεύτερον τοῦ Θ' τό-
μου, στέλλεται πρὸς ὄλους ἐν γένει τοὺς συν-
δρομητάς. Ἄλλ' ἢ ἀποστολὴ θὰ ἐξακολογηθῇ
μόνον πρὸς ὄσους θὰ ἀνανεώσουν τὴν συν-
δρομὴν των.

Ὑπενθυμίζομεν ὅτι οἱ ἀνανεοῦντες, καθὼς
καὶ οἱ ἐγγραφόμενοι νέοι συνδρομηταί, ὅταν
ἐμβάζουν ἀπευθείας τὴν συνδρομὴν των, λαμ-
βάνουν ὡς δῶρον βιβλίον ἀποκλειστικῶς ἐν
τῶν ἐκδόσεών μας, κατ' ἐκλογὴν των, — πλὴν
τῶν σχολικῶν, — ἀξίας 30 δρχ. οἱ ἐτήσιοι καὶ
15 δρχ. οἱ ἐξάμηνιοι. Ἄν θέλουν βιβλίον μεγα-
λυτέρας ἀξίας, ἤμποροῦν νὰ στείλουν τὸ ὑπό-
λοιπον τοῖς μετρητοῖς. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ παραγ-
κεῖλη πρέπει νὰ συνοδεύεται καὶ μετὰ τὰ ταχυ-
δρομικὰ (8 δρχ.). Σημειωτέον ὅτι τὸ δικαί-
ωμα τοῦ δῶρου παραγράφεται μετὰ τὴν 31
Μαρτίου, ἐνῶ τὸ δικαίωμα τῆς ἐκπτώσεως
ἐπὶ τῶν τιμῶν τοῦ Καταλόγου μας ἰσχύει
καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς συνδρομῆς.

Ὁ συμπληρωθεὶς 16ος τόμος, μετὰ Πα-
ράρτημα καὶ μετὰ Χριστουγεννιάτικον τεῦ-
χος, πωλεῖται ἄδελτος 85 δρχ. καὶ χρυσόδελτος
120 δρχ. Διὰ τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ χρυσο-
δέσουν τὰ τεύχη των ὑπάρχουν καὶ χωριστὰ
καλύμματα εἰς τὸ Βιβλιοπωλεῖον μας, πρὸς
20 δρχ. ἕναστον (διὰ τὰς Ἐπιτοχίας, μετὰ
τῶν ταχυδρομικῶν, δρχ. 30).

Ἐκ τυπογραφικῆς ἀβλεπίας, εἰς τὴν φωτογραφίαν
τοῦ Δημ. Ἀλεξιάδη (ἄρθρον τοῦ κ. Μ. Λάσκαρη «Ὁ
Σίλλερ ἐν Ἑλλάδι», τεύχ. 193, σελ. 41, στ. β') ἐτέθη
«Γεώργιος Τσίντος» καὶ εἰς τὴν φωτογραφίαν τοῦ
Γεωργίου Τσίντου (σελ. 42 στ. α') ἐτέθη «Δημήτριος
Ἀλεξιάδης». — Ἐπίσης ἡ δ. Ἡρώ Πεζοπούλου μᾶς
παρακαλεῖ νὰ διαρθρώσωμεν εἰς τὸ σημεῖωμά της «Γό-
ρῶ σὺ δὲν Κ ἀ ρ λ ο τοῦ Σίλλερ» (τεύχος 191, σελίς
1093, στίχος 4) τὴν χρονολογίαν «29 Αὐγούστου 1797» ἢ
ὅποια πρέπει νὰ γίνῃ «29 Αὐγούστου 1787». — κ. Εὐστρ.
Τρικ. Λάρισαν. Εὐχαριστοῦμεν διὰ τὰς ἐνεργεί-
ας. Ἄν ἐφρόντιζαν μετὰ τὸν ἴδιον ζῆλον ὅλοι οἱ
φίλοι τῆς «Νέας Ἑστίας», θὰ εἶχε πολὺ ἐυρύτεραν
κυκλοφορίαν καὶ, φυσικὰ, θὰ ἦτο εἰς θέσιν ν' ἀντα-
ποκριθῇ εἰς πολλὰς δικαίας ἀπαιτήσεις τῶν ἀναγνω-
στῶν της, ὡς πρὸς τὴν αὐξήσιν, λ. χ., τῶν σελίδων

της. Ἄλλὰ καὶ ἐπίδρασιν θὰ εἶχε μεγαλυτέραν, κατὰ
τοῦ ἐνδιαφέρει πολὺ τὸ κοινόν της, δηλ. τοὺς μορ-
πωμένους μας πού τόσο ἀισθάνονται τὴν ἑλλείψιν
φωηρᾶς πνευματικῆς κινήσεως. — κ. Π. Ἐλευθ.
Ζιωτίννας. Καὶ διὰ τὸν λογοτέχνην αὐτόν θὰ δημα-
σιευθῇ μελέτη, ἢ ὁποῖα, μάλιστα, θὰ εἶναι ἀρκετὰ
ἔκτενης. Ἄλλὰ μετὰ τὴν σειρὰν: προηγοῦνται, βλέ-
πετε, μερικοὶ παλαιότεροι. — κ. Χ. Διομ. Ἡ «Νέα
Ἑστία» δὲν ἐκδίδει τὸν Δεκέμβριον παρά ἕνα μόνον
τεύχος, τὸ Χριστουγεννιάτικον, τὸ ὁποῖον, φυσικὰ,
εἶναι ὀγκωδέστερον καὶ πολυτελέστερον. Διὰ τὰς εὐ-
χὰς, εὐχαριστοῦμεν πολὺ. — κ. Ἀντ. Ἰο. Ἐνταῦθα,
Σὰς γράφομεν ἰδιαιτέρως. — κ. Βασ. Μ. Ἀγρίνιον.
Ἡ φυσιολογική σας διάθεσις θὰ εἶδνε ἀσφαλῶς κα-
λοὺς στίχους, ἂν ἔλειπε ἐκεῖνο τὸ «χαρμὴν τοῦ γέ-
λου χειμῶνα» καὶ ὁ «σοὺλτάνος πού μεθάει». Γιατί
αἱ παρομοιώσεις αὐτοῦ τοῦ εἵδους; Εἶναι ἐντελῶς
ἀκατάλληλοι διὰ τὸ εἶδος τῆς ποιήσεως πού θέλετε
νὰ καλλιεργήσατε. — κ. Στρ. Κάμρ. Ἄν ἐξικολου-
θήσατε νὰ «γυρεῦτε λευτεριά», ἀσφαλῶς ὁ ἄπμα-
κρονθήτε ἀπὸ τῆς κοινοτοπίας, πού ὑπάρχουν εἰς τὴν
«ἐξύψωση» καὶ θὰ γράφατε ἀξιολογώτερα πράγματα.
Περιμένομε. — κ. Π. Σκ. Θεοφάνη. Ἐχετε δίκην.
Ἄλλὰ τὰ «κατορθώματα» τῶν διορθωτῶν, εἴτε γιὰ
«φίλημα» εἶναι εἴτε «γιὰ ξύλον», ἐνοχλοῦν ἐξίσου.
Ὅπωςδὴποτε, ἂν κρινώμεν ἀπὸ τὰς ἐφημερίδας καὶ
τὰ βιβλία πού τυπώνονται εἰς τὴν πόλιν σας, οἱ
στοιχειοθέται τῆς Θεσσαλονίκης δὲν εἶναι πιά προ-
σεκτικοὶ ἀπὸ τοὺς συναδέλφους των τῶν Ἀθηνῶν...
— κ. Ἀντ. Περν. Λευκωσίαν, καὶ κ. Ἀντ. Κόμ. Κέρ-
κυραν. Ὁ κ. Χ. σὰς εὐχαριστεῖ πολὺ. — κ. Μαν. Ἄλ.
Πειραιᾶ. Κάνετε λάθος ἂν νομίζετε ὅτι οἱ «Νέοι
ποιηταί» ἔχουν εἰς τὴν «Νέαν Ἑστίαν» τὴν θέσιν τοῦ
«φτωχοῦ συγγενῆ». Δὲν ἀρέσει ἰσὺ ὁ χαρακτηρη-
σμός, ὅπως δὲν ἀρέσει καὶ ἡ «Προσφορὰ», ἀλλὰ
δὲν εἶναι παρά ἀπλή προειδοποίησις πρὸς τοὺς ἀνα-
γνώστους μας, πού ἔχουν πολλὰς ἀπαιτήσεις καὶ δὲν
δυσκολεύονται νὰ τὰς ἐκφράξουν μὴ τῆς σκληρότερον
τρόπον. Ἡ «Φωνὴ» μετριωτέρα ἀπὸ τὴν «Ἄσκησιν», καλῶτε-
ρα, ἐπανάληψις αὐτῶν. Διὰ τὴν τακτικωτέραν ἀπο-
στολὴν τῆς «Νέας Ἑστίας» εἰς τὸν Πειραιᾶ θὰ γίνῃ ἡ
ἀπαιτουμένη ἐνέργεια. — κ. Π. Τ. Ἐλήφοθ. Εἰς τὸ
ἐρχόμενον. — κ. Βλ. Ροῦμ. Ἐχει τραγουδηθῆ ἡ Ροῦ-
μελὴ ἀπὸ τόσοσους ἄλλους! Οἱ στίχοι σας, ἂν ἐδη-
μοσιεύοντο, θὰ εἶχαν νὰ ὑποτοῦν μίαν συντριπτικὴν
σύγκρισιν. — Συνδρομητὴν. Ἡ «Ἀνάμνησις» κατὰ λέει,
ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀκόμα παρά μία ἀρχὴ πού θινεὶ
ἐπιτίδες. Ἐργασθεὶτε καὶ μὴ βιάζεσθε νὰ παρουσιά-
σατε τοὺς στίχους σας. Νομίζομεν ὅτι αἱ μεταφρά-
σεις, διὰ τὰς δικαίας μᾶς ἐρωτήσεις, δὲν ἔχουν συγ-
κεντροθῆ εἰς βιβλίον. Ἄνθολογίαν Ἑλλήνων ποιητῶν
ἔχει ἐκδώσει ὁ κ. Γ. Σημηριώτης. — κ. Γ. Φ. Μ. Θεσ-
φάνη. Ἡ οὐσιαστικὴ σας διὰ τὴν διανομὴν πίνακος
περιεχομένου τῆς «Ἱστορίας τῆς Νέας Ἑλληνικῆς
Λογοτεχνίας» θὰ ληφθῇ ὡς βέβη. Ὁρθῆ, ἐπίσης, ἡ
παρατήρησις σας διὰ τὴν συγκέντρωσιν τῶν ἀπάντων
τοῦ Καβάφη, πληροφοροῦμεθα ὅμως ὅτι κυκλοφορεῖ
ἐντὸς ὀλίγου πλήρη καὶ πολυτελεστάτη ἔκδοσις των.
Διαφωνοῦμεν ὡς πρὸς τὴν ἄλλην παρατήρησιν σας.
Ἡ «Ἀσκήσις ψυχῆς» ἐδημοσιεύθη, βεβαίως, ἡ
πρὸ ἐξαμήνου, ἀλλ' εἶχε τὴν θέσιν της εἰς τὴν
σειρὰν τῶν «Ἀησιμονημάτων σελίδων», σκοπὸς τῆς
ὁποίας εἶνε, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, καὶ ἡ διάσωσις ἐρ-
γασίῶν καταχωρημένων εἰς ἔντοκα πού ὑπόκεινται
εἰς φθορὰν. Δεδομένου μάλιστα ὅτι τὸ κριτικὸν ἐρ-
γον τοῦ Φώτου Πολίτη εἶναι σκορπισμένον εἰς ἐφη-
μερίδας καὶ περιοδικὰ, ἡ δικαιολογία τῆς «διασω-
σεως» μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ἰλέον ἢ ἐπαρκές. — δ.
Ἄρτ. Διοσκ. Πάτρας. Δὲν ἐλήφοθ.

Ἡ «ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ»

Ἀπὸ τὸ ἐρχόμενον τεῦχος τῆς
«Νέας Ἑστίας» ἀρχίζει, διανεμο-
μένη δωρεὰν ὡς παράρτημα εἰς
τακτικὰ ὀκτασέλιδα, ἡ «Ἱστορία
τῆς Νεοελληνικῆς Κριτικῆς» τοῦ
κ. Ἀρίστου Καμπάνη.